మానవ హక్కులు

బులెటిన్ 2

మానవహక్కులు - 2000

బులెటిన్ 2

మానవహక్కుల వేదిక ప్రచురణ

• ప్రచురణ సంఖ్య: 4
• ప్రచురణ కాలం: జూన్ 2000
• కాపీలు: 2000 • వెల: 15 రూపాయలు
• కవర్, ఇలస్ట్రేషన్స్: మోహన్
• లేఅవుట్: శ్రీశైల్, ఖదీర్
• ముద్రణ: నవ్య ప్రింటర్స్

ప్రతులకు:

ఎస్. జీవన్ కుమార్
3-12-117/ఎ-2/1, పి.ఎస్.కాలనీ
గణేష్ నగర్, రామంతపూర్
హైదరాబాద్-13. ఫోన్: 7039519

నవోదయ, దిశ, ప్రగతి బుక్‌హౌస్‌లు

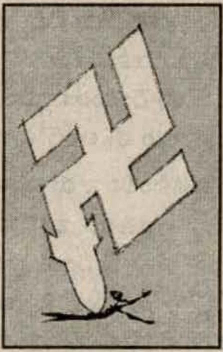

సంపాదకీయం

మన గమ్యం గురించి ఆందోళన

హక్కుల కోసం పని చేసే వాళ్లకు చేతి నిండా పని ఎప్పుడూ ఉంటుంది. పని భారం వల్ల ఉక్కిరిబిక్కిరి అయ్యే పరిస్థితి కూడా తరచుగా ఉంటుంది. అయితే ఇప్పుడు పని భారం వల్లనే కాక ఏదో అవ్యక్తమయిన ఆందోళన వల్ల కూడా ఎన్నడూ లేనంతగా ఉక్కిరిబిక్కిరవుతున్న అనుభవం హక్కుల ఉద్యమకారులందరికీ ఉంది.

ఇది హిందుత్వవాదులు సామాజికంగా, రాజకీయంగా బలపడడం వల్ల కలుగుతున్న ఆందోళనా? కొంతవరకు నిజమేగానీ అది మాత్రమే కాదు.

గ్లోబలైజేషన్ పేరు మీద మానవ హక్కుల ఉనికికి మన పాలకులు తీసుకొస్తున్న తీవ్ర ప్రమాదం కలిగిస్తున్న ఆందోళనా? కొంతవరకు అది కూడా నిజమేకానీ అది మాత్రమే కాదు.

పోలీసు అధికారులు గతంలో ఎన్నడూ లేనంత బాహాటంగా తాము చట్టానికి అతీతులమని ఛాతీ విరుచుకుని ప్రకటిస్తూ హత్యలు చేస్తున్న ఉదంతాల పరంపర కలిగిస్తున్న ఆందోళనా? అది సహితం నిజమే కానీ అది మాత్రమే కాదు.

విడివిడిగా ఆందోళనను పెంచే విషయాలిటువంటివి ఇంకా కూడా ఉన్నాయి. కానీ అవిగానీ, వాటి మొత్తంగానీ ఈ ఆందోళనకు పూర్తి కారణం కాదు.

అంతకు మించి ఏవో పునాదులు కదిలిపోతున్న భావన ఒకటి కలుగుతున్నది. ఏమిటా పునాదులు? ప్రజాస్వామ్య పునాదులా, మానవ హక్కుల పునాదులా? అని ప్రశ్నించుకుంటే గడచిన యాభై ఏళ్లలో వీటికి స్థిరమైన పునాదులు ఏర్పడ్డాయనే అభిప్రాయం హక్కుల ఉద్యమకారులెవ్వరికీ లేదు కాబట్టి ఇప్పుడేం కదిలిపోతున్నదని ఇంత ఆవేదన? ఉన్న కొంచెం పోతుందేమోనని ఆవేదన చెందుతున్నామా? అది కూడా కొంతవరకు నిజమే, అంతమేరకు సబబే. కానీ ఈ జవాబు కూడా హక్కుల ఉద్యమకారులను ఉక్కిరిబిక్కిరి చేస్తున్న పరిణామాలకు సంతృప్తికరమైన వివరణ కాదు.

మనం ఫలానా, మన స్వరూపం ఫలాన, మన గమ్యం ఫలాన అనే 'ఐడెంటిటీ' దెబ్బతిన్నప్పుడు కలిగినంత లోతయిన ఆందోళన - వ్యక్తులకుగానీ సమూహాలకుగానీ- వేరే ఎప్పుడూ కలగదు.

'ఇండియా అనే భారతదేశం' ఏమిటి? ఇది ఎటువంటిది, దీని స్వరూపం ఏమిటి? దీని గమ్యం ఏమిటి? అన్న 'ఐడెంటిటీ' ఒకటి నిన్నటి దాకా ఉండిందనీ అది ఇప్పుడు విచ్ఛిన్నమవుతున్నదనీ అందరమూ అంతరాంతరాలలో ఆందోళన చెందుతున్నాము. భారతదేశం అనే భావన బూటకం అనే రాజకీయ విశ్వాసం కలిగిన వారు సహితం ఈ ఆందోళనకు అతీతం కాదు.

చాలా భిన్నమైన రాజకీయాలను విశ్వసించిన వారు సహితం యాభై ఏళ్లుగా ఈ ఐడెంటిటీని పంచుకున్నారని ఈ రోజు ఆలోచిస్తే అర్థమవుతుంది. భారతదేశపు గత చరిత్ర ఏమైనాకానీగాక, దీని భవిష్యత్ స్వరూపం మాత్రం సమతా న్యాయాలకు నిలయమైన ఒక మానవీయమైన సమాజం. ఈ దేశం ప్రపంచాన్ని బెదిరించి భయపెట్టి లొంగదీసుకోగల అగ్రరాజ్యం కానక్కరలేదుగానీ మంచికీ మానవతకూ నిలయమన్న ప్రతిష్ఠను ప్రపంచ దేశాలలో పొందాలి, పొందుతుంది. ఇది జపాన్ లాగా అమెరికా లాగా శరవేగంగా ఆర్థిక అభివృద్ధిని సాధించకపోవచ్చునుగానీ శాంతి సామరస్యాలకు నిలయమైన గొప్ప నాగరికతను రూపొందించాలి, రూపొందిస్తుంది. ప్రపంచాన్ని గెలవకపోవచ్చునుగానీ అన్యాయాన్ని జయిస్తుంది.

గాంధీ, నెహ్రూ, అంబేద్కర్, లోహియా, కమ్యూనిస్టులు, పెరియార్- ఆధునిక భారత రాజకీయాల స్వరూపాన్ని నిర్దేశించిన వారందరూ- ఎన్ని విషయాలలో ఎంతగా సంఘర్షించినా, ఆ సంఘర్షణ ఎంత మౌలికమైనదని ఎవరికి వారు భావించినా- అందరూ అంతరాంతరాలలో పంచుకున్న 'ఐడెంటిటీ' ఇది. 'ఇండియా అనే భారతదేశం' ఇది అనే నిర్వచనం ఎంతగా మన చైతన్యంలో భాగం అయిపోయిందంటే వీరందరూ తమ మధ్య అనేక విభేదాలున్నాయని గుర్తించారే తప్ప ఆ విభేదాల వెనక ఈ ఉమ్మడి గమ్యం ఉందని గుర్తించలేదు. సగటు భారత పౌరులు కూడా ఈ గమ్యాన్నే, ఈ ఐడెంటిటీనే పంచుకున్నారని ఎటువంటి అతిశయోక్తి లేకుండా, ప్రజలు అనే భావనను 'రొమాంటిసైజ్' చేయకుండా కచ్చితంగా చెప్పవచ్చు.

ఆ 'ఐడెంటిటీ'ని ఏ రోజూ పంచుకోని ఒకే ఒక రాజకీయ సాంఘిక శక్తి, సంఘపరివార్ అని పిలవబడే హిందుత్వ వాదులు. వీరివ్వాళ సాంఘికంగా, రాజకీయంగా ఆధిపత్య స్థానాన్ని అందుకుంటున్నారు. కాగా ఆ ఐడెంటిటీ అక్కరకురాని చాదస్తం అని నమ్మే కొత్త తరమొకటి కూడా ఈ యాభై ఏళ్ల సామాజిక ఆర్థిక అభివృద్ధి నుండి పుట్టుకొచ్చింది. ఈ తరం ఆవిర్భావానికీ పెరుగుతున్న సంఘపరివార్ ఆధిక్యతకూ మధ్యనున్న సంబంధాన్ని విశ్లేషించడానికిది సందర్భంకాదుగానీ ఈ రెండు పరిణామాల ఫలితంగా 'మనం' అనే ఐడెంటిటీకి ఏర్పడిన విచ్ఛిత్తి ఈనాటి ఆందోళనకు మూలం అనడంలో సందేహమక్కర లేదు.

మరి వీళ్లకేం కావాలి? వీళ్లు భావించుకుంటున్న 'ఇండియా అనే భారతదేశం' ఎట్లాంటిది? అదెందుకు మానవహక్కుల స్పృహ ఉన్నవాళ్లకు ఇంత ఆందోళన కలిగిస్తున్నది?

ఆర్ఎస్ఎస్ నూతన సర్ సంచాలక్‌గా ఎన్నికైన తెల్లవారే సుదర్శన్‌జీ ఈ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పాడు. రాజ్యాంగాన్ని అవతల పారేయాలని అంటూ, సరైన రాజ్యాంగం రాసుకొని ఉంటే ఈ పాటికి భారత్ ఒక ఆర్థిక 'సూపర్ పవర్' అయి ఉండేదని అన్నాడు. ఆర్థిక విధానాలను గురించి మాట్లాడుతూ అన్నాడు కాబట్టి ఆర్థిక సూపర్‌పవర్ అన్నాడుగానీ 'సూపర్‌పవర్' అనేది అక్కడ ముఖ్యమైన మాట.

సంఘపరివార్ భావించుకునే భారతదేశం 'మగతనం' ఉన్న మేటి జాతి. తన విమానాన్ని పొరుగుదేశం పంపిన మిలిటెంట్లు హైజాక్ చేసి తీసుకుపోతే 'గాజులు తొడుక్కుని' కూర్చోదు. ప్రయాణీకులు చచ్చిపోతారని చెప్పి ఖైదీలను విడిచిపెట్టదు. పొరుగుదేశం తయారుచేసిన

మిలిటెంట్లు తన సరిహద్దులు దాటి వచ్చి తన భూభాగంలో బీభత్సం సృష్టిస్తుంటే రాజకీయ పరిష్కారమంటూ చేతకాని చర్చలు పెట్టుకోదు. 'ప్రో-ఆక్టివ్'గా సరిహద్దులు దాటి పొరుగుదేశంలోకి ప్రవేశించి మిలిటెన్సీని భూస్థాపితం చేస్తుంది. 'నేను చెప్పిందంతా సత్యమని నువ్వు ఒప్పుకుంటేనే నీతో చర్చలు పెట్టుకుంటాన'ని (ఈ మధ్య అటల్ బిహారీ అన్నట్టు) పొరుగు దేశాన్ని దబాయిస్తుంది. చివరికి వాళ్లను నోరెత్తకుండా అణిచేసి మీసం మెలివేస్తుంది. ఈ క్రమంలో ఇటూ అటూ కొన్ని వందలమందో వేల మందో చచ్చిపోవచ్చుగాక, అవన్నీ ఆలోచిస్తూ మథనపడటం 'సూపర్‌పవర్' లక్షణం కాదు.

ఆర్థిక రంగంలోనూ అంతే. 'ఆర్థిక పురోభివృద్ధి ఫలితంగా సంపద కొద్దిమంది చేతిలో పోగై సమాజం ఉమ్మడి ప్రయోజనాలు దెబ్బతినే పరిస్థితి రాకుండా చూసుకోవాల'ని భారత రాజ్యాంగం ఆర్టికల్39 (సి)లో అంటుంది. ఇది ఆర్థిక సూపర్‌పవర్‌లు ఆలోచించే పద్ధతి కాదు. ఎప్పటికప్పుడు వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటూ వెనకున్న వారు ఏమైపోయారో అని చింతించే వారు పరుగు పందెంలో గెలవరు. 'ది డెవిల్ టేక్ ది హైండ్ మోస్ట్' అని ఇంగ్లీష్‌లో అంటారు. ఇటువంటి వైఖరి ఉన్నవాళ్లే గెలుస్తారు. సూపర్‌పవర్ కాదలచుకున్నవారు ఇట్లాగే ఆలోచిస్తారు (అందుకే ఈ రాజ్యాంగాన్ని బయటపారేయమని సుదర్శన్‌జీ అన్నారని ఇప్పుడర్థం అయి ఉండాలి).

ఇక్కడే సుదర్శన్‌జీ ఆలోచనలు పైన చెప్పిన కొత్త తరం ఆలోచనలతో కలుస్తాయి. ఈ కొత్త తరంలోని వారందరూ ఖాకీ నిక్కర్ల యోధులుకారు, కాషాయాంబర ధారులూ కారు. అందరూ హైందవ దురభిమానులు కాకపోవచ్చు, ఆ అర్థంలో 'లౌకికవాదులు' కావచ్చు. కానీ వారికీ వీరికీ ఒక సామాన్య లక్షణం ఉంది. ఇద్దరూ భావించుకునే 'ఇండియా అనే భారతదేశం' ఆర్థిక, రాజకీయ, సైనిక సూపర్‌పవర్‌గా తననుతాను భావించుకోవడానికి సిగ్గుపడని 'పౌరుష'మున్న జాతి. అది తప్పనీ, సమతకూ న్యాయానికీ శాంతి సామరస్యాలకూ నిలయంగా ఉండాలనే చాదస్తపు లక్ష్యమే ఉండాలనీ భావించే వెనకటి రోజులకు చరమగీతం పాడి, వేగంగా పురోగమించడానికి సిద్ధపడుతున్న జాతి. *న్యాయబద్ధమైన సమాజం స్థానంలో శక్తివంతమైన జాతిని దేశగమ్యంగా నిలబెట్టడం కాషాయ సంఘ్‌పరివార్‌కూ హైటెక్ కొత్త తరానికీ ఉన్న సామాన్య లక్షణం.*

రెండూ సాధ్యం కావా అన్న సందేహం రాగలదు. గమ్యం అనేది ఎక్కడో నిలబెట్టుకున్న మైలురాయి కాదు. గమ్యం గమనాన్ని శాసిస్తుంది. న్యాయాన్ని కాంక్షించే గమ్యం నిర్దేశించే గమనం వేరు, బలాన్ని ఆరాధించే గమ్యం నిర్దేశించేది వేరు. ఈ సంగతి ఒకనాటి ఆర్‌ఎస్ఎస్ సర్‌సంచాలక్ గోల్వాల్కర్ స్పష్టంగానే గుర్తించాడు. హక్కులు, ప్రజాస్వామ్యం, సామాజిక న్యాయం అంటూ జాతి లోపలి విభేదాలనూ వైరుధ్యాలనూ 'రెచ్చగొడుతూ' పోతే జాతి బలహీనపడుతుంది. బలాన్ని ఆరాధించే వారికి అలవాటయిన మగతనపు పరిభాషలో చెప్పాలంటే జాతిలోపల న్యాయాన్ని కాంక్షించే వైఖరి జాతిని 'నిర్వీర్యం' చేస్తుంది. గోల్వాల్కర్‌తో ఏమంత పోలిక లేనట్టు కనిపించే హైటెక్ డాట్‌కామ్ తరం కూడా అదే అంటుంది. మాలవాళ్లు, మాదిగవాళ్లు, ఆడవాళ్లు, కుంటివాళ్లు, గుడ్డివాళ్లు అంటూ వనరులన్నీ అవకాశాల పెంపుదల పేరిట వృథా చేసుకుంటూ పోతే మన జాతీయ ఆదాయం పెరుగుదల రేటు ఇప్పుడున్న అయిదు శాతాన్ని దాటదు. ఆర్థిక సూపర్‌పవర్ కాగల శక్తినంతా సమతా న్యాయాల అన్వేషణలో వృథా చేసుకుంటున్నాం.

కాబట్టి రెండూ సాధ్యం కావు. న్యాయమైన సమాజం కావాలా లేక బలమైన జాతి కావాలా అన్నది అందరం నిర్ణయించుకోవలసిన తరుణం వచ్చింది. 'రాజ్యాంగ సమీక్ష'కు సంబంధించిన సంవాదం వెనుకనున్న అసలు చర్చ ఇదేనన్న సంగతి అంతర్లీనంగా అందరికీ అర్థమయింది కాబట్టే పైకి చూస్తే

ఏమంత ఆందోళన చెందవలసిన విషయంగా కనిపించనిది కూడా ఇంత ఆందోళన కలిగిస్తున్నది. ఎందుకంటే మన రాజ్యాంగంలో అభ్యంతరకరమైన, అసంతృప్తికరమైన విషయాలు వేరే ఎన్ని ఉన్నా అందులోని గొప్ప సద్గుణం ఏమిటంటే అది దేశలక్ష్యాన్ని న్యాయబద్ధమైన సమాజంగా నిర్వచించింది. బలమైన జాతిని దేశ లక్ష్యంగా నిలబెట్టడానికి ఈ రాజ్యాంగంలో చోటు లేదు.

కానీ కేవలం రాజ్యాంగాన్నేకాక దేశం గమ్యాన్నీ, మనం ఎవరు, మనం ఏమిటి అనే 'ఐడెంటిటీ'నీ సమూలంగా మార్చడానికి నేడు జరుగుతున్న ప్రయత్నాన్ని నిలువరించగలమా? వెనక్కి తిప్పగలమా? తిప్పలేకపోతే ఏం జరుగుతుంది? ఇంక పది సంవత్సరాలకు మానవ హక్కుల పరిస్థితి ఏ విధంగా ఉంటుంది? ఈ ఆందోళనే ప్రజాస్వామ్యాన్నీ మానవతనూ ప్రేమించే వాళ్ళందరినీ కలచివేస్తున్నది.

ఈ ఆందోళనకు మా దగ్గర సమాధానం ఉందని మేము అనలేము. కానీ ఈ ఆందోళనే మా ఆచరణనూ ఆలోచనలనూ నడిపిస్తున్నదని మాత్రం చెప్పగలం. అందులో నుండే ఏ సమాధానమైనా దొరకగలదు.

ఇక ఈ బులెటిన్ గురించి...

'అభివృద్ధి' రెండంచుల కత్తి అనడానికి పారిశ్రామిక కాలుష్యం ఒక నిదర్శనం. ఒక వైపు సామాజిక సంపదను, కొంతమందికి ఆస్తులను పెంచుతూ పోయే పారిశ్రామిక అభివృద్ధి మరొక వైపు పరిశ్రమల పరిసరాలలో చాలా విధ్వంసానికి కారణమవుతున్నది. దానికి బలయ్యే ప్రజలు ఆందోళనకు దిగినప్పుడు తప్ప ఈ విధ్వంసం సమాజం దృష్టికి రాదు. హైదరాబాద్ నగర పారిశ్రామీకరణ సృష్టించిన విధ్వంసాన్నీ దానికి వ్యతిరేకంగా జరిగిన ఆందోళననూ వివరిస్తూ ఎం.కోదండరాం ఒక వ్యాసం రాశారు.

కరువు కూడా ఒక మేరకు అభివృద్ధి రెండవ ముఖమైన విధ్వంసం ఫలితమే. వేగంగా, మరింత వేగంగా అభివృద్ధి సాధించాలన్న చంద్రబాబు నమూనా స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్ స్వప్నం ఈ విధ్వంసాన్ని కూడా రాబోయే రోజులలో మరింత పెంచే ప్రమాదం ఉంది. ఈ సంవత్సరం రాష్ట్రంలోని భిన్న ప్రాంతాలలో నెలకొన్న కరువు గురించి వివరమైన నివేదికను మానవహక్కుల వేదిక త్వరలో ప్రచురిస్తుంది. ప్రస్తుతానికి అనంతపురం కరువు చిత్రాన్ని స్థూలంగా వివరించే ఎస్.ఎం.బాషా వ్యాసాన్ని ఈ బులెటిన్‌లో వేస్తున్నాం.

ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తిరిగిరాక తప్పదని అయిదేళ్లుగా ఆందోళనతో ఎదురుచూస్తున్న టాడా త్వరలోనే తిరిగి రానున్నది. కేంద్రప్రభుత్వం 1995లో రూపొందించిన కొత్త టాడా బిల్లును 1999లో ఇంకొంచెం సవరించి, మంచి చెడులు పరిశీలించి సలహాలివ్వవలసిందిగా కోరుతూ భారత లా కమిషన్‌కు అప్పగించగా ప్రజాస్వామ్యవాదిగా అంతోఇంతో పేరున్న లాకమిషన్ చైర్మన్ జీవన్‌రెడ్డిగారు కేంద్రప్రభుత్వం ప్రతిపాదించిన కొద్దిపాటి సవరణలు కూడా అక్కరలేదని చెప్పి పాత నమూనాలోనే కొత్త టాడా బిల్లును తయారు చేసి ప్రభుత్వానికి తిరిగి పంపారు. అది రేపోమర్నాడో చట్టం కాగలదు. దీనిపైన కె.బాలగోపాల్ వ్యాసం ఈ బులెటిన్‌లో ప్రచురిస్తున్నాం.

జీవన్‌రెడ్డిగారి ఆధ్వర్యంలోని భారత లాకమిషన్ అత్యుత్సాహంగా చేసిన మరొకపని ఎన్నికల సంస్కరణల పై ఎవ్వరూ అడగకుండానే ఒక సమగ్రమైన చట్ట సవరణను తయారు చేసి కేంద్ర ప్రభుత్వం ముందు ఉంచడం. ఎన్నికల వ్యవస్థలో పారదర్శకత పెంచడం కోసం చేసిన కొన్ని

ఉపయోగకరమైన సూచనలు ఇందులో ఉన్నప్పటికీ ప్రధానంగా ఎన్నికలకుండే ప్రాతినిధ్య స్వభావాన్ని పెంచే లక్ష్యంతో కాక ఎన్నికయిన ప్రభుత్వాల స్థిరత్వాన్ని పెంచే లక్ష్యంతో చేసిన ఈ ప్రతిపాదనలు ప్రజాస్వామ్యానికి మేలు కంటే నష్టమే ఎక్కువ చేయగలవు. ఈ విషయాన్ని వివరించే కె. బాలగోపాల్ వ్యాసం ఈ బులెటిన్‌లో ఉంది.

'రాజ్యాంగ సమీక్ష' ఈ మధ్యకాలంలో అందరినీ కలవరపరుస్తున్న విషయం. ఈ కలవర పాటుకు గల కారణాన్ని పైన వివరించాము. ఇది దేశ గమ్యాన్నే ఒక అమానవీయమైన దిశలో పునర్నిర్వచించే ప్రయత్నం. దానిని ఏ విధంగా చూడాలో, ఏ విధంగా అర్థం చేసుకోవాలో ఎం. కోదండరాం తన వ్యాసంలో వివరించారు.

ఉరిశిక్ష వంటి కఠినమైన శిక్షలను వ్యతిరేకించేటప్పుడు, టాడా వంటి క్రూరమైన నేర విచారణ పద్ధతులను విమర్శించేటప్పుడు, నేరం అంటే ఏమిటి, నేరస్తులంటే ఎవరు, ఏవి సమాజానికి నిజంగా హానికరమైన నేరాలు అనే ప్రశ్నలు అనివార్యంగా మన ముందుకొస్తాయి. చట్టం, నేర విచారణ వ్యవస్థ, సామాజిక భావజాలం ఈ ప్రశ్నలకు కొన్ని జవాబులను తయారు చేసి మన ఆలోచనలలో చొప్పించే వైనాన్ని బి.చంద్రశేఖర్ వ్యాసం విశ్లేషిస్తుంది.

ఈ బులెటిన్‌తో 'జుడీషియల్ వాచ్' అనే శీర్షిక మొదలు పెడుతున్నాం. దేశ పాలనా వ్యవస్థలోనూ రాజకీయాలలోనూ వేగంగా ముందుకొస్తున్న అప్రజాస్వామిక పోకడలు న్యాయవ్యవస్థలోనూ కనిపిస్తున్నాయి. ఎటొచ్చీ పాలనా వ్యవస్థ, రాజకీయ వ్యవస్థ చాలా విమర్శలకూ ఆందోళనలకూ గురి అవుతుండగా న్యాయవ్యవస్థ మాత్రం తప్పించుకోగలుగుతున్నది. న్యాయ వ్యవస్థ నిష్పక్షికంగా న్యాయం చేస్తుందన్న భావజాలం ప్రబలంగా ఉండడం దీనికొక కారణం. న్యాయస్థానాల తీర్పులు సామాన్య ప్రజలకర్థంకాని చట్ట పరిభాషలోనూ న్యాయ సిద్ధాంత నుడికారంలోనూ ఉండడం మరొక కారణం. అందువల్ల న్యాయవ్యవస్థ గాడి తప్పి రాజ్యాంగ ఆదేశిక సూత్రాలకూ ప్రాథమిక హక్కులకూ రాజ్యాంగ లక్ష్యాలకూ విరుద్ధంగా ఇచ్చే తీర్పులను విమర్శించే విశ్లేషణను ప్రజల ముందుంచడం అవసరమని భావించి ఈ శీర్షిక ప్రారంభిస్తున్నాం. లక్షల రూపాయల ఫీజులు వసూలు చేసి కోటీశ్వరుల కంపెనీలలో మేనేజర్ల పోస్టులకు యువకులను తర్ఫీదు చేసే 'బిజినెస్ స్కూలు' అని పిలవబడే వ్యాపార కంపెనీకి ప్రభుత్వం ఉదారంగా భూములు ఇవ్వడం రాజ్యాంగ బద్ధమేనంటూ మన హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పులను విశ్లేషిస్తూ కె.సుధ రాసిన వ్యాసాన్ని ఈ బులెటిన్‌లో ప్రచురిస్తున్నాం.

ఈ మధ్య మన రాష్ట్రంలో పోలీసులు మొదలుపెట్టిన పబ్లిక్ రిలేషన్స్ జాతర- మైత్రీ సదస్సులు- పత్రికలలో తరచుగా దర్శనమిస్తున్నాయి. ప్రజలకూ పోలీసు వ్యవస్థకూ మధ్య స్నేహసంబంధాలు కొరవడ్డాయని చెప్పి ఈ జాతర మొదలుపెట్టారు. దీని కోసం ప్రజల సొమ్ము ఎంత ఖర్చు పెడుతున్నారో తెలీదుగానీ, నిజంగానే ప్రజలతో స్నేహసంబంధాలు పెంచుకోవాలన్న కోరిక ఉంటే, పోలీస్‌స్టేషన్‌లో అందరికీ నిష్పక్షికంగా రక్షణ దొరుకుతుందన్న విశ్వాసం ప్రజలలో పెంపొందించడం తప్ప వేరే మార్గం లేదు. ఆ విశ్వాసం లేకపోవడానికి పోలీసు వ్యవస్థ వ్యవహారశైలిదే తప్ప వేరే ఎవ్వరిదీ బాధ్యత కాదు. ఈ విషయానికి అద్దం పట్టే ఒక సజీవగాథ వరంగల్ జిల్లాకు చెందిన సరోజన పోరాటం. దానిపైన బుర్రరాములు రిపోర్టు ఈ బులెటిన్‌లో ప్రచురిస్తున్నాం.

ప్రకృతి వనరులను ఏ విధంగా చూస్తామనేది చంద్రబాబు నమూనా 'అభివృద్ధి' విధానాలు తీసుకొచ్చిన ముఖ్యమైన ప్రశ్నలలో ఒకటి. వనరులు ప్రజల జీవన వనరులుగా ఉంటే వారు

బతుకుతారే తప్ప ప్రభుత్వానికి 'అభివృద్ధి' రాదు, అంటే రాష్ట్ర ఆదాయం పెరుగుదల రేటు వేగం పుంజుకోదు. వనరులను పెట్టుబడికి వనరులుగా చూస్తేనే అది జరుగుతుంది. భూమి అనే వనరును ఈ కోణం నుండి చూడడం హైదరాబాద్ నగర అభివృద్ధి కోసం ఈ మధ్య కాలంలో జరుగుతున్న ప్రయత్నాల సారాంశం. హైదరాబాద్‌ను పర్యాటక కేంద్రంగా మార్చి, పర్యాటక రంగంలో ఇప్పటికే స్థిరపడిఉన్న పెట్టుబడిని హైదరాబాద్‌లోకి ఆకర్షించాలంటే మూసీనది తీరప్రాంత భూములను ప్రజల చేతి నుండి తీసేసి పర్యాటక కేంద్రాల కోసం కేటాయించాలి. ఆ క్రమంలో ప్రజల నివాస హక్కు, జీవించే హక్కు దెబ్బ తింటున్న తీరు గురించి, దానికి వ్యతిరేకంగా మూసీ పరీవాహక ప్రాంత వాసులు చేస్తున్న ఆందోళనల గురించి ఎస్. జీవన్‌కుమార్ రాసిన రిపోర్టును ఈ బులెటిన్‌లో ప్రచురిస్తున్నాం.

మళ్లీ 3వ బులెటిన్ వచ్చే వరకు మీ నుండి సెలవు కోరుకుంటూ-

-మానవహక్కుల వేదిక

15.06.2000

ఇందులో...

సంపాదకీయం

మన గమ్యం గురించి ఆందోళన ... 3

వ్యాసాలు

కొత్త టాడా చట్టం - కె. బాలగోపాల్ ... 11

రాజ్యాంగ సమీక్షను ఎట్లా చూడాలి - ఎం. కోదండరామ్ ... 25

అనంతపురం జిల్లా కరువు చిత్రం - ఎస్.ఎం. బాషా ... 31

ఎన్నికల సంస్కరణలు స్థిరత్వం కోసమేనా? - కె. బాలగోపాల్ ... 37

నగర శివార్లు : కాలుష్యం కథలు - ఎం. కోదండరామ్ ... 46

క్రిమినల్ చట్టాలు : నేరముద్రలు - బి. చంద్రశేఖర్ ... 67

జుడీషియరీ వాచ్

బిజినెస్ స్కూలు : హైకోర్టు తీర్పు - కె. సుధ ... 76

రిపోర్టులు

మురికివాడలు : జీవించే హక్కు - ఎస్. జీవన్‌కుమార్ ... 82

'నా భర్తను శిక్షించాలి' - బుర్రా రాములు ... 89

రాజుపాలెం దళితులపై దాడి - కె. మురళి ... 92

కరపత్రాలు ... 95-103

లా కమిషన్ తయారు చేసిన

కొత్త టాడా చట్టం

కె. బాలగోపాల్

మానవహక్కుల కార్యకర్త,
హైదరాబాద్‌లో న్యాయవాది

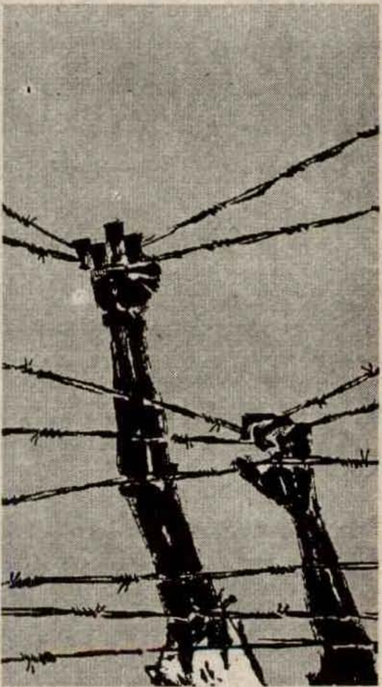

ఈ వ్యాసం కొత్త టాడా చట్టం గురించి మాత్రమే కాదు. దానికి ఆమోదం తెలియజేస్తూ లా కమిషన్ రూపొందించిన వర్కింగ్ పేపర్ గురించి కూడా. కొత్త టాడాలో కొత్తదనం పెద్దగా లేదు. ఉన్న కొంచెం కొత్తదనంలో చెడు కొంచెం, మంచి కొంచెం ఉందిగానీ అంతా కలిసినా కొత్తదనం స్వల్పమే. కొత్త టాడా బిల్లు పాతదానికి కాపీయేనంటే పెద్దగా అతిశయోక్తి కాదు.

లా కమిషన్ వర్కింగ్ పేపర్ మాత్రం ఆశ్చర్యం కలిగించే పత్రం. దానిని రాసిందొక పోలీస్ అధికారి అయి వున్నా, కేంద్ర హోంశాఖలో రాటుదేలిన ఐఎఎస్ అధికారి అయివున్నా అంత ఆశ్చర్యపోక

పోదుమేమో. కానీ లా కమిషన్ చైర్మన్ జీవన్‌రెడ్డిగారి కలం నుండి అది వెలువడింది. (రిటైరయిపోయిన జడ్జిలను 'జస్టిస్' అని సంబోధించే దురలవాటును మేము పాటించ దలుచుకోలేదు. ఆ బిరుదు వారు కూర్చున్న కుర్చీకి చెందుతుంది. వ్యక్తికి కాదు). జీవన్‌రెడ్డిగారు సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తిగా ఉన్నప్పుడు ప్రజాస్వామ్యాన్ని పెంపొందించే తీర్పులు కొన్ని ఇచ్చారు. రిజర్వేషన్లు, పర్యావరణం, లౌకికవాదం, కార్మికుల హక్కులు, ఎన్‌కౌంటర్లు మొదలయిన విషయాలకు సంబంధించి ఆయన కలం నుండి వెలువడిన కొన్ని తీర్పులు హక్కుల పురోభివృద్ధికి దోహదం చేశాయనడంలో సందేహం లేదు.

అటువంటి వ్యక్తి సహితం 'టెర్రరిజం' అనే భూతం దగ్గరికొచ్చేసరికి తన ఆలోచనాశక్తికి తానే సంకెళ్లు వేసుకోవడం ఆశ్చర్యమేకాక ఆందోళన కూడా కలిగించే విషయం. టెర్రరిజం అనే పేరుతో పిలవబడేది వట్టి అభూతకల్పన అనిగానీ, పాలకుల బుర్రలలో తప్ప బయట ఎక్కడా అటువంటిదేదీ లేదనిగానీ మేము అనడం లేదు. ఈ వైఖరి హక్కుల ఉద్యమంలో బలంగా ఉందని మాకు తెలుసు. అది తనతో తాను మాత్రమే సంభాషించుకుంటూ ఇతరులెవ్వరినీ ఒప్పించే ప్రయత్నం చేయకుండా కాలక్షేపం చేసే వైఖరి. దాని వల్ల టాడా వంటి చట్టాలను వ్యతిరేకించే ఉద్యమానికి జరిగే మేలు కంటే నష్టమే ఎక్కువ.

అయినప్పటికీ బస్సులో బాంబు పేలుళ్ల వార్త వినగానే సాధారణ వివేచన నుండి సెలవు పుచ్చుకునే మేధో బలహీనతను గౌరవించడం కష్టం. మేధో బలహీనత అంటున్నామంటే అది మేధావులలో మాత్రమే ఉందని అర్థం కాదు. భయం వల్ల వివేచనా శక్తిని కోల్పోయే ఈ దౌర్బల్యం ప్రజలలోనూ ఉంది. ఇతరులలో దీనిని కనీసం అర్థం చేసుకోవచ్చునేమోగానీ చట్టాలను రాజ్యాంగం వెలుగులో సమీక్షించే బాధ్యత గల లా కమిషన్ అదే దౌర్బల్యాన్ని ప్రదర్శిస్తే క్షమించడం కష్టం.

1995లో టాడాను ఇంకా పొడిగించడం అనవసరం అని పార్లమెంటు భావించిన తరువాత కేంద్రప్రభుత్వం ఆ చట్టాన్ని కొద్దిగా సవరించి క్రిమినల్ లా అమెండ్‌మెంట్ బిల్లు పేరిట ఒక ముసాయిదా చట్టాన్ని తయారు చేసింది. దాని మంచి చెడులు చర్చించి సలహాలూ సూచనలూ ఇమ్మని దానిని లా కమిషన్‌కు అప్పగించింది.

పోలీసుల ఆమోదమే కావాలంటే ప్రభుత్వం దానిని రెబైరోకుగానీ కెపిఎస్‌గిల్‌కు గానీ పంపించి ఉండవచ్చు. చట్టాలను ఆమోదించే ముందు లా కమిషన్‌కు చూపించాలన్న నియమం రాజ్యాంగంలో ఎక్కడా లేకున్నా ప్రభుత్వం దానిని లా కమిషన్‌కు పంపించింది. అప్పటి వరకు టాడాపైన వచ్చిన విమర్శను దృష్టిలో పెట్టుకొని ఈ బిల్లుకు తుదిరూపం ఇయ్యమని కోరింది. బహుశా ఆ విమర్శ తీవ్రతే ప్రభుత్వం ఈ పద్ధతిని అనుసరించడానికి కారణం కావచ్చు.

'ఇప్పటివరకు ఉన్న నేరస్మృతి టెర్రరిజాన్ని ఆపలేకపోయింది కాబట్టి మరింత కఠినమైన చట్టం కావాలి' అనే వైఖరితోనే లా కమిషన్ సూచనలిచ్చేటట్టయితే, ప్రభుత్వం ఏ హోం శాఖ కార్యదర్శినో అడిగితే సరిపోయేది. దురదృష్టకరమైన విషయమేమిటంటే లా కమిషన్ కొత్త టాడా బిల్లు పైన రూపొందించిన వర్కింగ్ పేపర్ సారాంశం ఇదే. బ్రిటిష్ వలసపాలకులు ఎప్పుడో తయారు చేసిన నేరస్మృతి ఈనాటి సంఘటిత నేరాలను అదుపు చేయడానికి సరిపోదు. కాబట్టి సంఘటిత (ఆర్గనైజ్డ్) నేరాలను ఎదుర్కోగల కఠినమైన చట్టాలు కావాలి. నిజం చెప్పుకుంటే ప్రస్తుత నేరస్మృతి, నేరవిచారణ వ్యవస్థ సంఘటిత నేరాలనే కాదు, అసంఘటిత నేరాలను సహితం ఎదుర్కోనలేకపోతున్నాయి. చాలా వరకు అసంఘటితంగా జరిగే- అంటే వృత్తి నేరస్తుల ముఠాలుకాక సాధారణ పౌరులు చేసే- నేరాలలో రేప్ ఒకటి. రేప్ కేసులలో శిక్షపడేవి నాలుగు శాతం కూడా లేవు.

అయితే ఏం చేయాలి? నేరస్మృతిని కఠినతరం చేయాలని లా కమిషన్ అంటుంది. అదే సరైన వైఖరా? లేక నేరానికి జవాబంతా నేరస్మృతిలోనూ నేరవిచారణ వ్యవస్థలోనూ లేదనీ, వాటిని అట్లా ఉండనిచ్చి నేరాలకు- సంఘటిత నేరాలకు కూడా- జవాబును ప్రధానంగా పోలీస్ స్టేషన్లు జైళ్లు కోర్టుల వెలుపల వెతుక్కోవాలనీ గుర్తించడం సరైన వైఖరా? ఈ ఆలోచన సహితం ఒక పోలీసు లేక సైనిక అధికారికి రాకపోవడాన్ని అర్థం చేసుకోవచ్చునేమోగానీ లా కమిషన్ కూడా ఈ విషయాన్ని గ్రహించలేక నేరాలు పెరిగినప్పుడల్లా నేరస్మృతిని మరింత కఠినతరం చేయాలనీ ఆ పైన నేరాలు ఇంకింత పెరిగితే నేరస్మృతి మరొక్కసారి మరింత కఠినతరం చేయాలనీ వాదిస్తే ఏమనాలి?

గతించిన టాడాపైన విమర్శ కేవలం చట్టాలు, రాజ్యాంగం కోణం నుండి మాత్రమే రాలేదు. రాజకీయ సామాజిక కోణాల నుండి కూడా చాలా వచ్చింది. ఆ స్పృహ లా కమిషన్ కొత్త టాడా బిల్లు పైన రూపొందించిన వర్కింగ్ పేపర్‌లో ఎక్కడా కనిపించదు. టాడాకు దాదాపుగా 'ముస్లిం వ్యతిరేకచట్టం' అని పేరు వచ్చిన తరువాతే పార్లమెంటులోని అన్నిపార్టీలూ- ఒక్క బిజెపి మినహాయించి- దానినింక పొడిగించ వద్దని నిర్ణయించాయి. టాడా ప్రయోగించబడిన వ్యక్తుల జాబితా తీస్తే ముస్లింలు, సిక్కులు, ఈశాన్య రాష్ట్రాల ఆదివాసులు, ఆంధ్రప్రదేశ్ బీహార్‌లలో గ్రామీణపేదలు, గని కార్మికులు, తమిళనాడులో ప్రవాస శ్రీలంక తమిళులు, తమిళనాడు-కర్నాటక సరిహద్దు అడవులలో (వీరప్పన్ సంచరించే ప్రాంతంలో) ఆదివాసీ, సంచార తెగలు- ఇటువంటి ప్రజలే కనిపిస్తారు. అంటే దేశ సామాజిక ఆర్థిక రాజకీయ ప్రధాన స్రవంతికి (మెయిన్‌స్ట్రీం) వెలుపల ఉన్నవారే కనిపిస్తారు.

టెర్రరిస్టులంతా ఈ 'ప్రధాన స్రవంతికి' వెలుపలే ఎందుకుంటారు? అది వారి లోపమా, 'ప్రధాన స్రవంతి' లోపమా లేక దేశ జన జీవితంలో ఒక 'ప్రధాన స్రవంతి' అనేది ఉండడమే ఈ పరిస్థితికి దారి తీసిందా? ఈ ప్రశ్నలు వేసుకోనక్కర లేకుండా కొత్తటాడా బిల్లుకు ఆమోదం ఇచ్చేసిన లా కమిషన్ గురించి ఏమనుకోవాలి?

లా కమిషన్ తన వర్కింగ్ పేపర్‌లో టెర్రరిజాన్ని గురించి సామాజిక కోణం నుండి చర్చ చేయనే లేదని కాదు. కొంచెం చేసింది, కానీ ఆ కొంచెం చూసిన తరువాత అసలే చేయకుండా ఉంటే బాగుండేదేమో- జీవన్‌రెడ్డిగారి విజ్ఞత గురించి కొంచెం భ్రమ అయినా మనకు మిగిలి ఉండేదేమో- అనిపించకమానదు.

కాశ్మీరు, పంజాబు, నాగాలాండ్, అస్సాం, మణిపూర్, త్రిపుర, మేఘాలయాలలో మిలిటెంట్లు ఎంతెంత మందిని చంపారో తెలిపే గణాంకాలు లా కమిషన్ ఇచ్చింది. వారి హింస ఎంత భయోత్పాతం కలిగిస్తున్నదో తెలిపే చిత్రం ఇచ్చింది. ప్రత్యేకించి భారత సైనికులు, ఇతర సాయుధ బలగాల సిబ్బంది ఎంత మంది చనిపోతున్నారో చెప్పింది.

ఇవి చెప్పనే వద్దని కాదు. మిలిటెంట్లు హింసకు పాల్పడడమే లేదని గానీ, బతికే అర్హతలేని దుర్మార్గులకు తప్ప వేరే ఎవరికీ దాని వలన సమస్య లేదని గానీ చెప్పడం మా ఉద్దేశ్యం కాదు. కానీ ఈ విషయాలు మాత్రమే చెప్పి, వీటిని గురించి మాత్రమే ఆలోచించి టాడా వంటి చట్టాల మంచి చెడులు బేరీజు వేస్తే అది అవాంఛనీయమైన నిర్ణయాలకు దారితీయగలదు.

పైగా 'ప్రధాన స్రవంతి'కి వెలుపల ఉండే వాళ్ల హింసను మాత్రమే టెర్రరిజంగా నిర్వచించే ఈ వైఖరి 'ప్రధాన స్రవంతి' లోపల జరిగే హింసను సాధారణ జీవితంలో భాగంగా గుర్తించడం వల్ల, ఆ సాధారణ జీవితంలోని 'సాధారణ' స్వభావం ఈ హింసకు కూడా అంటుకుంటోంది. దాని గురించి

ప్రత్యేకమైన చర్చ అక్కరలేదు, ప్రత్యేక చట్టాలు అక్కరలేదు. 'ప్రధానస్రవంతి' చేసే హింస, 'ప్రధాన స్రవంతి'కి వెలుపల ఉండేవారు చేసే హింసకు జవాబు అయినట్లయితే ఇంక చెప్పనవసరమే లేదు. అది ధర్మం, దేశభక్తి, సమాజ సంరక్షణ. హింస కానే కాదు.

వివేచన లేకుండా ఒక ఆలోచనా స్రవంతిలో చిక్కుకుంటే ఇటువంటి ప్రమాదాలే ఉంటాయి. మిలిటెన్సీ బలంగా ఉన్న ఒక్కొక్క రాష్ట్రంలోనూ మిలిటెంట్లు ఎంత హింసకు పాల్పడ్డారు, ఎన్ని హత్యలు చేశారు, మృతులలో భద్రతా సిబ్బంది ఎందరు, మిలిటెంట్ల చర్యల పర్యవసానంగా సమాజంలో నెలకొన్న బీభత్సం ఎంత అని వివరంగా చెప్పిన లా కమిషన్ అవే రాష్ట్రాలలో భారత సాయుధ బలగాలు, స్థానిక పోలీసులు పాల్పడిన హింస గురించికానీ, చేసిన హత్యల గురించికానీ ఒక్క మాట కూడా అనదు. దాని గురించి మాట్లాడటం అనవసరం అని లాకమిషన్ అనవచ్చును కూడా. ఎందుకంటే సైనిక చర్యల వల్ల టెర్రర్ ఒకవేళ కలిగినా, టాడా నిర్వచించే 'టెర్రర్' అది కాదు కదా. కాబట్టి టాడా వంటి టెర్రరిస్టు వ్యతిరేక చట్టాలను చర్చించేటప్పుడు సైనిక టెర్రర్ గురించి మాట్లాడడం అనవసరం అనవచ్చు. పైగా, ప్రధాన రాజకీయ స్రవంతిని తిరస్కరించే ఆ మిలిటెన్సీ పైన సైన్యం చేసే దాడులు ప్రధాన స్రవంతిని కాపాడడానికి చేసే సమాజసేవ, దేశసేవ. దానిని టెర్రరిస్టులు కల్పించే టెర్రర్‌తో ఎట్లా పోలుస్తాం? అని అడగవచ్చు.

అది నిజమేనని ఒక వేళ ఒప్పుకున్నా, ఈ దేశసేవ వల్ల కూడా అక్కడి ప్రజలు చాలా భయానికి గురవుతున్నారు కదా. చాలా టెర్రర్ కలుగుతున్నది కదా. మరి ఆ టెర్రర్ గురించి ఏం చేద్దాం? అది నాకు అనవసరం అని లా కమిషన్ అనడానికి వీలు లేదు, ఎందుకంటే తాను ఆమోదముద్ర వేస్తున్న కొత్త టాడా చట్టం పోలీసులు, సైనిక బలగాల చేతిలో పెట్టే అధికారం వల్ల ఈ టెర్రర్ పెరుగుతుంది. సాయుధ బలగాలు కలిగించే టెర్రర్‌తో తనకు ప్రమేయం లేదనవచ్చునేమోగానీ తనకు ప్రమేయం ఉన్న విషయాలలో తాను ఇవ్వబోయే సూచనల వల్ల ఆ టెర్రర్ పెరిగే అవకాశం ఉందన్న విషయంతో కూడా తనకు ప్రమేయం లేదంటే ఎట్లా? పైగా దానికి గురయ్యేది దేశ సామాజిక రాజకీయ ప్రధాన స్రవంతికి వెలుపల ఉండే మైనారిటీలు, ఆదివాసీ తెగలు, అణగారిన గ్రామీణ శ్రామికులు అయినప్పుడు రాజ్యాంగ లక్ష్యాలకు లోబడి పని చేయవలసిన లా కమిషన్ ఈ వైఖరి తీసుకోవడం సబబా? సబబే అనుకుంటే టెర్రరిజం నుండి దేశ నాగరికతను కాపాడే సూత్రబద్ధమైన ప్రయత్నమేదో చేస్తున్నామన్న అతిశయం విడిచిపెట్టి మేము నిర్వచించదలచుకున్న టెర్రరిజాన్ని మేము ఎదుర్కోదలచుకున్న పద్ధతులకు అనుకూలంగా ఒక చట్టం చేసుకుంటున్నామని అంటే కనీసం నిజాయితీ ఉందనయినా ఒప్పుకుంటాం. సమాజంలో భయమే లేకుండా చేయాలనేది గొప్ప ఆదర్శం. కానీ ఒక భయానికి మాత్రమే ఆ పేరు పెట్టి దానిని ఎదుర్కొనే క్రమంలో వేరే భయాన్ని పెంచుతున్నామేమో అన్న స్పృహ లేకుండా విధాన రచన- అది పాలనా విధాన రచన కానీయండి, శాసన విధాన రచన కానీయండి- చేసే విజ్ఞతను మెచ్చుకోవడం కష్టం.

టాడా చట్టం మాత్రమే కాక, లా కమిషన్ కూడా ప్రధాన సామాజిక స్రవంతికి వెలుపల ఉండే టెర్రరిజాన్ని మాత్రమే టెర్రరిజంగా గుర్తిస్తున్నదనీ, తద్వారా ప్రధాన స్రవంతి టెర్రరిజానికి పరోక్షంగా ఆమోదముద్ర వేయకపోయినా 'ఏమంత ప్రమాదకరమైన విషయంకాదు' అనే సర్టిఫికేట్ దానికి ఇస్తున్నదనీ అనడానికొక మంచి ఉదాహరణ, వర్కింగ్ పేపర్‌లో మత తీవ్రవాదం గురించి లా కమిషన్ చేసిన చర్చ.

'1993లో బొంబాయి పేలుళ్లతో మొట్టమొదట అంకురించిన మత తీవ్రవాదం ఇప్పటికీ తన ప్రభావం చూపుతూనే ఉంది. 1997లో ఢిల్లీలో 23 పేలుళ్లు జరిగాయి. హర్యానాలో మూడు,

ఉత్తరప్రదేశ్‌లో మూడు జరిగాయి. 1998లో పార్లమెంటు ఎన్నికలకు ముందు బొంబాయిలో మూడు పేలుళ్లు జరిగాయి. దక్షిణభారతానికి చెందిన ప్రధాన మత తీవ్రవాద సంస్థ అయిన అల్‌ఉమ్మా ఫిబ్రవరిలో కోయంబత్తూరులో 17 సార్లు బాంబు పేలుళ్లకు పాల్పడింది' అని లా కమిషన్ అంటుంది.

ఇక్కడ మత తీవ్రవాదం అంటే ముస్లిం తీవ్రవాదం మాత్రమే. 1993లో బొంబాయిలో జరిగిన బాంబు పేలుళ్లకు పూర్వరంగం బాబ్రీమసీదు కూల్చివేత తరువాత శివసేన, పోలీసులు ఆ నగరంలో ముస్లింలపైన జరిపిన మారణకాండ. అదెందుకో 'మత తీవ్రవాదం' అనే శీర్షిక కింద రాలేదు. 1998 ఫిబ్రవరిలో కోయంబత్తూరులో అల్‌ఉమ్మా పేల్చిన బాంబులకు పూర్వరంగం, అదే నగరంలో అంతకు ముందు హిందు మున్నాని, పోలీసులు ముస్లింలపైన చేసిన భయంకరమైన దాడులు. దక్షిణ భారతంలోని ప్రధాన మత తీవ్రవాద సంస్థ అల్ ఉమ్మాయేనా? హిందు మున్నాని ఎందుకు కాదు? దేశమంతటా ఉన్న ఏకైక మత తీవ్రవాద సంస్థ ఆర్‌ఎస్‌ఎస్ కాదా? అదే ప్రధానమైనది ఎందుకు కాదు?

చెప్పుకోవలసిన విషయం ఏమిటంటే లా కమిషన్ చైర్మన్ జీవన్‌రెడ్డిగారు ఆర్‌ఎస్‌ఎస్ సానుభూతి పరుడు కాడు. 'లౌకికవాదం భారత రాజ్యాంగం మౌలిక స్వరూపంలో భాగం' అన్న తీర్పు ఇచ్చినవాడు ఆయన. అయినప్పటికీ ముస్లిం మిలిటెంట్లు చేసేది మాత్రమే తీవ్రవాదంగా కనిపించిందంటే అది ప్రధాన స్రవంతికి వెలుపల ఉన్న మిలిటెన్సీ కావడమే కారణం అయి ఉండాలి. ప్రధాన స్రవంతిలో ఉండే హిందూ టెర్రరిజం అవాంఛనీయమే అయినప్పటికీ దానికి టెర్రరిజం అని పేరు పెట్టవలసిన ఆవశ్యకతగానీ దాని కోసం ప్రత్యేక శాసన విధానాలు గానీ అక్కరలేదు.

ప్రతీ సమాజంలోనూ ఒక ప్రధాన స్రవంతి ఉంటుంది. దానిని వర్గం, కులం, జెండర్, మతం, జాతి, భాష మొదలయినవి నిర్వచిస్తాయి. ఆ సమాజ భావజాలంలో అదే 'సమాజం'గా చలామణీ అవుతుంది. ఆ ప్రధాన స్రవంతి వల్ల జరిగే హింస ఆ భావజాలంలో దుస్సహమైనదిగా కనిపించదు. అవాంఛనీయమైనదిగా కనిపించవచ్చు గాక. ఆ హింస 'సమాజం'తో సమానార్థకమైన ప్రధాన స్రవంతికి నష్టం కలిగించదు. నష్టం కలిగించకపోగా దానికి మరింత బలం చేకూర్చవచ్చును కూడా. కానీ ప్రధాన స్రవంతికి ఏదో ఒక కోణం నుండి వ్యతిరేకంగా జరిగే హింస 'సమాజాన్ని' కుదిపేస్తుంది కాబట్టి అది సహించరానిదిగా కనిపిస్తుంది. ఒకే మోతాదులో ఒకే పద్ధతిలో ప్రయోగించే హింస ప్రధాన స్రవంతికి లోపల ఉందా వెలుపల ఉందా అనేదాన్ని బట్టి మన కళ్లకు వేరుగా కనిపిస్తుంది.

ఇదంతా ఆ హింసను సమర్థించడం కోసం అంటున్నది కాదు. హింస ఏ మూలం నుండి పుట్టినా దాని వల్ల అనేక హక్కుల సమస్యలుంటాయి. ఆ విషయం గుర్తించడానికి నిరాకరించే హక్కుల దృక్పథం హక్కుల దృక్పథమే కాదు. అయితే హింసాకాండను అర్థం చేసుకునేటప్పుడు ప్రధాన స్రవంతి భావజాలంలో పడి కొట్టుకుపోకుండా ఉండడం అవసరం. ఇప్పటిదాకా టెర్రరిజానికి ఉండే నిర్వచనం ఆ భావజాలంతో సన్నిహితంగా ముడిపడి ఉందని లా కమిషన్ గుర్తించలేకపోవడం బాధాకరమేకాక హక్కులకు చాలా నష్టకరం కూడా. అందుకే లా కమిషన్‌కు దావూద్ ఇబ్రహీం కనిపిస్తాడుగానీ బాల్‌థాకరే కనిపించడు, అల్ ఉమ్మా కనిపిస్తుందిగానీ హిందు మున్నాని కనిపించదు. బొంబాయి స్టాక్ ఎక్స్ఛేంజి బిల్డింగ్ పేల్చివేత కనిపిస్తుందిగానీ బాబ్రీమసీదు కూల్చివేత కనిపించదు.

ప్రధాన స్రవంతికి వెలుపల నిలబడి ఆ కళ్లతో సమాజాన్ని చూసినప్పుడు తప్ప టెర్రరిజం అనే దానిని ఏ విధంగా అర్థం చేసుకోవాలో తెలీదు. అయినప్పటికీ ప్రజాసామాన్యాన్ని భయానికి గురి చేసే చర్యలను, అమాయకుల ప్రాణాలు తీసే చర్యలను, భయపెట్టి సమాజాన్ని లోబరచుకునే చర్యలను

మనం వ్యతిరేకించాలన్నది వేరే విషయం. టెర్రరిజం అని పిలవబడే దాన్ని అర్థం చేసుకోవాలంటే మాత్రం ఈ దృక్కోణం అవసరం.

టెర్రరిజం అనే భావనలో ఈ దృక్కోణానికి చోటు లేకుండా పోయింది కాబట్టే- కేవలం భయాన్నీ భీతినీ నిష్ప్రయోజకంగా నిర్వచిస్తుందనే మార్మికపు పద్ధతిలో ఆ పద ప్రయోగం జరుగుతున్నది కాబట్టే- హక్కుల ఉద్యమం టెర్రరిజం, తీవ్రవాదం అన్న మాటలను ప్రయోగించదు. టెర్రర్ అనేది నిజంగానే అక్కడ ఉందని ఒప్పుకుంటూ కూడా ప్రయోగించదు. సందర్భాన్ని బట్టి దానిని రాజకీయ మిలిటెన్సీ అనిగానీ సామాజిక మిలిటెన్సీ అనిగానీ అంటుంది.

భారతదేశం అనే ప్రధాన స్రవంతి వెలుపల నిలబడి ఈ ఇండియా అనే దాని వైపు చూస్తే నాగాలు, కాశ్మీరీలు (ఇండియా నుంచి వేరయిపోవాలని అత్యధిక మెజారిటీ భావించే ప్రజలు ఈ యిద్దరే కాబట్టి) తమ పరిస్థితిని ఏ విధంగా అర్థం చేసుకుంటున్నారో గ్రహించగలుగుతాం. 'హిందువులలో పరమత సహనం ఎక్కువ. వారు సహజంగా లౌకికవాదులు' అనే ప్రధాన స్రవంతి భావనకు వెలుపల నిలబడి చూస్తే ముస్లింలు, క్రైస్తవులు మైనారిటీలుగా తమ స్థితిని ఏ విధంగా అర్థం చేసుకుంటున్నారో గ్రహించగలుగుతాం. 'శాంతి భద్రతలు లేనిదే అభివృద్ధి సాధ్యం కాదు' అనే ప్రధాన స్రవంతి భావనకు వెలుపల నిలబడి చూస్తే, నక్సలైట్లకు ఆశ్రయం ఇచ్చే గ్రామీణ పేదలు 'అభివృద్ధి'నీ, 'అన్న'లనూ ఏ విధంగా చూస్తారో గ్రహించగలుగుతాం.

అప్పుడు సామాజిక రాజకీయ మిలిటెన్సీకి తొందరపడి ఒట్టి భయోత్పాతం అని పేరు పెట్టకుండా ఉండగలుగుతాం. దానిని ఒట్టి హింసగానూ సంఘవిద్రోహంగానూ కాక ప్రజా జీవితంలోని కొన్ని న్యాయమైన ఆకాంక్షలకొకానొక వ్యక్తీకరణగా గుర్తించగలుగుతాం. దానిని ఎదుర్కోవడానికి ప్రత్యేకమైన నిర్బంధ చట్టాలు చేయడం వల్ల జరగగల అన్యాయాన్ని గ్రహించ గలుగుతాం. లా కమిషన్ వర్కింగ్ పేపర్‌లో ఈ స్పృహ లేశమంత కూడా లేకపోవడం చాలా బాధాకరం.

కొత్త బిల్లులోని అంశాలు

కొత్త బిల్లులోని అంశాలు చాలావరకు పాతవే కాబట్టి వీటి గురించి క్లుప్తంగా మాట్లాడుకుంటే సరిపోతుంది.

టాడాలో మాటల మాయాజాలం చాలా ఉంది. 'టెర్రరిజం' అనగానే మన కళ్లకు కొన్ని భయంకరమైన దృశ్యాలు కనిపిస్తాయి. చట్టం వాటి గురించే మాట్లాడుతున్నదనీ వాటిని నివారించే ఉపాయాలనే అన్వేషిస్తున్నదనీ అనుకుంటాం. అందువల్ల ఆ చట్టానికి సులభంగా ఆమోదం ఇచ్చేస్తాం. ఎవరైనా వ్యతిరేకిస్తే కోపగించుకుంటాం కూడా.

ఆ దృశ్యాలేమిటంటే బస్సులో బాంబులు పెట్టి బస్సుతో పాటు ప్రయాణీకులను పేల్చి చంపిన ఘటనలు, క్రిక్కిరిసిన బజారులో ఎకె47తో కాల్పులు జరిపి జనాన్ని వధించిన ఘటనలు, రైలు పట్టాల మీద బాంబు పెట్టి వందలాది ప్రయాణీకులను వధించిన ఘటనలు, బస్సు ఆపి ఒక మతానికి చెందిన వారిని మాత్రం దింపి కాల్చి చంపిన ఘటనలు, మొదలయినవి. వీటిని మనం సహజంగానే- చాలా న్యాయంగానే- అసహ్యించుకుంటాం. ఇంత ఘోరమైనవి కాని ఘటనలు కూడా అనేకం మిలిటెంట్ల చేతిలో జరుగుతుంటాయి. బలవంతంగా అపహరించి తీసుకుపోయి డబ్బులు వసూలు చేసుకోవడం, లేదా తమ నిర్ణయాలకు తల ఒగ్గేలాగ చేయడం, బెదిరింపుతో భయంతో

తమ మాట సాగించుకునే విభిన్న చర్యలకు పాల్పడడం, ఇవన్నీ మిలిటెన్సీ ప్రభావం ఉన్న ప్రాంతాలలో తరచు జరిగే ఘటనలే. అన్యాయాన్ని అణచివేతనూ ఎదుర్కోవడానికి హింస ప్రయోగించడంలో సూత్రప్రాయంగా తప్పులేదని ఒప్పుకునే వారు కూడా ఇటువంటి చర్యలను ఆమోదించకపోవచ్చు, వాటిలోని 'టెర్రర్' మోతాదును బట్టి తీవ్రంగా వ్యతిరేకించవచ్చును కూడా.

టాడా చట్టం- ఈ కొత్త బిల్లు- ఒకవేళ ఇటువంటి చర్యలనే టెర్రరిజంగా నిర్వచించి ఉన్నా వీటిని ఎదుర్కొనడానికి సాధారణ నేరస్మృతి పనికిరాదన్న వాదనను ఒప్పుకోనవసరం లేదు, అప్రజాస్వామికమైన అసాధారణ నేరస్మృతిని ప్రవేశపెట్టడాన్ని సమర్థించనక్కరలేదు. ఆ విషయం తరువాత చూద్దాం గానీ మొట్టమొదట గుర్తించవలసిందేమిటంటే ఈ బిల్లు- పాత టాడా లాగే- నిర్వచించే 'టెర్రరిజం' పైన వివరించిన అభ్యంతరకరమైన చర్యలకు పరిమితం కాదు.

మరి టెర్రరిస్టు చర్య అంటే ఏమిటి? బాంబులు, తుపాకుల వంటి ఆయుధాలతో 1. ప్రజలను భయభ్రాంతులకు గురిచేసే చర్యలకు లేదా 2. ప్రజలలో ఒక వర్గాన్ని భయభ్రాంతులకు గురిచేసే చర్యలకు లేదా 3. భిన్న ప్రజావర్గాల మధ్య సామరస్యాన్ని భగ్నం చేసే చర్యలకు లేదా 4. చట్టబద్ధంగా ఏర్పడిన ప్రభుత్వాన్ని లోబరచుకునే చర్యలకు పాల్పడితే అది టెర్రరిస్టు చర్య అవుతుంది.

పైన ఉదహరించిన అభ్యంతరకరమైన చర్యలను దాటి ఈ నిర్వచనం చాలా దూరం పోయిందని చదవగానే స్పష్టం అవుతుంది. ఆ చర్యలు మన కళ్ల ముందు నిలబెట్టే చిత్రాన్ని ఆసరా చేసుకొని సామాజిక ఆమోదం పొందే ఈ చట్టం, ఆ చిత్రంతో ఏ మాత్రం సంబంధం లేని అనేక చర్యలను తన పరిధిలోకి తెచ్చుకునింది. సాధారణ సామాజిక చైతన్యం 'టెర్రరిజం' పట్ల అభ్యంతరం చెప్పేది అందులోని విచ్చలవిడి హింసకూ రక్తపాతానికీ భయానికీ కాగా ఈ చట్టం మాత్రం సామాజిక రాజకీయ మిలిటెన్సీని మొత్తంగానే 'టెర్రరిజం' అంటుంది. అటువంటి మిలిటెన్సీ అంతా ఆమోదనీయం కాకపోవచ్చు, వాంఛనీయం కాకపోవచ్చు. అయినప్పటికీ ఆ అభ్యంతరానికీ విచ్చలవిడి రక్తపాతం పట్ల మనకుండే అభ్యంతరానికీ మధ్య మౌలికమైన తేడా ఉంది. రెండవ దానిని కారణంగా చూపించి మొదటిదానిని అతి క్రూరంగా అణచివేయాలని చూసే చట్టం టాడా.

చట్టబద్ధంగా ఏర్పడిన ప్రభుత్వాన్ని ఆయుధాల ప్రయోగంతో లోబరచుకోవడం అనేది స్పష్టంగా రాజకీయ మిలిటెన్సీని సూచించే చర్య. ధనవంతులు, బలవంతులు కూడా తుపాకులు బాంబులు పెట్టుకొని ప్రభుత్వాన్ని లోబరచుకొని సమాంతర ప్రభుత్వాలు నడుపుతుంటారు. మన రాయలసీమ జిల్లాలు, బీహార్, తూర్పు యు.పి ప్రాంతాలు దీనికి పేరుపడ్డాయి. ఈ బలవంతపు లోబరచుకోవడం పైన టాడా చట్టాన్ని ఎప్పుడూ ప్రయోగించలేదుగానీ వేరే లక్ష్యంతో, వేరే సామాజిక పునాదితో ఇదే పని చేసే నక్సలైట్ల పైన దేశవ్యాప్తంగా టాడా చట్టాన్ని పెద్ద ఎత్తునే ప్రయోగించారు. మొత్తంగా నక్సలైట్ రాజకీయాలను టెర్రరిజం కిందికి తీసుకురావడానికి ఆ చట్టంలో టెర్రరిస్టు చర్యకు ఇచ్చిన ఈ నిర్వచనం పనికొచ్చింది. నక్సలైట్ ఉద్యమకారులు కొన్ని సందర్భాలలో భయోత్పాతం కలిగించే చర్యలకూ విచ్చలవిడి హింసకూ పాల్పడిన మాట వాస్తవమే గానీ 'ప్రభుత్వాన్ని ఆయుధాల ప్రయోగంతో లోబరచుకునే' లక్ష్యం వాళ్లకుందని చెప్పి వాళ్ల వల్ల జరిగే ప్రతీ హింసాత్మక చర్యనూ టెర్రరిస్టు చర్యల జాబితాలో చేర్చడం అర్థరహితం. విచ్చలవిడి భయోత్పాతం సామాన్య ప్రజలలో కలిగించే ఏవగింపును ఆసరా చేసుకొని, దానిని సూచించే టెర్రరిజం అనే మాటకు అక్కడికి పరిమితంకాని విస్తృతమైన అర్థమిచ్చి మిలిటెంట్ రాజకీయాలకు మొత్తంగానే టెర్రరిజం అనే ప్రత్యేక నేరాల కోవలోకి చేర్చి సహజ న్యాయ సూత్రాల వాసన సహితం లేని నేరవిచారణ వ్యవస్థ కోరల్లోకి దానిని నెట్టి అణచివేయడం టాడా లక్ష్యం.

నాగా, కాశ్మీరీ తదితర ప్రజల స్వేచ్ఛాకాంక్షకు కూడా ఇదే గతి పట్టింది. ఆ స్వేచ్ఛాకాంక్ష ప్రాతిపదికన నడిచే మిలిటెంట్ ఉద్యమాలు కూడా ఆయుధాల ప్రయోగంతో ప్రభుత్వాన్ని లొంగదీసుకునే ప్రయత్నం చేస్తాయి- ప్లెబిసైట్ నిర్వహించమనో దేశం నుండి బయటికి వెళ్లిపోనిమ్మనో- కాబట్టి ఆ ఉద్యమాల వల్ల జరిగే ప్రతీ ఒక్క హింసాత్మక చర్య టెర్రరిస్టు చర్యే. కేవలం హిందువులను లేక సిక్కులను ఏరి చంపిన ఘటనల వంటివి మాత్రమే కాదు.

టెర్రరిస్టు చర్య నిర్వచనంలోని ఇతర అంశాల స్వభావం కూడా ఇటువంటిదే.

'ప్రజలలో ఒక వర్గాన్ని భయంభ్రాంతులకు గురి చేయడం, లేక భిన్న ప్రజావర్గాల మధ్య సామరస్యాన్ని భగ్నం చేయడం' అనేవి కూడా కొన్ని సందర్భాలలో అభ్యంతరకరమైన చర్యలు కావచ్చు, కొన్ని సందర్భాలలో సామాజిక పోరాటాలలో భాగంగా తలెత్తే పరిస్థితులు కావచ్చు. అన్నిటినీ కలిపేసి ఆయుధ ప్రయోగంతో అనే మాటను ముందు చేర్చడం ఫలితమేమిటంటే సామాజిక మిలిటెన్సీ మొత్తంగా టెర్రరిజం కిందికి వచ్చేస్తుంది. నిజానికి ఈ నిర్వచనం కింద బజరంగ్‌దళ్, ఆర్‌ఎస్‌ఎస్ వంటి సంస్థలపైన అనేక టాడా కేసులు పెట్టి ఉండవచ్చు. అయినా అదేమీ జరగలేదు. బాబ్రీ మసీదు కూల్చివేత తరువాత ముస్లిం యువతలో పొడసూపిన బీజప్రాయమైన మిలిటెంట్ పోకడలు మాత్రం మొత్తంగా టాడా కిందికి వచ్చేశాయి. చివరికి లా కమిషన్ వర్కింగ్ పేపర్ కూడా దీనికే 'మత తీవ్రవాదం' అన్న పేరు పెట్టింది. టాడాను బొంబాయి నగరంలోనూ గుజరాత్ రాష్ట్రంలోనూ ముస్లింలపైన పెద్దఎత్తున ప్రయోగించడమే చివరికి ఆ చట్టం చావుకు వచ్చింది. ముస్లింల నిరసన మిలిటెంట్ రూపం తీసుకోవడం వాంఛనీయమా కాదా అన్నదిక్కడ ప్రశ్న కాదు. కోయంబత్తూరు, త్రిస్సూర్‌లలో బస్సులలో బాంబులు పెట్టి సాధారణ ప్రయాణీకులను చంపిన ఘటనలు ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ ఖండించవలసినవే. అయితే అంతకు ముందు అదే కోయంబత్తూరులో ముస్లింలపైన హిందుత్వవాద సంస్థలు, పోలీసులు కలిసి చేసిన దాడులకు చట్టము, సమాజము అంతే వ్యతిరేకతతో స్పందించకపోవడం అభ్యంతరకరం కాగా, మొత్తంగానే ముస్లిం మిలిటెన్సీని టెర్రరిజం అనడం- అందుకు తగినట్టు టెర్రరిస్టు చర్యను చట్టంలో నిర్వచించడం- మరీ అభ్యంతరకరం.

'టాడా'లో ఈ లోపం అంతర్లీనంగానే ఉండగా, అది దుర్వినియోగం పేరిట చర్చకు వచ్చింది. పోలీసులు ఆ చట్టాన్ని ముస్లింలకు వ్యతిరేకంగా దుర్వినియోగం చేశారన్న అభియోగం తీవ్రస్థాయిలో వచ్చింది. పార్లమెంటులో బిజెపిని మినహాయించి తక్కిన అన్ని పార్టీలూ ఆ అభియోగం సహేతుకమేనని ఒప్పుకొని 1995లో ఆ చట్టాన్ని ఇంక పొడిగించవద్దని నిర్ణయించుకున్నాయి. దేశవ్యాప్తంగా పోలీసు ప్రముఖులు చాలామంది దీని పట్ల బహిరంగంగానే తమ నిరసన తెలిపారు. రాజకీయ నాయకుల ఓట్ల బలహీనత వల్ల సమాజానికి అత్యవసరమైన ఆ చట్టం లేకుండా పోయిందని వాపోయిన వారిలో మన రాష్ట్రానికి చెందిన అరవిందరావు వంటి పోలీస్ ఆఫీసర్లు కూడా ఉన్నారు.

అయితే కేంద్ర ప్రభుత్వం టాడాను పూర్తిగా వదిలేసుకోవాలనేం అనుకోలేదు. పార్లమెంటు టాడాను ఇంక పొడిగించవద్దని నిర్ణయం తీసుకున్న వెంటనే, కొన్ని మార్పులతో అదే చట్టాన్ని ప్రభుత్వం 'క్రిమినల్ లా అమెండ్‌మెంట్ బిల్లు' పేరిట తిరిగి రూపొందించింది. అప్పటి నుండి కేంద్రంలో ప్రభుత్వాలు అస్థిరంగా ఉండడం వల్లనేమో దానిని చట్టం చేసే ప్రయత్నం అంతకంటే ముందుకు పోలేదు. చివరికి 1999లో కేంద్రప్రభుత్వం ఆ బిల్లులో మరికొన్ని సవరణలు చేసి, టాడా పైన వచ్చిన విమర్శలను, సుప్రీంకోర్టు వివిధ తీర్పులలో సూచించిన జాగ్రత్తలను దృష్టిలో ఉంచుకొని

ఆ బిల్లును పరిశీలించి దానికి తుది రూపం ఇవ్వడానికి తగిన సూచనలిమ్మని లా కమిషన్‌కు అప్పగించింది. లా కమిషన్ దానికి కొన్ని మార్పులతో తన ఆమోద ముద్ర వేసి, తన ఆమోదాన్ని వివరించే 'వర్కింగ్ పేపర్'నొకదాన్ని జత చేసి వెనక్కి పంపించింది.

చెప్పుకోదగ్గ విషయం ఏమిటంటే ప్రజాభిప్రాయంలో వ్యక్తమయిన విమర్శకు వెరచి ఏ కొన్ని మార్పులయితే కేంద్రప్రభుత్వం బిల్లు తయారు చేసినప్పుడు, ఆ తరువాత దానిని సవరించినప్పుడు ప్రవేశపెట్టిందో, ఆ మార్పులన్నీ అనవసరం అని చెప్పి లా కమిషన్ తొలినాడు టాడాలో ఉన్న అంశాలనే తిరిగి ప్రవేశపెట్టింది. ఇందులో బహుశా అన్నిటికంటే ముఖ్యమైనది టెర్రరిస్టు చర్య నిర్వచనంలో ప్రభుత్వం చేయ తలపెట్టిన మార్పు.

చట్టబద్ధంగా ఏర్పడిన ప్రభుత్వాన్ని ఆయుధాల బలప్రయోగంతో లోబరచుకోవడం అనే చర్యను టెర్రరిస్టు చర్య నిర్వచనం నుండి తీసేసి కేవలం ప్రజలను లేదా 'ప్రజలలో ఒక వర్గాన్ని భయభ్రాంతులకు గురి చేయడం, భిన్న ప్రజావర్గాల మధ్య సామరస్యాన్ని భగ్నం చేయడం' అనే లక్ష్యాలు గల సాయుధ చర్యలకు, దేశ సమగ్రతను, భద్రతను, సార్వభౌమత్వాన్ని భగ్నం చేసే చర్యలకు టెర్రరిస్టు చర్య అన్న ప్రయోగాన్ని పరిమితం చేయాలని ప్రభుత్వం 1995లో తాను తయారు చేసిన బిల్లులో ప్రతిపాదించింది. దీని వల్ల కనీసం కొన్ని మిలిటెంట్ ఉద్యమాల పైనయినా 'టెర్రరిస్టు' ముద్ర భారం కొంత తగ్గేది. నక్సలైట్ ఉద్యమమయితే చాలావరకు ఆ నిర్వచనం నుండి పక్కకు పోయేది.

1999లో బిల్లును సవరించినప్పుడు కేంద్రప్రభుత్వం ఈ నిర్వచనాన్ని ఇంకొంచెం సడలించాలని ప్రయత్నం చేసింది. ప్రజలలో భిన్నవర్గాల మధ్య సామరస్యాన్ని భగ్నం చేసే సాయుధ చర్యలను కూడా టెర్రరిస్టు చర్య నిర్వచనం నుండి తీసేయాలని ప్రతిపాదించింది. కేవలం దేశ సమగ్రతను, భద్రతను, సార్వభౌమత్వాన్ని భగ్నం చేసే సాయుధచర్యలు, ప్రజలను లేదా ప్రజలలో ఏదైనా వర్గాన్ని భయభ్రాంతులకు గురి చేసే సాయుధచర్యలు టెర్రరిస్టు చర్యలుగా పరిగణించబడాలని ప్రభుత్వం చేసిన సవరణ సూచించింది.

అయితే లా కమిషన్ 1995లో కేంద్రప్రభుత్వం ప్రతిపాదించిన బిల్లులోని సడలింపును, 1999లో కేంద్ర ప్రభుత్వం ప్రతిపాదించిన రెండవ విడత సడలింపును కూడా తిరస్కరించింది. తీసేసిన రెండు అంశాలనూ తిరిగి చేర్చింది. దేశ సమగ్రత వ్యాపారాలను భగ్నం చేసే సాయుధ చర్యలు అనేవి 1995 బిల్లులో ప్రభుత్వమే చేసిన చేర్పు కాబట్టి ఇప్పుడు లా కమిషన్ ఆమోదముద్ర వేసిన కొత్త టాడా బిల్లులో టెర్రరిస్టు చర్యకు పాత టాడా చట్టం కంటే కఠినమైన నిర్వచనం ఉంది!

హక్కుల విషయంలో రాజకీయపార్టీలనూ ప్రభుత్వ అధికారులనూ నమ్మకోలేముగానీ న్యాయమూర్తులనూ న్యాయస్థానాలనూ నమ్మకోవచ్చుననుకునేవారు చాలామంది ఉన్నారు కాబట్టి టాడా చరిత్ర వారికి కనువిప్పు కాగలదనుకుంటాము. 1995లో పార్లమెంటులోని అన్ని పార్టీలూ (ఒక్క బిజెపిని మినహాయించి) టాడాను ఇంక పొడిగించవద్దని నిర్ణయించుకున్నాయని పైన చెప్పాము. అది అణచివేత స్వభావం గల చట్టం అన్న అభిప్రాయానికి వచ్చి ఈ నిర్ణయం తీసుకున్నాయి. అయితే అప్పటికి సరిగ్గా ఒక్క సంవత్సరం ముందు జస్టిస్ రత్నవేల్ పాండ్యన్ నేతృత్వంలోని సుప్రీం కోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం టాడాలోని ఒక్కొక్క సెక్షన్‌ను వివరంగా చర్చించి ఒక్క చిన్న విషయం మినహా తక్కినదంతా రాజ్యాంగబద్ధమేనని తీర్పు ఇచ్చింది! దాని అణచివేత స్వభావాన్ని గుర్తించి దానిని పొడిగించకూడదని నిర్ణయించుకోవడం రాజకీయ పార్టీల వంతయింది.

1995లో కొత్త టాడా బిల్లు తయారు చేసిన కేంద్ర ప్రభుత్వ అధికారులు టెర్రరిస్టు చర్య నిర్వచనాన్ని కొంత సడలించాలని చూశారు. 1999లో ప్రభుత్వ అధికారులే దానిని మరికొంత సడలించి లాకమిషన్‌కు అప్పగించారు. కానీ మాజీ సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తి అయిన జీవన్‌రెడ్డి గారి నేతృత్వంలోని లా కమిషన్ ఈ సడలింపులేవీ అక్కరలేదనింది. ఈ అభిప్రాయానికి లా కమిషన్ కారణాలు కూడా చెప్పదు. 'పాత టాడా చట్టంలో ఉన్నాయి కదా. ఇప్పుడెందుకు తీసేయాలి?' అంటుంది. పాత టాడా చట్టం మీద వచ్చిన విమర్శ వల్లనే తీసేయవలసి వచ్చిందని గుర్తించలేని లా కమిషన్‌ను ఏమనాలి?

టాడాలాగే ఈ కొత్త బిల్లు కూడా టెర్రరిస్టు చర్య, విచ్ఛిన్నకర కార్యకలాపం అనే రెండు నేరాలను నిర్వచించింది. ఇందులో మొదటి దాని సంగతి పైన చూశాం. అది రాజకీయ సామాజిక మిలిటెన్సీని ఒక ప్రత్యేకనేరంగా - టెర్రరిజం అనే భయంకరమైన నేరంగా- నిర్వచిస్తుందని అభ్యంతరం తెలిపాము. విచ్ఛిన్నకరకార్యకలాపం అనేది మరీ అభ్యంతరకరమైన నేరనిర్వచనం. ఇక్కడ హింసాత్మక చర్యల ప్రస్తావన సహితం లేదు. కేవలం రాజకీయ సామాజిక అభిప్రాయల వ్యక్తీకరణను నేరంగా నిర్వచిస్తుంది. దానికి యావజ్జీవిత కారాగారం విధించాలంటుంది. పాత టాడా చట్టంలో విచ్ఛిన్నకర కార్యకలాపం నిర్వచనం ఈ విధంగా ఉండింది.

భారతదేశ సమగ్రతనూ, సార్వభౌమత్వాన్నీ ప్రత్యక్షంగాగానీ పరోక్షంగా గానీ ప్రశ్నించే ఉద్దేశ్యంతో లేక విచ్ఛిన్నం చేసే ఉద్దేశ్యంతో, లేక దేశంలోని ఏదైనా ఒక భాగం దేశం నుండి వేరయే ప్రయత్నానికిగానీ ఆ లక్ష్యానికిగానీ ప్రత్యక్షంగా లేక పరోక్షంగా సహకరించే ఉద్దేశ్యంతో చేతల ద్వారా గానీ మాటలద్వారాగానీ వేరే ఏ ఇతర మాధ్యమం ద్వారాగానీ పాల్పడే చర్య.

ఇక్కడ హింస ప్రస్తావన లేదు, ఆయుధాల ప్రస్తావన లేదు, భయోత్పాతం ప్రస్తావన లేదు. ఇది వట్టి అభిప్రాయాల పైన దాడి. ఇటువంటి విచ్ఛిన్నకర కార్యకలాపానికి పాల్పడినా లేక సహకరించిన ప్రోత్సహించినా సలహా ఇచ్చినా కుట్ర చేసినా ఈ పనులలో ఏవైనా చేయడానికి ప్రయత్నించినా జీవితఖైదు వేయాలని పాత టాడా అనింది. కాశ్మీర్, నాగాలాండ్, అస్సాం, పంజాబు రాష్ట్రాలలో (తమిళనాడులో కూడా) వేలాది మంది తమ భూభాగం ఇండియాలో భాగం కాదని రాసినందుకు, ఉపన్యాసాలు ఇచ్చినందుకు, కవితలు రాసినందుకు, పాటలు పాడినందుకు ఈ సెక్షన్ కింద జైలు పాలయ్యారు.

1995లో కేంద్ర ప్రభుత్వం రూపొందించిన కొత్త టాడా బిల్లులో ఈ సెక్షన్ ఇట్లానే ఉంది. అయితే 1999లో దానిని లా కమిషన్‌కు అప్పగించే ముందు కేంద్ర ప్రభుత్వం ఈ సెక్షన్‌ను సారాంశంలో అట్లాగే ఉంచుతూ, చేతల ద్వారాగానీ మాటల ద్వారాగానీ వేరే ఏ ఇతర మాధ్యమం ద్వారాగానీ అన్న మాటలను తొలగించింది. దీని వల్ల సారాంశంలో పెద్దగా తేడా రాకపోవచ్చును. ఎందుకంటే ఫలానా లక్ష్యంతో పాల్పడే చర్య విచ్ఛిన్నకర కార్యకలాపం అవుతుందని అన్న తరువాత ఆ చర్య మాటల రూపంలో ఉన్నా చేతల రూపంలో ఉన్నా వేరే ఏ మాధ్యమం రూపంలో ఉన్నా అని వివరించడం పునరుక్తి మాత్రమే కాగలదు. అయితే ఆ వివరణ లేనట్లయితే ఉదార స్వభావం గల జడ్జి ఎవరైనా చర్య అన్నప్పుడు కవితలు, కార్టూన్లు దాని కిందికి రావనీ, శాసనకర్తల ఉద్దేశ్యం అది అయి ఉండదనీ వ్యాఖ్యానించే ప్రమాదం ఉంది కాబట్టి ఈ వివరణ తీసేయడం కోర్టులలో లేనిపోని గందరగోళానికి దారి తీయగలదు అని లా కమిషన్ అభ్యంతరం తెలిపి ఆ సెక్షన్‌ను పాత రూపంలోనే ఉండనిమ్మనింది. కాబట్టి రేపు ఏ కాశ్మీరీ కవో నాగా కళాకారుడో కొత్త టాడా కింద జైలుకు పోయినట్టయితే అది జీవన్‌రెడ్డిగారి నేతృత్వంలోని లా కమిషన్ చలవ వల్లే అవుతుంది.

ఇది కొత్త టాడా బిల్లులోని నేర నిర్వచనానికి సంబంధించినది.

నేర విచారణ పద్ధతి: ఇక నేర విచారణ పద్ధతి దగ్గరకు వస్తే, అప్రజాస్వామికంగా నిర్వచించిన నేరాలను అన్యాయంగా విచారించడం టాడా స్వభావం. ఇక్కడ స్పష్టం చేయవలసిన విషయం ఏమిటంటే ఒక వేళ నేర నిర్వచనం న్యాయంగానే ఉన్నా నేరవిచారణ పద్ధతి అప్రజాస్వామికంగా ఉంటే వ్యతిరేకించవలసిందే. సామాజిక రాజకీయ మిలిటెన్సీని మొత్తంగానే టెర్రరిజం అని నిర్వచించకుండా కేవలం భయానకమైన, హేయమైన హింసాత్మక చర్యలను మాత్రమే టెర్రరిజంగా నిర్వచించి ఉన్నా, దానిని విచారించే పద్ధతి అప్రజాస్వామికంగా ఉంటే ప్రజాస్వామికవాదులు వ్యతిరేకించేవారే. ఇది భయోత్పాతం మీద ప్రేమకొద్దీకాదు, న్యాయవ్యవస్థ నిజంగా న్యాయంగా ఉండాలన్న ఆరాటం కొద్దీ. నేర విచారణ వ్యవస్థ అప్రజాస్వామికంగా ఉంటే నిజంగా నేరానికి పాల్పడిన వారిని మాత్రమే శిక్షిస్తుందా లేక అమాయకులను శిక్షిస్తుందా అనేది సందేహాస్పదం కాబట్టి ఎంత హేయమైన నేరాలనయినా సహజన్యాయసూత్రాలకనుగుణంగా మాత్రమే విచారించాలని హక్కుల ఉద్యమం అంటుంది. టాడాలోని నేరనిర్వచనం అన్యాయంగా ఉందన్న విషయం అంటుంచి నేర విచారణ పద్ధతి చాలా అప్రజాస్వామికంగా ఉందనేది ఆ చట్టం పైన హక్కుల సంఘాల విమర్శ.

మానవ హక్కుల కోణం నుండి వచ్చిన ఈ విమర్శను దృష్టిలో పెట్టుకొని కొత్త టాడా బిల్లుకు మానవీయమైన హంగులు (హ్యూమన్‌ఫేస్ అన్న ఆంగ్లప్రయోగానికి ఇంత కంటె సందర్భోచితమైన అనువాదం కనిపించడం లేదు) చేర్చామని లాకమిషన్ అంటుంది. అది ఎంత సత్యమో చూద్దాం.

1.పాత టాడా చట్టం కింద బెయిలు రావడం చాలా కష్టం. ముద్దాయి నేరం చేయలేదనీ, వదిలి పెడితే మళ్లీ నేరం చేయడనీ కోర్టు నమ్మితేనే బెయిలు ఇవ్వాలి. కొత్త టాడా బిల్లులో రెండవ నియమాన్ని తీసేసి మొదటిది ఉంచారు. అంటే నిర్దోషి అని నమ్మితేనే ముద్దాయికి బెయిలు ఇవ్వాలి. బెయిలును అసాధ్యం చేయడానికి ఇది చాలును కాబట్టి రెండవ నియమం తీసేయడం వల్ల పెద్దగా ప్రయోజనం ఉండదు.

2.అరెస్టు చేసిన ముద్దాయిని పోలీసులు రిమాండు కోసం జ్యుడీషియల్ మేజిస్ట్రేటు దగ్గర కాక మండల రెవెన్యూ ఆఫీసర్ వంటి ఎగ్జిక్యూటివ్ మేజిస్ట్రేట్ దగ్గర హాజరు పెట్టవచ్చునన్న పాత టాడా చట్టంలోని నియమం కొత్త టాడా బిల్లులో తీసేశారు.

3. మామూలు నేరాలలో రిమాండు గడువు 15 రోజులు కాగా పాత టాడా చట్టంలో 60 రోజులు. కొత్త టాడా బిల్లులో 30 రోజులు. అయితే పాత టాడా లాగే కొత్త బిల్లులో కూడా 6 నెలల దాకా రిమాండు పొడిగిస్తూ ఉండవచ్చు.

4.పాత టాడా చట్టంలో ముందస్తు బెయిలు లేదు. కొత్తదానిలోనూ లేదు.

5.పాత టాడా చట్టంలో నేర విచారణ బహిరంగంగా జరపనక్కరలేదు. రహస్యంగా (జైలు లోపల కూడా) జరపవచ్చు. కొత్త బిల్లులోనూ అంతే.

6.'దుర్వినియోగాన్ని' నివారించడానికి పాత టాడా చట్టంలో ఎస్‌పి అనుమతి లేకుండా టాడా కింద ఎఫ్‌ఐఆర్ బుక్ చేయడానికి వీలు లేదనీ, ఐజి అనుమతి లేకుండా కోర్టు విచారణ చేపట్టడానికి వీలు లేదనీ నియమం ఉండింది. కొత్త టాడా బిల్లులో ఎస్‌పి స్థానంలో రాష్ట్ర డిజిపిని పెట్టారు. అంటే డిజిపి అనుమతి లేకుండా టాడా చట్టం కింద ఎఫ్‌ఐఆర్ నమోదు చేయడానికి వీలు లేదని అర్థం. ఇది వ్యక్తిగత స్థాయిలో ఒక ఎస్‌ఐ చేసే దుర్వినియోగాన్ని ఆపుతుందేమో (డిజిపిలు నిజాయితీగా తమకిచ్చిన అధికారాన్ని వినియోగించినట్టయితే) కాని ప్రభుత్వం (లేక పోలీసు వ్యవస్థ) ఒక

విధానంగా టాడా కిందికి తీసుకురావాలని నిర్ణయించుకున్న రాజకీయ ఉద్యమాలకుగానీ సామాజిక ఆందోళనలకుగానీ ఇదేమీ రక్షణ ఇవ్వదు. అయినా ఇది పూర్తిగా కొత్త విషయం కాదు. పాత టాడాలో చార్జిషీటుకు ఐజి అనుమతి కావాలి, కొత్త దానిలో ఎఫ్ఐఆర్‌కే కావాలి. అంతే తేడా.

7.పాత టాడాలో కేసు విచారణ మధ్యంతర దశలో ఎటువంటి అప్పీల్‌గానీ రివిజన్‌గానీ ఉండదు. అంతిమ తీర్పు మీద మాత్రమే ఉంటుంది, అది కూడా సుప్రీంకోర్టుకే తప్ప హైకోర్టుకు కాదు. కొత్త బిల్లులోనూ అంతే.

8. పాత టాడా చట్టంలో కొన్ని పరిస్థితులలో నిర్దోషిత్వం రుజువు చేసుకునే బాధ్యత ముద్దాయి పైననే ఉంటుంది. కొత్త బిల్లులోనూ అంతే.

9. పాత టాడా చట్టంలో ముద్దాయి పోలీస్ కస్టడీలో ఉండగా ఎస్‌పి ర్యాంకు పోలీస్ అధికారికి ఇచ్చే ఒప్పుకోలు కోర్టులో సాక్ష్యంగా చెల్లుబాటు అవుతుంది. కొత్త బిల్లులోనూ అంతే. అయితే ముద్దాయికి బలవంతపు ఒప్పుకోలు నుండి రక్షణ కల్పించడం కోసమని చెప్పి కొత్త బిల్లులో ఒక జాగ్రత్తను చేర్చారు. ముద్దాయి ఒప్పుకోలును నమోదు చేసిన వెంటనే ఆ పోలీస్ అధికారి ఒప్పుకోలు పత్రంతో సహా ముద్దాయిని కూడా స్థానిక చీఫ్ జ్యుడీషియల్ మేజిస్ట్రేట్ దగ్గరకు పంపించాలి. ఆ న్యాయాధికారికి ముద్దాయి ఏం చెప్పినా దానిని ఆ అధికారి నమోదు చేసుకోవాలి.

దీని లక్ష్యమేమిటంటే ఒకవేళ బలవంతంగా ఒప్పుకోలు తీసుకొని ఉంటే ఆ విషయాన్ని ముద్దాయి అప్పటికప్పుడే చీఫ్ జ్యుడీషియల్ మేజిస్ట్రేట్‌కు చెప్పుకునే అవకాశం ఉండాలని. అయితే పోలీస్ కస్టడీ నుంచి ఆ న్యాయాధికారి దగ్గరకు పోయి తన గోడు స్వేచ్ఛగా చెప్పుకోగలగాలంటే అక్కడి నుండి తిరిగి పోలీస్ కస్టడీకి పోనన్న నమ్మకం ముద్దాయికి ఉండాలి. చీఫ్ జుడీషియల్ మేజిస్ట్రేటు ముద్దాయి చెప్పినది రాసుకున్న తరువాత తప్పనిసరిగా ముద్దాయిని జైలుకు పంపించాలి, తిరిగి ముద్దాయిని ఆ కేసు ముగిసేవరకు పోలీస్ కస్టడీకి ఇయ్యకూడదన్న నియమం ఉండాలి. ఈ నియమం చేర్చకపోతే ముద్దాయి ఆ న్యాయాధికారి దగ్గర నిజం చెప్పుకోవడం అసాధ్యం. కొత్త బిల్లులో అటువంటి నియమమేమీ లేదు. అటువంటప్పుడు ఈ 'రక్షణ' రక్షణనియ్యకపోగా నష్టం చేయవచ్చును కూడా. ఒప్పుకోలు ఇయ్యగానే చీఫ్ జ్యుడీషియల్ మేజిస్ట్రేట్ దగ్గర హాజరు పెట్టినప్పుడు 'అది బలవంతం ఒప్పుకోలు' అని ఫిర్యాదు చేసుకోని ముద్దాయి ఆ తరువాత కేసు విచారణప్పుడు ఆమాట అంటే నీకు మొట్టమొదట అవకాశం ఇచ్చినప్పుడు ఈ సంగతి చెప్పలేదు కాబట్టి ఇప్పుడు చెప్తే నమ్మలేం' అని కోర్టు అనవచ్చు.

10. మామూలు నేరస్మృతిలో చార్జిషీటుతోబాటే ముద్దాయికి సాక్షులందరి పేర్లు, వివరాలు తెలియజేస్తారు. వాళ్లు ఏ విషయాన్ని గురించి వాంగ్మూలం ఇవ్వబోతారో చెప్తారు. ముద్దాయి తన 'డిఫెన్స్' తయారు చేసుకోవడానికి ఇది అత్యవసరం. పాత టాడా చట్టంలో చార్జిషీటుతోబాటు ముద్దాయికి సాక్షుల పేర్లుగానీ చిరునామాగానీ చెప్పనక్కరలేదన్న నియమం ఉండింది. సాక్షి బోను ఎక్కేంతవరకు పేరు, చిరునామా, చెప్పబోయే సాక్ష్యం ముద్దాయికి తెలియవు. కొత్త బిల్లులోనూ ప్రభుత్వం అదే అంశాన్ని చేర్చింది. అయితే లా కమిషన్ దీనిని మరింత దిగజార్చుతూ, బోను ఎక్కిన తరువాత కూడా సాక్షి పేరు, చిరునామా, రూపురేఖలు సహితం ముద్దాయికి తెలియజేయనక్కరలేదనీ ఒక స్క్రీన్ అడ్డం పెట్టి 'ఆకాశరామన్న' సాక్ష్యం నమోదు చేయవచ్చునన్న సవరణ చేర్చింది. దీనితో టాడాలో ఇంకా మిగిలి ఉన్న ఆఖరి సహజ న్యాయసూత్రం కూడా లేకుండా పోతుంది. పోలీసులు ఏదైనా అభియోగం పెట్టి ఎవరో ఒకరిని పేరు చెప్పకుండా, ఊరు

చెప్పకుండా బోనెక్కించి ముఖం కనబడకుండా సాక్ష్యం చెప్పించి ముద్దాయికి క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్ చేసే అవకాశం లేకుండా చేసేసి కేసును 'రుజువు' చేసేయవచ్చును. కేంద్ర హోం శాఖకు కూడా రాని ఈ ఆలోచన లా కమిషన్‌కు రావడం విశేషం.

లా కమిషన్ చొరవ తీసుకొని ప్రతిపాదిత బిల్లులో చేర్చిన అంశాలు మరి రెండున్నాయి.

ఒకటి, మిలిటెన్సీ ఉన్న ప్రాంతాలలో ప్రతీఒక్కరూ ఇన్‌ఫార్మర్ కావాలి. అంటే టెర్రరిస్టు నేరాలకు సంబంధించిన సమాచారం తెలిసి కూడా చెప్పకపోవడం నేరం అవుతుంది. ఇది రెండు రకాలుగా అన్యాయం. ఆ మిలిటెంట్ల సామాజిక పునాదికి చెందిన ప్రజలపైన ఈ నియమాన్ని రుద్దడం వారి రాజకీయ విశ్వాసాలను హేళన చేయడం, ఆ విశ్వాసాల పైన దాడి చేయడం. తమ నాయకులుగా, తమ విముక్తికారులుగా తాము భావించే కార్యకర్తలను తామే పట్టియ్యాలి, లేదా జైలుకు పోవాలి. ఆ మిలిటెంట్ల అనుయాయులు కాని వారికయితే ఈ నియమం ప్రాణాంతకం కాగలదు. అన్ని మిలిటెంట్ ఉద్యమాలూ ఇన్‌ఫార్మర్ల పట్ల నిర్దాక్షిణ్యంగా వ్యవహరిస్తాయనేది జగమెరిగిన సత్యం. ప్రజలను చట్టమే ఆ స్థితిలోకి నెట్టడం- పైగా లా కమిషన్ అటువంటి సూచన చేయడం- చాలా ఘోరం.

రెండవది, టెర్రరిస్టు చర్యల ద్వారా సంపాదించిన ఆస్తి అని భావించిన దానిని ప్రభుత్వం జప్తు చేసేసుకోవచ్చు. కేసు రుజువయితే అటువంటి ఆస్తిని కోర్టు జప్తు చేయవచ్చునన్న నియమం పాత టాడాలో కూడా ఉండింది. కానీ లా కమిషన్ ఇప్పుడు ప్రతిపాదించేది అది కాదు. నేరం రుజువు కాకుండా కూడా ప్రభుత్వం జప్తు చేసేసుకోవచ్చు. నేర పరిశోధన జరుపుతున్న పోలీసు అధికారికి ఆ పరిశోధన జరిపే క్రమంలో ఫలానా ఆస్తి టెర్రరిస్టు నేరాల ద్వారా సంపాదించింది అని అనుమానం వస్తే ఆ ఆస్తిని జప్తు చేసేయవచ్చు. దాని మీద విచారణ జరిపి జప్తు సక్రమమా కాదా అని (ముద్దాయిని విన్న మీదట) చెప్పేది మళ్లీ ఒక ప్రభుత్వ అధికారే. ఇదంతా ఆ టెర్రరిస్టు నేరం కోర్టులో రుజువయిందా లేదా అన్న దానితో నిమిత్తం లేని ప్రక్రియ.

మిలిటెన్సీ ప్రభావం ఉన్న అనేక ప్రాంతాలలో పోలీసులు మిలిటెంట్ల బంధువుల ఇళ్లు కూల్చేయడం, కాల్చేయడం తరచుగా ఇప్పుడు జరుగుతున్నది. ఇళ్లల్లో ఉంటున్న బంధుమిత్రులను బయటకు తరిమేసి ఇంటిని ధ్వంసం చేస్తుంటారు. వారికి పొలాలేమైనా ఉంటే ఎవరూ దున్నడానికి వీలు లేదని నిషేధం పెడుతుంటారు.

ఇప్పటిదాకా ఇది చట్టవిరుద్ధంగా జరుగుతున్న వ్యవహారం. ఇప్పుడు చట్టంలోనే ఈ ఆస్తుల జప్తుకు ఆస్కారం కల్పించాలని లాకమిషన్ ప్రతిపాదన. కేసు రుజువైనా కాకున్నా, కోర్టు విచారణతో నిమిత్తం లేకుండా పోలీసులు నేర పరిశోధనలో భాగంగా 'ఫలాన ఆస్తిని గురించి మాకు అనుమానంగా ఉంది' అని అనుమానిస్తే చాలు ఈ జప్తు కార్యక్రమం మొదలు పెట్టవచ్చు.

మిలిటెంట్ ఉద్యమకారులు బలవంతంగా డబ్బులు వసూలు చేయడం లేదనిగానీ, ఒక్కొక్కసారి ఇవ్వలేని మొత్తాలు బలవంతంగా వసూలు చేసుకున్న ఉదంతాలు లేవనిగానీ మా ఉద్దేశ్యం కాదు. ఉద్యమం పేరిట చేసిన వసూళ్లు కొన్ని సందర్భాలలో స్వంత ఆస్తులుగా మారిన ఘటనలూ జరగకపోలేదు. అయితే ఏ విషయం మీదనయినా నిర్దిష్టమైన అభియోగం ఉండాలి, న్యాయబద్ధమైన విచారణ ఉండాలి. ఏదో ఒక టెర్రరిస్టు నేరాన్ని పరిశోధించే క్రమంలో 'ఫలాన ఆస్తి టెర్రరిస్టు చర్యల ద్వారా సంపాదించింది' అని పోలీసులకు అనుమానం వస్తే దానిని జప్తు చేసేసుకోవచ్చుగానీ దానిపైన కోర్టు విచారణ కాక ఒక ప్రభుత్వ అధికారి విచారణ మాత్రమే

జరుగుతుందనీ అంటే అది చాలా వేధింపుకు దారి తీయగలదు.

మిలిటెన్సీని ఎదుర్కొనడానికి ప్రభుత్వాల దగ్గరున్నది ఒకే ఒక సాధనం. మిలిటెంట్ల సామాజిక పునాది అయిన ప్రజలను తీవ్రంగా వేధించి మిలిటెంట్ల నుండి వారిని దూరం చేయడం, ఆవిధంగా వేరుపడిన మిలిటెంట్లను ఏరివేయడం అనేది ఈ విధానం. ఇది ఇప్పటికే మిలిటెంట్ పోరాటాలు నడుస్తున్న ప్రాంతాలలో ప్రజలపైన చాలా హింసకు దారి తీసింది. ఇప్పుడు లా కమిషన్ కొత్త టాడాలో చేర్చాలని సూచించిన ఈ ఆస్తుల జప్తు ఆ వేధింపును చాలా రెట్లు పెంచగలదు.

భారతదేశంలోని బుద్ధిజీవులలో ఉదారప్రజాస్వామిక భావాలు, అభ్యుదయ భావాలు గల వర్గమొకటి కొంతబలంగానే ఉండింది నిన్న మొన్నటి దాక. దాని స్థానంలో ఇప్పుడు హక్కుల పట్ల వ్యతిరేకత, ప్రజాస్వామ్యం పట్ల అసహనం బుద్ధిజీవులలో క్రమంగా ముదురుతున్నాయనడానికి జీవన్‌రెడ్డి గారి కలం నుండి వెలువడిన ఈ కొత్త టాడా బిల్లు వర్కింగ్ పేపర్, వారు ప్రతిపాదించిన సవరణలు ఒక నిదర్శనం.

ఈ కొత్త బిల్లుకు త్వరగా చట్టరూపం ఇవ్వడానికి మన సంఘ్‌పరివార్ పాలకులు ఆరాటపడుతున్నారనడంలో సందేహం లేదు. ఆ ప్రయత్నాన్ని గట్టిగా అడ్డుకోవడానికి ప్రజాస్వామికవాదులు, ఉద్యమాలు చేయగల ప్రయత్నాలన్నీ చేయాలి.

■

రాజ్యాంగ సమీక్షను ఎట్లా చూడాలి?

ఎం. కోదండరామ్

మానవహక్కుల కార్యకర్త,
ఉస్మానియా యూనివర్శిటీలో లెక్చరర్

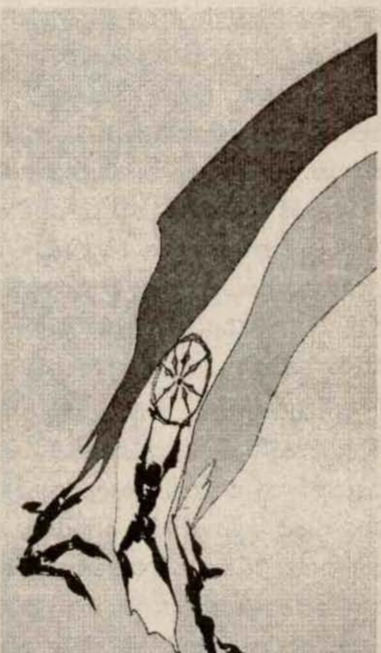

రాజ్యాంగానికి సంబంధించిన చర్చ ఎప్పుడూ హక్కుల జాబితా చుట్టూ తిరుగుతుంటుంది. ఎందుకంటే హక్కులు రాజ్యాంగానికి మూల స్తంభం లాంటివి. వాటిని తీసేస్తే రాజ్యాంగాలు జీవాన్ని, విశిష్టతను కోల్పోతాయి. వివిధ రాజ్యాంగాలకు మధ్యనున్న తేడాలను గుర్తించాలంటే వాటిలోని హక్కుల అధ్యాయాలను చూస్తే చాలు.

హక్కుల జాబితా ప్రభుత్వాధికార మూలాధారాలను నిర్ధారించి, దాన్ని ఏ లక్ష్యాల కొరకు ఉపయోగించాలో తెలియజేస్తుంది. ఇంకొక రూపంలో చెప్పాలంటే ప్రజలకు, ప్రభుత్వానికి మధ్య

నుండే సంబంధాన్ని హక్కుల జాబితాయే నిర్ణయిస్తుంది. కాబట్టి రాజ్యాంగ సమీక్షలో హక్కులు చర్చనీయాంశాలవుతున్నాయి.

ఇది ఇలా ఉండగా ప్రభుత్వం రాజ్యాంగ సమీక్షను హక్కులతో సంబంధం లేని లీగల్ విషయంగా చూపెట్టే ప్రయత్నం చేస్తున్నది. రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షించవచ్చునా లేదా అన్న ప్రశ్నను లేవనెత్తడం ద్వారా ప్రభుత్వం చర్చను పక్కదారి పట్టించగలిగింది. మొత్తం పత్రికలు, నిపుణులు రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షించే అధికారం ఎవరికున్నది, ఏ మేరకు సమీక్షించవచ్చు, అసలు సమీక్షించడం తప్పా ఒప్పా అన్న అంశాలపైనే, అదీ లీగల్ కోణం నుండే దీన్ని చర్చిస్తున్నారు. ఫలితంగా సమీక్షకు కారణంమైన హక్కుల దృక్పథాన్ని విస్మరిస్తున్నారు. ఆ హక్కుల దృక్పథం ఎజెండా మీదికి రావాలంటే సమీక్ష అవసరం ఎందుకొచ్చింది అన్న ప్రశ్నను వేసుకోవాలి. ఈ ప్రశ్న మన చర్చలో కేంద్రబిందువు అయినప్పుడే నిరంకుశాధికారాలను చేజిక్కించుకోవడానికి జరుగుతున్న ప్రయత్నాలను, రాజ్యాంగం మౌలిక దిశనే మార్చడానికి జరుగుతున్న ప్రయత్నాలను గుర్తించగలుగుతాము. ఎదిరించగలుగుతాము.

అయితే సమీక్షకు కారణాలను తెలుసుకోవాలంటే ముందుగా రాజ్యాంగానికున్న మౌలిక లక్షణాలను, ముఖ్యంగా ప్రాథమిక హక్కుల, ఆదేశిక సూత్రాల అధ్యాయాలకున్న విశిష్టతను లోతుగా పరిశీలించాలి.

1. భారత రాజ్యాంగాన్ని తత్వవేత్తలో, మేధావులో రూపొందించారనుకుంటే పొరపాటు. అది స్వాతంత్రోద్యమ ఫలితంగా వచ్చింది. ఆ ఉద్యమంలోని అనేక ధోరణులను ప్రతిఫలిస్తూ రూపొందింది. బ్రిటిష్ పాలన ఒక్కటే భారతదేశాన్ని పీడిస్తున్న సమస్యని, దాన్నుండి విముక్తి లభిస్తే దేశం అభ్యున్నతిని సాధిస్తుందని కాంగ్రెస్ పార్టీ 1920ల దాకా నమ్మింది. ఈ ఆలోచనను 19వ శతాబ్దం మధ్య భాగం నుండి వచ్చిన ప్రజా ఉద్యమాలు సవాలు చేశాయి. రైతాంగ ఉద్యమాలు, కార్మిక ఉద్యమాలు, ఆదివాసుల తిరుగుబాట్లు కుల వ్యతిరేక ఆందోళనలు, దేశంలో అంతర్గతంగా నెలకొన్న అసమానతలను వెలుగులోకి తెచ్చాయి. బ్రిటిష్‌వాళ్లను పారదోలడంతో పాటు సాంఘిక-ఆర్థిక అసమానతలను నిర్మూలించకపోతే రాజకీయ స్వాతంత్ర్యం నిరర్థకమని నొక్కి చెప్పాయి. బ్రిటిష్ పాలన అంతమైతే భారతదేశ పరిస్థితి మారిపోతుందని భావించిన కాంగ్రెస్ పార్టీ 1930నాటికి తన ఆలోచనలను మార్చుకొంది. 1931లో కరాచీలో జరిగిన సదస్సులో ప్రాథమిక హక్కులు, జాతీయ ఆర్థిక విధానాలపై ఆమోదించిన తీర్మానంలో 'ప్రజలపై సాగుతున్న దోపిడి అంతం కావాలంటే రాజకీయ స్వాతంత్ర్యంతో పాటు పేద ప్రజానీకానికి ఆర్థిక స్వాతంత్రం కూడా రావాలని' అంగీకరించింది. అణగారిన ప్రజాపోరాటాల ఫలితంగా కాంగ్రెసు దృక్పథంలో వచ్చిన ఈ మార్పు ప్రభావం హక్కుల రూపకల్పనపై కూడా ఉంది.

1920కి పూర్వం కాంగ్రెసు పార్టీ కేవలం పౌరహక్కులను డిమాండ్ చేసింది. 1918లో బొంబాయిలో జరిగిన సమావేశంలో ఆ పార్టీ రూపొందించిన హక్కుల ప్రకటనలో భావ ప్రకటనాస్వేచ్ఛ, వాక్ స్వాతంత్ర్యం, సమావేశ హక్కు, చట్టప్రకారం నేరాలను విచారించే హక్కు, వర్ణ వివక్ష నుండి స్వేచ్ఛ మాత్రమే ఉన్నాయి. ఒక్క వర్ణ వివక్షను మినహాయిస్తే మిగిలినవన్నీ ఉదారవాద సంప్రదాయానికి చెందిన పౌర రాజకీయ హక్కులు మాత్రమే. డబ్బు, అధికారం, సామాజిక గౌరవం ఉన్న వర్గాలకు, సాంఘిక శ్రేణులకు చెందిన కాంగ్రెసు పార్టీ సభ్యులు ఇతర అసమానతలను అనుభవించలేదు కాబట్టి ఆ అసమానతల నుండి స్వాతంత్ర్యాన్ని అడగవలసిన అవసరాన్ని గుర్తించలేదు. కానీ 1925లో కాన్పూర్‌లో జరిగిన అఖిల పక్ష సమావేశం రూపొందించిన హక్కుల

ప్రకటన, 1931 కరాచీ తీర్మానం సామాజిక ఆర్థిక హక్కులను కూడా డిమాండ్ చేశాయి.

కరాచీ తీర్మానం కనీస వేతనాలను, పరిమితమైన పని గంటలను, కార్మికులకు సంఘం పెట్టుకునే హక్కును కూడా హక్కుల జాబితాలో చేర్చింది. అదే విధంగా కుల, మత, లింగ వివక్ష పాటించకుండా చట్టం అందరినీ సమానంగా చూడాలన్న సమానత్వపు హక్కును, విద్యాహక్కును, ఓటు హక్కును, మత స్వాతంత్ర్యాన్ని కూడా హక్కుల జాబితాలో పొందుపర్చారు.

స్వాతంత్ర్యోద్యమంలోని భిన్న పాయల బలాబలాలను బట్టి స్వాతంత్ర్యానంతరం భారతదేశం ఎలా ఉండాలి అన్న విషయంపై అభిప్రాయాలు మారుతూ వచ్చాయి. ప్రజాఉద్యమాలు బలపడటం వల్లనే 1920ల తర్వాత సామాజిక న్యాయాన్ని పెంపొందించవలసిన కర్తవ్యాన్ని కాంగ్రెసు పార్టీ స్వీకరించింది. ఆ తర్వాత రాజ్యాంగ రూపకల్పనలో సామాజిక న్యాయం మార్గదర్శక సూత్రంగా నిలిచింది. రాజ్యాంగ సభలో ప్రవేశపెట్టిన లక్ష్యాల తీర్మానం ఇందుకు నిదర్శనం. ఈ తీర్మానంలో 'భారతదేశ ప్రజలందరికీ సామాజిక-ఆర్థిక రాజకీయ న్యాయం, చట్టం ముందు సమానత్వం, అవకాశాలలోనూ స్థితిగతులలోనూ సమానత్వం, చట్టానికీ సామాజిక నీతికీ లోబడి ఆలోచనలలో విశ్వాసాలలో మత విషయంలో స్వేచ్ఛ, సంఘాలు పెట్టుకునే స్వేచ్ఛ, వృత్తి వ్యాపారాలు ఎంచుకునే స్వేచ్ఛ సమకూర్చబడతాయి' అని ఉండడానికి కారణం అదే.

పై విషయాలను పరిశీలిస్తే రాజ్యాంగాన్ని బ్రిటీష్ వాళ్ల ప్రసాదించలేదని, అది కేవలం రాజ్యాంగ సభ సృష్టి కాదని గమనించవచ్చు. రాజ్యాంగం స్వాతంత్రోద్యమ క్రమంలో ఎదిగింది. సాత్వంత్రోద్యమ క్రమంలో ఆవిర్భవించిన భావాలనే రాజ్యాంగ సభ రాజ్యాంగంలో వ్యక్తీకరించింది.

చెప్పుకోదగ్గ విషయం ఏమిటంటే రాజ్యాంగ రూపకల్పనకు దారి తీసిన చారిత్రక క్రమంలో ఒక్క హిందుత్వవాదులు తప్ప తక్కిన అన్ని రాజకీయ, తాత్విక స్రవంతులకు చెందిన వారూ పాల్గొన్నారు. గాంధీ, నెహ్రూ, అంబేద్కర్, పెరియార్, లోహియాల ఆలోచనా రీతులు, కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతం, ఇంకా అనేక దృక్పథాలు స్వాతంత్రోద్యమం అని ఈనాడు టోకుగా పిల్చుకునే రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థిక ఉద్యమాలనూ, సంస్కరణాత్మక కృషినీ ప్రభావితం చేశాయి. ఒక్క హిందుత్వవాదులు మాత్రమే ఆ క్రమంలో ఏ రోజూ భాగం కాదు. చాలా సందర్భాలలో వారు దానికి వ్యతిరేకులు కూడా. పై దృక్పథాలన్నిటి ప్రభావం భారత రాజ్యాంగం ప్రవేశికలోనూ ఆదేశిక సూత్రాల జాబితాలోనూ కనిపిస్తుంది. అవి రాజ్యాంగానికొక ప్రజాస్వామిక స్ఫూర్తినిచ్చాయి, ప్రజాస్వామిక స్వభావం గల 'దిశ'ను కల్పించాయి. అదే రాజ్యాంగంలో ఆ దిశకూ స్ఫూర్తికీ వ్యతిరేకమైన విషయాలు కూడా ఉన్నాయనేది రాజ్యాంగం పట్ల ప్రజాతంత్రవాదుల విమర్శకాగా, హిందుత్వవాదులు విభేదిస్తున్నది రాజ్యాంగం అందిచ్చిన 'దిశ'తోనే, ఆ స్ఫూర్తితోనే. వాళ్లీరోజు సమీక్షించాలనుకుంటున్నది ఆ స్ఫూర్తిని, ఆ దిశనే.

2. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆదేశిక సూత్రాలు, ప్రాథమిక హక్కుల అధ్యాయాలకు ఒక విశిష్టత ఉంది. ప్రపంచంలోని ఏ రాజ్యాంగమైనా రాజ్యాధికారాన్ని పరిమితం చేసి వ్యక్తుల స్వేచ్ఛను పరిరక్షిస్తుంది కానీ మన రాజ్యాంగం రాజ్యయంత్రాంగం నుండే కాక సమాజంలోని ఆధిపత్య శక్తుల నుండి కూడా స్వేచ్ఛను కల్పిస్తున్నది. ఆర్టికల్ 14 (సమానత్వపు హక్కు), ఆర్టికల్ 19(స్వాతంత్ర్యపు హక్కు), ఆర్టికల్ 21 (జీవించే హక్కు) రాజ్యాధికారాలను పరిమితం చేస్తే ఆర్టికల్ 17 (అంటరానితనాన్ని నిషేధించిన ప్రకరణ), ఆర్టికల్ 23 (వెట్టి నిర్మూలన) సమాజంలోని ఆధిపత్య శక్తుల నుండి విముక్తిని ఇస్తున్నాయి. రాజ్యం నుండే కాక పౌర సమాజం

నుండి కూడా స్వేచ్ఛ లభిస్తున్నదన్నమాట. అంతేకాదు. ఆధిపత్యం నుండి విముక్తిని కల్పించే హక్కులు వ్యక్తులకు కాక సమూహాలకు చెందుతాయి. భావప్రకటనాస్వేచ్ఛ వంటి హక్కులను వ్యక్తులు అనుభవిస్తారు. కాని అంటరానితనం నిర్మూలన దళితులందరికీ చెందిన హక్కు.

రాజ్యాంగం ప్రజలకు ఆధిపత్యం నుండి స్వేచ్ఛను కల్పించడమే కాక సమాజంలోని అసమానతలను రూపు మాపే బాధ్యతను ప్రభుత్వం మీదే ఉంచింది. ఆర్టికల్ 17 ప్రకారం అంటరానితనం నేరం. ఆ నేరానికి పాల్పడిన వారిని శిక్షించాల్సిన బాధ్యత ప్రభుత్వం మీద ఉన్నది. కోర్టు తీర్పుల ఫలితంగా జీవించే హక్కులో భాగమైపోయిన ఆదేశిక సూత్రాలు అసమానతలను రూపుమాపి, గౌరవప్రదమైన జీవితాన్ని అందించడానికి ప్రభుత్వం చేపట్టవలసిన కర్తవ్యాలను విశదీకరించాయి.

పై విషయాలను పరిశీలించినప్పుడు ప్రాథమిక హక్కులు ఆదేశిక సూత్రాల అధ్యాయాలు సాంప్రదాయక సామాజిక వ్యవస్థను వ్యతిరేకిస్తున్నాయని స్పష్టమవుతున్నది. స్వేచ్ఛ, సమానత్వం ప్రాతిపదికగా గల నూతన సామాజిక చిత్రపటాన్ని అవి మనకు అందిస్తున్నాయని స్పష్టమవుతున్నది. అంతేకాదు ఆ సమాజ నిర్మాణానికి ప్రభుత్వం చేపట్టవలసిన కర్తవ్యాలను విశదీకరించాయి. నూతన సమాజాన్ని నిర్మించడానికి మార్గాలను కలిగి ఉండటం వలన భారత రాజ్యాంగం సామాజిక విప్లవానికి సాధనంగా రూపొందింది.

అయితే మన రాజ్యాంగానికి ఒక ప్రధానలోపం ఉన్నది. సామాజిక మార్పును తెచ్చే కర్తవ్యాన్ని పూర్తిగా ప్రభుత్వం మీదే ఉంచింది. అందులో ప్రజలకు భాగస్వామ్యం కల్పించలేదు. ఏ ఉన్నతమైన లక్ష్యాలైతే దేశం ముందు ఉంచిందో వాటిని సాధించడానికి కావలసిన అవకాశాలు పాక్షికంగా మాత్రమే రాజ్యాంగం ప్రజలకిచ్చింది. ప్రజలను అనుమానంగా చూడటం, వారి అభ్యున్నతిని సాధించే బాధ్యత వారి చేతిలో కాక ప్రభుత్వం చేతిలో పెట్టడం భారత రాజ్యాంగానికుండే లక్షణం. సామాజిక మార్పుకు ప్రభుత్వం కృషి చేయాలంటే అశాంతి, అలజడి ఉండకూడదని రాజ్యాంగ సభ భావించింది. సుస్థిరతను సాధించడానికి, శాంతి-భద్రతలను, దేశ రక్షణను పెంపొందించడానికిగాను ప్రభుత్వానికి విపరీతమైన అధికారాలను కల్పించింది. ఎమర్జన్సీ విధించి, హక్కులను సస్పెండ్ చేయడానికి, అనుమానం మీద అరెస్టు చేయడానికి, రాష్ట్రప్రభుత్వాలను రద్దు చేయడానికి రాజ్యాంగం ప్రభుత్వానికి అధికారాలనిచ్చింది.

రాజ్యాంగం పట్ల ప్రభుత్వానికి, ప్రజలకు ఉన్న ఆలోచనలు స్వాతంత్రానంతరం భిన్నధ్రువాలుగా సాగాయి. ప్రజలు సామాజిక మార్పును తేవడానికి మరింత భాగస్వామ్యాన్ని, మరిన్ని అధికారాలను డిమాండ్ చేయగా పాలకులు మాత్రం ప్రజల భాగస్వామ్యాన్ని కుదించి తమ అధికారాలను పెంపొందించుకోవాలని చూశారు. ఈ ఆలోచన నెహ్రూ కాలం నుండి ఉన్నది. స్వాతంత్ర్యానంతరం కొనసాగిన ప్రజాఉద్యమాల పట్ల ఆయన అసహనాన్ని ప్రదర్శించారు. అన్ని ఆందోళనలనూ దేశప్రగతికి ప్రతిబంధకంగా చూశాడు. ఆయన మాటల్లోనే చెప్పాలంటే 'సంఘవిద్రోహక చర్యలను అణచడానికి ప్రభుత్వం ఏ చర్య తీసుకున్న పౌరహక్కులకు అంతరాయం కలుగుతున్నదని ప్రతిఘటిస్తున్నారు'.

ఈ దృక్పథాన్ని ఇందిరా గాంధీ కొనసాగించింది. ఇందిరా గాంధీ నాసా కింద, మీసా కింద ప్రజాఉద్యమ కార్యకర్తలను అరెస్టు చేయించడమే కాక ఎమర్జన్సీ విధించి హక్కులనే సస్పెండ్ చేసింది. అయితే ఇందిరా గాంధీకి ప్రస్తుత పాలకులకు ఒక తేడా ఉన్నది. నెహ్రూకానీ,

ఇందిరాగాంధీకానీ సామాజిక సంక్షేమానికి సూటిగా చెప్పాలంటే పేదరిక నిర్మూలనకు నిరంకుశ చర్యలు అవసరమని భావించారు. పేదరిక నిర్మూలనకు అధికార కేంద్రీకరణ అవసరమని వారిరువురూ ప్రచారం చేయడం వలన వీటికి పేద ప్రజల నుండి పెద్దగా వ్యతిరేకత రాలేదు. ఎమర్జన్సీ పట్ల వ్యతిరేకత కూడా మధ్యతరగతి ప్రజానీకానికే పరిమితమైంది.

ఇప్పటి పాలకుల పరిస్థితి వేరు. 1990ల తర్వాత కేంద్రంలో అధికారంలోకి వచ్చిన బి.జె.పి, దాని మిత్రపక్షాలు, రాష్ట్రాలలో అధికారంలోకి వచ్చిన టిడిపి వంటి ప్రాంతీయ పార్టీలు సామాజిక న్యాయాన్ని అభిలషణీయమైన లక్ష్యంగా గుర్తించడం లేదు. ప్రభుత్వ యంత్రాంగం కేవలం శాంతి భద్రతలు, ప్రాథమిక విద్య, ప్రాథమిక వైద్యం వంటి రంగాలకే పరిమితం కావాలంటున్నాయి. సంక్షేమ కార్యక్రమాలను కుదిస్తున్నాయి. ఆర్థికాభివృద్ధి కర్తవ్యాన్ని ప్రైవేటురంగానికి వదిలేశాయి. ప్రైవేటు రంగానికి చేయూతనివ్వడం ప్రభుత్వం ప్రధాన కర్తవ్యంగా ఎంచుకున్నది. అందుకుగాను ఆర్థిక వనరులను ప్రైవేటు పెట్టుబడిదారులు యదేచ్ఛగా వాడుకోవడానికి కావలసిన ఏర్పాట్లను ప్రభుత్వమే చేస్తున్నది.

ప్రజాస్వామ్యానికి బిజెపి నుండి మాత్రమే ప్రమాదం ఉందని కొందరు అనుకొంటున్నారు. నిజానికి సరళీకృత విధానాలను అన్ని పార్టీలూ అంగీకరించి అమలు చేస్తున్నాయి. ఆధిపత్యవర్గాల పెత్తనాన్ని నిలబెట్టడానికి బిజెపి సరళీకృత ఆర్థిక విధానాలతోపాటు ఫాసిస్టు భావజాలాన్ని కూడా జత చేస్తున్నది, అంతే.

ఈ పరిస్థితి రూపుమాపాలంటే ప్రజాఉద్యమాలు లేవనెత్తిన ప్రజాస్వామిక విలువలు వ్యవస్థితం కావాలి. గత మూడు దశాబ్దాలుగా మన దేశంలో అనేక ప్రజాఉద్యమాలు ముందుకొచ్చాయి. రైతాంగఉద్యమాలు, ఆదివాసీ తిరుగుబాట్లు చెలరేగాయి. భోపాల్‌గ్యాస్ ఘటన తర్వాత దేశవ్యాప్తంగా పర్యావరణ పరిరక్షణకై ఉద్యమాలు తలెత్తాయి. 1970 దశకాన్ని మహిళా దశాబ్దంగా ప్రకటించిన తర్వాత ఇంటాబయటా స్త్రీలపై సాగుతున్న అణచివేతకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమాలు వచ్చాయి. ఈ ఉద్యమాలు సామాజిక జీవితంలో ప్రజాస్వామిక విలువలను సృష్టించాయి. ఉన్న చట్టాలను సమీక్షించాయి. ప్రజాస్వామిక విలువల పునరుద్ధరణకు చర్యలను ప్రతిపాదించాయి. ప్రభుత్వ యంత్రాంగం పేదప్రజల పట్ల, దళితుల పట్ల, స్త్రీల పట్ల పాటిస్తున్న వివక్షను ఎత్తి చూపాయి. దాన్ని అంతం చేయడానికి చర్యలను ప్రతిపాదించాయి. పర్యావరణాన్ని ఉమ్మడి ఆస్తిగా గుర్తించాయి. ఈ ఆస్తిని పెట్టుబడిదారులకు తాకట్టు పెట్టే అభివృద్ధి పంథాను తిరస్కరించాయి. ప్రైవేటు శక్తులు పర్యావరణాన్ని నష్టపరిచిన సందర్భాలలో ప్రజలకు నష్టపరిహారాన్ని చెల్లించాలని పేర్కొన్నాయి. ఆదివాసీ ప్రాంతాలకు స్వయం ప్రతిపత్తిని కల్పించాలని డిమాండ్ చేశాయి.

ఈ అన్ని విలువలు వ్యవస్థితమైనప్పుడే, ఈ విలువల ప్రకారం పాలనా యంత్రాంగం నడుచుకున్నప్పుడే ప్రజాస్వామ్యం పరిరక్షించబడుతుంది. ప్రజాఉద్యమాల వెలుగులో రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షించి ఆ ఉద్యమాలు లేవనెత్తిన విలువలను వ్యవస్థితం చేయగలిగినపుడు, ఆ విలువల కనుగుణంగా ప్రభుత్వాలు పని చేసేటట్లు చేయగలిగినపుడు ప్రజలందరూ గౌరవప్రదమైన జీవితాన్ని పొందగలుగుతారు. అందుకే అధికార పార్టీ సమీక్ష పేరుతో నిరంకుశాధికారాలను చేజిక్కించుకోడానికీ, స్వాతంత్రోద్యమం లక్ష్యాలను రాజ్యాంగం నుండి తొలగించడానికీ చేస్తున్న ప్రయత్నాలను ఎదిరించడమే కాదు, ప్రజాఉద్యమాలు ముందుకు తెచ్చిన విలువలను వ్యవస్థితం చేయడానికి కృషి చేయడం కూడా ప్రజాఉద్యమాలకు అవసరం.

ప్రభుత్వ సమీక్ష లక్ష్యాన్నే కాక సమీక్ష జరుగుతున్న పద్ధతిలోని కపటత్వాన్ని కూడా ఎండగట్టడం అవసరం. ఒక రకంగా రాష్ట్రపతి కె.ఆర్.నారాయణన్ ఈ పనే చేశారు. రాజ్యాంగమిచ్చిన అధికారాన్ని వాడుకొని రాజ్యాంగం కల్పించిన దిశలో దేశాన్ని నడిపించే బాధ్యత చట్టసభలపైన, అధికారయంత్రాంగం పైన, న్యాయవ్యవస్థపైన ఉంది. ఆ బాధ్యతను సక్రమంగా నిర్వర్తించడంలో యాభైఏళ్లుగా ఘోరంగా విఫలమైన వాళ్లే ఇప్పుడు రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షించాలంటున్నారు. ప్రభుత్వం నియమించిన పదకొండు మంది సభ్యుల కమిటీలోని పెద్ద మనుషులు, వారు ఆ తరువాత నియమించిన ఉపకమిటీలోని పెద్ద మనుషులు ఎక్కువ భాగం పై మూడు వ్యవస్థలలో ప్రముఖపాత్ర నిర్వహించినవారే. సామాజిక రాజకీయ ఆర్థికన్యాయాన్నీ, పౌరరాజకీయ హక్కులనూ స్వేచ్ఛనూ సమాన ప్రతిపత్తి అవకాశాలను కల్పించే దిశగా రాజ్యాంగాన్ని వ్యాఖ్యానించడానికి, రాజ్యాంగమిచ్చిన అధికారాన్ని ఆ దిశగా వినియోగించడానికి, ఆ స్ఫూర్తితో విధాన రచన చేసి తదనుగుణంగా శాసనాలు తయారు చేయడానికి, అమలు చేయడానికి యాభైఏళ్లుగా చట్టసభలు, అధికార యంత్రాంగం, న్యాయవ్యవస్థ ఏ మాత్రం ప్రయత్నం చేశాయి? ఆ సమీక్ష విడిచిపెట్టి రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షించడం తమ తప్పులను రాజ్యాంగం మీదనెట్టడానికా? లేక తమ నిర్వాకానికి అనుగుణంగా రాజ్యాంగ స్ఫూర్తిని తిరగరాయడానికా?

రాజ్యాంగస్ఫూర్తిని ప్రజలకందియ్యడంలో యాభై ఏళ్లుగా విఫలమైన వారికి రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షించే అర్హత లేదు. ఆత్మ పరీక్ష చేసుకునే బాధ్యత మాత్రమే ఉంది. వారికీ వారి వైఫల్యాలనూ రాజ్యాంగాన్నీ కూడా సమీక్షించే అర్హత ప్రజలకు మాత్రమే ఉంది. ఆ పనిని యాభై ఏళ్లుగా ప్రజాతంత్ర ఉద్యమాలు ముందుకు తెచ్చిన విలువల వెలుగులో ప్రజలు, ప్రజాతంత్ర ఉద్యమాలు చేసినప్పుడే సంఘ్‌పరివార్ పాలకులు తలపెట్టిన సమీక్షలోని కపటత్వాన్నీ దుర్బుద్ధినీ సంపూర్ణంగా ఎండగట్టినట్టవుతుంది.

■

అనంతపురం జిల్లా కరువు చిత్రం

ఎస్.ఎం. బాషా

మానవహక్కుల కార్యకర్త,
వ్యవసాయశాఖలో ఉద్యోగి

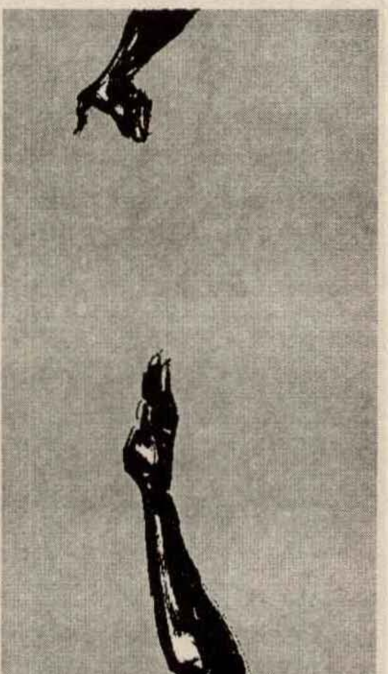

క్షామనేత్రాల్లో ప్రతిఫలిస్తున్న నిరీక్షణ
సమాధానాలు రాని ప్రశ్నల ఎడారి నిరీక్షణ
రైతుని వేరు పురుగులా తొలిచేస్తున్న నిరీక్షణ
అతని భూమి నుండి తరిమివేస్తున్న నిరీక్షణ

–రఘుబాబు

అనంతపురం జిల్లాలో ఇరవై సంవత్సరాల క్రితం వరకూ బావుల కింద సేద్యం చెప్పుకోదగ్గ పరిమాణంలో ఉండేది. ఇప్పుడు బావులు ఎండిపోయినాయి. బావులలో వేసిన బోర్ల వల్ల రైతుల దగ్గర ఉన్నదంతా ఊడ్చుకుపోయి అప్పులు మిగి

లాయి. గతంలో రాయలసీమకు సేద్యపు నీటి వనరులు కల్పించాలనే డిమాండు ప్రధానంగా ఉండేది. ఇప్పుడు కనీసం తాగడానికి మంచినీటి సౌకర్యమైనా కల్పించాలన్న డిమాండు ప్రథమ స్థానంలోకి వచ్చింది. చేసిన అప్పులు తీర్చడానికో, పిల్లల పెళ్లిళ్లు చేయడానికో భూముల్ని అమ్మదామనుకున్న రైతులకు భూముల్ని కొనేవాడు కూడా దొరకడం లేదు. చంద్రబాబునాయుడు విజన్ 2020 పుణ్యమా అని వ్యవసాయరంగంలోకి బహుళజాతి సంస్థలు కనుక ప్రవేశిస్తే, ఇక్కడి రైతుల భూములు కారుచౌకగా వశమవుతాయి.

జిల్లాలో అంతో ఇంతో సారవంతమైన నల్లరేగడి భూములు గల తాడిపత్రి ప్రాంతంలో వర్షాధార భూములేకాదు బావుల కింద సేద్యం కలిగిన భూముల్ని కూడా రైతులు అమ్మడానికి సిమెంటు ఫ్యాక్టరీల చుట్టూ తిరుగుతున్నారంటే పరిస్థితి ఎలా ఉందో అర్థం చేసుకోవచ్చు. రైతు తన భూముల్ని, పశువుల్ని వస్తుమారకం లాభదృష్టితో చూడడు. అవి తనకు, తన కుటుంబానికి జీవనోపాధిని సంపదను చేకూర్చే పవిత్రవనరులుగా భావిస్తాడు. పశుసంపద, భూమి, వ్యవసాయం రైతు జీవన సంస్కృతిలో ప్రధానమైనవి. గడ్డి లేక పశువుల్ని అమ్ముకుంటేనో, అప్పుల కొరకు భూములు అమ్మాల్సి వస్తేనో రైతుపడే మానసిక వేదన వర్ణనాతీతం.

* * *

1792 నుంచి 1984 లోపల అనంతపురం జిల్లాలో 100 కరువులు వచ్చాయి. రెండు సంవత్సరాలు ఒరుపు (పంటలు లేకపోవడం) తర్వాత మూడవ సంవత్సరం మంచి పంట వస్తుందని జిల్లా రైతుల విశ్వాసం. అయితే ఇప్పుడు ఆ విశ్వాసానికి కూడా ఆధారం లేకుండా పోతోంది. మూడవ సంవత్సరం అదనులో కురిసిన వర్షాల వల్ల పైర్లు బాగా పెరిగినట్లు కనబడినా చీడపీడలతో 50 శాతం పైగా పంట నాశనమవుతోంది. ప్రపంచ బ్యాంకులోని నిధులన్నీ తెచ్చి రాయలసీమ రైతులకు పంచినా పేరుకుపోయిన అప్పులు తీరేటట్లు లేవు.

వాతావరణ శాస్త్రజ్ఞుల పరిభాషలో అనంతపురం వర్షాచ్ఛాయ ప్రదేశంలో ఉంది. సంవత్సర సగటు వర్షపాతం 542 మిల్లీమీటర్లు. ఇది జైసల్మేర్ (రాజస్థాన్) తరువాత దేశంలోనే రెండవ తక్కువ వర్షపాతం. భూమి ఎగుడు దిగుడుగా, ఒక్కో చోట ఏటవాలుగా ఉండడం వల్ల వర్షపునీరు భూమిలోకి ఇంకడం చాలా తక్కువ. ప్రకృతి సమతుల్యం ఉండడానికి కనీసం 30 శాతం భూమిలో అడవులు ఉండాలి. అధికారిక లెక్కల ప్రకారం జిల్లాలో 10.9 శాతం అడవులు ఉన్నాయని చెబుతున్నారు. అయితే కేవలం 2 శాతం భూభాగంలో మాత్రమే అడవులు ఉన్నట్లుగా అటవీ అధికారులు ఆఫ్‌ది రికార్డు మాటగా చెబుతున్నారు. జిల్లాలో పెన్న, చిత్రావతి, హగరి, పాపాఘ్ని, కుషావతి, స్వర్ణముఖి, తడకలేరులు ప్రవహిస్తాయి. అయితే వీటిలో ఒక్క పెన్నా నదినే నదిగా పరిగణించవచ్చు. మిగతావన్నీ వర్షాకాలంలో కూడా పూర్తిగా పారవు. పెన్న మాత్రం నేనొకదాన్ని ఉన్నానంటూ అప్పుడప్పుడు వేగంగా పారుతూ అంతే వేగంగా ఎండిపోతూ ఉంటుంది.

ఈ నదులన్నీ కర్నాటకలో పుట్టడం వల్ల జిల్లాలోకి కర్నాటక ప్రాంతం ద్వారానే నీళ్లు పారాల్సి ఉంటుంది. అనంతపురం జిల్లాలో 9.65 లక్షల హెక్టార్ల సాగుభూమి ఉంటే అందులో 1.50 లక్షల హెక్టార్లకు మాత్రమే సాగునీటి వసతి ఉంది. ఇందులో బావులు, చెరువుల ద్వారా సాగయ్యే భూమి కూడా కలిసి ఉంది. ఇప్పుడు కాలువల ద్వారా ప్రవహించే నీరు తగ్గిపోవడం వల్లనూ, బావులు,

చెరువులు ఎండిపోతుండడం వల్లనూ నీటి పారుదల వసతి గల భూమి విస్తీర్ణం మరింతగా తగ్గిపోయింది.

* * *

542 మి.మీ వర్షపాతం అంటే చాలా తక్కువ. భూగర్భజలాలు అడుగంటని రోజుల్లో అయితే అరకొర పంటలు పండే అవకాశం ఉండేది కానీ తాగునీటికి, సాగునీటికి ప్రస్తుతం భూగర్భ జలాల మీద విపరీతంగా ఆధారపడడం వల్ల భూగర్భ జలమట్టం ఇప్పుడు బాగా పడిపోయింది. అందుకే పడిన వర్షాలతో నేల తడిసినా, అంతే తొందరగా ఆరిపోతుండడం వల్ల పంటల మనుగడకు కావలసినంత తేమ భూమిలో నిలువ ఉండడం లేదు. జిల్లాలో ప్రవహించే నీటి వనరులన్నీ కర్నాటక రాష్ట్రం గుండానే ప్రవహిస్తున్నాయి కాబట్టి ఆ రాష్ట్రం తన భూభాగం లోపల ఎక్కడికక్కడ నీటి మళ్లింపులు చేయడం వల్ల నదులు పారక భూగర్భ జలాల రీచార్జి ప్రక్రియ బాగా తగ్గిపోయింది. 1980 దశకంలో రైతులు పోటాపోటీగా పెద్ద ఎత్తున పంట బావుల్లో బోర్లు వేశారు. ఇవి 80 శాతానికి పైగా ఎండిపోతే 20 శాతం బావుల్లో అరకొర నీళ్లు వస్తున్నాయి. ఆ నీళ్లను కూడా విద్యుత్ సంస్కరణలలో భాగంగా ప్రభుత్వం పెంచుతున్న కరెంటు చార్జీలకు తట్టుకొని రైతులింక మీద వాడుకోలేరు.

బోర్లు వేసిందాని వల్ల రైతులు లాభపడలేదు సరికదా పీకల దాకా అప్పుల్లో మాత్రం కూరుకుపోయారు. ఇదే కాలంలో తాగునీటి కొరకు ప్రభుత్వం ప్రతిగ్రామంలో బోర్లు వేయించింది. ఇవి కూడా దాదాపుగా ఎండిపోయాయి. గతంలో వేసవి కాలంలో మంచినీటి కొరత ఏర్పడితే కొన్ని మైళ్ల దూరంలోని పంటపొలాల్లోని బావుల్లోంచి నీళ్లు తెచ్చుకునేవారు. ఇప్పుడు పంట బావులు కూడా ఇందుకు ఉపయోగపడడం లేదు. గత రెండు, మూడు సంవత్సరాల్నించి సత్యసాయిబాబా ట్రస్టు వారు కోట్ల రూపాయలు ఖర్చు పెట్టి జిల్లాలో ప్రతి గ్రామానికి నీరందించే ప్రయత్నం చేశారు. నీటి వనరుల కోసం చెరువు గర్భాల్లో నదీ గర్భాల్లో బోర్లు వేసి పంపింగు చేస్తుండడంతో తాగునీటి కొరత తీరుతోంది. ఈ సత్యసాయి పథకమే లేకుండినట్లయితే గ్రామాలకు గ్రామాలు మంచినీటి కొరతతో ఖాళీ అయి ఉండేవి. అధికారుల నిర్లక్ష్యం వల్ల పైపుల పగిలి పోవడమో, నీళ్లు ఎక్కకపోవడమో జరుగుతూ కొన్ని గ్రామాల ప్రజలు మాత్రం ఇబ్బందులకు గురవుతూనే ఉన్నారు. నాలుగైదు సంవత్సరాలలో ఈ బోర్లు కూడా ఎండిపోతాయేమో అన్న భయం జిల్లా వాసులను వెంటాడుతూనే ఉంది.

బచావత్ అవార్డు ప్రకారం ఆంధ్రప్రదేశ్‌కు కృష్ణాజలాలు 800 టిఎంసిలు కేటాయించారు. జిల్లా భౌగోళికంగా ఎత్తు ప్రాంతంలో జిల్లా ఉండడం వల్ల, తుంగభద్ర నుండి మాత్రమే నీటి పారుదల అవకాశం ఉంది. ఈ నీటి కేటాయింపులో తుంగభద్ర ఎగువకాలువ స్టేజీ -1, స్టేజి-2ల ద్వారా తుంగభద్ర డ్యాం నుండి జిల్లాకు 32.5 టిఎంసిలు కేటాయించారు. స్టేజి-1 పూర్తయింది కానీ స్టేజి 2 కింద పథ కాలు పూర్తి కావలసే ఉన్నాయి. అదికాక 7.88 టిఎంసిలు పెన్నా, చిత్రావతి నదుల ద్వారా లభిస్తుందని అంచనా వేశారు. పెన్నలో, చిత్రావతిలో నీటి ప్రవాహాలు లేకపోవడం వల్ల, తుంగభద్ర నది ఒక్కటే నమ్మకమైన వనరుగా ఉంది. ఇందులో కూడా, డ్యాం పూడికవల్లనూ, కాలువలు తెగిపోవడం వల్లనూ జిల్లాకు ఏనాడూ పూర్తి వాటా నీరు అందడం లేదు. 26-27 టిఎంసిల నీరు మాత్రమే లభిస్తోంది.

హెచ్ఎల్సీ స్టేజి 2 కింద 50 వేల ఎకరాలకు పిఎబిఆర్ కుడికాలువ కింద (ధర్మవరం బ్రాంచి కాలువతో సహా), యాడికి కాలువ కింద 50 వేల ఎకరాలకు విస్తరించడానికి ప్రణాళికలు వేశారు. దీని కొరకు కె.సి.కెనాల్‌కు కేటాయించిన నీటి నుండి 11.1 టి.ఎం.సిల నీటిని కేటాయిస్తున్నామన్నారు. ఈ అదనపు నీటిని పెన్నా నది మీద నిర్మించిన పి.ఎ.బి.ఆర్ రిజర్వాయరులో నిలువ చేయాలని ప్రతిపాదించారు. 15-20 సంవత్సరాల నుంచి కాలువలు తవ్వుతూనే ఉన్నారు. దేని కోసం ఈ కాలువలు ఉపయోగపడతాయో తెలియదు. ఎందుకంటే కెసి కెనాల్ నుండి నీటి కేటాయింపు జరగలేదు. 120 కోట్ల రూపాయలతో నిర్మించిన పిఎబిఆర్ డ్యాం అనేక బాలరిష్టాలు దాటాక దాని నుంచి ప్రయోగాత్మకంగా తుంగభద్ర ఎగువ కాలవ స్టేజ్ 2 నుండి రెండు టిఎంసిల నీటిని విడుదల చేస్తే నీరంతా బయటకు వెళ్లిపోయింది. ఈ డ్యాం పరిస్థితికి ముక్తాయింపు ఏమంటే, డ్యాం నిర్మించిన కంట్రాక్టరును ఎందుకు నాసిరకంగా నిర్మించావని అడిగితే 'అందులోకి నీరు వస్తుందని భావించలేద'ని అన్నాడు. అధికారుల, కంట్రాక్టర్ల మనస్తత్వానికి ఈ డ్యాం నిర్మాణం అద్దం పడుతోంది.

చిత్రావతి నది మీద నిర్మించిన రిజర్వాయరు పూర్తిగా అవినీతి మేటల్లో కూరుకుపోయింది. కంట్రాక్టరు బహుళ అంతస్తుల భవనాలు నిర్మించుకోగలిగారుకానీ, డ్యాం మాత్రం ఎందుకూ పనికి రాకుండా పోయింది. ప్రభుత్వం, అధికారుల వంచనా కౌశల్యానికి మరో మచ్చుతునక భైరవాని తిప్ప ప్రాజెక్టు. వేదవతి నది మీద నిర్మించిన భైరవాని తిప్ప ప్రాజెక్టు పూర్తయి ఈనాడు కంపచెట్లతో నిండిపోయి ఉంది. ఒకేఒక్కసారి లేదా రెండు సార్లు డ్యాంలోకి నీళ్లు వస్తే, ఆ నీటిని పారించిన భూములు చౌడు భూములుగా మారిపోయాయి. ఏదైనా నది మీద డ్యాం కట్టదల్చుకున్నప్పుడు ఆ నీరు ప్రతిపాదిత ఆయకట్టు భూములకు సరిపడతాయా లేదా అన్నది పరీక్షించడం ప్రాధమికంగా జరగాల్సిన పని. అధికారులు ఈ విషయాన్ని విస్మరించారు. ప్రాజెక్టు కట్టారు. కాని ప్రాజెక్టులోకి నీళ్లూ రాలేదు. అవి పారించిన భూములు పంట యోగ్యం కాకుండా చౌడు భూములుగా మారిపోనూ పోయాయి. ఎంతో ఉత్సాహంతో వేలాది రూపాయలు ఖర్చు పెట్టి ఆయకట్టుగా మార్చుకున్న రైతుల పరిస్థితి కొండనాలుకకు మందేస్తే ఉన్న నాలుక ఊడినట్లు తయారయింది.

1983లో అధికారానికి వచ్చిన ఎన్‌టిరామారావు కృష్ణానదిలో అదనపు జలాల ఆధారంగా రాయలసీమకు నీళ్లు పారిస్తానని ఎంతో ఆర్భాటంగా తెలుగుగంగ పథకం ప్రకటించారు. అదనపు జలాలను వాడుకునే హక్కే తప్ప వాటిని ఆధారం చేసుకుని ప్రాజెక్టులు కట్టుకునే హక్కు బచావత్ అవార్డు కింద ఆంధ్రప్రదేశ్‌కు లేదు కాబట్టి ఈ ప్రతిపాదన అసలు ఆచరణీయమా అన్న సంశయం అటుంచి, ప్రకటించిన పథకం ప్రకారం కూడా అనంతపురం జిల్లాకు దక్కేదేమీ లేదు. అందువల్ల అనంతపురం జిల్లాకు నీరు కావాలన్న డిమాండ్‌తో ఆందోళనలు, పాదయాత్రలు సాగాయి. రాష్ట్రావతరణ సమయంలో రాయలసీమ అవసరాలను రాయలసీమను ముఖ్యంగా అనంతపురం జిల్లాకు చెందిన వారే త్యాగం చేసినట్లు, ఈ ఉద్యమాల్లోకి దూసుకొచ్చిన నాయకులకు పదవులు, అధికారం దొరకడంతో ఈ ఉద్యమమూ నీరు కారిపోయింది. ఉద్యమం ద్వారా తమకు న్యాయం జరుగుతుందని భావించిన ప్రజలు మరోసారి మోసపోయారు.

రామారావు హయాంలోనే 'హంద్రీనీవా సుజలస్రవంతి' అనే అందమైన పేరుతో ఒక పథకాన్ని రూపొందించారు. కృష్ణాజిల్లా మిగులు జలాలను ఏదో ఒక రూపంలో 40 టిఎంసిల మేరకు అనంతపురం జిల్లాకు తరలించడం కోసం తలపెట్టిన ప్రాజెక్టు ఇది. మిగులు జలాల పైన ప్రాజెక్టులు కట్టుకోవడాన్ని బచావత్ అవార్డు నిషేధించింది కాబట్టి ఈ ప్రాజెక్టుకు కర్నాటక అడ్డం పడుతుందన్న

భయమొకటి, కృష్ణానది నీళ్లు ఎక్కడి నుండి మళ్లించే ప్రయత్నం చేసినా అనంతపురం చేర్చడానికి పెద్ద ఎత్తున 'లిఫ్ట్' చేయడం అవసరం కాబట్టి ఈ ప్రాజెక్టు సాంకేతికంగా కష్టతరమన్న సందేహమొకటి దీనిని వెన్నాడుతూనే ఉన్నాయి. ఈ సందేహాలకు జవాబు చెప్పే ప్రయత్నమేదీ ప్రభుత్వం చేయకపోగా అనేక రూపాంతరాల తర్వాత దీనికి మూడు సార్లు శంకుస్థాపనలు చేసి ఊరుకుంది. బహుశా భారతదేశంలోనే ఇంతటి అపూర్వ గౌరవం ఏ పథకానికీ లభించి ఉండదు. సర్వే చేసిన ప్రాంతంలో అక్కడక్కడా బోర్డులు, అక్కడక్కడా తవ్విన కాలువలు జిల్లా వాసులకు భవిష్యత్తు మీద విశ్వాసం పోగొట్టుకోవద్దని ఇప్పటికీ సూచిస్తూనే ఉన్నాయి.

ఈ కాలంలోనే జిల్లాలో నిత్యం కరువుకు గురవుతున్న దక్షిణ తాలుకాల కోసం, కర్నాటక ప్రాంతంలోని బళ్లారి జిల్లా కోసం రెండు రాష్ట్రాలు కలిసి ఉమ్మడిగా సమాంతర కాలువ రూపొందించడానికి కర్నాటక ప్రభుత్వంతో చర్చలు జరుపుతున్నామన్నారు. ఈ సమాంతర కాలువ హొస్పేట దగ్గరున్న తుంగభద్ర డ్యాం నుండి బయలుదేరి బళ్లారి జిల్లాలో ఇప్పటికీ నీరు లేని ప్రాంతాలకు, అనంతపురం జిల్లా దక్షిణ ప్రాంతానికి నీరివ్వాలి. పది సంవత్సరాలు గడిచినా పూర్తికాని ఆ చర్చలేమిటో అని జిల్లా ప్రజలు విస్తుపోతున్న సమయంలో, అసలు అటువంటి ప్రతిపాదన ఏదీ ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం నుండి రాలేదని కర్నాటక మంత్రివర్యులు శెలవిచ్చారు.

జిల్లాలో జరిగిన ఆందోళనలు, ప్రజా ప్రతినిధుల కృషి వల్ల డిపిఎపి (క్షామప్రాంత అభివృద్ధి పథకం), డిఆర్‌డిఎ (జిల్లా గ్రామీణ అభివృద్ధి సంస్థ) లకు అదనంగా డిడిపి (ఎడారి నివారణ పథకం) అనే సంస్థ వచ్చింది. ఈ మూడు సంస్థల ద్వారా ఇప్పటి వరకూ దాదాపు 200 కోట్ల రూపాయలను అభివృద్ధి పనులకు విడుదల చేసినట్లుగా ప్రభుత్వం ప్రకటించింది. వీటితో వాటర్‌షెడ్ కార్యక్రమాలు చేపట్టారు. అంతా సవ్యంగా జరిగినా వాటర్ షెడ్ పథకాలు వెంటనే ఫలితం ఇవ్వవు. కురిసిన వర్షం వృధాగా ఆవిరి కాకుండా ఎక్కడికక్కడ కట్టలు కట్టి, కుంటలు తవ్వి, నీటిని నేలలోకి ఇంకేట్టు చేసి భూగర్భజలాలను మెరుగుపరిచే ఈ పథకం స్వభావరీత్యానే- అంతా బాగా జరిగితే- ఒక్కసారి పది సంవత్సరాల దాకా ఫలితం ఇవ్వదు. పూర్తిగా విఫలమైన వాటర్‌షెడ్ పథకాలు కూడా ఉన్నాయి. అయితే ఈ సహజ అవాంతరాలేకాక అవినీతి కూడా పైన పేర్కొన్న మూడు సంస్థలు చేపట్టిన పథకాలను తొలిచివేసింది. కరువు నివారణ కోసం కేటాయించిన 200 కోట్ల రూపాయలతో అధికారులు, రాజకీయ నాయకులు పంట పండించుకున్నారు. జిల్లా నుండి బదిలీ అయిన ఒక ప్రాజెక్టు అధికారి స్వయంగా అభివృద్ధి కార్యక్రమాల్లో అవినీతి చోటు చేసుకుందని పత్రికా ముఖంగా ప్రకటించాడు.. స్వచ్ఛమైన పాలన అందిస్తామంటున్న ముఖ్యమంత్రి పెదవి విప్పకపోవడం అవినీతిపరులకు ఒకవరం.

వాటర్‌షెడ్ పథకాల అమలులో అవినీతి పెద్ద మోతాదులో ఉండడం వల్ల గ్రామాలలో వాటర్‌షెడ్ కమిటీలపైన పెత్తనం కోసం ముఠాకక్షలు రేగుతున్నాయి. వజ్రకరూర్ మండలం నెమిళ్లపల్లి గ్రామంలో 1998 సెప్టెంబర్ 11న 'వాటర్ షెడ్ కక్షల'లో భాగంగానే ఒకే కుటుంబానికి చెందిన అయిదుగురిని వారి రక్త సంబంధీకులే హతమార్చారు. మృతులలో పాత్రిళ్లలోని పసిపాప కూడా ఉంది. నిరంతర కరువు వల్ల ప్రభుత్వ ఉద్యోగులకే తప్ప రైతులకు పిల్లనివ్వడానికి ఇష్టపడని ఆడపిల్లల తల్లిదండ్రులు ఇప్పుడు 'కనీసం వాటర్ షెడ్ కమిటీ చైర్మన్ అయినా ఇస్తాం' అంటున్నారంటే వాటర్‌షెడ్ పేరిట డబ్బు సంపాదించుకోవచ్చునన్న భరోసా ఎక్కడి దాకా పోయిందో అర్థమవుతుంది. కరువు ప్రాంతం పేరిట విడుదల అయిన కోట్ల రూపాయల నిధులతో జిల్లా అభివృద్ధి ఆనవాళ్లేమీ కనపడలేదుకానీ, ముఠానాయకులకు, అధికార పార్టీ గణనాయకులకు

టాటా సుమోలు, కమాండర్ వాహనాలు మాత్రం సమకూరాయి. అధికారగణం ఒక సంపన్న వర్గంగా మారిపోయింది. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో తిండిలేక, పశువులకు మేత లేక, తాగడానికి నీళ్లు కూడా లేని విపత్కర పరిస్థితి తాండవిస్తూ ఉంటే అధునాతన వాహనాలతో, బిస్లరీ వాటర్ మాత్రమే తాగే ఒక సంపన్న వర్గం ఉద్భవించింది. ప్రజల నెత్తిన మాత్రం ఎన్నటికీ తీయని ఒక శఠగోపం ఉండిపోయింది.

* * *

గత ఏడెనిమిది సంవత్సరాల నుంచీ జిల్లాలో వరుసగా కరువులు వస్తూ ఉండడం వల్ల, గ్రామాల్లో వ్యవసాయ కూలీలు ఏ ఏటికాఏడు వలసలు పోతూ ఉన్నారు. గ్రామాలలో వ్యవసాయ పనులు చేయగలవారు చాలా తక్కువ మందే ఉన్నారు. అధికారిక లెక్కల ప్రకారం సాధారణ సాగు విస్తీర్ణం 8,28,543 హెక్టార్లు. ఇందులో ఒక్క వేరుశెనగ పంట విస్తీర్ణమే ఖరీఫ్ సీజనులో 6,82,483 హెక్టార్లు. వర్షాలు కురవక వ్యవసాయం మీద ఆదాయం రాని రైతులకు వేరుశనగ పంట కొన్ని కాసుల్ని విదిలిస్తోంది. గత నాలుగైదు సంవత్సరాల నుంచి వేరుశెనగకు విపరీతంగా గొంగడి పురుగు, వేరు పురుగు ఇతర తెగుళ్లు రావడంతో పంట దిగుబడి తగ్గిపోతుంది. 1999 ఖరీఫ్‌లో పంట పెట్టిన 736406-76 హెక్టార్లలో మొత్తం పంటను పంట నష్ట పరిహారంగా అధికారులు సిఫారసు చేయవలసి వచ్చిందంటే పరిస్థితి ఎంత తీవ్రంగా ఉందో అర్థం చేసుకోవచ్చు. ఒకప్పుడు బావుల ద్వారా వ్యవసాయం చేయడంలో పేరుగాంచిన జిల్లాలో దాదాపు 80 శాతం బావులు ఎండిపోయినాయి. మిగతా బావులలో అంతో ఇంతో నీళ్లు ఉన్నా, కరెంటు కాటుకు రైతు బలి అవుతూనే ఉన్నాడు. వ్యవసాయం రైతులకు ఒక జూదంగానూ వ్యసనం గానూ పరిణమించింది.

జిల్లాలో కరువును అంచనా వేసేందుకు వివిధ ప్రజాసంఘాలకు చెందిన వారు 21.4.2000, 22.4.2000 రెండు రోజులూ ఆరు టీములుగా పర్యటించారు. తెలిసిన కరువే అయినా, కరువు తీవ్రతను చూసి సభ్యులు చలించి పోయారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ రైతు సంఘ నాయకుడు, తెలంగాణా వాసి అయిన మల్లారెడ్డి కణేకల్లు ప్రాంతంలో ఇసుక మేటల్ని పరిశీలించడానికి వెళ్లి, తాను ఇంత తీవ్రమైన కరువును ఇంతకు ముందెన్నడూ చూడలేదని పత్రికల వారితో చెప్పారు. గ్రామాల గుండా ప్రయాణిస్తే అడ్డం రావడానికి పశువుల మందలు లేవు. ఊర్ల చుట్టూ దర్శనమిచ్చే ఎరువుల దిబ్బలు, గడ్డివాములు కనపడవు. ఉపాధి కొరకు వలస వెళ్లిన వ్యవసాయ కూలీలు తిరిగి రావడంలేదు. ధనిక రైతు కుటుంబాలు కూడా పట్టణ ప్రాంతంలో ఉద్యోగాలు, వ్యాపారాల్లో స్థిరపడుతున్నారు. గ్రామాలలో మిగిలిందల్లా ఎక్కడికీ పోలేని సామాన్యరైతు కుటుంబాలు. గ్రామాల్లో భూస్వాములు, రైతులు, రైతుకూలీలనే వర్గీకరణలు సమసిపోతున్నాయి. మిగిలిందల్లా ఒకే ఒక వర్గం. కరువుతో పీడింపబడుతున్న గ్రామీణ ప్రజానీకం. ఈ పరిస్థితి గురించి ప్రభుత్వానికి పట్టడం లేదు. ప్రజాప్రతినిధులకు అసలే పట్టడం లేదు. కరువులు రాని ప్రాంతానికి కరువు వస్తే విశేషంగానీ, పోకుండా అక్కడే తిష్ఠ వేసిన కరువును గురించి ఏకరు పెట్టడానికి ప్రజాప్రతినిధులకు, రాజకీయ పార్టీల నాయకులకు సిగ్గుగా ఉన్నట్లుంది.

■

ఎన్నికల సంస్కరణలు స్థిరత్వం కోసమేనా?

కె. బాలగోపాల్

మానవహక్కుల కార్యకర్త,
హైదరాబాద్‌లో న్యాయవాది

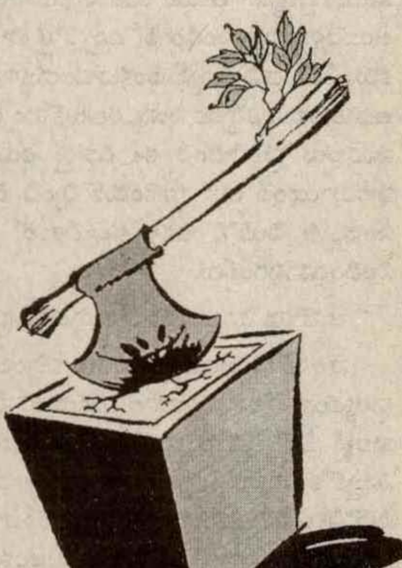

ఎన్నికల వ్యవస్థలోని లోపాల గురించి ఫిర్యాదు చేయని వారెవ్వరూ లేరు. బహుశా, రాజకీయ విభేదాల కతీతంగా ఈ దేశంలో అందరూ అంగీకరించే కొద్ది విషయాలలో ఇదొకటేమో. 'అందరూ' అని ఎందుకంటున్నామంటే ఎన్నికల వ్యవస్థను భ్రష్టు పట్టించడానికి కారణమైనవారు, దాని వల్ల చాలా ప్రయోజనం పొందుతున్నవారు కూడా ఆ వ్యవస్థ దిగజారిపోయిందనీ దానిని సంస్కరించాలనీ వేదికలెక్కి ఉపన్యాసాలిస్తుంటారు.

ఇప్పుడు ఎన్నికల సంస్కరణల కోసం కొన్ని నిర్దిష్టమైన ప్రతిపాదనలను లా కమిషన్ ప్రభుత్వం ముందు పెట్టింది. దాని మీద 200 పేజీల రిపోర్టు

తయారు చేసింది.

మామూలుగా లా కమిషన్ తనంతట తాను శాసన సవరణలను రూపొందించదు, ప్రతిపాదించదు. ఫలాన విషయంలో ఇప్పుడున్న చట్టాన్ని పరిశీలించి అందులోని లోపాలను చర్చించి సవరణలు సూచించమని ప్రభుత్వం అడిగినప్పుడు మాత్రమే లాకమిషన్ కదులుతుంది. ఎన్నికల వ్యవస్థకు సంబంధించిన ఒకే ఒక్క అంశం గురించి మాత్రం కేంద్రప్రభుత్వం లా కమిషన్‌ను సూచనలడిగింది. ఎలెక్షన్ పిటిషన్లు (గెలిచిన అభ్యర్థి ఎన్నిక చట్టవిరుద్ధమని ఓడిపోయిన అభ్యర్థి వేసే కేసు) త్వరగా విచారించడానికి అవసరమయిన సూచనలు చేయమని 1995 నవంబర్ 2న కేంద్రప్రభుత్వం అప్పటి లా కమిషన్‌ను అడిగింది. ఎలెక్షన్ పిటిషన్‌ను కోర్టులు సివిల్ దావాలలాగ విచారిస్తుండడం వల్ల, సాధారణంగా తప్పొప్పులు తేలేసరికి ఎన్నికయిన పదవి గడువు తీరిపోతుంటుంది. అందువల్ల వాటిని త్వరగా విచారించే ప్రత్యామ్నాయ విధానాన్ని సూచించమని ప్రభుత్వం లా కమిషన్‌ను కోరినట్లుంది.

లాకమిషన్ నుండి స్పందన రానందువల్లనేమో, ప్రభుత్వం 1998 ఆగస్ట్ 3న ఒక రిమైండర్ పంపించింది. అయితే అప్పటికే లా కమిషన్ చైర్మన్ బాధ్యతలు చేపట్టిన జీవన్‌రెడ్డిగారు ఎవరూ అడగకుండానే కేవలం ఎలెక్షన్ పిటిషన్ల మీదనే కాకుండా మొత్తంగానే ఎన్నికల వ్యవస్థ గురించి అభిప్రాయసేకరణ మొదలుపెట్టి ఉన్నారు. ఈ రిమైండర్ లభించినదే తడవుగా ఆయన మొత్తంగానే ఎన్నికల వ్యవస్థను సంస్కరించే ప్రతిపాదనలు ప్రభుత్వం ముందు పెట్టారు. 1999 మే 29న ఆయన కేంద్ర ప్రభుత్వ న్యాయశాఖమంత్రి రాంజెఠ్‌మలానీకి సమర్పించిన ఆ నివేదిక ఇప్పుడు కేంద్రప్రభుత్వం పరిశీలనలో ఉంది.

అడగకుండానే చొరవ తీసుకున్నందుకు జీవన్‌రెడ్డి గారిని తప్పు పట్టనవసరం లేదు. ఆయన నిజానికి తన శక్తి మేరకు శాసన వ్యవస్థను సమూలంగా మార్చడానికి ఉబలాట పడుతున్నాడని లా కమిషన్ చైర్మన్‌గా ఆయన అనేక విషయాలలో తీసుకుంటున్న చొరవను బట్టి అర్థం అవుతుంది. అయిదేళ్లకు పైగా పెండింగ్‌లో ఉన్న కొత్త టాడా బిల్లుకు తుది రూపం ఇచ్చేశారు. రాజ్యాంగ సమీక్ష కమిషన్‌లో దాని చైర్మన్ వెంకటాచలయ్యగారి కంటే చురుకైన పాత్ర నిర్వహిస్తున్నారు. ఇప్పుడు అడగకుండానే ఎన్నికల సంస్కరణల కోసం రాజ్యాంగం నుండి ప్రజాప్రాతినిధ్య చట్టం దాకా అనేక సవరణలు ప్రతిపాదించే ఈ రిపోర్టు తయారు చేశారు. బాధ్యతలు గలవాళ్లు తమ పైవాళ్లు పురమాయించే దాకా 'నాకెందుకొచ్చింది లె మ్మనే వైఖరితో కబుర్లతో కాలక్షేపం చేసే అధికార సంస్కృతి నెలకొని ఉన్న ఈ దేశంలో స్వంత చొరవ తీసుకున్న వ్యక్తిని ఆ కారణంగా నిందించనవసరంలేదు.

ఆ చొరవ ఏ గమ్యానికి పోతున్నదనేదే ప్రశ్న.

పాలనలో ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యం కల్పించడం కోసం ఎన్నికలు జరుపుకుంటాం. ప్రజలందరూ ప్రత్యక్షంగా పాలనా నిర్ణయాల ప్రక్రియలో పాల్గొనడం గ్రామపంచాయితీ స్థాయిలో సహితం కష్టం కాబట్టి ఏదో ఒక రూపంలో ఎన్నికలు జరుపుకొని ప్రజాప్రతినిధులతో ఏర్పడే ప్రభుత్వాన్ని ఎన్నుకోక తప్పదు. ఎన్నికలే ప్రజాస్వామ్యం కాదుగానీ ఎన్నికలు లేని ప్రజాస్వామ్యం ఉండజాలదు. ఎటొచ్చీ ఆ ఎన్నికల వ్యవస్థ రూపురేఖలలో చాలా వైవిధ్యం ఉండగలదు. వీటి తులనాత్మక పరిశీలనకు ఒకే ఒక ప్రమాణం ఉంటుంది. ప్రజలకు పాలనా వ్యవస్థలో ఎంత లోతయిన ప్రాతినిధ్యం లభిస్తుందనేది ఆ ప్రమాణం.

అందువల్ల ఎన్నికల సంస్కరణల గురించి మాట్లాడుకోవడమంటే ప్రాతినిధ్య స్వభావాన్ని పెంచే మార్గాల గురించి మాట్లాడుకోవడం. ఆ లక్ష్యంతో జరిపే చర్చే ప్రజాస్వామ్యం పెంపుదలకు తోడ్పడుతుంది. వేరే ఏ లక్ష్యంతోనో చర్చించి ఎన్నికల వ్యవస్థను సంస్కరిస్తున్నామనడంలో అర్థం లేదు.

ఎన్నికల సంస్కరణలకు సంబంధించిన ప్రతిపాదనలు చేయడంలో తన లక్ష్యమేమిటో లాకమిషన్ ప్రకటించింది. ప్రకటించిన లక్ష్యాలను నిజంగా అనుసరించకపోవచ్చునేది అటుంచి, ఈ లక్ష్యాలలో 'ఎన్నికల వ్యవస్థ ద్వారా పాలనలో ప్రజాభీష్టానికి లభించే ప్రాతినిధ్యాన్ని మరింత లోతుగా అభివృద్ధి చేయడం' అనేది లేదు. మరి ఏముందంటే, లా కమిషన్ ప్రకటించుకున్న ప్రధాన లక్ష్యం, ఎన్నికల వ్యవస్థను మరింత 'పారదర్శకంగా, న్యాయబద్ధంగా' తయారు చేయడం. రెండవ లక్ష్యం 'ప్రభుత్వాల స్థిరత్వాన్ని పెంచడం'. ఇందులో రెండవ దానికి ప్రాతినిధ్యస్వభావం పెంపుదలతో ఏమీ సంబంధం లేకపోగా దానికి వ్యతిరేకం కాగలదు కూడా. మొదటిది దానంతటదే ఆహ్వానించదగ్గదే కాక ప్రాతినిధ్యాన్ని పెంపొందించడానికి పరోక్షంగా ఉపయోగపడగలదు. అయితే నిజంగా ఉపయోగపడుతుందా అనేది ఆ లక్ష్యసాధన కోసం ప్రతిపాదించే విధాన సంస్కరణలను బట్టి ఉంటుంది. ప్రభుత్వాల స్థిరత్వం సంస్కరణల ప్రధాన లక్ష్యమైతే, పారదర్శకత కోసం సూచించే సంస్కరణలు కూడా ఆ రంగే పులుముకుంటాయి. అప్పుడు పారదర్శకత ప్రాతినిధ్యానికి పెద్దగా దోహద పడకపోవచ్చు.

ఇవి మా లక్ష్యాలు అని లాకమిషన్ ప్రకటించిన చోట పై రెండు లక్ష్యాలనే ప్రస్తావించిందిగానీ దిగువన వేరొక ముఖ్యలక్ష్యాన్ని పలుచోట్ల పేర్కొంది. అది, కులం ప్రాంతం మతం ప్రాతిపదికన ఏర్పడిన పార్టీలకు ఎన్నికల రంగంలో చోటు లేకుండా చేయడం. జాతీయ పార్టీలు మాత్రమే ఉండాలి అంటే మొత్తంగా సమాజమంతటికీ ప్రాతినిధ్యం వహించే పార్టీలే ఉండాలి. ఏదో ఒక సామాజిక వర్గానికి ప్రాతినిధ్యం వహించే రాజకీయాలు లా కమిషన్ దృష్టిలో సంకుచిత రాజకీయాలు. అటువంటి రాజకీయాలకు ఎన్నికల వ్యవస్థలో చోటు లేకుండా చేయాలి. (ఎన్నికల వ్యవస్థ నుండి బలవంతంగా బయటికి నెట్టేస్తే ఆ రాజకీయాలు వేరే రూపంలో కొనసాగవా? అప్పుడు వాటి కోసం టాడా చట్టం ఉంటుంది. దానికి కూడా ఇదే లా కమిషన్ ఆమోద ముద్ర వేసి చట్టం చేయమని ప్రభుత్వానికి అప్పగించింది).

ఎన్నికల రాజకీయాలలో జాతీయ పార్టీలు మాత్రమే ఉండాలి. అవి కూడా రెండు మూడు మాత్రమే ఉండాలి. (ఎందుకు? బ్రిటన్‌లో మూడు పార్టీలే ఉన్నాయి, అమెరికాలో రెండే ఉన్నాయి, జర్మనీలో నాలుగే ఉన్నాయి. ఆ దేశాలు ఎంత బాగున్నాయి చూడండి! అందుకు). ఒకవేళ 'సంకుచిత' ప్రాతిపదిక మీద చిన్న పార్టీలు ఏర్పడినా అవి ఏదో ఒక 'జాతీయ కూటమి'లో భాగం కావాలి. చట్టం వాటిపైన ఆ రకమైన ఒత్తిడి పెట్టి బలవంతంగా ఆ పరిణామాన్ని సాధించాలి.

ఇది లాకమిషన్ ప్రతిపాదన. అందుకోసం రాజ్యాంగానికీ ప్రజాప్రాతినిధ్య చట్టానికీ అనేక సవరణలను లాకమిషన్ ప్రతిపాదించింది. ఈ ప్రతిపాదన 'స్థిరత్వాన్ని' లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న ప్రతిపాదన. అయితే పరిపాలనలో స్థిరత్వమే ఎన్నికల సంస్కరణల లక్ష్యం కాగలదనుకున్నా దానికి ఇదొక్కటే సాధనం కానక్కరలేదు. కాబట్టి రెండు లేక మూడు పెద్ద పార్టీల వ్యవస్థే ఉండాలని కోరుకోవడం దానంతటదే ఎన్నికల సంస్కరణలకు లా కమిషన్ ఎంచుకున్న ఒక లక్ష్యమని భావించవలసి ఉంటుంది. చిల్లర మల్లర పార్టీల గుంజులాటలో చకచకా నిర్ణయాలు తీసుకొని గబగబా దేశాన్ని అభివృద్ధి చేసేయగల ఎఫిషియెన్సీని భారత ప్రజాస్వామ్యం కోల్పోయిందన్న

అసహనం- ఇవ్వాళ మధ్యతరగతి, ధనిక వర్గాల్లో తరచు వినిపించే అసహనం- లా కమిషన్ ప్రతిపాదనల వెనుక స్పష్టంగా ఉంది. పాలనా వ్యవస్థలో స్థిరత్వాన్ని కోరుకోవడం కూడా 'అభివృద్ధి' వేగంగా కావాలన్న లక్ష్యంతోనే తప్ప పాలనలో ప్రజాస్వామ్యానికి మరింత లోతయిన ప్రాతిపదిక కల్పించాలన్న ఆరాటంతో కాదు. స్థిరత్వం తప్పనిసరిగా ప్రజాస్వామ్యాన్ని పెంపొందిస్తుందన్న నమ్మకమేం లేదు. అది పరిస్థితులను బట్టి ఉంటుంది.

అటువంటి స్థిరత్వాన్ని ఎన్నికల సంస్కరణల లక్ష్యంగా ఎంచుకొని, దానికి సాధనంగా రెండు లేక మూడు జాతీయ పార్టీల లేక కూటములలోకి దేశ రాజకీయాలను బలవంతంగా నెట్టే శాసన సవరణలను ప్రతిపాదించే సంస్కరణలు ఎన్నికల వ్యవస్థలో ప్రజాస్వామ్యాన్ని పెంపొందించే బదులు మరింత దిగజార్చే ప్రమాదం ఉంది.

ఈ సూచనల వివరాలు దిగువ చూద్దాముగానీ, ఎన్నికల వ్యవస్థలో పారదర్శకతను దృష్టిలో పెట్టుకొని లా కమిషన్ చేసిన సూచనల గురించి మొదట చెప్పుకుందాం. అందులో ప్రధానమైనది, ఎన్నికలలో పాల్గొనే ప్రతీపార్టీలోనూ అంతర్గత ప్రజాస్వామ్యం ఉండాలనేది. అంతర్గత ప్రజాస్వామ్యం ఉందని ఎన్నికల కమిషన్‌ను ఒప్పించలేని పార్టీ తన గుర్తింపును కోల్పోతుంది. ఎన్నికలలో పాల్గొనే అర్హతను కోల్పోతుంది.

ఇది నిస్సంకోచంగా ఆహ్వానించదగ్గ ప్రతిపాదనే. 'తన అంతర్గత వ్యవహారాలలో ప్రజాస్వామ్యం పాటించని పార్టీ, దేశాన్ని పరిపాలించేటప్పుడు ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను గౌరవిస్తుందని నమ్మలేము' అన్న లా కమిషన్ అభిప్రాయంతో ఏకీభవించవచ్చును. రాజకీయ పార్టీల కార్యవర్గాన్ని రహస్య బ్యాలట్ ద్వారా ఎన్నుకోవాలి. అన్ని స్థాయిలలోనూ తీర్మానాలు, నిర్ణయాలు రహస్య బ్యాలట్ ద్వారా మెజారిటీ సభ్యులు ఆమోదించాలి. క్రమశిక్షణకు ఒక కచ్చితమైన నియమావళి ఉండాలి, దాని ప్రకారం మాత్రమే క్రమశిక్షణ చర్యలు తీసుకోవాలి. పార్టీ నిధుల విషయంలో జమాఖర్చు లెక్కలు స్పష్టంగా ఉండాలి. ఎన్నికల కమిషన్‌కు ఈ అన్ని నియమాలూ సక్రమంగా అమలవుతున్నాయా లేదా అని పర్యవేక్షించే అధికారం ఉంటుంది. అమలుకాని పక్షంలో ఎన్నికల కమిషన్ ఆ పార్టీ గుర్తింపును రద్దు చేస్తుంది.

పార్టీ సభ్యులకు పార్టీ తీర్మానాల పైన రహస్య బ్యాలట్ ద్వారా ఓటు వేసి అభిప్రాయం తెలియచేసే హక్కు, కార్యవర్గాన్ని రహస్య బ్యాలట్ ద్వారా ఎన్నుకునే హక్కు ఉన్న రాజకీయ పార్టీలు దేశంలో ఏవీ లేవు. ఒక్కొక్క పార్టీలో అంతర్గత ప్రజాస్వామ్యం కొంతమేరకు ఉంటే ఉండవచ్చునుగాక. అందువల్ల (కమ్యూనిస్టు పార్టీలతో సహా) ఎవ్వరికీ ఈ ప్రతిపాదనలు నచ్చక పోవచ్చునుగానీ వీటిని ఆహ్వానించవలసిందే.

అయితే రిజిస్ట్రేషన్ అర్హత పొందడానికి లాకమిషన్ సూచించే మరొక నియమం కొంత ఆలోచించతగింది. రాజకీయ పార్టీల లక్ష్యాలు భారత రాజ్యాంగ లక్ష్యాలే అయి ఉండాలన్నది ఈ నియమం. ప్రతీ రాజకీయ పార్టీకీ తన లక్ష్యాలు తెలిపే ప్రణాళిక ఒకటి ఉండాలనీ, రిజిస్ట్రేషన్ కోరేటప్పుడు దానిని ఎన్నికల కమిషన్‌కు సమర్పించాలనీ, ఈ లక్ష్యాలు భారత రాజ్యాంగ లక్ష్యాలకూ ఆదర్శాలకూ లోబడి ఉండాలనీ, లేకపోతే ఆ పార్టీకి రిజిస్ట్రేషన్ నిరాకరించాలనీ లాకమిషన్ అంటుంది. వేరొక చోట ప్రజాస్వామ్యం, సోషలిజం, లౌకికవాదం అనే రాజ్యాంగ ఆదర్శాలకు అన్ని పార్టీలూ కట్టుబడి ఉండాలనీ, కట్టుబడి ఉండని వాటికి ఎన్నికలలో పాల్గొనే అర్హత ఉండకూడదనీ లాకమిషన్ అంటుంది.

భారత రాజ్యాంగ లక్ష్యాలలోని సమతా న్యాయాలతో మాకేమీ పేచీ లేదుగానీ, ఈ నియమాన్ని గురించి కొంచెం ఆలోచించడం అవసరం. ఒకటి, సోషలిజం లౌకికవాదం ప్రజాస్వామ్యం సామాజిక న్యాయం అనే మాటలకు ఒకే ఒక అర్థం ఉందని చెప్పలేము. ఒక పార్టీ లక్ష్యాలు వీటికి అనుగుణంగా ఉన్నాయా లేదా అని ఎవరు నిర్ణయించాలి? బిజెపి లౌకికవాద పార్టీ కాదని తక్కిన పార్టీలన్నీ అంగీకరించినా, వారిదే కుహనా లౌకిక వాదమనీ హైందవ సంస్కృతే నిజమైన లౌకిక సంస్కృతి అనీ బిజెపి అంటుంది. దళిత, వెనుకబడిన కులాల అవసరాల ప్రాతిపదికన నడిచే రాజకీయాలు లౌకికవాద రాజకీయాలు కావని వాదించేవారు ఈ దేశంలో చాలా మంది ఉన్నారు. ఆ రాజకీయాలను 'కమ్యూనల్' రాజకీయాలు అనడం కద్దు. అయితే భారతదేశంలో కులనిర్మూలనా రాజకీయాలే నిజమైన లౌకికవాద రాజకీయాలు కాబట్టి, దళిత కులాల ఆకాంక్షల ప్రాతిపదికన నడిచే రాజకీయాలే నిజమైన లౌకికవాద రాజకీయాలని ఇవతలి వైపు నుండి వాదించే అవకాశం ఉంది. ఈ సంవాదాన్ని తేల్చగలవారెవ్వరు? ఎన్నికల కమిషన్ తేల్చగలదా? తేల్చి కదా రిజిస్ట్రేషన్ ఇవ్వాలి?

రాజ్యాంగ ప్రవేశికలో సామాజిక ఆర్థిక రాజకీయన్యాయం అనే లక్ష్యాలేకాక దేశ సమగ్రత, ఏకత కూడ అంతర్భాగాలే. కానీ దేశంలోని సరిహద్దు రాష్ట్రాలలో ఈ 'ఏకత'ను ప్రశ్నించే రాజకీయాలే బలమైనవి. ఏ పార్టీకీ ఆ రాజకీయాలు ఉండడానికి వీలు లేదనీ, ఉంటే అటువంటి పార్టీకి ఆ రాష్ట్రంలో ఎన్నికలలో పాల్గొనడానికి అవసరమైన రిజిస్ట్రేషన్ దక్కదనీ నియమం పెడితే ఎన్నికల నుండి ప్రధాన రాజకీయ ఆకాంక్షను వెలివేయడమవుతుంది కదా?

వేర్పాటు హక్కుల ఉద్యమం దృష్టిలో ఇది అభ్యంతరకరమైన కాంక్షకాదు. ఏ ప్రజలకైనా తమ మనుగడకు సంబంధించిన స్వయం నిర్ణయాధికారం ఉంటుందనేది ఒక రాజకీయ హక్కు. అయితే అభ్యంతరకరమైన రాజకీయాల విషయంలో కూడా, వాటిని వెలివేయడం ఎంత వరకు సబబనే ప్రశ్న వస్తుంది. ప్రజాస్వామ్యం పేరు మీద అప్రజాస్వామికమైన రాజకీయ పోకడలకు సహితం స్వేచ్ఛ ఇవ్వాలా అనేది సులభంగా జవాబు చెప్పగల ప్రశ్న కాదు. టర్కీ అల్జీరియా వంటి దేశాలు ఈ సమస్యను బలంగా ఎదుర్కొంటున్నాయి. టర్కీలో ముస్లిం మతవాద పార్టీల కూటమికి ఎన్నికలలో మెజారిటీ సీట్లు లభించినప్పటికీ వారి రాజకీయ లక్ష్యం ఆ దేశ లౌకిక రాజ్యాంగానికి విరుద్ధం కాబట్టి వారి చేతికి అధికారం ఇవ్వకుండా సైన్యం అడ్డుపడింది. దాని ఫలితంగా ప్రజలలో చెప్పుకోదగ్గ మద్దతు ఉన్న మతవాదం హింసాత్మక రూపం తీసుకొని అంతర్యుద్ధ పరిస్థితి ఏర్పడింది. మన లాకమిషన్ పెట్టే షరతులు కూడా ఇటువంటి పరిస్థితికే దారి తీయవచ్చు. అట్లాగని ఫాసిస్టు పోకడలకు కూడా పూర్తి స్వేచ్ఛ ఇయ్యవలసిందేనా అంటే ఆ ప్రశ్నకు సులభమైన జవాబు ఉందని అనలేముగానీ నిషేధం కంటే సంవాదాన్ని నమ్ముకోవడం మొత్తం మీద ప్రజాస్వామ్య సంరక్షణకూ పురోగమనానికీ ఎక్కువ ఉపయోగపడుతుందని చెప్పగలము.

అదెట్లాగున్నా పార్టీలలో అంతర్గత ప్రజాస్వామ్యాన్ని తప్పనిసరి చేసిన కారణంగా ఫిరాయింపులను పూర్తిగా నియంత్రించవచ్చునని లా కమిషన్ భావించింది. ప్రస్తుతమున్న చట్టం ప్రకారం ఎన్నికయిన ప్రజాప్రతినిధి పార్టీ ఫిరాయిస్తే తన సీటు కోల్పోవలసి ఉంటుందిగానీ, చట్ట సభలో ఆ పార్టీకి చెందిన వారిలో మూడవ వంతు కంటే ఎక్కువ మంది ఫిరాయిస్తే అది 'ఫిరాయింపు' కాక 'చీలిక' కిందికి వస్తుంది కాబట్టి సీట్లు వదులుకోనక్కరలేదు. ఇది విపరీతంగా దుర్వినియోగానికి గురయింది కాబట్టి ఈ మినహాయింపును తొలగించాలని లా కమిషన్ ఇప్పుడు ప్రతిపాదించింది. అంటే ఒకసారి ఒక పార్టీ టికెట్‌పైన ఎన్నికయిన వ్యక్తి ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ అయిదేళ్లు ఆ పార్టీలో కొనసాగవలసిందే. లేదా తన సీటు కోల్పోవాలి. పార్టీలు తీసుకునే నిర్ణయాలను

పార్టీ సభ్యులు రహస్య బ్యాలట్ ద్వారా మెజారిటీగా ఆమోదించాలన్న అంతర్గత ప్రజాస్వామ్య సూత్రాన్ని ప్రవేశపెడుతున్నాము కాబట్టి, ఆ పార్టీ టికెట్ పైన ఎన్నికయిన వ్యక్తి అయిదేళ్లపాటు ఇష్టమున్నా లేకున్నా ఆ పార్టీకే కట్టుబడి ఉండాలనీ లేకపోతే సీటు వదులుకోవడానికి సిద్ధపడాలనీ నియమం పెట్టడం ప్రజాప్రతినిధుల హక్కులకు భంగకరం కాదని లా కమిషన్ వాదన. మన రాజకీయ నాయకులు దీనికి కూడా ఏదో ఒక విరుగుడు కనిపెట్టరని నమ్మగలిగితే, ఇది ఆలోచించదగ్గ ప్రతిపాదనే!

నేర చరిత్ర గల అభ్యర్థులను పోటీకి అనర్హులు చేసే విషయంలోనూ లా కమిషన్ ఒక ప్రతిపాదన చేసింది. ఎన్నికల పోటీ న్యాయంగా, నిష్పక్షపాతంగా జరగడానికి అది అవసరమనింది. ఇప్పుడున్న చట్టం ప్రకారం నేరం రుజువయి శిక్షపడితేనే అనర్హత వస్తుంది. అయితే ఈ రకమైన నేరాలకు పాల్పడే వ్యక్తులు రాజకీయ బలం, పరపతి గలవారు కావడం వల్ల వారికి వ్యతిరేకంగా మాట్లాడడానికి స్వతంత్రులయిన సాక్షులు ముందుకు రారు కాబట్టి నేరాలు రుజువు కావడం కష్టమనీ, అందువల్ల కొన్ని రకాల నేరాలలలో నేరం రుజువయ్యేదాకా ఆగకుండా కోర్టు అభియోగాలు మోపినట్టయితే చాలు వారిని ఎన్నికలలో పోటీ చేయడానికి అనర్హులుగా భావించాలనీ లా కమిషన్ ప్రతిపాదన. జీవితఖైదు విధించగల అన్ని నేరాలు, విభిన్న ప్రజావర్గాల మధ్య విద్వేషాన్నీ శత్రుత్వాన్నీ రెచ్చగొట్టే నేరాలు ఈ కోవలోకి రావాలని లా కమిషన్ ప్రతిపాదన.

నేరం రుజువయ్యేదాకా ఆగకుండా చార్జిషీటు ఆధారంగా న్యాయస్థానం అభియోగాలు మోపితే అనర్హులుగా భావించాలన్న ప్రతిపాదనతో సూత్రప్రాయంగా అభ్యంతరం ఉండనవసరం లేదుగానీ ఇక్కడ రెండు విషయాలు ఆలోచించాలి. నేరాలన్నిటినీ ఒకే గాటన కట్టి అభియోగాలు ఏ కారణంగా ఎదుర్కొంటున్నా వారిని 'నేరచరిత్రగలవారు' అనడం భావ్యం కాదు. కార్మిక రైతాంగ ఉద్యమాల నుండిగానీ ఇతర రాజకీయ ఉద్యమాల నుండిగానీ ఎన్నికల రంగంలోకి ప్రవేశించిన వ్యక్తుల మీద తప్పుడు కేసులో సరయిన కేసులోగానీ మొత్తానికి కేసులుండే అవకాశం ఉంది. నేరం రుజువయ్యేదాకా ఆగాలా లేదా అన్న సంగతి అటుంచి, అసలు ఈ నేరాలను అనర్హత కలిగించేవిగా భావించడం సబబా? ఉద్యమకారుల నడవడిక ఎల్లప్పుడూ సరిగ్గానే ఉంటుందని అనలేముగానీ ఉద్యమాలలో భాగంగా నేరాలకు పాల్పడిన వారిని కూడా 'నేరచరిత్రులు' అనే అనైతిక జీవుల కోవలో చేర్చడం కరెక్టా? పైగా ఇప్పుడు అభియోగం మోపితే చాలునని లా కమిషన్ భావించే నేరాలలో విభిన్న వర్గాల మధ్య విద్వేషం, శత్రుత్వం రెచ్చ గొట్టే నేరాలను (సెక్షన్ 153ఎ, 505 ఐపిసి) చేర్చారు. అనేక ప్రజాతంత్ర ఉద్యమ నినాదాలకు ఈ ముద్ర వేయొచ్చు. ప్రజాతంత్ర ఉద్యమాలలో గట్టిగా పాల్గొంటే ఎన్నికలకు అనర్హులయ్యే పరిస్థితి వస్తుందేమోనన్న భయం ఉండడం ప్రజాస్వామ్యానికి మంచిదా? రెండు, నిజంగా హేయమైన నేరాలలో అభియోగాలు ఎదుర్కోవడాన్ని అనర్హతగా భావించడంలో అర్థం ఉందిగానీ 'జీవితఖైదు విధించగల నేరాలు' అని టోకుగా అనడం ఎంత వరకు ఉచితం? చట్టం చేసే ఏ వర్గీకరణ అయినా తన లక్ష్యానికి అనుగుణంగా ఉండాలన్న ప్రాథమిక న్యాయసిద్ధాంత సూత్రాన్ని జీవన్‌రెడ్డి గారికి జ్ఞాపకం చేయనవసరం లేదు. ఎన్నికలు ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియ కాబట్టి సాంఘికంగా అప్రజాస్వామికమైన నేరాలు ఎన్నికల విషయంలో అనర్హతకు ప్రమాణం కాగలవుగానీ ఎక్కువ శిక్ష ఉన్న నేరాలు ప్రమాణం ఎందుకవుతాయి? ఉదాహరణకు అంటరానితనం, లైంగిక అత్యాచారం, అవినీతి, ఎన్నికల అక్రమాలు మొదలయిన నేరాలలో న్యాయస్థానం అభియోగం మోపితే చాలు ఆ వ్యక్తి ఎన్నికల పోటీకి అనర్హులయినట్టేనంటే కొంత అర్థం ఉంటుంది.

స్థిరత్వం

ఎన్నికల వ్యవస్థ పారదర్శకంగా, న్యాయంగా ఉండాలన్న లక్ష్యంతో లా కమిషన్ చేసిన సూచనలను చూసిన తరువాత, స్థిరత్వం అనే లక్ష్యం నుండి వచ్చిన సూచనలను చూద్దాం. ఇవి ప్రాథమికంగానే అభ్యంతరకరమైనవని మొదట్లోనే చెప్పాము.

'చిన్న చిన్న పార్టీలు అనేకం ఉండడం దేశపాలనలో అస్థిరతకు దారి తీస్తున్నది. విశాలమైన జాతీయ ప్రయోజనాలు కాక సంకుచితమైన కులం, ప్రాంతం మొదలయిన పాక్షిక ప్రయోజనాలు గల పార్టీలు ఉండడం కూడా అస్థిరతకు దారి తీస్తున్నది. కేవలం రెండు లేక మూడు జాతీయ పార్టీలు మాత్రమే ఉండే స్థితికి దేశ రాజకీయాలను బలవంతంగా నెట్టాలి. వెంటనే అది సాధ్యం కాదు కాబట్టి కేవలం రెండు లేక మూడు జాతీయ కూటములలోకి అన్ని పార్టీలనూ నెట్టాలి'. ఇది లా కమిషన్ స్థిరత్వం కోసం చేసే సూచనల లక్ష్యం.

అసంఖ్యాకమైన భాషలు, కులాలు, జాతులుగా విడిపోయి ఉన్న భారతదేశంలో విభిన్న ప్రయోజనాలను, దృక్పథాలను వ్యక్తం చేసే అనేక రాజకీయ లక్ష్యాలుండడం సహజం. ఈ భిన్న ప్రయోజనాలను కాదని ఒక జాతీయ ప్రయోజనాన్ని గుర్తించి దానికి కట్టుబడి ఉండే రాజకీయ లక్ష్యాలు సహితం ఉండవచ్చునుగాక, కానీ అవి మాత్రమే ఉండాలనడంలో అర్థం లేదు. దాని కోసం చట్టమే రాజకీయ లక్ష్యాలపైన ఒత్తిడి పెట్టాలనడం అణచివేత తప్ప వేరే ఏమీకాదు. స్థిరత్వానికి ప్రజాస్వామ్యాన్ని తాకట్టు పెట్టే వైఖరి ఎన్నికల సంస్కరణలకు చోదకశక్తి అయితే ఇటువంటి వికారమైన సూచనలే పుడతాయి.

ఒక రాష్ట్రంలో ఎన్నికలు జరుగుతున్నాయనుకోండి. ఆ ఎన్నికలలో పోటీ చేసే ఏ పార్టీకయినా ఆ రాష్ట్రంలో మొత్తం పోలయిన వోట్లలో అయిదు శాతం రావాలంట. వచ్చినట్లయితేనే ఆ పార్టీ గెలిచిన సీట్లు ఆ పార్టీకి దక్కుతాయి. లేకపోతే గెలిచిన సీట్లు కూడా వారికియ్యకుండ రద్దు చేసి రెండవస్థానంలో ఉన్నవారికిచ్చేస్తారు. ఇది లాకమిషన్ సూచన.

ఒక చిన్న కులం లేక తెగకు చెందిన ప్రజల కోసం పని చేస్తూ వారి ఓట్లు పెద్ద సంఖ్యలో ఉన్న ఒకటో రెండో నియోజకవర్గాలలో పోటీ చేసి గెలిచి వారికి నిజాయితీగా చట్ట సభలలో ప్రాతినిధ్యం వహించాలన్న ఆలోచనకు ఎన్నికల ప్రజాస్వామ్యంలో చోటు ఉండకూడదనేది లా కమిషన్ అభిప్రాయం. అటువంటి పార్టీ తనకిష్టమున్నా లేకున్నా ఏదో ఒక పెద్ద కూటమిలో భాగం కావాలి. రాష్ట్రం మొత్తం మీద పోలయిన ఓట్లలో ఆ కూటమి 5 శాతమైనా పొందితేనే ఆ పార్టీకి తాను గెలిచిన ఒకటో రెండో సీట్లు దక్కుతాయి.

ఉదాహరణకు, మన రాష్ట్రంలో ఆదివాసుల జనాభా 6 శాతం. కేవలం ఆదివాసులలో పని చేసే రాజకీయ పార్టీ అన్ని ఆదివాసీ నియోజక వర్గాలలోనూ పోటీ చేసిగెలిచినా, ఆదివాసీల ఓట్లలో అన్నీ ఆ పార్టీకే పడకపోవచ్చును కాబట్టి ఆ పార్టీకి వచ్చే ఓట్లు రాష్ట్ర జనాభాలో 5 శాతం మించకపోవచ్చు. అప్పుడు అన్ని ఏజెన్సీ నియోజక వర్గాలలోనూ ఆ పార్టీ గెలుపును రద్దు చేసి రెండవ స్థానంలో ఉన్న టిడిపి లేక కాంగ్రెస్ అభ్యర్థికి ఆ సీట్లు ఇస్తారు. ఈ పరిస్థితి తప్పించుకోవాలంటే ఆ ఆదివాసీ పార్టీ ఒంటరిగా పోటీ చేయకుండా తెలుగుదేశం కూటమిలోనో కాంగ్రెస్ కూటమిలోనో చేరి తన అర్హతను నిలబెట్టుకోవాలి. ఏ రకంగా చూసినా ఆ ఆదివాసీ పార్టీ పైన తెలుగుదేశం, కాంగ్రెస్ పార్టీల పెత్తనాన్ని నెలకొల్పడం ఈ సవరణ ఫలితం.

ఇది స్థిరత్వానికి తోడ్పడుతుందేమోగానీ ప్రజాస్వామ్యానికి నష్టకరం. స్థిరత్వం దానికదే ప్రజాస్వామ్యానికి దోహదకారి అయినట్లు ఎన్నికల సంస్కరణలకు స్థిరత్వాన్ని ముఖ్య ప్రమాణంగా లా కమిషన్ ఎంచుకుందిగానీ లేకపోతే ఇటువంటి సూచనలు చేయగలిగేది కాదు.

చిన్న పార్టీల మనుగడే ప్రశ్నార్థకం అయితే ఇంక ఏ పార్టీ లేని స్వతంత్ర అభ్యర్థుల సంగతేమిటి? స్వతంత్ర అభ్యర్థులనసలు పోటీ చేయనీయకూడదని లా కమిషన్ సూచన. స్వతంత్ర అభ్యర్థులందరూ నాన్ సీరియస్‌గానే పోటీ చేస్తారంట. వాళ్ల వల్ల బ్యాలట్‌పేపర్ సైజు పెరగడం తప్ప ఒరిగేదేమీ లేదంట. ఒక వేళ వాళ్లు గెలిచినా ఎప్పుడు ఏ కూటమిలో చేరతారో తెలియక అస్థిరత తెచ్చిపెడతారంట.

ప్రజాఉద్యమకారులుగా, సంస్కర్తలుగా ప్రజలలో పని చేసి మన్ననలు పొంది ఏ పార్టీలోనూ చేరడం ఇష్టం లేక స్వతంత్రంగా పోటీ చేసి గెలిచి చట్ట సభలలో నిజాయితీగా ఆ ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యం వహించినవారు చాలా మంది ఉన్నారన్న సంగతి లా కమిషన్ గుర్తించదలచుకోలేదు. ఇప్పుడు అటువంటి వారి సంఖ్య తగ్గిపోయిందంటే దానికి కారణం మొత్తంగానే రాజకీయాలలో వచ్చిన భ్రష్టత్వం. ఆ కారణం చాలుననుకుంటే మొత్తంగా ఎన్నికల వ్యవస్థనే రద్దు చేసేయొచ్చు, కేవలం స్వతంత్ర అభ్యర్థిత్వాన్ని మాత్రం రద్దు చేయడం ఎందుకు?

నిజానికి ఎన్నికల వ్యవస్థలో ప్రజాస్వామ్యాన్ని, ప్రాతినిధ్య స్వభావాన్ని పెంచే సవరణలు అనేకం సమాజంలో చర్చకు వస్తుంటాయి. ఎన్నికల సంస్కరణల మీద 200 పేజీల సుదీర్ఘమైన వర్కింగ్ పేపర్ రాసిన లా కమిషన్ వాటిలో ఒక్క దానిని కూడా చర్చించలేదంటే కారణం ఎన్నికల సంస్కరణలకు లా కమిషన్ ఎంచుకున్న లక్ష్యాలలో ప్రజాస్వామ్యాన్ని ప్రాతినిధ్యాన్నీ పెంచాలన్నది లేకపోవడం.

అయిదేళ్లకొకసారి ప్రజలు తమ ప్రతినిధులను ఎన్నుకోవడమే కాకుండా, ఆ అయిదేళ్ల పర్యంతం ఆ ప్రజాప్రతినిధులు ప్రజలకు ఏదో ఒక రూపంలో జవాబుదార్లుగా ఉండాలన్నది సమాజంలో తరచుగా చర్చ జరిగే విషయాలలో ఒకటి. ప్రజలకు నచ్చకపోతే ఆ ప్రజాప్రతినిధిని 'రీకాల్' చేసే హక్కు ఉండాలనే ప్రతిపాదన ఇందులో భాగమే. దీనిని వ్యవస్థీకరించడంలో ఇబ్బందులుండవచ్చు. నియోజక వర్గంలో ఎంత మంది కోరుకుంటే 'రీకాల్' కోసం వోటింగ్ నిర్వహించాలి, ఎంతమంది ఆ ప్రతిపాదనకు అనుకూలంగా వోటు వేస్తే అది గెలిచినట్లు భావించాలి అనేవి సులభంగా నిర్ణయించగల విషయాలు కాకపోవచ్చు. కానీ ఆశ్చర్యం కలిగించే విషయం ఏమిటంటే లా కమిషన్ చేసే ఎన్నికల సంస్కరణల చర్చలో ఈ ప్రస్తావనే లేకపోవడం.

ప్రాతినిధ్యం దృష్టితో చూసినప్పుడు నియోజకవర్గాల సైజు కూడా ఒక సమస్యే. మన పార్లమెంటు సభ్యులొక్కొక్కరు 10 లేక 15 లక్షల మందికి ప్రతినిధులు. వాళ్ల పార్టీ విధానాలు, వ్యక్తిగత నిజాయితీల సంగతి అటుంచి, ఈ రకమైన ప్రాతినిధ్యానికి నిజంగా అర్థం లేదు. ఇంగ్లండ్‌లో ఒక్కొక్క పార్లమెంట్ నియోజకవర్గం మన మండలమంత ఉంటుంది. అంటే అక్కడ ఎంపి మన ఎంపిపి అధ్యక్షునితో సమానం. మన పార్లమెంట్ నియోజక వర్గాన్ని అంతగా తగ్గిస్తే పార్లమెంటు సైజు విపరీతంగా పెరిగిపోతుంది కాబట్టి అది ఆచరణయోగ్యమైన పరిష్కారం కాకపోవచ్చునుగానీ అధికార వికేంద్రీకరణ పెద్దఎత్తున చేపట్టి స్థానిక సంస్థల అధికారాలు పెంచడం ఆచరణ యోగ్యమైన పరిష్కారం కాగలదు. ఏ స్థాయిలో చేయగల నిర్ణయాలను ఆ స్థాయికి చెందిన పాలనా వ్యవస్థకు, ప్రతినిధుల సభలకు అప్పగించినట్లయితే కొద్ది అధికారాలు మాత్రమే ఢిల్లీకి చెందుతాయి. ఇది

కొత్తగా మేము చేస్తున్న ప్రతిపాదన కాదు. రాజ్యాంగం రాసిన రోజుల నుండి ఈ చర్చ ఉన్నదే. ప్రస్తుతమున్న ప్రాదేశిక నియోజకవర్గాలు ఆయా ప్రదేశాలలోని పెత్తందారీ వర్గాలకే ప్రాతినిధ్యం ఇస్తాయనీ, దళితులకు ఆదివాసీలకు వేరే నియోజకవర్గాలు ఉండాలనీ ఒక డిమాండ్ స్వాతంత్ర పూర్వకాలం నుండి ఉంది. చట్టసభలు మగవాళ్ల సభలుగా ఉన్నాయనీ స్త్రీలకు రిజర్వేషన్ కల్పించాలనీ డిమాండ్ ఉండడం మాత్రమే కాదు, అది రాజ్యాంగ సవరణ దాకా వచ్చి ఆగిపోయింది. దీని చర్చే లా కమిషన్ చేయలేదు.

ఎన్నికల సంస్కరణలకు ప్రభుత్వాల స్థిరత్వం లక్ష్యం కావడానికే వీలు లేదు. పారదర్శకత ఒక లక్ష్యం కాగలదు. ప్రాతినిధ్యం ప్రధాన లక్ష్యం కావాలి. ప్రాతినిధ్యాన్ని పూర్తిగా వదిలిపెట్టి స్థిరత్వాన్ని ప్రధానం చేసి పారదర్శకతను రెండవస్థాయి లక్ష్యంగా పెట్టుకొని ప్రాతినిధ్యాన్ని నిజానికి దిగజార్చే ప్రతిపాదనలు చేసిన లా కమిషన్ విజ్ఞతను ఏమనాలి?

■

నగర శివార్ల కాలుష్యం కథలు

ఎం. కోదండరామ్

మానవహక్కుల కార్యకర్త,

ఉస్మానియా యూనివర్శిటీలో లెక్చరర్

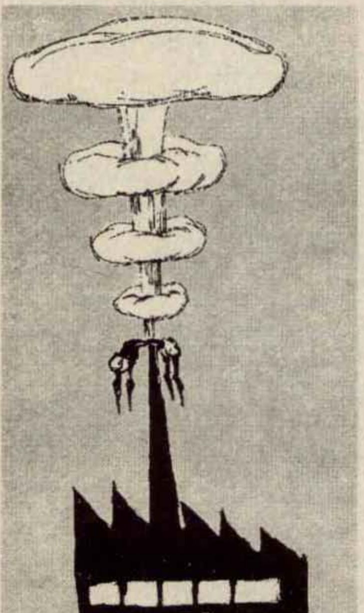

ఆర్థికాభివృద్ధికి ముఖ్యంగా పారిశ్రామికాభివృద్ధికి స్వాతంత్రానంతరం ఏర్పడిన ప్రభుత్వాలన్నీ ఎంతో ప్రాముఖ్యాన్నిచ్చాయి. పారిశ్రామికాభివృద్ధి కోసం ప్రణాళికలు రూపొందించాయి. ఇతర దేశాల నుండి పోటీ రాకుండా సుంకాలను విధించి మార్కెట్లను రక్షించాయి. వనరులను సేకరించాయి. మౌలిక సదుపాయాలను కల్పించాయి. సాంకేతిక-ఆర్థిక సహాయాన్ని అందజేశాయి. వీటన్నిటితో పాటు పారిశ్రామిక ప్రగతి దేశప్రగతికే చిహ్నమని ప్రజలను నమ్మించగలిగాయి.

చాలా ఏళ్లపాటు దేశప్రజలు పరిశ్రమలను నిజంగానే 'ఆధునిక దేవాలయాలు'గా చూశారు. అందుకే పరిశ్రమల ఏర్పాటును ఆహ్వానించడమేకాక

తమ ఊళ్లోనో, ప్రాంతంలోనో పరిశ్రమలను నెలకొల్పాలని ఆందోళనలు చేసిన సందర్భాలున్నాయి. మన రాష్ట్ర ప్రజలే 'విశాఖ ఉక్కు - ఆంధ్రుల హక్కు' అన్న నినాదంతో 60 దశకంలో ఆందోళన చేసిన విషయం తెలిసిందే.

పరిశ్రమల ఏర్పాటుతో జీవనోపాధి అవకాశాలు పెరుగుతాయని, పౌర సదుపాయాలు మెరుగవుతాయని, రవాణా సౌకర్యాలు పెంపొందుతాయని ప్రజలు భావించారు. అయితే సంక్షేమాన్ని పెంపొందించగలవనుకున్న పరిశ్రమలు శాపంగా పరిణమించగలవని 80 దశకంలోగాని గ్రహించలేకపోయారు. ఉద్యోగాలు ఊహించినన్ని రాకపోగా పారిశ్రామిక కాలుష్యం వలన వ్యవసాయం దెబ్బతిని ఉన్న ఉపాధి కూడా పోయింది. ఈ పరిస్థితికి హైదరాబాద్ చుట్టూ ఉన్న పారిశ్రామిక ప్రాంతాలు మంచి ఉదాహరణ. పరిశ్రమలు పెరిగేకొద్దీ అక్కడి గ్రామాల భూములు విషకూటంగా మారాయి. అదెలా జరిగిందో తెలిపే నివేదిక యిది.

II

జంట నగరాలుగా పిలువబడే హైదరాబాద్, సికిందరాబాద్‌ల పుట్టుక, అభివృద్ధిలో చాలా తేడా ఉంది. హైదరాబాద్‌ను దాదాపు 400 సంవత్సరాల క్రితం కుతుబ్‌షాహీలు నిర్మించారు. ఆ తర్వాత ఆసఫ్‌జాహీల పాలనలో నిజాం రాజ్యానికి రాజధానిగా అది అభివృద్ధి చెందింది. మొదట మూసీనది దక్షిణ భాగానికి మాత్రమే పరిమితమైన నగరం తర్వాత పరిపాలనా కేంద్రంగా, వ్యాపార కేంద్రంగా బాగా అభివృద్ధి చెంది మూసీ ఉత్తర భాగానికి కూడా విస్తరించింది. సికింద్రాబాద్ బ్రిటీష్ పాలకుల మిలటరీ కేంద్రంగా ఏర్పడి క్రమేణా అభివృద్ధి చెందింది.

1930 దశకం నుండి జంట నగరాలలో పరిశ్రమలు ఏర్పడ్డాయి. 1946 నాటికి మింట్‌తో కలుపుకొని 12 పెద్ద పరిశ్రమలు వెలిశాయి. ఇవికాక 1950 నాటికే 50 దాకా చిన్న తరహా పరిశ్రమలు కూడా ఉండేవి. ఆ కాలంలో పరిశ్రమలు ఎక్కువగా ఆజామాబాద్, బాకారం ప్రాంతాలలో కేంద్రీకృతమై ఉండేవి.

జంటనగరాలు, వాటి శివారుల్లో పారిశ్రామికీకరణ 1970లలో వేగం పుంజుకుంది. రెండవ, మూడవ పంచవర్ష ప్రణాళికల కాలంలో పరిశ్రమల ఏర్పాటుకు ప్రభుత్వం పెక్కు చర్యలు తీసుకున్నప్పటికీ 1960ల దాకా పరిశ్రమల సంఖ్య పరిమితంగానే ఉండింది. అవి కూడా ఎక్కువగా ప్రభుత్వరంగంలో నెలకొల్పబడ్డ బి.హెచ్.ఇ.ఎల్, హెచ్.ఎ.ఎల్, ఇ.సి.ఐ.ఎల్, ఐ.డి.పి.ఎల్, ఐ.డి.ఎల్, హెచ్.ఎం.టి వంటి భారీ పరిశ్రమలు. రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో ప్రైవేటు రంగంలో పరిశ్రమల ఏర్పాటును ప్రోత్సహించడానికి ప్రభుత్వం సనత్‌నగర్, చందూలాల్ బరాదరీ, మౌలాలీ, బాలానగర్‌లలో ఇండస్ట్రియల్ ఎస్టేట్స్‌ను నిర్మించింది. అయినప్పటికీ 1968 నాటికి జంటనగరాలు, వాటి శివార్లలో ఏర్పడిన పరిశ్రమల సంఖ్య 657 మాత్రమే. వీటిలో ఎక్కువభాగం పిండి, వడ్ల, పప్పు, ఆయిల్ మిల్లులే. హాని కలిగించగల రసాయనాలు, మందుల కంపెనీలు 14 మాత్రమే ఉండేవి. 1968లోనే పటాన్‌చెరువు ఇండస్ట్రియల్ ఎస్టేట్ నిర్మాణం ప్రారంభమైంది.

జంటనగరాలు, వాటి శివార్లలో 1970 దశకంలో ఏర్పడ్డ ఫ్యాక్టరీలు ఎక్కువగా జీడిమెట్ల, నాచారం, బొల్లారం, పటాన్‌చెరువులలో కేంద్రీకృతమయ్యాయి. 1956 నుంచి 1991 దాకా ఏర్పడ్డ పరిశ్రమలు, వాటిలో పనిచేసిన కార్మికుల వివరాలు -

	1956		1961		1966		1971	
	కం.	కా.	కం.	కా.	కం.	కా.	కం.	కా.
మెదక్	41	426	--	--	36	1297	56	6715
రంగారెడ్డి	--	--	--	--	--	--	--	--
మహబూబ్‌నగర్	61	1458	26	382	75	2957	51	824
హైదరాబాద్	429	13549	167	7601	457	30877	578	42683

	1976		1981		1986		1991	
	కం.	కా.	కం.	కా.	కం.	కా.	కం.	కా.
మెదక్	130	14461	362	15610	704	46190	1059	54566
రంగారెడ్డి	--	--	322	23599	961	51971	1175	69809
మహబూబ్‌నగర్	119	1476	267	3941	381	4497	444	8825
హైదరాబాద్	1092	76316	1946	86195	1552	78528	1434	62528

కం- రిజిస్టర్డ్ కంపెనీలు, కా- కార్మికులు

III

పాతబస్తీకి దక్షిణాన చందూలాల్ బరాదరి, కాటేదాన్ పారిశ్రామిక కేంద్రాలు ఉండగా, మూసీ నదికి ఉత్తరాన సికింద్రాబాద్ నగరాన్ని చుట్టుముట్టి ఉప్పల్, నాచారం, కుషాయిగూడ, మౌలాలి, జీడిమెట్ల, సనత్‌నగర్, బాలానగర్, బొలారం, పటాన్‌చెరువు, పాషా మైలారం, ఇస్నాపూర్‌లలో పరిశ్రమలు స్వాతంత్రానంతరం మాత్రమే అభివృద్ధి చెందాయి. స్వాతంత్రానికి పూర్వమే అభివృద్ధి చెందిన పారిశ్రామిక వాడల్లో ఫుడ్‌ప్రాసెసింగ్, ఇంజనీరింగు కంపెనీలు ఎక్కువగా ఉన్నాయి. 60 దశకం నుండి రసాయనాలు, మందులు, ఎలక్ట్రానిక్ కంపెనీలు ఎక్కువగా ఏర్పాటయ్యాయి. మందులు, రసాయనాల కంపెనీలు జీడిమెట్ల, పటాన్‌చెరువు ప్రాంతాల్లో ఎక్కువగా కేంద్రీకృతమయ్యాయి. క్రమంగా మందుల కంపెనీల రాజధానిగా హైదరాబాద్ పేరుగాంచింది. అయితే రసాయనాలు, మందుల కంపెనీలు ఎక్కువగా ఉన్నచోట, రసాయనాలను ముడి పదార్థంగా వాడే తోళ్ల పరిశ్రమ, డైయింగ్, కాగితం పరిశ్రమలున్న చోట కాలుష్యం ఎక్కువగా ఉంటుంది. అంటే 70 దశకం చివరి నుంచి హైదరాబాద్‌లో కాలుష్యం సమస్య తలెత్తిందని భావించవచ్చు. ప్రభుత్వం కాలుష్య నివారణ చర్యలను చేపట్టకపోవడంతో అది ఆ తర్వాత తీవ్ర రూపం తీసుకుంది.

దిగువ పేర్కొన్న జాబితాలో ఆయాప్రాంతాల్లో తీవ్రంగా కాలుష్యాన్ని కలిగిస్తున్న కంపెనీల సంఖ్యను తెలుసుకోవచ్చు.

జీడిమెట్ల - 40

నాచారం - 16

కాటేదాన్ - 9

ఖాజిపల్లి - 45

మల్లాపూర్ - 9

కాలుష్యం బెడద తీవ్రం కావడంతో కాలుష్య నియంత్రణ బోర్డు 1997లో హైదరాబాద్ చుట్టుపక్కలనున్న పారిశ్రామికవాడల్లో మందులు, క్రిమిసంహారక మందులు, అద్దకం రంగుల తయారీ కంపెనీలను, జల కాలుష్యానికి కారణమయ్యే ఇతర కంపెనీలను అనుమతించవద్దని ఉత్తర్వులు జారీ చేసింది. కాలుష్యం బెడద తీవ్రతను తెలియచేయడానికి ఇంతకంటే నిదర్శనం ఏం కావాలి?

IV

మన దేశంలో 1985 వరకు అటు ప్రభుత్వంకానీ ఇటు ప్రజలుకానీ కాలుష్యం వలన కలిగే అనర్థాలను గ్రహించలేదు. 1985లో జరిగిన భోపాల్ గ్యాస్ ఘటన తర్వాతే పారిశ్రామిక కాలుష్యం అనే సమస్య పట్ల సమాజం జాగృతం అయింది. అప్పటి నుండి ప్రజలు పారిశ్రామిక కాలుష్యాన్ని నియంత్రించాలని ఒత్తిడి చేయడం ప్రారంభించారు.

నిజానికి అప్పటికే కాలుష్యాన్ని నివారించటానికి అనేక చట్టాలు వచ్చాయి. దిగువ వివరించిన చట్టాల ప్రకారం కాలుష్య నివారణకు కావలసిన చర్యలు తీసుకునే అధికారం ప్రభుత్వానికున్నది. కాలుష్యానికి సంబంధించిన సమాచారం సేకరించి, దానికి బాధ్యులైన ఫ్యాక్టరీ యజమానుల పైన చర్య తీసుకునే అధికారం గల ఏజెన్సీలూ ఉన్నాయి. వీటిలో జిల్లా కలెక్టరు, ఫ్యాక్టరీ ఇన్‌స్పెక్టర్, కాలుష్య నియంత్రణ బోర్డు ప్రధానమైనవి.

నేర విచారణ స్మృతి (సిఆర్‌పిసి) సెక్షన్ 133 (బి) క్రింద జిల్లా కలెక్టరుకు ఆర్‌డివోకు కూడా ప్రజల ఆరోగ్యానికీ భౌతిక సౌకర్యానికీ హానికరమైన ఏ పరిశ్రమనయినా నియంత్రించే అధికారమేకాక, ఆ హానికరమైన దాన్ని నిర్ణీత సమయంలో తొలగించకపోతే నిషేధించే అధికారం కూడా వుంది. ఈ అధికారాన్ని వినియోగించి ఆ అధికారి జారీ చేసిన తాఖీదుకు పరిశ్రమ యజమాని కనుక సమాధానం చెప్పకపోతే అది భారత శిక్షాస్మృతి సెక్షన్ 188 క్రింద నేరం. ఆ నేరానికి శిక్ష 6 నెలల ఖైదు, 1000 రూపాయల జుర్మానా.

ఫ్యాక్టరీ ఇన్‌స్పెక్టరు ఒక కార్ఖానాలో పని చేసే కార్మికుల ఆరోగ్య పరిరక్షణకు అవసరం అయ్యే పద్ధతులను, చర్యలను తీసుకొమ్మని కార్ఖానా యజమానిని ఆదేశించగలడు. ఫ్యాక్టరీల సవరణ (1987) చట్టం ప్రకారం ఫ్యాక్టరీ ఇన్‌స్పెక్టరు ఆంతరంగిక పని పద్ధతులను మెరుగుపరిచేందుకు చర్యలు తీసుకునే క్రమంలో కాలుష్యాన్ని నివారించవచ్చును కూడా. సవరించిన చట్టంలో రెండవ అధ్యాయంలోని సెక్షన్ 7 తరువాత 7 (ఎ), 7 (బి) అనే రెండు సెక్షన్లు చేర్చారు.

7(ఎ) ప్రకారం, పని స్థలాలలో కార్మికుల ఆరోగ్యానికి ఏ ప్రమాదం రాకుండా చూసే బాధ్యత యాజమాన్యం పైన ఉంటుంది.

7(బి) ప్రకారం, కంపెనీలలో ఉపయోగించే యంత్రపరికరాల డిజైను, తయారీ ఏ ప్రమాదానికీ తావు ఇవ్వకూడదు.

ఈ రెండు సెక్షన్లతో పాటు, ఈ సవరణ · 5(ఎ) అనే కొత్త అధ్యాయాన్ని కూడా చట్టంలో చేర్చింది. ఇది హానికరమైన ఉత్పత్తి పద్ధతులను నియంత్రించడానికి రూపొందించబడింది. 24 రకాల పరిశ్రమలకు ఇది వర్తిస్తుంది. ఈ జాబితాలో కాగితపు గుజ్జు పరిశ్రమ, నత్రజని భాస్వరం వాటి మిశ్రమాలు కలిగిన ఉత్పత్తులను తయారు చేసే పరిశ్రమలు, సిమెంటు పరిశ్రమ, సింథటిక్ రబ్బరు పరిశ్రమ, రంగులు పిగ్మెంట్ల పరిశ్రమ, తోళ్ళ శుద్ధి పరిశ్రమ, విద్యుదుత్పాదక కేంద్రాలు, గాజు పింగాణీ పరిశ్రమలు, ప్లాస్టిక్ మరియు సింథెటిక్ రెసిన్ పరిశ్రమలు, పెట్రోకెమికల్ పరిశ్రమ మొదలయినవి ఉన్నాయి.

ఈ పరిశ్రమలలో ఉపయోగించే ముడిసరుకు, లేక తయారయ్యే సరుకు, లేక విసర్జించే వ్యర్థ పదార్థాలు కాలుష్యాన్ని పెంచే స్వభావాన్ని కలిగి ఉంటాయి. కాబట్టి ఫ్యాక్టరీలో పని చేసే కార్మికుల ఆరోగ్యానికి నష్టం కలుగజేస్తాయి. అందువల్ల, ఇటువంటి పరిశ్రమలలో ఉపయోగించే హానికరమయిన పదార్థాల నిలవ, వాడకం, రవాణాల గురించి యాజమాన్యం ఎప్పటికప్పుడు ఫ్యాక్టరీ ఇన్స్‌పెక్టరుకు తెలియజేయాలి. ఇన్స్‌పెక్టర్ సూచించిన జాగ్రత్తలు పాటించాలి. ఫ్యాక్టరీ నుండి వెలువడే హానికరమైన వ్యర్థపదార్థాలను ఫ్యాక్టరీ ఇన్స్‌పెక్టర్ అనుమతితో విసర్జించాలి. స్థానిక ప్రజలకు తెలియజేయాలి. హానికరమైన పదార్థాలతో పనిచేసే కార్మికులను వైద్యుల చేత పరీక్ష చేయించాలి. వారి ఆరోగ్యానికి సంబంధించిన రికార్డు ఉంచాలి. ప్రమాదాలు జరిగినప్పుడు తీసుకోవలసిన జాగ్రత్తల గురించి కార్మికులకు, ఇరుగుపొరుగు ప్రజలకు తెలియజేయాలి. వీటిని ఉల్లంఘిస్తే ఏడు సంవత్సరాల జైలుశిక్ష, రెండు లక్షల రూపాయల జుర్మానా విధించవచ్చును.

అంతేకాక, ఇటువంటి పరిశ్రమలు ఎక్కడ ఏర్పాటు చేయాలనే విషయాన్ని సైట్ అప్రైజల్ కమిటీ (స్థల నిర్ణయ కమిటీ) నిర్ణయిస్తుంది. ఈ సవరణ రాక ముందు నుండి ఉన్న కంపెనీలు తాము తయారు చేస్తున్న వస్తువులు, అందుకు అనుసరిస్తున్న పద్ధతులు, ఫ్యాక్టరీ ఇన్స్‌పెక్టరుకు సవరణ చేసిన నెలరోజులలోగా తెలియచేయాలి.

కాలుష్య నివారణ కోసం ఏర్పడ్డ ప్రత్యేకమైన సంస్థ కాలుష్య నియంత్రణ బోర్డు. దీనికి విస్తృతమైన అధికారాలున్నాయి. ఇందులో కార్పొరేషన్ల మేయర్లు ఇద్దరు, మునిసిపల్ చైర్మన్లు ఇద్దరు, ఫ్యాక్టరీల ఇన్స్‌పెక్టర్, బాయిలర్ల ఇన్స్‌పెక్టర్, వాతావరణం పైన నిష్ణాతులయిన వ్యక్తులు సభ్యులుగా ఉంటారు. ఈ సంస్థకు అధికారాలు ఇచ్చే చట్టాలు మూడు. అవి నీటి (కాలుష్య నివారణ) చట్టం (1974), గాలి (కాలుష్య నివారణ) చట్టం (1981), వాతావరణ పరిరక్షణ చట్టం (1986). ఈ చట్టాల ప్రకారం బోర్డు అనుమతి లేనిదే ఏ ఫ్యాక్టరీకీ లైసెన్సు మంజూరు కాదు. వ్యర్థ పదార్థాలను శుద్ధి చేయడానికి ఎఫ్లుయెంట్ ట్రీట్‌మెంట్ ప్లాంట్ ఉన్నప్పుడే బోర్డు అనుమతి ఇవ్వాలి. అంతేకాక ఒక పరిశ్రమ ఏర్పడటం వలన పరిసరాలపై కలిగే ప్రభావాన్ని కూడా వారు పరిగణనలోనికి తీసుకోవాలి. పరిసరాలకు తీవ్రనష్టం కలుగజేసేటట్టయితే అనుమతి ఇవ్వకూడదు. కంపెనీల వలన కాలుష్యం పెరిగిన ప్రాంతాలలో బోర్డుకు కొన్ని బాధ్యతలున్నాయి. కాలుష్యం ఎంతగా ఉన్నదీ తెలుసుకోవాలి, ఏ లవణాలు, రసాయనిక పదార్థాలు వాతావరణంలో ఏ పాళ్లలో ఉన్నది, వాటి వల్ల వచ్చే నష్టాలు ఏమిటి అనే విషయాలు పరిశీలించి ప్రజలకి తెలియజేయాలి. వాళ్లు తీసుకోవలసిన జాగ్రత్తలు

సూచించాలి. వాతావరణ కాలుష్యానికి బాధ్యులైన కంపెనీలపైన అది చర్య కూడా తీసుకోవచ్చు. బోర్డు ఆఫీసు హైదరాబాద్‌లో ఉంది. విజయవాడ, విశాఖపట్నం, గోదావరిఖని వంటి ప్రాంతాలలో బోర్డు శాఖలున్నాయి. మిగతా ప్రాంతాలలో సర్వే కొరకు అధికారులు వచ్చిపోతుంటారు.

అసలు ఈ చట్టాల దాకా కూడా పోనక్కరలేదు. 120 ఏళ్ల నాటి భారత శిక్షాస్మృతిలోనే కాలుష్య నివారణకు కావలసిన సెక్షన్లున్నాయి. ప్రజాఆరోగ్యం, భద్రత, సౌకర్యం, మర్యాద, నీతి అనే విషయాలకు భంగం కలిగించే నేరాలను నిర్వచించే అధ్యాయం 14లోని ఈ క్రింది సెక్షన్ల ప్రకారం వాతావరణ కాలుష్యం నేరం అవుతుంది.

సెక్షన్ 269:

జీవితానికి ప్రమాదకరమైన వ్యాధిని వ్యాపింపచేయగల చర్యకు ఎవరయినా చట్ట వ్యతిరేకంగా లేక అజాగ్రత్త వల్ల పాల్పడితే అది 6 నెలల ఖైదునూ జుర్మానానూ విధించగల నేరం.

సెక్షన్ 277:

ప్రజలు ఉపయోగించే చెరువు లేక తటాకంలో నీటిని ఎవరైనా తెలిసి ఖరాబు చేస్తే అది మూడు నెలల ఖైదుకూ 500 రూపాయల జుర్మానాకూ అవకాశమున్న నేరం.

సెక్షన్ 278:

ప్రజల ఆరోగ్యానికి హాని కలిగించే విధంగా ఎవరయినా వాతావరణాన్ని తెలిసీ కలుషితం చేస్తే అది 500 రూపాయల జుర్మానా విధించగల నేరం.

సెక్షన్ 284:

మనుషుల ప్రాణాలకు హాని లేక అపకారం కలిగించే విధంగా ఎవరయినా విషపదార్థాలతో అజాగ్రత్తగా వ్యవహరించినా లేక తీసుకోవలసిన జాగ్రత్తలు తీసుకోకున్నా అది 6 నెలల ఖైదుకు, 1000 రూపాయల జుర్మానాకు అవకాశమున్న నేరం.

సెక్షన్ 285:

నిప్పుతో లేక దహనశీలం గల వస్తువుతో ఇతరుల ప్రాణాలకు హాని లేక అపకారం కలిగించగల తీరులో అజాగ్రత్తగా ఎవరయినా వ్యవహరించినా లేక తెలిసీ తగు జాగ్రత్తలు తీసుకోకున్నా, అది 6 నెలల ఖైదునూ 1000 రూపాయల జుర్మానానూ విధించగల నేరం.

సెక్షన్ 286:

పేలుడు పదార్థంతో ఎవరైనా ప్రాణానికి లేక ప్రాణహానికి అవకాశం కలిగించే పద్ధతిలో ప్రవర్తించినా లేక తెలిసి తగు జాగ్రత్తలు తీసుకోకున్నా అది ఆరు నెలల ఖైదుకూ, 1000 రూపాయల జుర్మానాకూ అవకాశమున్న నేరం.

వీటిలో మొదటి మూడు మాత్రమే కాగ్నిజబుల్ సెక్షన్లు. అంటే బాధితులు కోర్టుకు పోవలసిన అవసరం లేకుండా పోలీసులే నేరం నమోదు చేసి విచారించవలసిన కేసులు. అయితే లక్షలూ కోట్లూ లాభాలు సంపాదించే పారిశ్రామిక రంగానికి పై సెక్షన్లలో వున్న స్వల్పమైన జైలు శిక్షలూ స్వల్పమైన జుర్మానాలూ ఒక లెక్క కాదు. పోలీసు యంత్రాంగాన్నేకాక, కాలుష్య నివారణ బోర్డునూ ఫ్యాక్టరీ ఇన్‌స్పెక్టర్లనూ కొనేయగల శక్తి పారిశ్రామికరంగానికి ఉంది. వాతావరణ కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా

పోరాడే వాళ్లందరూ ఈ వాస్తవాన్ని చాలా త్వరలోనే తెలుసుకుంటున్నారు.

ఇన్ని చట్టాలు వున్నా పైన చెప్పినట్లు 1985కు పూర్వం ప్రభుత్వాధికారులు కాలుష్యాన్ని అరికట్టడానికి చర్యలు తీసుకోలేదు. అంతేకాదు కంపెనీలు అభివృద్ధికి దోహదపడతాయి కనుక అవి వ్యర్థపదార్థాలను వాగుల్లోకి, చెరువుల్లోకి వదిలితే తప్పేమీ లేదన్నారు. అసలు వాగులు, చెరువులు ప్రభుత్వ ఆస్తి కనుక వాటి గురించి మాట్లాడే హక్కు ప్రజలకు లేదని కూడా అధికారులు దబాయించేవారు. ప్రజలు పెద్దెత్తున ఆందోళనకు దిగిన తర్వాతే ప్రభుత్వం ఆలోచనలు మారాయి.

పార్లమెంటు, అసెంబ్లీలు చేసే చట్టాలే కాక సుప్రీంకోర్టు తీర్పులలో వ్యక్తపరచిన శాసన వ్యాఖ్యానాలకు కూడా 'చట్టం' హోదా ఉంటుంది. చట్టాలు చేసే అధికారం చట్టసభలకే ఉంటుంది. న్యాయస్థానాలకు వాటిని వ్యాఖ్యానించే అధికారం మాత్రమే ఉంటుంది. అయితే చట్టాలను వ్యాఖ్యానించే క్రమంలో న్యాయస్థానాలు చేసే సూత్రీకరణలు, ఇచ్చే వివరణలు ఆయా కేసులలో ఇరుపక్షాలకూ శిరోధార్యం కావడమేకాక, ఆ సూత్రీకరణ, లేక వివరణ ఇచ్చింది సుప్రీంకోర్టు అయినట్లయితే చట్టంతో సమానమైన హోదా కలిసి అందరికీ శిరోధార్యమవుతాయని రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 141 అంటుంది.

దీనిని ఆసరా చేసుకొని సుప్రీంకోర్టు చట్టసభలు వదిలిపెట్టిన ఖాళీలను పూరిస్తూ ఉంటుంది. ఇది ఒక్కొక్కసారి మంచికి, ఒక్కొక్కసారి చెడుకు జరుగుతుంది.

పర్యావరణ పరిరక్షణకు ఉపయోగపడే చట్టాల గురించి పైన చూశాం. ఇక్కడ సుప్రీం కోర్టు తీర్పుల ద్వారా మనకు లభించిన మరికొన్ని అవకాశాలు చూద్దాం. కాలుష్యం ద్వారా ప్రాణానికిగానీ పంటలకుగానీ నష్టం కలిగించిన ఫ్యాక్టరీ లేక ఇతర కాలుష్యకారకమైన వ్యవస్థ చేత న్యాయస్థానాలు బాధితులకు నష్టపరిహారం ఇప్పించవచ్చునని సుప్రీంకోర్టు 1996లో ఇచ్చిన ఒక తీర్పులో చెప్పింది. నిజానికి అంతకు ముందే హైదరాబాద్ పరిసరాలలోని పటాన్‌చెరువులో కాలుష్యకారకమైన ఫ్యాక్టరీల వలన పొలాలు పాడయిన రైతులకు సుప్రీం కోర్టు కొంత నష్టపరిహారం ఇప్పించింది. దానిని 1996లో ఇండియన్ కౌన్సిల్ ఫర్ ఎన్విరో లీగల్ ఆక్షన్ వర్సస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా కేసులో సుప్రీంకోర్టు సూత్రీకరించింది. ఈ నష్టపరిహారం కేవలం పాడయిన భూమినీ ఇతర వనరులనూ తిరిగి బాగు చేసుకోవడానికి అయ్యే ఖర్చు మాత్రమే అయినప్పటికీ అదయినా కొంత మేలే.

ఈ అభిప్రాయానికొక చరిత్ర ఉంది. అంతకు ముందే ఓలియంగ్యాస్ కేసు (1987)లో సుప్రీంకోర్టు ఒక సూత్రీకరణ చేసింది. ప్రమాదకరమైన లేక హానికరమైన పరిశ్రమలు నడిపేవారు దాని వల్ల జరిగే నష్టానికి సంపూర్ణమైన బాధ్యత వహించవలసి ఉంటుందని కోర్టు ఆ కేసులో అనింది. ఇక్కడ సంపూర్ణమైన బాధ్యత అంటే అర్థం వారు తగిన భద్రతా చర్యలు చేపట్టారా, బాధితులు తగు జాగ్రత్తలు తీసుకున్నారా అనే దానితో నిమిత్తం లేని బాధ్యత. ఇంగ్లండ్‌లో అమలులో ఉన్న చట్టంతో ఈ విషయంలో విభేదిస్తున్నామని అంతకంటే బలమైన సూత్రీకరణ చేయడం భారత దేశ పరిస్థితులకు అవసరం అని ఈ తీర్పులో దేశ ప్రధాన న్యాయమూర్తి భగవతి అన్నారు.

అయితే భోపాల్ గ్యాస్ ప్రమాదం కేసులో ఈ సూత్రాన్ని వర్తింపచేసి యూనియన్ కార్బైడ్ కార్పొరేషన్‌ను ఇబ్బంది పెట్టడానికి సుప్రీంకోర్టు ఇష్టపడలేదు. ఓలియంగ్యాస్ కేసులో సుప్రీంకోర్టు వ్యక్తపరచిన అభిప్రాయం మాటవరసకు అన్న మాటేగానీ ఆర్టికల్ 141 వర్తించే సూత్రీకరణ కాదని భోపాల్ గ్యాస్ కేసులో (1991) అప్పటి దేశ ప్రధాన న్యాయమూర్తి రంగనాథ్ మిశ్రా అన్నారు. దీని

వల్ల యూనియన్ కార్బైడ్ కార్పొరేషన్‌కు చాలా మేలు జరిగిందని వేరే చెప్పనవసరం లేదు.

1996లో ఇండియన్ కౌన్సిల్ ఫర్ ఎన్విరో లీగల్ ఆక్షన్ కేసులో సుప్రీంకోర్టు ఓలియం గ్యాస్ కేసులోని అభిప్రాయానికి తిరిగి ప్రాణం పోసింది. పర్యావరణ పరిరక్షణ చట్టం కింద పర్యావరణ పరిరక్షణ కోసం సకల చర్యలూ చేపట్టే అధికారం ఉన్న ప్రభుత్వం, ఆ 'సకల' చర్యలలో భాగంగా, కాలుష్యం వల్ల ధ్వంసమైన పర్యావరణాన్ని బాగు చేయడానికి అయ్యే ఖర్చును దానికి బాధ్యులయిన వారి నుండే వసూలు చేసి బాధితులకు ఇప్పించవచ్చునని ఈ తీర్పులో జస్టిస్ జీవన్‌రెడ్డి అన్నారు. నష్టపరిహారం చెల్లించమని కోర్టు ప్రైవేట్ కంపెనీకి ఆర్డర్ జారీ చేయలేక పోవచ్చునుగానీ వారి నుండి ఖర్చు వసూలు చేసి పర్యావరణ పునరుద్ధరణ కోసం ఖర్చు చేయమని- లేదా పునరుద్ధరణ కోసం బాధితులకు ఇమ్మని- కోర్టు ప్రభుత్వానికి ఆదేశం ఇయ్యవచ్చునని జస్టిస్ జీవన్‌రెడ్డి అన్నారు. ఇది కేవలం పాడయిన భూమిని లేక నీటి వనరును లేక ఆరోగ్యాన్ని బాగు చేసుకోవడానికయ్యే ఖర్చేతప్ప, అందువల్ల కోల్పోయిన ఆదాయన్ని పూడ్చే నష్టపరిహారం కాదు. అయినప్పటికీ ఈ మాత్రమైనా కాలుష్యకారకమైన కంపెనీ నుండి ప్రభుత్వం వసూలు చేసి రైతులకు, ఇతర బాధితులకు ఇయ్యవచ్చునని సుప్రీంకోర్టు సూత్రీకరించడం ఆ మేరకు ఉపయోగకరమే.

ఫ్యాక్టరీలకుగానీ ప్రాజెక్టులకుగానీ అనుమతి ఇచ్చేటప్పుడు ప్రకృతి వనరులకూ వాటి మీద ఆధారపడి బతికే ప్రజలకూ జరగగల హాని విషయంలో ప్రభుత్వం అనుసరించవలసిన వైఖరి గురించి ఎం.పి. మెహతా వర్సస్ కమల్‌నాథ్ (1996)కేసులో సుప్రీంకోర్టు ఒక ఆసక్తికరమైన సూత్రీకరణ చేసింది. ప్రకృతి వనరులకు ప్రభుత్వం ఒక 'ట్రస్టీ' అనీ, వాటి మీద ఆధారపడి బతుకుతున్న ప్రజల తరపున ట్రస్టీగా ప్రభుత్వం వ్యవహరించాలనీ అనింది. ప్రకృతి వనరులపైన ఆ ప్రజలకున్న వాడకపు హక్కును అతిక్రమించకూడదని అనింది. ఒకవేళ పారిశ్రామిక అభివృద్ధి అవసరాల కోసం ఆ ప్రజల హక్కును కుదించే చర్యలు చేపట్టవలసి వస్తే ఆ పని హేతుబద్ధంగా, చట్టబద్ధంగా చేయవలసి ఉంటుందనీ విచ్చలవిడిగా ప్రకృతి వనరులను అభివృద్ధి పేరిట వ్యాపార అవసరాలకు కట్టబెట్టడానికి వీలులేదనీ ఆ కేసులో తీర్పు ఇచ్చిన జస్టిస్ కులదీప్ సింగ్ అన్నారు. హిమాచల్‌ప్రదేశ్‌లో బియాస్‌నది గర్భంలోని భూమిలో అప్పటి కేంద్ర మంత్రి కమల్‌నాథ్‌కు హోటల్ నిర్మాణం చేపట్టడానికి అనుమతి ఇచ్చి దానిని టూరిజం డెవలప్‌మెంట్ పేరిట సమర్థించుకున్న హిమాచల్‌ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ చర్యను ఈ తీర్పులో సుప్రీంకోర్టు తీవ్రంగా దుయ్యబట్టింది.

V

కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా మొదటి దశలో స్థానికంగా మాత్రమే నిరసన వ్యక్తమైంది. ఎక్కడికక్కడ రైతులు ఐక్యమై వ్యర్థ పదార్థాలను వాగుల్లోకి వదలవద్దని కంపెనీలను వేడుకొన్నారు. ఫలితం లేకపోవడంతో ప్రభుత్వానికి విన్నవించుకున్నారు. ప్రభుత్వం నుంచి సహాయం లభించకపోవడంతో నిరాశతో చేసేదేమీ లేక ఊరుకున్నారు. 85 తర్వాత మధ్యతరగతి ప్రవేశంతో కాలుష్య వ్యతిరేక పోరాటాలు ఊపందుకున్నాయి.

ఎల్.బి.నగర్ వద్దనున్న సిరీస్ కంపెనీ కాలుష్యం వలన నష్టపోయిన మధ్యతరగతి ప్రజలు ఐక్యమై ఆందోళన చేపట్టారు. సిరీస్ కంపెనీ వదిలే వ్యర్థ పదార్థాల వలన ఎల్.బి.నగర్ ప్రాంతంలో భూగర్భ జలాలు కలుషితమయ్యాయి. స్థానిక కాలనీవాసులు కంపెనీకి వ్యతిరేకంగా ధర్నాలు సభలు జరిపి

నిరసన తెలియజేశారు. అన్ని స్థాయిల్లోని అధికారులకు తమ ఇబ్బందులను వివరిస్తూ మహజర్లు సమర్పించారు. ఎక్కడా న్యాయం దొరకకపోవడంతో చివరికి కోర్టుకు వెళ్లారు. ఒత్తిడికి తల వంచి, వ్యర్థపదార్థాలను మూసీలోకి వదలడానికి పైపులైను వేసింది కంపెనీ. ఆ విధంగా సమస్య కొంత పరిష్కారమైంది.

సరిగ్గా ఈ కాలంలోనే భోపాల్ గ్యాస్ లీక్ జరిగింది. ఆ ఘటనతో ప్రజలు, పత్రికలు కాలుష్యం వలన తలెత్తే ప్రమాదాన్ని గుర్తించాయి. ఈ దశలోనే ఎల్.బి.నగర్‌లో కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా చెలరేగిన ఆందోళన పద్ధతిలోనే నాచారంలో కూడా కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా ఆందోళన చెలరేగింది. ఫలితంగా నాచారం కాలనీలకి ప్రభుత్వం మంచినీటి సౌకర్యం అందజేసింది. ఈ రెండు ఆందోళన కార్యక్రమాల్లో పౌరహక్కుల సంఘం, యూనివర్సిటీ రీసర్చి స్కాలర్లు, ఉపాధ్యాయులు, జర్నలిస్టులు క్రియాశీలకంగా పాల్గొన్నారు.

వీటి ఫలితంగా కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించటానికి 'కాలుష్య వ్యతిరేక పౌరులు' వంటి సంస్థలు ఏర్పడ్డాయి. తర్వాత నాచారంతో పాటు పటాన్‌చెరువులో కూడా కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా ఆందోళన ప్రారంభమైంది. ధర్నాలు, ప్రదర్శనలు జరిగాయి. వాటి ఫలితంగా అన్ని గ్రామాలలోనూ కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించటానికి యువకులు ముందుకొచ్చారు. వీరి చొరవతో ఫలో అసెంబ్లీ కార్యక్రమాలు, రాస్తారోకో కార్యక్రమాలు విజయవంతమయ్యాయి. గ్రామస్థాయిలో కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా చెలరేగిన ఆందోళనల్లో అగ్రభాగాన నిలిచిన యువకులే నేడు చాలా గ్రామాల్లో సర్పంచులయ్యారు. అందుకే కాలుష్యానికి సంబంధించిన వివరాలను వారు ఈ రోజు క్షుణ్ణంగా చెప్పగలుగుతున్నారు. ఆందోళనలతో పాటు పటాన్‌చెరువు ప్రాంత గ్రామస్తులు నష్టపరిహారాన్ని డిమాండ్ చేస్తూ హైకోర్టులో కేసులు వేశారు. వీటి వలన మంచి ఫలితాలు కనిపించాయి.

1. చాలా గ్రామాల్లో ప్రభుత్వం మంచినీటి సరఫరా ఏర్పాట్లు చేసింది. కాలుష్యం బారిన పడిన గ్రామాలకు సరఫరా చేసే నీటికి చార్జీలు వసూలు చేయకూడదని హైకోర్టు సూచించింది కాని ఆ సూచనను ప్రభుత్వం అమలు చేయలేదు. పైగా కాలుష్యకాటుకు గురైన అన్ని గ్రామాలకు కూడా అది మంచినీటి సరఫరా ఏర్పాట్లు చేయలేదు. చేసిన గ్రామాలలో కూడా చాలినంత చేయలేదు.

2. ప్రభుత్వం పంట నష్టపోయిన రైతులకు ఎకరాకు మొదట 1000/- చొప్పున నష్టపరిహారాన్ని చెల్లించింది. కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా ఆందోళన తీవ్రతరమైన తర్వాత పంట నష్టాన్ని అంచనా వేయడానికి 1989లో ప్రత్యేక కలెక్టరును నియమించింది. సర్వే ఆధారంగా 1984 నుండి పంట నష్టం జరిగిందని, కనుక 1984-89 మొత్తం కాలానికి నష్టపరిహారం చెల్లించాలని ప్రత్యేక కలెక్టర్ సూచించారు. ఆయన అంచనాను అనుసరించి 10 గ్రామాల్లో 4,89,499/- రూపాయల నష్టపరిహారాన్ని చెల్లించారు. తదనంతరం కిష్టారెడ్డి పేట, సుల్తాన్‌పూర్, ఐలాపూర్ గ్రామాల్లో కూడా పంట నష్టం జరిగిందని ప్రభుత్వం గుర్తించింది. నష్టపరిహారాన్ని కూడా అంచనా వేసింది కానీ చెల్లించలేదు.

సుప్రీంకోర్టు 1995లో మెదక్ జిల్లా జడ్జిని నష్టపరిహారాన్ని అంచనా వేయమని, నష్టపోయిన రైతులను గుర్తించమని ఆదేశించింది. దాని ప్రకారం మెదక్ జిల్లా జడ్జి నష్టపరిహారాన్ని అంచనా వేశారు. పంట నష్టాన్ని అంచనా వేయడానికి జిల్లా జడ్జి వ్యవసాయ, పశు సంవర్థక, భూగర్భ జల,

రెవెన్యూ శాఖల అధికారుల సహాయాన్ని తీసుకున్నారు. వారి సలహా మేరకు 10 గ్రామాల్లోని 625 ఎకరాల భూముల్లో 1984 నుంచి పంట నష్టం జరిగిందని తన నివేదికలో వివరించారు. 218 మంది రైతులు నష్టపోయారని నిర్ధారించారు. అంతేకాక యర్డనూరు, ఇస్మాయిల్‌ఖాన్ పేట, సుల్తాన్‌పూర్, ఐలాపూర్, కిష్టారెడ్డి పేట గ్రామాల్లో కూడా పంట నష్టం జరిగిందని, ఆ నష్టాన్ని కూడా అంచనా వేయవలసిన అవసరం ఉందని పేర్కొన్నారు. సుప్రీంకోర్టు ఆదేశాల మేరకు జిల్లా యంత్రాంగం ఈ గ్రామాల్లో జరిగిన పంటనష్టాన్ని అంచనా వేసి కోర్టుకు నివేదిక పంపించింది.

జిల్లా జడ్జి తన నివేదికలో 1984-89 కాలానికి 32,94,041 రూపాయల నష్టం జరిగిందన్నారు. అప్పటికే చెల్లించిన 4,89,499 రూపాయలు పోను 28,04,542 రూపాయలు నష్టపరిహారం చెల్లించాలని సూచించారు. అంతేకాక 1989-95 కాలానికి కూడా పంట పండలేదు కాబట్టి ఆ కాలానికి మరో 43,77,712 రూపాయల నష్టపరిహారం చెల్లించాలన్నారు.

సుల్తాన్‌పూర్‌లో 1988-89 నుండి పంట నష్టం సంభవించిందని, ఐలాపూర్, కిష్టారెడ్డి పేట గ్రామాల్లో 1990 నుండి కాలుష్యం వలన పంటదెబ్బ తిన్నదని పేర్కొన్నారు. పంట నష్టం జరిగిన విస్తీర్ణం గుర్తించాక నష్టపరిహారం చెల్లించాలన్నారు. యర్డనూరు, ఇస్మాయిల్‌ఖాన్ పేట గ్రామాల్లో 1984 నుండే పంటలు దెబ్బతిన్నాయి కానీ జిల్లా యంత్రాంగం నష్టపరిహారం చెల్లించలేదని పేర్కొన్నారు. ఈ గ్రామాల్లో కూడా నష్టాన్ని అంచనా వేసి చెల్లించాలని పేర్కొన్నారు. జిల్లా జడ్జి సమర్పించిన నివేదిక ఆధారంగా సుప్రీంకోర్టు ఈ గ్రామాలకు నష్టపరిహారం చెల్లించాలని రాష్ట్రప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించింది.

ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయమేమిటంటే చాలా పట్టిష్టంగా కాలుష్య సమస్యకు వ్యతిరేకంగా పోరాడిన పటాన్‌చెరువు ప్రాంత గ్రామస్తులకు మాత్రమే ప్రభుత్వం నష్టపరిహారం చెల్లించింది. అక్కడ కూడా పాడైపోయిన భూమికి నష్టపరిహారాన్ని చెల్లించలేదు. పంటకు మాత్రమే చెల్లించారు. ఇక మిగతా ప్రాంతాల్లో పంట నష్టానికి కూడా ప్రభుత్వం పరిహారం చెల్లించలేదు.

3.కొన్ని కంపెనీలు తమంతట తాముగా వ్యర్థపదార్థాలను శుద్ధి చేయడానికి ఇ.టి.పి (ఎఫ్లుయెంట్ ట్రీట్‌మెంట్ ప్లాంట్. అంటే వ్యర్థపదార్థాలను శుద్ధిచేసే వ్యవస్థ) లను ఏర్పాటు చేశాయి. మిగతా కంపెనీలన్నిటికీ కలిపి ప్రభుత్వమే ఒక ఇ.టి.పిని నెలకొల్పింది. పటాన్‌చెరువు, బొల్లారం, జీడిమెట్లలో ఇటువంటి ఇ.టి.పి.లను ప్రభుత్వమే నిర్మించింది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ఇండస్ట్రియల్ ఇన్‌ఫ్రాస్ట్రక్చర్ కార్పొరేషన్ (ఎ.పి.ఐ.ఐ.సి) అన్ని కంపెనీల వ్యర్థ పదార్థాలను శుద్ధి చేయడానికిగాను పటాన్‌చెరువు, బొల్లారం, జీడిమెట్ల, నాచారం ప్రాంతాల్లో ఒక్కొక్కటి చొప్పున కామన్ ఇ.టి.పిలను నెలకొల్పటానికి చొరవ తీసుకున్నది. ప్రభుత్వం నుండి, ప్రైవేటు కంపెనీల నుండి డబ్బు సేకరించి కామన్ ఇ.టి.పిని నిర్మించడానికి పటాన్‌చెరువు, బొల్లారం, జీడిమెట్ల, నాచారం ప్రాంతాల్లో కంపెనీలను నెలకొల్పింది. ఈ కంపెనీల ఆధ్వర్యంలో వెలసిన కామన్ ఇ.టి.పి రోజువారీ నిర్వహణ బాధ్యత మాత్రం ఎ.పి.ఐ.ఐ.సి స్వీకరించింది. కామన్ ఇ.టి.పిలను నెలకొల్పడం వలన, వాటి నిర్వహణను ఎ.పి.ఐ.ఐ.సికి ఇవ్వడం వలన కంపెనీలకు లాభం కలిగిందని కోర్టులు అభిప్రాయపడ్డాయి. మెదక్‌జిల్లా జడ్జి సుప్రీంకోర్టు ఆదేశానుసారం పటాన్‌చెరువు, బొల్లారం పారిశ్రామిక ప్రాంతాల్లో వాతావరణ కాలుష్య సమస్యపై 1998లో రూపొందించిన నివేదికలో ఈ విషయంపై ఇలా వ్యాఖ్యానించారు.

"The industrialists have very cleverly entrusted the management to the state owned APIIC in order to escape themselves from the penel provisions of the environment (protection) Act, 1986 and its rules."

కామన్ ఇ.టి.పి పని విధానంపైన కూడా కోర్టులు, అవి నియమించిన కమిటీలు అసంతృప్తిని వ్యక్తం చేశాయి. 1990లో కాలుష్య సమస్యను అధ్యయనం చేయడానికి హైకోర్టు నియమించిన నిపుణుల కమిటీ, కామన్ ఇ.టి.పి సరిగ్గా పనిచేయాలంటే కంపెనీ స్థాయిలో ముందుగా వ్యర్థపదార్థాల నుండి హానికరమైన రసాయనాలను, నూనె, గ్రీసు వంటి పదార్థాలను తొలగించాలని చెప్పింది. ఆ తర్వాతే వ్యర్థ పదార్థాలను కామన్ ఇ.టి.పికి తరలించాలనింది. ఈ జాగ్రత్తలను ఏ కంపెనీ పాటించడం లేదని కమిటీ భావించింది. ''చాలా కంపెనీలు కామన్ ఇ.టి.పిని నిర్మిస్తే ఇక తాము వ్యర్థపదార్థాలను తీసుకుపోయి అందులో వేయడం తప్ప వేరే ఏమీ చేయనవసరం లేదన్న అభిప్రాయంతో ఉన్నట్లున్నాయి. అది చాలా తప్పు'' అని కూడా ఈ కమిటీ పేర్కొంది.

అంతేకాక కామన్ ఇ.టి.పి అనుసరిస్తున్న ప్రక్రియ వలన వ్యర్థ పదార్థాలు పూర్తిగా శుద్ధికావు. కామన్ ఇ.టి.పిలో చేరిన వ్యర్థ పదార్థాలను ఒక ట్యాంకులోకి పంపుతారు. అందులో ఘన పదార్థాలు కిందికి చేరుతాయి. నూనె వంటి పదార్థాలు పైకి తేలతాయి. ఈ రెంటినీ తొలగించి ద్రవరూపంలోని వ్యర్థపదార్థాలను వేరొక ట్యాంకులోకి తరలించి అక్కడ ఈ పదార్థాలకు ఆక్సిజన్ కలుపుతారు. ఈ ప్రక్రియ వలన ఆక్సిజన్‌తో చేరి వివిధ రసాయనాలు రూపాంతరం చెందుతాయి. అందువలన ఆయా రసాయనాల వలన కలిగే హాని తగ్గుతుంది.

మెదక్ జిల్లా జడ్జి నివేదిక ప్రకారం కామన్ ఇ.టి.పి వ్యర్థ పదార్థాలను నిర్ధారించిన ప్రమాణాల స్థాయికి శుద్ధి చేయకుండానే వాటిని నక్క వాగులోకి వదులుతున్నది. అలా చేయడం వాతావరణ పరిరక్షణ చట్టం ప్రకారం నేరమని కూడా జడ్జిగారు పేర్కొన్నారు. 'ఇది కాలుష్యాన్ని కేంద్రీకరించింది' అని ఆయన తన నివేదికలో రాశారు.

కనుక కంపెనీల నుండి వచ్చే వ్యర్థ పదార్థాలు ఇప్పటికీ హానికరంగానే ఉన్నాయి. అవి డొంకలు, చెరువులు, వాగులు, కాలవల్లో చేరి భూగర్భ జలాన్ని కలుషితం చేస్తున్నాయి.

4. కాలుష్యాన్ని కలుగజేస్తున్న కంపెనీలపై చర్య తీసుకోవలసిన కర్తవ్యాన్ని ప్రభుత్వం గుర్తించింది. కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా ప్రజాఉద్యమం బలపడిన తర్వాత సంగారెడ్డి ఆర్.డి.ఓ కాలుష్యాన్ని కలుగజేస్తున్న కంపెనీలకు 133 సి.ఆర్.పి.సి కింద నోటీసులు జారీ చేశాడు. ఎవరైనా వ్యాపారం వలన గానీ, వృత్తి నిర్వహణ వలన గానీ ప్రజల ఆరోగ్యానికి హాని కలుగజేస్తే ఆ వృత్తిని, వ్యాపారాన్ని ఆపివేయాలని మేజిస్ట్రేటు ఆదేశించవచ్చు. హాని కలిగిస్తున్న వస్తువులను నిలువచేస్తే వాటిని ఆ ప్రదేశం నుంచి తొలగించమని కూడా ఈ ప్రకరణ ప్రకారం మెజిస్ట్రేటు ఆదేశించవచ్చు. 1987లో మేజిస్ట్రేటు ఈ 133 సెక్షన్ కింద 22 కంపెనీలను మూసి వేయమని ఆదేశాలిచ్చాడు. కంపెనీలు హైకోర్టుకు వెళ్లాయి. మూడు కారణాలు చెప్పి అవి ఈ ఉత్తర్వులను వ్యతిరేకించాయి.

- నీటి, గాలి కాలుష్య నివారణ చట్టాలు కాలుష్యాన్ని నివారించే చర్యలు తీసుకొనే అధికారాన్ని కాలుష్య నియంత్రణ బోర్డుకు ఇచ్చాయి. కాబట్టి మెజిస్ట్రేటు 133 సి.ఆర్.పి.సి కింద అధికారాన్ని చెలాయించకూడదు.
- కాలుష్య నివారణకు కంపెనీలు స్వయంగా చర్యలు తీసుకొంటున్న తరుణంలో

మూసివేత సముచితం కాదు.

- మూసివేత వలన కార్మికులు ఉపాధి కోల్పోతారు.

అయితే కోర్టు పై మూడు వాదనల్ని కూడా తిరస్కరించింది. కాలుష్యాన్ని అదుపుచేయడానికి మెజిస్ట్రేటు తీసుకున్న చర్యలను కొట్టి పారేయలేమని అభిప్రాయపడింది. అయితే కాలుష్య నివారణ అమలుపై స్టే ఇచ్చింది. మార్చి 1987 నుండి ఆరు నెలల లోపల కాలుష్య నివారణ చర్యలను అమలు చేయడానికి కోర్టు గడువిచ్చింది. ఆ చర్యలపై కాలుష్య నియంత్రణ బోర్డు (పిసిబి) సంతృప్తిని వ్యక్తం చేస్తూ క్లియరెన్సు పత్రం జారీ చేయాలనింది. ఒకవేళ ఏ కంపెనీ అయినా కాలుష్య నివారణకు సంతృప్తికరమైన చర్యలు తీసుకోకపోతే ఆ కంపెనీపైన ప్రభుత్వం చర్య తీసుకోవచ్చుననింది.

కోర్టు ఇచ్చిన గడువు ముగిసిన తర్వాత కూడా జిల్లా యంత్రాంగంలో కదలిక లేదు. రెండవ విడత ఆందోళన జరిగాకే జిల్లా యంత్రాంగం కాలుష్యకారక కంపెనీలపై చర్యలు తీసుకోవడానికి సిద్ధపడింది. జిల్లా అధికారులు ఆరు కంపెనీల మూసివేతకు ఉత్తర్వులను జారీ చేశారు. ఇతర కంపెనీలకు నోటీసులిచ్చారు. కంపెనీలు కోర్టుకు వెళ్లి ప్రభుత్వ ఉత్తర్వుల మీద స్టే తెచ్చాయి.

ఈలోగా కాలుష్య సమస్యపై సుప్రీంకోర్టులో కూడా స్థానికులు ప్రజోపయోగవ్యాజ్యం వేశారు. దీనిని సుప్రీంకోర్టు హైకోర్టుకు బదిలీ చేసింది. హైకోర్టు కాలుష్యాన్ని కలిగిస్తున్న 10 కంపెనీలను మూసివేయమని ఆదేశించి మరో 15 కంపెనీలు కాలుష్య నివారణకు తీసుకున్న చర్యలను పరిశీలించడానికి నిపుణుల బృందాన్ని నియమించింది. అయితే హైకోర్టు ఉన్నత ధర్మాసనం మూసివేత ఉత్తర్వులను కొట్టివేసింది.

ఆ విధంగా కాలుష్యాన్ని కలుగజేయడం నేరమని, ఆ నేరానికి పాల్పడిన వారిని శిక్షించాలని చెప్పే సూత్రం ఇప్పటికీ ఆమోదం పొందలేదు. పారిశ్రామిక కాలుష్యాన్ని నివారించడంలో ఇప్పటికీ పకడ్బందీగా చర్యలు తీసుకోలేదు. అందువలనే పారిశ్రామిక వ్యర్థపదార్థాలు ప్రవహిస్తున్న చెరువులు, వాగులు, కాలువల ఒడ్డున ఉన్న ప్రజలు ఎన్నోరకమైన ఇబ్బందులను ఎదుర్కొంటున్నారు.

జంటనగరాల్లోని వాగులు, కాలువలు కొన్ని కృష్ణానది లోనికి, మరికొన్ని గోదావరినది లోనికి ప్రవహిస్తాయి. హైదరాబాద్ నగరం మధ్య నుండి ప్రవహించే మూసీ నది అంతిమంగా కృష్ణానదిలో కలుస్తున్నది. కాటేదాన్, ఆజామాబాద్, నాచారం, సనత్‌నగర్, జీడిమెట్ల, బాలానగర్‌ల నుండి వెలువడే వ్యర్థపదార్థాలు కూడా మూసీలోకే చేరతాయి.

నగరానికి పడమటి వైపు ప్రవహించే నక్కవాగు గోదావరి ఉపనది అయిన మంజీరలోకి కలుస్తుంది కాని పటాన్‌చెరువు, రామచంద్రాపురం, బొల్లారం పరిశ్రమల నుండి వచ్చే వ్యర్థపదార్థాలు కూడా పాములవాగు, బయ్యన్నవాగు, నక్కవాగులోకే చేరతాయి. ఆ విధంగా అటు మూసీ పరీవాహక ప్రాంతంలోను, నక్కవాగు పరీవాహక ప్రాంతంలోను ఉన్న ప్రజలు తీవ్రకాలుష్య సమస్యను ఎదుర్కొంటున్నారు. అంతేకాక పారిశ్రామిక వాడల్లోని చెరువులు కూడా కలుషితం కావడం వలన ఆ చెరువుల పారుదల కింద ఉన్న ఇతర గ్రామాల్లో కూడా పారిశ్రామిక కాలుష్యం తీవ్రంగా ఉన్నది.

1990లో ఆంధ్రప్రదేశ్ హైకోర్టు పటాన్‌చెరువులోని కంపెనీలు కాలుష్య నివారణకు చేపట్టిన చర్యలను అధ్యయనం చేయడానికి ముగ్గురు నిపుణులతో కూడిన ఒక కమిటీని నియమించింది. అది కొన్ని కంపెనీలకే పరిమితం కాకుండా మొత్తం పటాన్‌చెరువులోని వాతావరణ పరిస్థితిని అధ్యయనం చేసింది.

పటాన్‌చెరువు, ఆ చుట్టుపక్కల ప్రాంతాల్లోని 276 కంపెనీలలో కాలుష్యాన్ని కలుగజేసే కంపెనీల సంఖ్య 50. వాటిలో 18 కంపెనీలు హానికరమైన వ్యర్థపదార్థాలను విడుదల చేస్తున్నాయి. అయితే ఆరు కంపెనీలు కాలుష్య నివారణకు సరైన చర్యలు తీసుకున్నాయి కాబట్టి ప్రధానంగా 12 కంపెనీల వల్లనే సమస్య తలెత్తుతున్నది.

వాగులు చెరువులన్నీ కలుషితమయ్యాయని, వాటి నుంచి ఊటగా చేరిన నీటితో బావులు కూడా పాడైపోయాయని, చెరువులు వాగులు కింద సాగులోనున్న పొలాల్లో దిగుబడి తగ్గిపోయిందని, పశువులు చనిపోతున్నాయని, మనుషులు రోగగ్రస్తులవుతున్నారని గ్రామస్తులు చెప్పినట్టుగా కమిటీ తన నివేదికలో పేర్కొన్నది. కమిటీ సందర్శించిన ఆరు గ్రామాల్లో (పెద్ద కంజర్ల, పోచారం, గణపతి గూడెం, బచ్చుగూడెం, పటాన్‌చెరువు, సుల్తాన్‌పూర్) ప్రభుత్వం ఒక సంవత్సరం పాటు నీరు సప్లై చేసి ఆపివేసిందని గ్రామస్తులు చెప్పారు. పారిశ్రామికీకరణ వలన ఉద్యోగాలు దొరకకపోగా చెరువులు, కుంటలు, వాగులు కలుషితం కావడం వలన పంట భూములు పాడైపోయి ఉన్న జీవనోపాధి కూడా దెబ్బతిన్నదని గ్రామస్తులు కమిటీకి చెప్పారు. కంపెనీలలో కొద్దిమందికి మాత్రమే రోజు కూలీలుగా ఉద్యోగాలు దొరికాయి.

కమిటీ మండలాఫీసు నుండి సేకరించిన సమాచారం మేరకు పై గ్రామాల్లో 108 మంది రైతులకు చెందిన 286 ఎకరాల భూమి దెబ్బతిన్నది. పంటనష్టానికి ప్రభుత్వం 2,49,744 రూపాయల నష్టపరిహారాన్ని అందజేసింది. మొత్తం మీద పటాన్‌చెరువు, బొల్లారం పారిశ్రామిక వాడల చుట్టూ వున్న ప్రాంతాల్లో ''ప్రకృతి వనరులు కలుషితం కావడం వలన పర్యావరణం ధ్వంసం అయింది'' అని కమిటీ అనింది.

పారిశ్రామికవాడలను రూపకల్పన చేసేటప్పుడు చుట్టూ వుండే జనావాసాలకు నష్టం జరగకుండా జాగ్రత్తలు తీసుకొని ఉండవలసిందని కమిటీ బలంగా అభిప్రాయపడింది. అదేవిధంగా పరిశ్రమలు ఏర్పడిన తర్వాత కొత్తగా బతుకుతెరువు కొరకు వచ్చే ప్రజలకు కాలుష్య ప్రభావం తగలని విధంగా కాలనీలను పెంపొందించటానికి ఎ.పి.ఇండస్ట్రియల్ ఇన్‌ఫ్రాస్ట్రక్చర్ కార్పొరేషన్ వంటి సంస్థలు జాగ్రత్తలు తీసుకోకపోవడం శోచనీయమైన విషయం అని కూడా కమిటీ పేర్కొన్నది. పటాన్‌చెరువు పారిశ్రామికవాడను రూపకల్పన చేసినప్పుడు కాలుష్యం సమస్య గురించి స్పృహ లేకపోవడం వల్లనే ఈ సమస్యలు తలెత్తాయని ఎపిఐఐసి అధికారులు కమిటీతో ఒప్పుకున్నారు. ఇకపై పరిశ్రమలను ఏర్పాటు చేసేటప్పుడు జాగ్రత్త వహించాల్సి ఉంటుందని కూడా ఎపిఐఐసి అంగీకరించింది. కమిటీ సూచనలను ఏ ప్రభుత్వ విభాగం కూడా ఆచరించడం లేదు. ప్రజల ఒత్తిడి వచ్చినప్పుడు మాత్రమే ఈ నియమాలు అమలవుతున్నాయి. కంపెనీల నుండి వచ్చే వ్యర్థ పదార్థాల వలన ప్రజలు ఎన్నో ఇబ్బందులు ఎదుర్కొంటున్నారు. ఈ విషయాలను వివరంగా తెలుసుకోవాలంటే నగర శివార్లలోను, కాలనీలలోను, గ్రామాల్లోను నివసిస్తున్న ప్రజల అభిప్రాయాలను పరిశీలించాలి.

VI

నగర శివారు పల్లెలైన పటాన్‌చెరువు, రామచంద్రాపురం, ఇస్నాపూర్, బొల్లారం, పాషా మైలారంలను ఆనుకొని పారిశ్రామిక కేంద్రాలున్నాయి. నీటి కాలుష్యం వలన నక్కవాగుతో పాటు

25 చెరువులు పూర్తిగా కలుషితమయ్యాయి. పోచారం, చిట్కుల్, ఇస్నాపూర్, సుల్తాన్‌పూర్, కిష్టారెడ్డిపేట, దిగ్వాల్ గ్రామాల సామాజిక-ఆర్థిక వ్యవస్థలు కాలుష్యం వలన పూర్తిగా పతనమయ్యాయి.

పోచారం:

పోచారం, దాని హామ్లెట్ గణపతిగూడెంలో కాలుష్యం కారణంగా 500 ఎకరాల పంటభూమి పాడైంది. అందులో 150 ఎకరాలు బీడుగా మారిపోయింది. ఈ గ్రామస్తులు గతంలో నక్కవాగు నీటిని తాగడానికి వాడేవారు. చార్మినారు పేపరుమిల్లు, రిలయన్స్ సెల్యులోజ్, వోల్టాస్, దక్కన్ డ్రగ్స్, స్టాండర్డ్ ఆర్గానిక్ లిమిటెడ్, అంబుజ కెమికల్స్‌లాంటి కంపెనీలు విషపూరితమైన వ్యర్థపదార్థాలను నక్కవాగులోకి వదులుతున్నాయని, అందువల్లనే నీరు ఎందుకూ పనికిరాకుండా పోయిందని గ్రామస్తులన్నారు. ఊరిలోని బావులన్నీ కలుషితం అయ్యాయి. పశువులకు కూడా నీరు కరువైంది. నక్కవాగు నీటిలో కడిగిన పశువుల చర్మాలు కూడా ఊడిపోతున్నాయి. కొన్నిసార్లు చనిపోతున్నాయి. క్రమంగా పశు సంపద తగ్గుతున్నది అని గ్రామస్తులన్నారు. కలుషితమైన నీరు బట్టలు ఉతకడానికి కూడా పనికి రావడం లేదు.

కాలుష్యం వలన చర్మవ్యాధులు, దగ్గు, దమ్ము వంటి వ్యాధులు ఎక్కువయ్యాయి. గర్భిణీ స్త్రీలకు నెలలు నిండకుండానే ప్రసవం అవుతున్నది. పడావుగా ఉన్న భూమిపోగా ఖాస్తవుతున్న భూమిలో కూడా దిగుబడి గణనీయంగా తగ్గిపోయింది. గతంలో 40 బస్తాల దిగుబడి వచ్చేదని, ఇప్పుడది 15-16 బస్తాలకు పడిపోయిందని రైతులన్నారు. నీటి కాలుష్యంతో పాటు, వాయు కాలుష్యం కూడా భరింపరాని స్థితిలో ఉన్నది. గాలిలో వాసనే కాక తేమ, జిగట ఉంటున్నదని, దీని వలన పురుగులు వస్తున్నాయని రైతులన్నారు.

గ్రామం నుండి 100-150 మంది మాత్రమే కంపెనీలలో పని చేస్తున్నారు. అయితే వీరంతా క్యాజువల్ కార్మికులే. గ్రామంలోని బావులన్నీ కలుషితం కావడంతో మంచి నీటికి ప్రభుత్వం సరఫరా చేస్తున్న మంజీర నీటిపై ఆధారపడుతున్నారు. పటాన్‌చెరువులో కామన్ ఇ.టి.పి ఏర్పాటు తర్వాత కాలుష్యం 20% నుంచి 25% దాకా తగ్గిందని అంగీకరించారు. అయితే కాలుష్యం బారి నుండి ఇప్పటికీ పూర్తి రక్షణ లేదు. మొత్తం గ్రామం పైన కాలుష్యం ప్రభావం తీవ్రంగా ఉన్నప్పటికీ ప్రభుత్వం 150 ఎకరాలకు మాత్రమే అదీఎకరాకు 1000 చొప్పున నష్టపరిహారం ఇచ్చి చేతులు దులుపుకున్నది. జరిగిన నష్టంతో పోలిస్తే ప్రభుత్వం నుండి అందిన సహాయం చాలా తక్కువని అర్థమవుతున్నది.

చిట్కుల్:

బొల్లారం, పటాన్‌చెరు ప్రాంతాల నుండి వచ్చే వ్యర్థ పదార్థాల వలన చిట్కుల్ గ్రామంలో కూడా భూగర్భజలం కలుషితమైంది. దీని వలన గ్రామంలోని బోర్‌బావుల పైపులు, మోటార్లు తుప్పు పట్టిపోతున్నాయి. పైపులు, మోటార్లు రెండు సంవత్సరాలు కూడా నిలవడం లేదు. ముఖ్యంగా ఊరికి ఉత్తరాన ప్రవహించే నక్కవాగు దగ్గరి భూముల్లో ఉన్న బోర్‌బావులు కాలుష్యం తీవ్రత ఎక్కువగా ఉండటం వలన పూర్తిగా పాడైపోయాయి.

ఫలితంగా 200 ఎకరాల భూమి పడావున్నది. భూమి ఉండి కూడా వ్యవసాయం సాగకపోవడం

వలన ధాన్యం కొంటున్న గ్రామస్తులున్నారు. 6000 జనాభా గల ఈ గ్రామంలోని పటౌడియా స్పిన్నింగ్ మిల్లులో 400 మంది కార్మికులు మాత్రమే పర్మనెంటు ఉద్యోగాల్లో ఉన్నారు. వీరు కాక వివిధ కంపెనీలలో మరో 300 మంది క్యాజువల్ కార్మికులుగా పని చేస్తున్నారు.

చిట్కుల్ గ్రామానికి కూడా మంజీర నది నుండి తాగునీరు సప్లయి అవుతున్నది. అయితే గ్రామ పంచాయతీ ఆదాయం నీటి చార్జీలకు కూడా చాలడం లేదు. కాలుష్య ప్రాంత ప్రజల నుండి నీటిచార్జీలు వసూలు చేయకూడదన్న హైకోర్టు ఉత్తర్వులకు విరుద్ధంగా ప్రభుత్వం చార్జీలు వసూలు చేస్తున్నది. పదిహేను ఎకరాల్లో పంట పాడైనందుకు మాత్రమే ప్రభుత్వం నష్టపరిహారం ఇచ్చింది. కాలుష్యం వలన పాడైపోయిన భూమిని ప్రభుత్వమే చవకగా కొనుగోలు చేయాలని చూస్తున్నది. మార్కెటు ధర రెండు లక్షల రూపాయల దాకా ఉంటే ప్రభుత్వం 35,000 మాత్రమే ఇస్తానంటున్నదని గ్రామస్తులన్నారు.

గ్రామ పంచాయతీ కాలుష్యం సమస్యను చర్చించడానికి పెట్టిన మీటింగులకు పిసిబి అధికారులు ఎప్పుడూ హాజరవ్వలేదు. కొత్త ఫ్యాక్టరీలకు అనుమతి ఇచ్చేటప్పుడు చెయ్యాల్సిన బహిరంగ విచారణ జరపడం లేదని, అసలు గ్రామ పంచాయతీ అనుమతి లేకుండానే ఫ్యాక్టరీల నిర్మాణానికి ప్రభుత్వం అవకాశం కల్పిస్తున్నదని సర్పంచ్ చెప్పారు.

ఇస్నాపూర్:

హైదరాబాద్-బొంబాయి జాతీయ రహదారిపై పటాన్‌చెరువు దాటిన తర్వాత ఇస్నాపూర్ ఉంది. పాతగ్రామాన్ని చేరుకోవడానికి రోడ్డు దిగి కొంచెం లోపలికి వెళ్లాలి. ఇస్నాపూర్ చెరువు చాలా పెద్దది. దీని కింద 400 ఎకరాలు సాగవుతున్నది. ఈ చెరువు శిఖం చుట్టూ పాషా మైలారం పారిశ్రామిక కేంద్రం విస్తరించి ఉన్నది. ఈ కేంద్రానికి చెందిన బి.పి.ఎల్, సింగోరియా, మారుతి, అరవింద్ కంపెనీలు వ్యర్థపదార్థాలను నేరుగా ఇస్నాపూర్ చెరువులోకి వదులుతున్నాయి. చాలాసార్లు గ్రామస్తులు ఫ్యాక్టరీ యజమానులకు ఫిర్యాదు చేసినా ప్రయోజనం కనిపించలేదు. కనుక గ్రామస్తులే ఫ్యాక్టరీల నుండి వ్యర్థ పదార్థాలను బయటకు తెచ్చే గొట్టాలను మూసేశారు. అప్పటి నుండి కంపెనీలు రాత్రిపూట పైపుల ద్వారా వ్యర్థపదార్థాలను వదులుతున్నాయి. కొన్నాళ్ళు గ్రామస్తులు రాత్రి పూట కాపలాకాశారు. వ్యర్థ పదార్థాలను చెరువులోకి తెస్తున్న పైపులను కూడా లాక్కొచ్చారు. అయితే అలా చేసినందుకు దొంగతనం కేసు పెడతామని పోలీసులు గ్రామస్తులను బెదిరించారు. కాలుష్యానికి కారణమైన కంపెనీల పక్షాన నిలబడి గ్రామస్తులనే బెదిరించారన్నమాట. నిస్పృహాయులైన గ్రామస్తులు చివరికి కంపెనీలను అదుపు చేయలేమన్న నిర్ధారణకు వచ్చారు.

ఇస్నాపూర్ చెరువు నీళ్లు చాలా స్వచ్ఛంగా తేటగా ఉండేవట. నాణెం నీళ్లలోకి వేస్తే కనిపించేదని చెపుతారు. నీళ్లు కొబ్బరి నీళ్లలాగా రుచిగా వుండేవట. ఇప్పుడు చెరువునీళ్లు ముదురాకు పచ్చ రంగులో వున్నాయి. పైగా చెరువులో నురగ తేలి వున్నది. చెరువు కింద సాగయ్యే 400 ఎకరాలు ఇప్పుడు పడావున్నాయి. ఈ 400 ఎకరాల భూమిని సాగుచేసుకోవడం ద్వారా వారికి బతుకుదెరువు లభించేది. ఇప్పుడు అది పోయింది. చుట్టూ ఉన్న కంపెనీలలో ఊరివారెవ్వరికీ ఉద్యోగం లభించలేదు.

జల కాలుష్యంతో పాటు గ్రామానికి వాయు కాలుష్యం బెడద కూడా ఉన్నది. రాత్రి పూట వదిలే

గ్యాస్ వలన బతకడమే కష్టంగా వుందని గ్రామస్తులన్నారు. చుట్టాలొస్తే ఒక్క పూట కూడా ఉండటం లేదట. ఈ గ్రామానికి మంజీర నీరు మాత్రం సరఫరా అవుతున్నది.

సుల్తాన్‌పూర్:

సుల్తాన్‌పూర్ పటాన్‌చెరు గ్రామానికి ఉత్తరం వైపున ఉన్నది. సుల్తాన్‌పూర్ చెరువు బొల్లారం కంపెనీల నుండి వచ్చే వ్యర్థ పదార్థాల వలన కలుషితమైంది. రెడ్డీ ల్యాబ్స్, బెంజిక్స్, ప్లాంట్ ఆర్గానిక్స్, ప్రసాద్‌డ్రగ్స్ కంపెనీలు వదిలే వ్యర్థపదార్థాల వల్లనే ఈ నష్టం జరిగిందని గ్రామస్తులన్నారు. ఈ నీళ్ల సాగుకు పనికిరావు. బట్టలు ఉతకడానికి కూడా పనికిరావు. ఊరుకు మరొకవైపు మిట్ట ప్రాంతం. ఇక్కడ కాలుష్యం బెడద తక్కువ. ఇక్కడే బోర్ల కింద వ్యవసాయం ఇంకా సాగుతున్నది. అయితే దిగుబడి మాత్రం తగ్గిపోయింది. చెరువు కలుషితం కావడం వలన దానికింద సాగయ్యే 200 ఎకరాలు పడావున్నాయి. వాయుకాలుష్యం కూడా చాలా ఉన్నది. గ్రామం నుండి 10-15 మంది మాత్రమే బొలారం కంపెనీలలో పని చేస్తున్నారు. ఈ గ్రామానికి మంచి నీటి సరఫరా లేదు.

కిష్టారెడ్డి పేట:

ఈ గ్రామంలో వ్యవసాయం దాదాపు బంద్ అయిపోయింది. 70-80 ఎకరాలలో అదీ వర్షాధారంగా మొక్కజొన్న సాగుచేస్తున్నారు. ఈ గ్రామంలో 30-40 మంది బి.హెచ్.ఇ.ఎల్‌లో, మరో 20 మంది బొలారం ఫ్యాక్టరీలలో తాత్కాలిక ఉద్యోగాలలో ఉన్నారు. గతంలో ఊరి చెరువు నీళ్లు తేటగా ఉండేవని, నాణెం వేస్తే కనిపించేదని, ఇప్పుడు కాలుష్యం వలన నీళ్లు టీ డికాక్షన్ రంగుకు మారాయని గ్రామస్తులు చెప్పారు. కాలుష్యానికి రెడ్డీల్యాబ్స్, ప్రసాద్‌డ్రగ్స్, ప్లాంట్ ఆర్గానిక్స్, థాపర్ కెమికల్స్, బెంజిక్స్ లాంటి మందుల కంపెనీలు కారణమని చెప్పారు.

కాలుష్యం వలన గ్రామస్తులు రకరకాల వ్యాధులకు గురవుతున్నారు. కీళ్ల నొప్పులు, నడుమునొప్పులు, ఒంటినొప్పులు, కళ్లలో నీళ్లు కారడం లాంటి సమస్యలతో బాధ పడుతున్నారు. ప్రస్తుతానికి పశువులను కూడా చెరువునీళ్లు, వాగునీళ్లు తాగనివ్వడం లేదు.

దిగ్వాల్:

హైదరాబాద్ నుండి ముంబాయికి వెళ్లే జాతీయ రహదారి మీద సంగారెడ్డి దాటిన తరువాత దిగ్వాల్ గ్రామం వుంది. ఈ గ్రామం మెదక్ జిల్లాలోని కోహినూర్ మండలంలో వుంది. బహుళజాతి కంపెనీ అయిన నికొలస్ కంపెనీకి అనుబంధంగా వున్న గ్లోబల్ బల్క్‌డ్రగ్ కంపెనీ వలన ఈ గ్రామంలోని అన్ని వనరులూ పూర్తిగా కాలుష్యానికి గురయ్యాయి. మనం నిత్యం వాడే ఇబూప్రోఫేన్, సిప్రోఫ్లెక్సిన్, ట్రైమ్ తోప్రిన్ వంటి మందులను ఈ కంపెనీ ఉత్పత్తి చేస్తుంది. తొమ్మిది సంవత్సరాల ముందు ప్రారంభించిన ఈ ఫ్యాక్టరీలో తాత్కాలికంగా ఒక ఇ.టి.పిని నిర్మించారు కాని దానిని నడపడం లేదు. ఫ్యాక్టరీ వెనక గుంతలు తవ్వి అదే ఇ.టి.పి అని ఫ్యాక్టరీ యాజమాన్యం దబాయిస్తున్నది. ఫ్యాక్టరీ సరిగ్గా గ్రామానికి పక్కన ఎత్తయిన ప్రదేశంలో వుండడం వలన గ్రామంలోని భూగర్భజలాలు, బోర్లు కాలుష్యానికి గురయ్యాయి. నాలుగైదు సంవత్సరాలుగా

కాలుష్యం వలన సమస్య తీవ్రతరమైంది. ఉదయం వండిన అన్నం రాత్రికి పాడైపోతోందని గ్రామస్తులు చెప్పారు. బట్టలు ఉతికితే వాటికి నూనె అవుతోందనీ కాళ్లు చేతులు గుంజుతాయనీ చెప్పారు. కాలుష్యం వలన మంచి నీళ్ల బావి మూతపడింది. మూడు బోర్లు పాడైనాయి. అయిదు వ్యవసాయబావులు మూతపడ్డాయి. చెరుకు, పసుపు, అల్లం పంటలు, జామ, కొబ్బరి తోటలు పూర్తిగా పాడయ్యాయి. లెక్కలేనన్ని బర్రెలు కలుషిత నీటిని తాగి చనిపోయాయి. వ్యవసాయం దెబ్బతిన్న కుటుంబాలు కూలి చేసుకుంటున్నాయి.

ఎనిమిది ఎకరాల వ్యవసాయదారుడైన పాపయ్యకు ఫ్యాక్టరీ రాకమునుపు సంవత్సరానికి లక్షరూపాయల ఆదాయం వుండేది. కాలుష్యం వలన వ్యవసాయం దెబ్బ తినడంతో కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా జరిగిన ర్యాలీలో పాపయ్య కొడుకులు ఐదుగురు క్రియాశీలంగా పాల్గొన్నారు. కంపెనీలో పని చేస్తున్న ముగ్గురిని యాజమాన్యం ఉద్యోగం నుండి తొలగించింది. పాపయ్య మనవలలో ఇద్దరికి హఠాత్తుగా కాళ్లు పడిపోయాయి. కంపెనీ రాక ముందు 60 వేల రుణంతో తవ్విన బావి కాలుష్యంతో మూత పడింది. బ్యాంకు రుణం అలాగే మిగిలిపోయింది. అందరూ ప్రస్తుతం కూలి చేసుకుంటున్నారు. అలాగే చందెమౌలయ్య కుటుంబం 3 ఎకరాలు, బాబుమియా కుటుంబం 5 ఎకరాలు, గొల్లరాములు కుటుంబం 3 ఎకరాలు, బేగరి మొగలయ్య 3 ఎకరాలు, బక్క సునందమ్మ ఒక ఎకరం పడావు పెట్టారు. పాపయ్య కుటుంబం కంపెనీ పెట్టిన కొత్తలో (అంటే 9 సంవత్సరాల ముందు) అందులో పని చేయడానికి నిరాకరించింది. అదే కుటుంబం ఇవ్వాళ ఆ కంపెనీ ముందు ఉద్యోగం కొరకు, నష్టపరిహారం కొరకు పడిగాపులు పడుతూ వుంది. స్థానికంగా వున్న ప్రజల వ్యతిరేకత వలన కంపెనీ కొత్త కంపెనీని నిర్మించడానికి బీహారు నుంచి వెట్టి కార్మికులను తీసుకొచ్చి పని చేయిస్తూ వుంది. ఈ పరిణామ క్రమం ప్రస్తుత అభివృద్ధి స్వభావాన్ని సూచిస్తుంది.

హయత్‌నగర్ ప్రాంతం:

హయత్‌నగర్ ప్రాంతంలో హైదరాబాద్-విజయవాడ జాతీయరహదారిపై సంఘీనగర్ ఉన్నది. సంఘీనగర్ తూర్పు దిక్కుకు దిగువన 4 గ్రామాల్లో కాలుష్యం వలన వ్యవసాయం బాగా దెబ్బతిన్నది. సంఘీ కంపెనీ ఎత్తుమీద ఉన్నది. కంపెనీ వదిలే వ్యర్థపదార్థాలు తూర్పుదిక్కు పల్లపు ప్రాంతంలోకి అంటే గుంతపల్లి, అనాజ్‌పురం, మసీదుపురం గ్రామాల్లోకి ప్రవహించి నీటిని కలుషితం చేశాయి.

గతంలో వ్యర్థపదార్థాలు కంపెనీ ఆవరణలోనే ఉన్న గుంటల్లో నిలిచేవి. ప్రవాహం ఎక్కువైనప్పుడు గుంటల్లో నుండి పొర్లి గుంతపల్లి చెరువులోకి ప్రవహించేది. ఇప్పుడు కంపెనీ గుంతపల్లి చెరువు శిఖం భూమిలో కొంత భాగం కొనుగోలు చేసింది. కాబట్టి వ్యర్థ పదార్థాలను పైపుల ద్వారా నేరుగా చెరువులోకి వదులుతున్నారు. ఈ చెరువునీళ్లు దిగువనున్న ఏటిలోకి ప్రవహిస్తున్నాయి. ఫలితంగా అనాజ్‌పురం, గుంతపల్లి, మసీదుపురం అనే మూడు గ్రామాల్లో వ్యవసాయం దెబ్బతిన్నది.

చెరువునీళ్లే కాక ఈ మూడు గ్రామాల్లో ఏటి నీళ్లను కూడా వ్యవసాయానికి వాడతారు. మూడింటిలోను కంపెనీకి దూరంగా వుండే మసీదుపురం గ్రామంలో ఏటినీరు పారుతున్న పొలాలు మాత్రమే కాలుష్య ప్రభావానికి లోను కాలేదు. ఏటి నుండి దాదాపు 25 మోటార్లు పొలాలకు నీళ్లను సరఫరా చేస్తాయి. ఈ 25 మోటార్ల కింది వ్యవసాయంలో అంటే దాదాపు 200 ఎకరాల్లో దిగుబడి బాగా పడిపోయింది. గతంలో 50 లారీల ధాన్యం మార్కెటుకు వెళ్లేదని ఇప్పుడు 10 లారీల ధాన్యం

కూడా మార్కెటుకు వెళ్లడం లేదని గ్రామంలోని వ్యాపారస్తులన్నారు. పండిన ధాన్యం కూడా రుచి ఉండదు. అన్నం వండితే వాసన వస్తున్నదని, తొందరగా పాడైపోతున్నదని గ్రామస్తులన్నారు. ఈ గ్రామంలో ఇటీవల కాలంలో బావుల్లో ఫ్లోరోసిస్ ఎక్కువైంది. ఏటినీళ్లు పాడై, బావుల నీరు పనికిరాకపోవడం వలన మంచినీళ్లకు ప్రజలు బాగా ఇబ్బంది పడుతున్నారు. ముఖ్యంగా స్త్రీలు మంచినీటి సమస్యకు పరిష్కారం చూపాలని గ్రామానికి వెళ్లినప్పుడు పదే పదే కోరారు.

గుంతపల్లిలో చెరువునీరు కలుషితం కావడం వలన భూగర్భజలం కూడా కలుషితం అయింది. పశువులకు, తాగటానికి నీరు లేదు. చెరువునీళ్లు బట్టలుతకడానికి కూడా పనికి రావడం లేదు. ఈ గ్రామంలో వ్యవసాయం పూర్తిగా నిలిచిపోయింది. అనాజ్‌పురంలో కూడా వ్యవసాయం పూర్తిగా నిలిచిపోయింది.

మూసీ పరీవాహక ప్రాంతం:

మూసీనది హైదరాబాద్‌కు పడమట రంగారెడ్డి జిల్లాలోని అనంతగిరి కొండల్లో పుట్టి హైదరాబాద్ నగరం గుండా ప్రవహించి నల్గొండ జిల్లాలోని వాడపల్లి వద్ద కృష్ణానదిలో కలుస్తుంది. ఈ నదిపై హైదరాబాద్‌కు ఎగువన రెండు రిజర్వాయర్లు ఉండగా దిగువన కత్వాలనబడే 30 ఆనకట్టలున్నాయి. వీటి నుండి కాలువల ద్వారా చెరువులోకి, పొలాల్లోకి నీరు పారుతుంది. ఈ కత్వాల కింద అధికారిక లెక్కల ప్రకారమే 25000 ఎకరాలు సాగవుతున్నది.

పరిశ్రమల సంఖ్య పెరగక ముందు మూసిలోకి ప్రవహించిన డ్రైనేజి నీరు దిగువ ప్రాంతాల్లో సాగుకు బాగా పనికొచ్చింది. 60, 70 దశకాలలో నగరం బాగా విస్తరించడం వలన, మూసిలోకి ప్రవహించిన డ్రైనేజి నీటి పరిమాణం ఎక్కువైంది. దీని వలన కత్వాల కింద సాగయ్యే భూమి కూడా చాలా ఎక్కువైంది. అనధికార లెక్కల ప్రకారం కత్వాల కింద కనీసం 50,000 ఎకరాలు సాగవుతున్నది.

కానీ గత రెండు దశాబ్దాల కాలంలో కొత్తగా ఎన్నో పరిశ్రమలు వచ్చాయి. వాటి వ్యర్థపదార్థాలను కూడా మూసీలోకి వదులుతున్నారు. హైదరాబాద్‌కు పడమట ఉన్న పటాన్‌చెరులోని పరిశ్రమల వ్యర్థ పదార్థాలు మినహాయిస్తే మిగతా ప్రాంతాల్లోని పరిశ్రమల నుండి వెలువడే వ్యర్థ పదార్థాలు ఏవో కాలవల ద్వారా మూసీలోకి చేరుతున్నాయి. ఆజామాబాద్ పారిశ్రామిక ప్రాంత వ్యర్థపదార్థాలు డ్రైనేజి కాలువల ద్వారా మూసీకి చేరగా, నాచారం పారిశ్రామిక ప్రాంతంలోని వ్యర్థపదార్థాలు ఉప్పల్ చెరువులోకి చేరి అక్కడి నుండి మూసీలోకి ప్రవహిస్తాయి. ఇవికాక ఉప్పల్, కాటేదాన్, బాలానగర్, జీడిమెట్ల, సనత్‌నగర్ ప్రాంతాల్లోని కంపెనీల వ్యర్థపదార్థాలు కూడా మూసీలోకే ప్రవహిస్తాయి. ఒక్క జీడిమెట్ల నుండే పొల్యూషన్ కంట్రోల్ బోర్డు అంచనాల ప్రకారం రోజుకు 15 మిలియన్ లీటర్ల వ్యర్థ పదార్థాలు మూసీలోకి ప్రవహిస్తున్నాయి. ఫలితంగా చాదర్‌ఘాట్ నుండి దిగువలో 100 కి.మీ దూరం వరకు మూసీ కలుషితమైంది.

మూసీ కలుషితం కావడంతో నది స్వరూపమే మారిపోయింది. నీరు తాగడానికి పనికి రాదు. చేపలు చనిపోతున్నాయి. గతంలో మాదిరిగా పక్షులు రావడం లేదు. మూసీనది ఇప్పుడు విపరీతమైన దుర్గంధం వస్తోంది. కాసేపు విశ్రాంతి తీసుకోవడానికి, ఆహ్లాదంగా గడపడానికి మూసీ పనికి రాకుండా పోయింది. మూసీ పరివాహక ప్రాంతంలోని గ్రామస్తులు చాలామంది 'మూసీ అందంగా

వుండేది. ఇది మునుపటి మూసీ కాదు' అని ఆవేదనతో అన్నారు. మూసీ ఒడ్డుకు ఉన్న మర్రిపల్లి గూడెం, పిరాయిపల్లి, పెద్దగూడెం, జూలూరు గ్రామాల్లో పరిస్థితి ఎలా వుందో చూడండి.

మర్రిపల్లి గూడెంలో 7-8 సంవత్సరాల క్రితం కాలుష్యం సమస్య తలెత్తింది. మూసీ కాలువల ద్వారా వచ్చే కలుషితమైన నీటి వలన చెరువు పాడై పోయింది. చెరువులోకి దిగితే పొక్కులు వస్తున్నాయి. బోర్ నీళ్లు కూడా మందు వాసన వస్తున్నాయి.

పిరాయిపల్లిలో చెరువు నీరేకాక బోర్ నీళ్లు కూడా పాడైపోయాయి. తాగడానికి అసలు పనికిరావు. గత్యంతరం లేక సాగుకు మాత్రం ఈ నీళ్లనే వాడుతున్నారు. వర్షం నీటి వలన వర్షాకాలంలో మాత్రం కాలుష్య ప్రభావం తక్కువగా ఉంటున్నది. కాబట్టి మొక్కలు పెరుగుతాయి. అయితే పంట దిగుబడి మాత్రం తక్కువే. అంతేకాక గింజ రుచి ఉండదు. అన్నం వండితే తొందరగా పాడైపోతున్నది. వేసంగిలో కాలుష్యం తీవ్రంగా ఉంటుంది కనుక పంటలు వేసినా దిగుబడిరాదు. నష్టం రావడంతో వేసంగి పంటలు వేయడం మానేశారు. ఈ గ్రామంలో బాగా కలుషితం కాని ఒకే ఒక బోర్ ఉన్నది. ఆ నీళ్లే తాగుతున్నారు.

పెద్దగూడెం:

ఇక్కడ కూడా భూగర్భజలాలు కలుషితమయ్యాయి. చేపలు చచ్చిపోతున్నాయి. వేసంగి దిగుబడి బాగా తగ్గిపోయింది. తాగునీటికై చాలా ఇబ్బంది పడుతున్నారు. ఇరుగు పొరుగు గ్రామాలకు వెళ్లి తెచ్చుకుంటున్నారు.

జూలూరు:

కలుషితమైన నీటి వలన పశువులకు రోగాలొస్తున్నాయి. పశువులు ఏటి నీళ్లలో పెరిగిన పచ్చగడ్డి తినవు. ఒక వేళ తిన్నా పాలివ్వవు. వర్షాకాలంలో బాగా వర్షాలు పడి నీరు తేటగా ఉన్నప్పుడు మాత్రమే పంటలు పండుతున్నాయి. అప్పుడు కూడా దిగుబడి తక్కువగా ఉంటున్నది.

కాలుష్యం వలన చేపలు కూడా చనిపోతున్నాయి. గతంలో రెండు మూడు రోజులకొకసారి ఏటి చేపలు తినేవారమనీ, ఇప్పుడు చేపలు అస్సలు దొరకడం లేదనీ ఒక గ్రామస్తుడు చెప్పాడు. మెట్ట పొలాల్లో బావులు ఇంకా బాగానే ఉన్నాయి. ఆ నీళ్లనే తాగటానికి వాడుతున్నారు.

VII. మంచి నీటి సమస్య

కాలుష్యం బారిన పడిన గ్రామాల వారు తమ గ్రామాల్లోని చెరువులు, వాగులు కంపెనీలు రాకముందు ఎంతో బాగుండేవని చెప్పారు. పశువులకు, మనుషులకు తాగునీటి సమస్య ఉండేది కాదు. ఏటి నీళ్లను, చెరువు నీళ్లను తాగటానికి వాడేవాళ్లు. కానీ ఇప్పుడు మంచి నీటి సమస్య తీవ్రంగా ఉన్నది. పొలం పనులకు వెళ్లినా వెంట నీళ్లు తీసుకెళ్లవలసి వస్తున్నదని చాలా గ్రామాల్లో ప్రజలన్నారు. పటాన్ చెరువు ప్రాంతంలోని చిట్కుల్, పోచారం, ఇస్నాపూర్ గ్రామాలకు మంజీర నీటి సరఫరా ఉన్నది. అయితే ఈ నీళ్లు కేవలం తాగటానికే సరిపోతాయి. మిగతా గ్రామాల్లో ఇంకా కలుషితం కాని బోర్ ఏదైనా ఉంటే ఊరు మొత్తం దాన్నుంచే మంచి నీళ్లు తెచ్చుకుంటారు. అదీ లేని చోట ఇరుగుపొరుగు గ్రామాల నుండి నీళ్లు తెచ్చుకుంటున్నారు. మూసీ పరీవాహక ప్రాంత గ్రామాల

నుండి పట్టణానికి వచ్చిన పాలవాళ్లు వాపసులో పాలడబ్బాల్లో మంచి నీళ్లు తీసుకెళ్తున్నారంటే సమస్య ఎంత తీవ్రంగా ఉందో అర్థం చేసుకోవచ్చు.

జలవనరులు పాడై పోవడంతో వ్యవసాయం దెబ్బతిని జనానికి బతుకుదెరువు లేకుండా పోయింది. గత్యంతరం లేక ప్రజలు ఉన్న ఆస్తిని ఏదో ఒక ధరకు అమ్ముకొంటున్నారు. వ్యవసాయం తప్ప ఇతర వృత్తులలో ప్రవేశం లేదు కనుక వ్యవసాయం బంద్‌కాగానే భూములను అమ్ముకొని బతికారు. ఉన్న ఆస్తి కరిగిపోగా ఇప్పుడు కూలి పని చేసుకొని బతుకుతున్నారు. భూములు ఎక్కువగా ఉండి, ఇతర జీవనోపాధి అవకాశాలు గల కొద్దిమంది మాత్రమే ఈ ప్రక్రియలో లాభపడ్డారు.

కాలుష్యం వాతపడిన గ్రామాల ప్రజలకు కంపెనీలు ఉద్యోగాలు ఇవ్వడం లేదు. ఆ గ్రామాల ప్రజలు కంపెనీలో పని చేస్తే కాలుష్యానికి సంబంధించిన సమాచారం బయటకు చేరవేస్తారేమోనన్న భయం ఫ్యాక్టరీ యజమానులకు ఉన్నట్లుంది. కాలుష్యానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడిన గ్రామస్తులను ప్రత్యేకించి దూరంగా ఉంచుతున్నారు. ఆ విధంగా అటు వ్యవసాయం దెబ్బ తిని, ఇటు ప్రత్యామ్నాయ సౌకర్యాలు లేక వాళ్ల జీవితం చితికిపోయింది.

తలెత్తుకొని బతికిన చోటే కూలీలుగా ఇతరుల పంచన చేరి బతకవలసి వస్తున్నదని దాదాపు అన్ని గ్రామాల్లోను రైతులన్నారు. ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయమేమిటంటే వ్యవసాయ రంగంలో వాణిజ్య పంటలు ప్రవేశిస్తున్న తరుణంలో ఈ మార్పులు వచ్చాయి. అంటే కాలుష్యం కనుక లేకపోతే వ్యాపార పంటల వలన ఆదాయం పెంచుకునే అవకాశాలు మెండుగా ఉండేవి. కాలుష్యం వాతపడిన ప్రాంతాలన్నింటిలోను భూమి సారవంతమైనది. మంచి జలవనరులున్నాయి. వ్యవసాయం లాభసాటిగా నడవటానికి మెండుగా అవకాశాలున్న ప్రాంతాలే కాలుష్యం వలన నష్టపోయాయి. కాలుష్యం వలన సామాజికంగా ఆర్థికంగా ఎదగడానికున్న అవకాశాలను వారు కోల్పోయారన్న మాట.

ఈ పరిణామాల్లో స్పష్టంగా కనిపించేదేమిటంటే గ్రామాల్లోకి కంపెనీలనబడే శక్తులు ప్రవేశించి గ్రామాన్ని శక్తిహీనం చేశాయి. కంపెనీలు జిల్లా రాష్ట్ర అధికారులతోను, ఎం.ఎల్.ఎలు, ఎం.పిలతోను తమకు కావలసిన పనులు చేయించుకోగలవు. ఫ్యాక్టరీలకు లైసెన్సులు జారీ చేసే విషయంలో పంచాయితీలను పూర్తిగా పక్కనపెట్టడం వలన గ్రామంలో ప్రజలకు తమ వనరుల మీద, తమ భూమి, గాలి మీద చాలా వరకు కంట్రోల్ లేకుండా పోయింది. కంపెనీలను ఏమీ చేయలేమన్న అభిప్రాయం ప్రజల్లోనే కాదు, సర్పంచులలో కూడా బలంగా ఉన్నది. కంపెనీలు గ్రామవనరులను నాశనం చేసి, ప్రజల జీవనాన్ని, జీవనోపాధిని దెబ్బతీసి మొత్తం గ్రామంపై పట్టు సాధించాయి. గ్రామస్తులు పొట్ట చేత్తో పట్టుకొని కూలి పనికి పట్టణాలకు బయలుదేరారు.

ముగింపు

ఇది హైదరాబాద్ కథే. కానీ హైదరాబాద్ కథ మాత్రమే కాదు. అన్ని పారిశ్రామిక నగరాల కథ హెచ్చుతగ్గులతో ఇదే విధంగా ఉంటుంది. హైదరాబాద్ రసాయన పరిశ్రమలకూ మందుల పరిశ్రమలకూ కేంద్రం కావడం వల్ల ఇక్కడ కాలుష్యం సమస్య ఒక రూపం తీసుకుంటే బొగ్గు గనుల కేంద్రాలలో ఇంకొక రూపం తీసుకుంటుంది. సిమెంటు కేంద్రాలలో వేరే రూపం తీసుకుంటుంది.

'అయితే మీరు అభివృద్ధి వద్దంటున్నారా' అంటూ అంతా చదివిన తరువాత మామీద పాఠకులు విరుచుకుపడే ప్రమాదం ఉంది. పారిశ్రామిక అభివృద్ధికి మేము వ్యతిరేకం కాదు. దాని వల్ల సగటు జీవన ప్రమాణాలు నిజంగానే పెరిగాయనడంలో సందేహమక్కరలేదు. కానీ ఆ అభివృద్ధి పర్యావరణాన్నీ, దానిపైన ఆధారపడ్డ ప్రజల జీవనాన్నీ ధ్వంసం చేయకుండా చూసుకోవడం కూడా అభివృద్ధిలో భాగం కావాలి. పెట్టుబడికి లాభాలు కల్పించడం తక్షణ లక్ష్యంగా గల అభివృద్ధి పైన ఎటువంటి అదుపు లేకుండా వదిలిపెడితే అది చాలా విధ్వంసక రూపం తీసుకోగలదు. ఈ నివేదికలో వివరించిన హైదరాబాద్ నగర పారిశ్రామిక కాలుష్య అభివృద్ధి దీనికి ఒక నిదర్శనం.

ఈ విధ్వంసాన్ని ఎదుర్కోనడానికి మనకు వ్యవస్థిత అవకాశాలు చాలా బలహీనంగా ఉన్నాయని కూడా ఈ నివేదిక తెలుపుతుంది. ఉన్న అవకాశాలను కాపాడుకుంటూ మరిన్ని అవకాశాలను పొందడానికి కృషి చేయడం అవసరం. ఆ కృషి ఉద్యమాల నుండి కోర్టుల దాకా అన్ని రంగాలలోనూ జరగవలసి ఉంటుంది. ఆ క్రమంలో 'అభివృద్ధి'కి ఈనాడు ఇస్తున్న నిర్వచనాన్ని ఎంత బలంగా ప్రశ్నించగలిగితే అంత ఉపయోగం. ■

క్రిమినల్ చట్టాలు- నేర ముద్రలు

బి. చంద్రశేఖర్

మానవహక్కుల కార్యకర్త,
గుంటూరులో న్యాయవాది

చట్టాలతో ఎవరి అనుభవమైనా వారి సామాజిక ఆర్థిక స్థితిని బట్టి ఉంటుంది. అయితే ఆ సంబంధం ఎంత నిర్దిష్టమో అంత పాక్షికం. చట్టాలతో సామాజిక బృందాల అనుభవాలే ఆ బృందాలు వేటిని చట్టబద్ధ/ చట్ట వ్యతిరేక/ చట్టబాహ్య విషయాలుగా భావి స్తాయో నిర్ణయిస్తాయి.

అసమాన సమాజాలలో క్రిమినల్ చట్టాలు అమలయ్యే తీరు అణగారిన వర్గాలకు వ్యతిరేకమైన ఆధిపత్య భావజాలానికి బలం చేకూరుస్తుంది. పేదవాళ్లను మాత్రమే- మన దేశంలో అయితే ముఖ్యంగా దళితులను, ఆదివాసులను- నేరస్తులుగా చూసే దృక్పథాన్ని సమాజంలో పెంచుతుంది. ఇలా పేదలను నేరస్తులుగా ముద్రవేసే ప్రక్రియ కొత్త క్రిమినల్ చట్టాల తయారీని, వాటిని అమలు చేసే యంత్రాంగాల కార్యాచరణను ప్రభావితం చేసి వారి

పరిస్థితిని మరింతగా దిగజారుస్తుంది.

శాసన కార్యరంగం శకలాలుగా విడిపోయి వుంది. దేశంలో తయారయ్యే చట్టాలన్నీ ప్రజలలో ప్రతిఒక్కరి అనుభవంలోకి రావు, రాలేవు. ఆర్థిక స్థితిని బట్టి, కుల వ్యవస్థలో స్థానాన్ని బట్టి, జండర్‌ను బట్టి, నివాసప్రాంతాన్ని బట్టి ఇంకా అనేకానేక ఇతర కారణాలను బట్టి ప్రజాసమూహాలకు లేదా వ్యక్తులకు చట్టాలతో సంసర్గం ఏర్పడుతుంది. ఉదాహరణకు- ఆస్తిలేని వాళ్లు తమ జీవిత కాలంలో ఏనాడూ వారసత్వ చట్టాలలో అనుభవం సంపాదించలేరు. కాంట్రాక్టు చట్టంతో వారికి పనే ఉండదు. ఇక కంపెనీ చట్టాలు, ఆదాయం పన్ను, ఆస్తి పన్ను, సరుకుల రవాణా, పేటెంటు చట్టాల్లాంటివి వారికసలు ఊహకందని విషయాలు. వారసత్వంగా సంక్రమించేందుకు లేదా పంచి పెట్టేందుకు ఆస్తులు, వ్యాపారాలు ఉన్న వాళ్లకు, అప్పులిచ్చేందుకు లేదా తీసుకునేందుకు శక్తి సామర్థాలున్న వాళ్లకు మాత్రం అలాంటి చట్టాలతో నిత్యసంబంధం ఉంటుంది. వారు సమాజంలో ఆధిపత్య వర్గాలకు, కొంత వరకు మధ్యతరగతికి చెందిన వారై ఉంటారు. అందుకు భిన్నంగా పేదలకు క్రిమినల్ చట్టాలతో ఎక్కువగా సంసర్గం ఉంటుంది.

దీని అర్థం పేదలందరికీ క్రిమినల్ చట్టాలతో అనుభవం వుంటుందని కాదు. కానీ పేదలకు చట్టాలతో అనుభవం అంటూ ఉంటే అది ఎక్కువగా క్రిమినల్ చట్టాలతోనే ఉంటుంది. సివిల్ చట్టాలతో అసలే అనుభవం ఉండదని కూడా అర్థం చేసుకోరాదు. భూసంస్కరణలు, రిజర్వేషన్లు వంటి సాంఘిక సంక్షేమ చర్యల వల్ల వారిలో కొద్దిమంది కొంత ఆస్తిని, సామాజిక, ఆర్థిక హోదాను లేదా బ్యాంకు అప్పును సంపాదించుకుని ఉండొచ్చు. ఆ మేరకు వారికి సివిల్ చట్టాలతో పరిచయం ఉండొచ్చు. పోరాటాల ద్వారా భూములు ఆక్రమించుకున్న పేదలకు వాటిపై చట్టపరమైన హక్కు ఏర్పడనంత వరకూ సివిల్ చట్టాలతో వారికేమీ అనుభవం ఉండదు. పోలీసు కేసుల వల్ల అలాంటి వారికి కూడా క్రిమినల్ చట్టాలతో అపారమైన అనుభవం ఏర్పడవచ్చు.

ఈ విధంగా చట్టం శకలాలుగా మారి వాటిల్లో కొన్ని భాగాలు మాత్రమే కొన్ని సామాజిక లేదా ఆర్థిక బృందాలకు అనుభవంలోకి రావడం ఆచరణలో ఒక వాస్తవికతను సృష్టిస్తుంది. సివిల్ చట్టాల కార్యరంగం ధనికులకు, ఇతర ఆధిపత్య వర్గాల వారికి చెందినదిగానూ, క్రిమినల్ చట్టాల కార్యరంగం దళిత, ఆదివాసీ తదితర పేదలకు చెందినదిగానూ కనిపిస్తుంది. సివిల్ కోర్టులలో కనిపించే కక్షిదారుల్లో ఎక్కువ మంది ధనిక వర్గాలకు, అగ్రకులాలకు చెందిన వారై ఉంటారు. వ్యాపార, పారిశ్రామిక వర్గాల వారై ఉంటారు. లేదా భూకామందులై ఉంటారు. దానికి విరుద్ధంగా క్రిమినల్ కోర్టులలో ఎక్కువగా పేదలే తారసిల్లుతారు. (కాబట్టి సివిల్ కోర్టులలో బాగా ప్రాక్టీసున్న న్యాయవాదులు దాదాపు నూటికి నూరుమంది ధనికులు, అగ్రకులస్తులే. దళిత గిరిజనేతరులే. దళిత గిరిజన లాయర్లకు ఏదైనా ప్రాక్టీసుంటే అది క్రిమినల్ కోర్టుల్లోనే ఉంటుంది. కేవలం వేళ్ల మీద లెక్కబెట్టగలిగినంత మంది దళిత లాయర్లకు- గిరిజన లాయర్ల సంగతి సరేసరి- మాత్రమే మన రాష్ట్రంలో చెప్పుకోదగ్గ సివిల్ ప్రాక్టీసు ఉంది). సివిల్ కోర్టులలో పేదవాళ్లు, క్రిమినల్ కోర్టులలో ధనికులు అసలుండరని కాదు. అప్పు తీసుకుని కట్టలేని వాళ్లుగా, జడ్జిమెంట్ డెటార్సగా, దివాళా పిటీషన్లు వేసే వాళ్లుగా, భూములు వేరేవాళ్లు కాజేస్తే చిల్లి గవ్వలేకుండా పాపర్ దావాలు దాఖలు చేసేవాళ్లుగా పేదవాళ్లు సివిల్ కోర్టులకు వస్తారు. డబ్బున్న వాళ్లపై కూడా క్రిమినల్ కేసులు ఉంటాయి. కాని, పేదలు ముద్దాయిలుగా ఉండే దొంగతనం వంటి కేసుల్లో మాత్రమే ఫిర్యాదుదారులుగా, సాక్షులుగా వాళ్లు క్రిమినల్ కోర్టుల్లో ఎక్కువగా కనిపిస్తారు.

ఈ పరిస్థితి సమాజంలో ఒక భావజాలాన్ని పెంచి పోషిస్తుంది. పేదవాళ్లే నేరస్తులనీ, ధనికులు

సివిల్ వివాదాలు మాత్రమే నడిపే నాగరికులనీ ఈ భావజాలం చెప్తుంది. సివిల్ కోర్టులకు ధనికులు, అగ్రకులస్తులు ప్రతీకలు కాగా నిర్భాగ్యులు క్రిమినల్ కోర్టులకు ప్రతీకలవుతారు. నేరస్తులు, నేరాలు అనేమాటలు వింటే పేదవాళ్లే మదిలో మెదులుతారు.

ధనికులు, అగ్రకులస్తులు, ఇతర ఆధిపత్య వర్గాలకు చెందినవారు కూడా నేరాలు చేస్తారు. వారు పేదవాళ్ల కంటే ఎక్కువ నేరాలను, ఎక్కువ హానికరమైన నేరాలను చేస్తారు. కానీ వారు రెండు విధాలుగా క్రిమినల్ చట్టం నుంచి మినహాయింపు పొందుతారు. ఒకటి: వారు చేసే కొన్ని హానికరమైన పనులను క్రిమినల్ చట్టాలు నేరాలుగా నిర్వచించవు. సమాజ నైతికతలో ఆ హానికరమైన పనులు హానికరంగా పరిగణించబడవు. ఉదాహరణకు శ్రమదోపిడీని చెప్పుకోవచ్చు. కార్మికుల శ్రమ ఫలితాలను పెట్టుబడి ద్వారా పొందడం నేరంగా పరిగణించబడదు. అలాగే రాజ్యాంగ ఆదేశిక సూత్రాలకు పూర్తి వ్యతిరేకంగా ప్రభుత్వం విదేశీ సంస్థలను దేశంలోకి అనుమతిస్తూ లక్షలాది ప్రజల జీవించే హక్కును హరించడం నేరంగా నిర్వచించబడదు. రెండు: నేరాలుగా నిర్వచించబడే పనులను ఆ వర్గాల వారు చేసినప్పటికీ చట్టం, చట్టాన్ని అమలు చేసే యంత్రాంగం ప్రదర్శించే ఉదాశీనవైఖరి, పక్షపాత ధోరణి వల్ల అవి నేరాలుగా నమోదుకావు. నేరాలుగా నమోదైనా ఏదో ఒక దశలో కేసులు వారికి అనుకూలంగా ముగుస్తాయి. బాధితుల భయం, ఆర్థిక నిస్సహాయత వల్ల కూడా అది జరగవచ్చు. ఈ రెండు రకాల మినహాయింపు వల్ల అంతిమంగా పేదలే నేరస్తులుగా చట్టం కోరల్లో ఇరుక్కుంటారు. జైళ్లలో ఖైదీలుగా మిగిలిపోతారు.

నేరంగా చట్టం నిర్వచించే ప్రవర్తనకూ, ప్రజలు నేరంగా భావించే దానికీ మధ్య చాలా తేడా ఉంటుంది. చట్టం నేరంగా నిర్వచించే ప్రవర్తనలన్నింటినీ సమాజం నైతికంగా నేరాలుగా చూడదు. దీని ప్రభావం నేరపాలనా యంత్రాంగం పై పడుతుంది. క్రిమినల్ చట్టం శిక్షించే ప్రతిపనీ చట్టపరిభాషలో నేరమే, కాని చట్టం దృష్టిలో నేరాలుగా పరిగణించబడే ప్రవర్తనలెన్నింటినో క్రిమినాలజిస్టులతో సహా ప్రజలు నేరాలుగా భావించరు. చట్ట పరిభాషలో నేరాలయ్యే చాలా చర్యలు సాధారణ పరిభాషలో నేరాలుగా భావించబడవు.

చట్టపరిభాషలో చెప్పుకుంటే నేరాలు చేయనివారు ఎవరూ ఉండరు. కనీసం ఒక ట్రాఫిక్ నేరమో, పిల్లలను కొట్టి దండించే నేరమో జీవితంలో ఏదో ఒకసారి అందరూ చేసి ఉంటారు. కానీ నేరాల గురించి, నేరస్తుల గురించి మాట్లాడమంటే మాత్రం ఎవరి గురించో మాట్లాడతాం. నేరస్తులు ప్రత్యేకంగా ఎక్కడో ఉంటారనే అభిప్రాయం కలిగేలా ప్రవర్తిస్తాం. ముక్కు పొడుగును బట్టి, బుగ్గ ఎముకల ఆకృతిని బట్టి, నుదుటి వైశాల్యాన్ని బట్టి నేరాలకు పాల్పడేవారిని కనిపెట్టవచ్చునని ఇటాలియన్ క్రిమినాలజిస్టు లాంబ్రోసో పెద్ద సిద్ధాంత చర్చే చేశాడు. (మూడు వేల మంది ఖైదీల ముక్కులను, నుదుళ్లను, బుగ్గలను ఆయన కొలిచాడు కూడా).

నేరాలంటే సాధారణంగా మానవ దేహంపై జరిగే నేరాలు గుర్తుకురావు. ఆస్తి కోసం జరిగే నేరాలే గుర్తుకువస్తాయి. పేదవాళ్లు చేసే దొంగతనాలు, దోపిడీలు జ్ఞప్తికొస్తాయి. ఎవరినైనా తిట్టాలంటే దొంగవెధవా, దొంగబుద్ధులు అని తిడతాం. మరో నేరం ఆపాదిస్తూ తిట్లు లేవు. దొంగతనమే అన్ని నేరాల్లోకి హీనమైన నేరంగా భావిస్తాం. అంతకన్నా హేయమైన నేరాల్లేనట్టుగా మన ఇంగితజ్ఞానం (కామన్‌సెన్స్) రూపొందింది. ఈ నేరాల్లో నిందితులు పేదవాళ్లు కాబట్టి ఆయావర్గాల పట్ల ఆధిపత్య భావజాల వ్యతిరేకత ఇలాంటి ఇంగిత జ్ఞానాన్ని రూపొందించి ఉండవచ్చు. దీనికి సాహిత్యం, మీడియా, ఇతర ప్రచార సాధనాలు దోహదం చేస్తాయి. తెలుగు సినిమాల్లో రౌడీల పేర్లు ముస్లిం, క్రైస్తవ పేర్లుగా ఉంటాయి. హీరోల పేర్లు హిందూ పేర్లవుతాయి. ఈ రకంగా పేదలను,

మైనారిటీలను నేరస్తుల్ని చేసే క్రమం రూపొందింది.

ఇక్కడ మరో విషయం చెప్పుకుందాం. మన రాష్ట్రంలో ముఖ్యంగా పట్టణాల్లో పోలీసు స్టేషన్లు రెండు రకాలు. క్రైం, లా అండ్ ఆర్డర్. క్రైం స్టేషన్లలో ఆస్తిపై జరిగే నేరాలు నమోదు చేస్తారు. లా అండ్ ఆర్డర్ స్టేషన్లలో మానవ దేహం పై జరిగే నేరాలతో పాటు ఇతర ఐపిసి నేరాలు నమోదు చేస్తారు. ఆస్తిపై జరిగే నేరాల నమోదు, పరిశోధన చేసే పోలీసు శాఖకు మాత్రమే 'క్రైం' అనే నామధేయం ఇవ్వడం కూడా పైన చెప్పుకున్న ఇంగిత జ్ఞానం నుంచి రూపొందిందే. దాన్ని పోషించేదే.

సామాజిక ఆర్థిక క్రమాలు, భావజాల క్రమాలు ఏ రకమైన ప్రవర్తనలను సమాజం బెడదగా, హానికరమైనవిగా భావిస్తుందో నిర్ణయిస్తాయి. చట్టపరంగా వాటిని నేరాలుగా రూపొందించేందుకు ప్రాతిపదికను ఏర్పాటు చేస్తాయి. వ్యక్తిగత ఆస్తి మీద ఆధారపడిన వ్యవస్థలో దొంగతనం నేరం. వ్యక్తిగత ఆస్తి లేని సమాజాల్లో అది ఊహకందని విషయం. ఆకలిచావుల మధ్య అపారమైన సంపదను పోగేసుకోవడం చట్టపరమైన నేరం కాదు. (ఇవాళ అది అభ్యుదయ, విప్లవవాదుల నైతికత లోనయినా తప్పుడు పనిగా భావించబడుతోందా? అనేది సందేహాస్పదమే). పన్నుల ఎగవేత, నల్లధనం కలిగి ఉండటం సమాజానికి తీవ్రహాని చేసినా, చట్ట పరంగా నేరాలుగా పరిగణించబడినా వాటి పట్ల చట్టం తీవ్రంగా స్పందించదు. కార్మికచట్టాలను అతిక్రమించి వందలాది కార్మికుల పొట్టలు కొట్టినా, కాలుష్య నియంత్రణ చట్టాన్ని అతిక్రమించి పరిసరాలను విషప్రాయం చేసినా అంతే. ఆయావర్గాల పట్ల తీవ్ర నైతికాగ్రహం సమాజానికి రాదు. పేదల పనులను నేరాలను చేసే ప్రక్రియ వారి పట్ల కోపోద్రేకాన్ని, నైతికాగ్రహాన్ని కలిగించి ఆధిపత్యవర్గాల నేరాల పట్ల మౌనం వహించేటట్లు, నిర్లిప్తంగా వ్యవహరించేటట్లు చేస్తుంది. పైగా ధనిక వర్గాల నేరాలు కొన్ని మార్మికంగా, సాధారణ జ్ఞానంతో అర్థం చేసుకోలేనంత సంక్లిష్టంగా, చట్టబద్ధ విషయాలతో పెనవేసుకుపోయి విడదీయలేని విధంగా ఉంటాయి. ఆస్తిపన్ను ఎగవేత టాక్స్ డిపార్ట్‌మెంట్ వాళ్లు దాడి చేసి పట్టుకొని వెల్లడించే వరకూ తెలియని విషయంగా ఉండిపోతుంది. ఏది చట్టబద్ధంగా సంపాదించిన ఆస్తి, ఏది కాదు అనేది అర్థం కాదు. పన్ను ఎగవేత వల్ల కలిగే హానికరమైన ప్రభావాన్ని సమాజం ఒక్కసారిగా అనుభవించదు కాబట్టి దాని పట్ల సమాజం ఉదాశీన వైఖరి కలిగి ఉంటుంది.

చట్టాలను అమలు చేసే యంత్రాంగం కొందరిని నేరస్తులుగా ముద్రవేసి పట్టుకొని శిక్షించే విధంగా కొన్నిరకాల పనులను నేరాలుగా నిర్వచించడం, సమాజం వాటి పట్ల తీవ్రమైన వ్యతిరేకతను వ్యక్తపరచడం అనే క్రమం నుంచి నేర వాస్తవికత (Reality of Crime) సృష్టించబడుతుంది. ఈ వాస్తవికత దృష్టిలో పేదలే నేరస్తులు.

సాధారణ ప్రజల దృష్టిలో భారత శిక్షాస్మృతి మాత్రమే క్రిమినల్ చట్టం. దాని పేరులోనే 'శిక్ష' ఉంది. కానీ ధనికులు పాల్పడే నేరాలను నిర్వచించే చట్టాలు అనేకమున్నప్పటికీ ఆ చట్టాలు సాధారణ ప్రజల ఊహకందవు. ఆ చట్టాల పేర్లలో 'నేరం', 'శిక్ష' లాంటివి కనిపించవు. కార్మిక చట్టాలుగా పరిగణించబడే మూడు డజన్లకు పైగా చట్టాల్లో పారిశ్రామికవేత్తలు, వ్యాపార సంస్థల యజమానులు చేసే నేరాలు నిర్వచించబడ్డాయి. కానీ, ఈ చట్టాల పేర్లలో ఎక్కడా అవి నిర్వచించే నేరాలను ధ్వనించే పదాలుండవు. ఉదాహరణకు కనీస వేతన చట్టం, ప్రావిడెంట్ ఫండ్ చట్టం, బాయిలర్ చట్టం, బోనస్ చట్టం- ఇలా ఎన్నయినా చెప్పుకోవచ్చు. వీటిలో వేరే విషయాలను పేర్కొంటూ చివర్లో నేరాలు- శిక్షల గురించిన ప్రొవిజన్లు ఉంటాయి. భారత శిక్షాస్మృతిలాగానే, పెట్టుబడిదారులు కార్మికులపై చేసే నేరాలన్నిటినీ క్రోడీకరిస్తూ ఒక చట్టాన్ని పార్లమెంటు చేసి ఉండవచ్చు. అలా చేయకపోవడం వల్ల అలాంటి నేరాలు సాధారణ ప్రజల మనోఫలకంలో భారత శిక్షాస్మృతి నేరాల

హోదాను పొందవు. ధనిక వర్గాలను నేరాలతో ముడిపెట్టకుండా ఉండేందుకు ఇది దోహదం చేస్తుంది.

పైన పేర్కొన్న చట్టాల్లో మరో విషయం కూడా ధనిక వర్గాలను 'నేరం' నుంచి విడిగా చూసేందుకు ఉపయోగపడుతుంది. ఆ చట్టాల కింద నేరాలుగా పేర్కొన్న వాటిని పరిశోధించే అధికారం పోలీసుశాఖకు లేదు. సాధారణ పరిభాషలో నేరానికీ పోలీసులకూ అవినాభావ సంబంధం ఉంది. నేరాలన్నింటినీ పోలీసులే పరిశోధిస్తారనే తప్పుడు అభిప్రాయం ప్రజల్లో ప్రబలంగా ఉంది. నేరానికి ప్రతి విషయం(antithesis)గా పోలీసులను చూస్తారు. (పిల్లలు కూడా దొంగా- పోలీసు ఆటలు ఆడతారు). కానీ, ఇది కార్మిక చట్టాల కింద జరిగే నేరాల విషయంలో వాస్తవం కాదు. కాబట్టి పోలీసులు పట్టని నేరం ఒక నేరమేనా? అందువల్ల అది 'నేరం' హోదాను సమాజంలో పొందదు. ఆ చట్టాల కింద నేరాలను పరిశోధించే అధికారం కార్మికశాఖ అధికారులకు ఇవ్వబడింది. పన్ను ఎగవేత నేరాల్లోనైతే ఆ అధికారాలను ఆదాయం పన్నుశాఖ అధికారులకు ఇచ్చారు. పారిశ్రామిక కాలుష్యాన్ని కలిగించే నేరాన్ని నియంత్రించే అధికారం కాలుష్య నియంత్రణ బోర్డుకిచ్చారు. ప్రైవేటు ఆస్పత్రులు నడిపే ఘరానా వైద్యులు నేరస్తులుగా ఉంటే మానవ అవయవాల మార్పిడి చట్టం కింద కూడా పోలీసులకు అధికారాల్లేవు. అప్రాప్రియేట్ అథారిటీకి మాత్రమే ఆ నేరాలను పరిశోధించే అధికారం ఇచ్చారు. కార్మిక చట్టాల కింద జరిగే నేరాల్లో అరెస్టులుండవు. నేరం శిక్షలకు ప్రతీకగా ఉపయోగించే బేడీలు ఉండవు. పన్ను ఎగవేత కేసుల్లోనయితే బెయిల్ వెంటనే ఇచ్చే ఏర్పాట్లు కూడా ఉన్నాయి.

కార్మిక చట్టాలకు సంబంధించిన మరో ప్రత్యేకత ఏమిటంటే నేరం ఎవరిపైనైతే జరిగిందో ఆ వ్యక్తికి అంటే బాధితుడికి/ బాధితురాలికి కోర్టులో ప్రైవేట్‌గా క్రిమినల్ కేసు దాఖలు చేసే హక్కు లేదు. సంబంధిత అధికారులు తప్ప ఎవరు ఫిర్యాదు చేసినా కేసు చేపట్టరాదని కోర్టులను నిర్దేశిస్తూ ఆ చట్టాల్లో ప్రతిఒక్కదాన్లో రాసి ఉంది. కొన్ని సందర్భాల్లో బాధితులకు హక్కువున్నా ఆ హక్కును వినియోగించుకోవాలంటే ప్రభుత్వ అనుమతి పొందాలని నిర్దేశించబడింది. కొన్ని చట్టాల్లో నిర్దేశిత అధికారులు సైతం ప్రభుత్వ అనుమతి లేకుండా ప్రాసిక్యూట్ చేయరాదని చెప్పబడింది. 'ఎవరైనా క్రిమినల్ చట్టాన్ని కదిలించవచ్చు' (Anybody can set criminal law into motion) అనే సాధారణ న్యాయసూత్రానికి ఇది మినహాయింపు. ఈ మినహాయింపు ఈ ఘరానా నేరస్తులను 'నేరస్తులు'గా సమాజం ముందు ఆవిష్కరించకుండా చేస్తుంది. పేదలే నేరస్తులనే ముద్ర బలపడటానికి దోహదపడుతుంది. (ఇవాళ victimology పేరుతో నేర బాధితుల హక్కుల గురించి చర్చించడానికి బయల్దేరిన 'శాస్త్రం' కార్మిక చట్టాల్లో నేరస్తుడిని ప్రాసిక్యూట్ చేసే హక్కు బాధితులకు లేకపోవడం గురించి చెప్పిన దాఖలా లేదు).

ఏ నేరానికైనా ఉండే పర్యవసానాలు (traditional consequences of crime) ధనికులు చేసే పైన పేర్కొన్న నేరాలకు లేవు. వాళ్లకు అరెస్టులు లేవు. బేడీలు లేవు. పోలీసులు లేరు. ప్రైవేటు ప్రాసిక్యూషన్లు లేవు. ప్రభుత్వ యంత్రాంగాల పరిమితి దృష్ట్యా ఈ నేరాల్లో కనీసం ఒక శాతం కూడా ప్రాసిక్యూషన్‌కు నోచుకోవు. ఒక్కొక్క కార్మిక శాఖ అధికారి కింద కనీసం వెయ్యికి తగ్గకుండా పారిశ్రామిక సంస్థలుంటాయి. వాటిలో జరిగే నేరాల గురించి పట్టించుకునే ఓపికా, తీరికా, మనో సంకల్పం, గుండెధైర్యం ఉండటం జరగని పని కాబట్టి ఈ నేరాలు వెలుగు చూడవు. రౌడీ షీట్లు, కేడీషీట్లు కూడా పేద నేరస్తులకే పరిమితం. పారిశ్రామిక నేరస్తులపై నిఘా విభాగాలు ఏర్పాటు చేయరు. అర్ధరాత్రి తనిఖీలు, సోదాలు, బుద్ధిగా ఉంటామని క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కింద ఎంఆర్వోలకు బాండ్లు ఇప్పించి బైండోవర్ చేయడాలు, చిత్రహింసలు, ఒప్పుకోళ్లు పేదల నేరాలకే పరిమితం. ఈ

చర్యలకు గురయ్యేవారే నేరస్తులని సాధారణ ప్రజల్లో అభిప్రాయం కలగడం సహజంగా జరిగే విషయం.

కార్మిక చట్టాల కింద చేసే నేరాలకు, పన్ను ఎగవేత నేరాలకు శిక్షలు కూడా చాలా స్వల్పంగా ఉంటాయి. డబ్బు కట్టి బయట పడడం జరుగుతుంది. కనీస జైలు శిక్షను కూడా చట్టాలు ప్రకటించవు. చట్టాలు జైలు శిక్షను ప్రకటించినా కోర్టులు ఫైన్‌తోనే సరిపుచ్చుతాయి.

చట్టాల ఈ ప్రవచనం (డిస్కోర్స్ ఆఫ్ లా), చట్ట పాలనా యంత్రాంగం వ్యవహరించే తీరు అంతిమంగా పేదలనే క్రిమినల్ చట్టాల లక్ష్యంగా నిలబెడుతుంది. పోలీసు అధికారాల వినియోగ వస్తువులుగా మార్చుతుంది.

పేదలకు ఎక్కువ అనుభవం క్రిమినల్ చట్టంతో ఉండటం వల్లనే వారు నేరస్తులనే ముద్ర వేయించుకుంటారని పైన చెప్పుకున్నాం. క్రిమినల్ చట్టంతో అనుభవాలు రెండు రకాలుగా ఉంటాయి. నేర బాధితులుగా, ముద్దాయిలుగా. నేర బాధితులుగా పేదలకు స్వల్ప అనుభవం ఉంటుంది.

మన దేశంలో దళితులు ఇటీవలి కాలంలోనే ఈ అనుభవాన్ని పొందుతున్నారు. ఎస్‌సి, ఎస్‌టి అత్యాచార వ్యతిరేక చట్టం అమలులోకి వచ్చాక 1989 నుంచి వారు బాధితులుగా పోలీసు స్టేషన్లలో, కోర్టులలో తటస్థపడుతున్నారు. అంటే పేదలపై గతంలో నేరాలు జరగలేదని అర్థం కాదు. నిత్యం వారిపై నేరాలు జరుగుతూనే ఉంటాయి. కానీ చట్టపాలనా యంత్రాంగం గతంలో వాటిని పట్టించుకున్న దాఖలాలు తక్కువ.

క్రిమినల్ చట్టాలలో పేదల అనుభవం ఎక్కువగా ముద్దాయిలుగానే క్రిమినల్ చట్టాల్ని దెబ్బతీసే లక్ష్యాలుగానే. పేదల సాధారణ జీవన విధానాన్ని కూడా నేరాలుగా నిర్వచించిన పరిస్థితి ఈ దేశంలో ఉంది. ఉదాహరణకు రిజర్వు ఫారెస్టుగా బ్రిటీష్ వలస పాలకులు కొంత అడవి ప్రాంతాన్ని ప్రకటించగానే అక్కడున్న ఆదివాసులు చేసే పనుల్లో చాలా భాగం నేరాలుగా రూపాంతరం చెందాయి. అలా నేరస్త తెగలుగా ఆదివాసీ తెగలు మార్చబడ్డాయని ప్రముఖ చరిత్రకారుడు కొశాంబీ రాశారు.

క్రిమినల్‌చట్టాలతో ముద్దాయిలుగా పేదల అనుభవం కూడా ఆ చట్టాలు పేర్కొన్న కొన్ని నేరాల విషయంలో ఎక్కువగా ఉంటుంది. నేరాలను స్థూలంగా మానవ దేహంపై జరిగే వ్యక్తిగతనేరాలుగా, ఆస్తులపై జరిగే నేరాలుగా విభజిస్తే, రెండవ తరహా నేరాల్లో ముద్దాయిలుగా పేదల అనుభవం విస్తృతమైనది. రాజ్యంపై జరిగే నేరాల విషయంలో కూడా వారి అనుభం విస్తృతమైనదే.

మానవ దేహంపై జరిగే నేరాల కన్నా ఆస్తులపై జరిగే నేరాల విషయంలో చట్టాలు ఎక్కువ తీవ్రమైన శిక్షలను నిర్దేశించాయి. కోర్టులు కూడా సాక్ష్యాధారాలతో నిమిత్తం లేకుండా నేరాలను నిర్ధారిస్తాయి. ఎక్కువ శిక్షల్ని ప్రకటిస్తాయి. ఇంగ్లీషు చట్టాల్లో ఇలాంటి ద్వంద్వత్వం చాలా ఎక్కువగా ఉంది. అవి ఆధిపత్య వర్గం నేరస్తులకు అణగారిన వర్గాల నేరస్తులకు మధ్య వివక్ష చూపుతాయి. మానవ దేహం పై హింసకు, ఆస్తిపై జరిగే నేరాలకు మధ్య వివక్ష కన్పరుస్తాయి. పదిహేడవ శతాబ్దం ముగిసే ముందు వరకూ మానవదేహంపై జరిగే నేరాలను ఆ చట్టాలు స్వల్ప శిక్షలతో సరిపెట్టాయి. కేవలం జరిమానాతో నేరస్తులను విడిచిపెట్టాయి. ఒకప్పుడు అసలు అలాంటి నేరాలను చట్టం నేరాలుగా నిర్వచించని పరిస్థితి యూరప్‌లో ఉండేది. ఆస్తులపై జరిగే నేరాల్లో తీవ్ర శిక్షలు ప్రకటించిన ఇంగ్లీషు క్రిమినల్ చట్టాలు మానవ దేహంపై జరిగే హింసకు

సంబంధించి అసాధారణ ఉదాసీనతను పాటించాయని పందొమ్మిదవ శతాబ్దికి చెందిన బ్రిటీష్ న్యాయశాస్త్రవేత్త సర్‌జేమ్స్ స్టీఫెన్స్ కూడా ఒప్పుకోక తప్పలేదు. సమాజంలో ధనిక వర్గాలు కూడా వ్యక్తిగత హింసాకాండకు తలపడతాయి కాబట్టి ఆ వర్గాలను జైలు శిక్ష నుంచి తప్పించేందుకు ఈ ఉదాసీనత అవసరమయ్యింది. కానీ, ఆస్తులపై జరిగే నేరాలకు పాల్పడేది 'అసహ్యించుకోదగిన', 'అణిచివేయాల్సిన' పేదవర్గాల వారే కాబట్టి వారిపై ఉక్కుపాదం మోపేందుకు క్రిమినల్ చట్టాన్ని ఉపయోగించి కఠిన శిక్షలు విధించేవారు. భారతదేశంలో ఈ పరిస్థితి ఇప్పటికీ కొనసాగుతోంది. నేరస్తులంటే కార్మిక చట్టాల్ని ఉల్లంఘించే ధనికులుగానీ, పన్నులు ఎగవేస్తూ నల్లధనం మూటగటుకున్న పారిశ్రామిక వేత్తలుగానీ, అవినీతికి పాల్పడిన రాజకీయ నాయకులుగానీ, ఎన్‌కౌంటర్ల పేరిట పౌరులను హత్య చేసే పోలీసు అధికారులుగానీ, భార్యలను వేధించి కిరోసిన్ పోసి తగులబెట్టే భర్తలుగానీ, కారంచేడు చుండూరు అగ్రకుల హంతకులుగానీ గుర్తుకురారు. (ఇక రాజ్యం అయితే నేరభావనకే అతీతంగా ఉన్న భ్రమ కల్పిస్తుంది. యుద్ధం పేరిట అది చేసే కిరాతక హత్యలు నేరాలు కాకుండా చరిత్రగా నమోదౌతాయి. రాజ్య ప్రతినిధులు తమ విధి నిర్వహణలో సద్బుద్ధితో ఏదైనా చేస్తే ఆ పని చట్టప్రకారం నేరమైనప్పటికీ నేరంగా పరిగణించరాదు అని దాదాపు ప్రతి చట్టంలో రాసి ఉంటుంది. కొన్ని సందర్భాల్లో అలాంటి నేరాలకు ప్రాసిక్యూట్ చేయాలంటే ప్రభుత్వం నుంచి ముందుగా అనుమతి పొందాలని ఉంటుంది.) నేరస్తులంటే ప్రజల మనోఫలంకలో చటుక్కున మెదిలేవాళ్లు ఆస్తిపై నేరాలకు పాల్పడే దొంగలు, బందిపోట్లు మాత్రమే.

ఈ రకమైన 'కేరికేచర్' క్రిమినల్‌కు, ఆ నేరస్తుల వల్ల సమాజానికి జరిగే హాని తీవ్రతకు సాపత్యం లేదు. పన్ను ఎగవేసే ధనికుడు, కార్మికులకు డబ్బు ఎగ్గొట్టే పారిశ్రామిక వేత్త, అవినీతి రాజకీయ నాయకుడు, భార్యను హతమార్చిన భర్త, క్రూరుడైన హంతక పోలీసు అధికారి వల్ల సమాజానికి జరిగే హానితో పోలిస్తే 'కేరికేచర్' క్రిమినల్ వల్ల జరిగే హాని తక్కువే. (కొన్నేళ్ల క్రితం ఒక దినపత్రికలో ప్రచురించిన లెక్కల ప్రకారం రాష్ట్రంలో రెండు వేల మంది జేబు దొంగలున్నారు. వారు ఏడాదికి సుమారు పది నుంచి యిరవై లక్షల రూపాయల డబ్బును దొంగిలిస్తున్నారు. అంతకంటే ఎక్కువ మొత్తం పన్ను ఎగవేసే ధనికులు రాష్ట్రంలో చాలా మందే ఉంటారు). కానీ, సమాజ కోపోద్రేకాలు 'కేరికేచర్' క్రిమినల్ వైపే ఉంటాయి. సమాజంలో ఎవరైనా ఈ క్రిమినల్ బాధితులయ్యే అవకాశం ఉంటుంది కాబట్టి తత్ఫలితంగా వారికి కలిగే అభద్రతా భావాన్ని కూడా ఆధిపత్య వర్గాలు వాడుకుంటాయి.

నేర పద్ధతులు, నేరానికి ఉపయోగించే పరికరాలు వర్గాలు, కులాలు, జండర్‌ను బట్టి ఉంటాయి. వాటి వల్ల కూడా నేరాలకు పాల్పడిన వారి పట్ల సమాజ ఆగ్రహం, చట్టాల కాఠిన్యత నిర్ణయమై ఉంటాయి. పేదలు చేసే దొంగతనం, దోపిడీ నేరాల్లో కాఠిన్యం సమాజానికి స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ధనిక వర్గాల నేర స్వభావం చాలా నేరాల విషయంలో ప్రచ్ఛన్నంగా, సంక్లిష్టంగా, అగోచరంగా ఉంటుంది. కోట్లాది రూపాయల పన్ను ఎగవేతదార్ల నేరాలను సమాజం స్పష్టంగా దర్శించడం కష్టం. కానీ జేబుదొంగతనంలో పోయింది పదిరూపాయలైనా, అది ఒక పూట భోజనానికి కూడా చాలనిదైనా, జేబుదొంగను ఈసడించిన పద్ధతిలో సమాజం కోట్ల రూపాయల పన్ను ఎగవేత దార్లను ఈసడించదు. రెండూ డబ్బుకు సంబంధించిన నేరాలైనప్పటికీ అందులో వినియోగించిన పద్ధతిని, సాధనాలను బట్టి ప్రజల స్పందన ఉంటుంది. అందుకే నేరాలకు కూడా వర్గ, కుల, జండర్ స్వభావం ఉంటుందని చెప్పాల్సి ఉంది. పన్ను ఎగవేతదార్లలో పేదలుండే అవకాశం లేదు. నిరక్షరాస్యుడు ఇంగ్లీషు మాట్లాడే అధికారిగా వేషం ధరించి వ్యాపారులను మోసం చేయడం

అసాధ్యం. రేప్ నేరం చేయడం మహిళలకు వీలుపడదు. నేరాల పట్ల సమాజ స్పందనకు కూడా వర్గ, కుల, జండర్ స్వభావం ఉంటుంది. ఆధిపత్య వర్గాల నేరాల పట్ల ఉదాసీనత, అణగారిన వర్గాల నేరాల పట్ల కసి, ద్వేషం దీని ఫలితంగా కూడా ఉత్పన్నమౌతుంది.

ఆధిపత్యవర్గాల వారిని ఎప్పుడైనా అరెస్టు చేసినా, శిక్షించినా వారికి సమాజంలో ఉన్న స్థానం చెక్కు చెదరదు. వారి సామాజిక హోదాకు, గుర్తింపుకు ఏ ముప్పూ రాదు. వారిని క్రిమినల్‌గా సమాజం పిలవదు. పారిశ్రామికవేత్త అనో, శాసనసభ్యుడనో, వ్యాపారి అనో, బ్యాంకు అధికారి అనో అంతకు ముందు ఏ గుర్తింపు ఉంటుందో ఆ పేరుతోనే పిలుస్తుంది. కానీ ఆస్తిపై నేరాలు చేసిన పేదలకు మాత్రం నేరస్తుడనే గుర్తింపు వస్తుంది. వారికి వేరే ఏ సామాజిక గుర్తింపు అప్పటికి లేకపోవడం వల్ల క్రిమినల్‌గా, కేడీగా, రౌడీగా పేర్కొందుతారు.

పేద ముద్దాయిలే ఎక్కువగా కోర్టుల్లో శిక్షించబడుతారు. దొంగతనం, దోపిడీ నేరాల కేసుల్లో ముద్దాయిలు మిగిలిన నేరాలతో పోలిస్తే ఎక్కువగా శిక్షలకు గురవుతారు. జైళ్లల్లో పేద ఖైదీల జనాభా భారీగా ఉంటుంది. విచారణలో ఉన్న ఖైదీలుగా బేడీలతో కోర్టుకు తీసుకురాబడే వారిలో అధికశాతం పేదవాళ్లే. ఈ పరిస్థితి కూడా పేదలే నేరస్తులనే ముద్రను బలోపేతం చేస్తుంది. 'కేరికేచర్' క్రిమినల్‌గా పేదవాడిని ప్రతిష్టిస్తుంది.

క్రిమినల్ చట్టాన్ని నేరానికీ శిక్షకూ మధ్య, ఒక సరళరేఖగా భావిస్తే- అంటే నేరాన్ని పరిశోధించి, నేరస్తులను పట్టి వారిని శిక్షింపజేసేదిగా భావిస్తే- ఆధిపత్య వర్గాలు ఆ రేఖను మధ్యలో చెరిపేయగలుగుతాయి. శిక్ష నుంచి తప్పించుకోగలుగుతాయి. కానీ అణగారిన వర్గాల వారికి ఇది చాలా సందర్భాల్లో అసాధ్యం. ఆధిపత్య వర్గాల నేరాల విషయంలో చట్టం సరళరేఖగా కాక వక్రరేఖగా మారి శిక్షను చేరుకోలేకపోవడం ఎక్కువ సందర్భాల్లో జరిగితే, అణగారిన వర్గాల విషయంలో సరిగ్గా అందుకు విరుద్ధంగా జరుగుతుంది. పౌర సమాజ శక్తులు అణగారిన వర్గాల నేరాల విషయంలో ముద్దాయిలను రక్షించే ప్రయత్నం దాదాపు చేయవు. దళితులపై అత్యాచారాలు, స్త్రీలపై అత్యాచారాలు, హత్యలు లాంటి నేరాలలో రాజీలు యధేచ్ఛగా జరగ్గలవు. ఆ నేరాలు ఎక్కువగా తెలిసిన మనుషుల మధ్య జరుగుతాయి. బాధితులు పరపతిలేని వాళ్లుగా ఎక్కువ సందర్భాల్లో ఉంటారు. ఆధిపత్యవర్గాలు వారిని ప్రభావితం చేసి, భయపెట్టి, కొని తమవైపు తిప్పుకోగలవు. సాక్షులను లోబరచుకోగలవు. చట్టపాలనా యంత్రాంగం సహకారం కూడా ఉంటుంది. కానీ దొంగతనం, దోపిడీ వంటి నేరాలలో ఈ పరిస్థితులేవీ ఉండవు. వాటిలో శిక్షలు కూడా భారీగా ఉండేందుకు ఇవి కొన్ని కారణాలు.

పేదవాళ్లను నేరస్తులుగా ముద్రవేసే ప్రక్రియకు సంస్కరణా వాద శిక్షా సిద్ధాంతం (Reformist theory of Punishment) కూడా దోహదం చేస్తుంది. నేరస్తులను సంస్కరించి వారిని తిరిగి మంచి మనుషులుగా సమాజంలో అంతర్భాగం చేయడమనే ఉన్నత ఆశయాన్ని ప్రకటించుకునే సిద్ధాంతం పేదవాళ్లను నేరీకరించడంతో ముగుస్తుంది. ఈ తరహా సంస్కర్తలు జైళ్లకు, క్రిమినల్ సెటిల్‌మెంట్లకు వెళ్లి పని చేస్తారు. దాని వల్ల సంస్కరించబడాల్సిన హానికరమైన నేరస్తులు అక్కడ మాత్రమే ఉన్నారనే భ్రమ కలుగుతుంది. ఆస్తి మీద నేరాలు చేసే వర్గాల వారినే సంస్కరించే ప్రయత్నం చేయడం ద్వారా పేదవాళ్లే సంస్కరించబడాల్సిన మనుషులనే భావనకు దోహదం చేస్తున్నారు. వీరి కార్యాచరణ పేదవాళ్లను నేరస్తులుగా ముద్రవేస్తుంది. (అప్పుడప్పుడు విజయవాడకు చెందిన ఈ తరహా సంస్కర్తలు స్టూవర్ట్‌పురం సెటిల్‌మెంట్‌కు పోలీసు అధికార్లతో కలిసి వెళ్లి, సద్బోధ చేయడం పత్రికల్లో చూస్తుంటాం. వీరితో పాటున్న పోలీసు అధికార్లు ఎన్ని నేరాలు చేసినా వీరు పట్టించుకోరు.

ఎన్‌కౌంటర్ హత్యలకు పాల్పడే పోలీసు నేరస్తులను ఒక్కసారి కూడా వీరు కలిసి హత్యలు చేయవద్దని విజ్ఞప్తి చేసింది లేదు. ఒక పీపీనో, ఒక జయలలితనో ఇలాంటి వాళ్లు కలిసి చేసిన సద్బోధ లేదు)

క్రిమినల్ న్యాయవ్యవస్థ ఒక దర్పణం లాంటిది. సమాజం అందులో తన చెడును దర్శించగలదు. కానీ సమాజం కొన్ని చెడులనే, కొందరి చెడ్డపనులనే నేరాలుగా ముద్ర వేసి అణచివేస్తుంది కాబట్టి, కొన్ని నేరాలనే తీవ్రంగా పరిగణించి మరికొన్ని హానికరమైన పనులను నేరాలుగా చూడదు కాబట్టి, చూసినా ఉదాసీనంగా ఉంటుంది కాబట్టి క్రిమినల్ న్యాయవ్యవస్థ అనే దర్పణంలో సరైన ప్రతిబింబం కనిపించదు. అది మాయా దర్పణంగా మారుతుంది. అందులో తప్పుడు ప్రతిబింబం సమాజం ముందు ప్రత్యక్షమై పెద్ద నేరాలు చిన్నవిగానూ, చిన్న నేరాలు పెద్దవిగానూ కనిపిస్తాయి. ఆ ప్రతిబింబం సమాజాన్ని ప్రభావితం చేస్తుంది. తిరిగి తప్పుడు ప్రతిబింబం దర్పణంలో కనబడుతుంది. ఈ ప్రతిబింబం న్యాయవ్యవస్థను కూడా ప్రభావితం చేస్తుంది. మనం ఈ మాయాజాలంలో పడి క్రిమినల్ న్యాయవ్యవస్థ తీవ్రమైన హానికరమైన నేరాల నుంచి మనల్ని రక్షిస్తోందనే భ్రమలో ఉంటాం. క్రిమినల్ న్యాయవ్యవస్థ దేన్నయితే ఉక్కుపాదంతో అణచివేస్తుందో అదే మనకు మహా హానికరమైనదని భావిస్తాం. ఈ క్రమంలోనే మన మెదళ్లలో పేదలే నేరస్తులనే ముద్ర మరింత బలపడుతుంది.

■

జుడీషియరీ వాచ్

బిజినెస్ స్కూలు : హైకోర్టు తీర్పు

కె. సుధ

మానవహక్కుల కార్యకర్త,

విజయవాడలో లా లెక్చరర్

ప్రభుత్వ విధానాల విషయంలో తాము కల్పించుకోకూడదని న్యాయస్థానాలు పదే పదే చెబుతూ వుంటాయి. ప్రజాప్రయోజన వ్యాజ్యాలను (పి.ఐ.ఎల్) కేవలం ప్రజల హక్కుల ఉల్లంఘన జరిగినప్పుడే పరిగణనలోకి తీసుకుంటామని చెబుతూ వుంటాయి. ఒక ప్రభుత్వ విధానం వల్ల ప్రజల హక్కుల ఉల్లంఘన జరిగితే పరిష్కారం న్యాయస్థానాల్లో వెతికే కన్నా ప్రజలు తమకు ఆమోదయోగ్యమైన ప్రభుత్వాన్ని, ప్రజాప్రతినిధులను ఎంచుకోవడమే మేలని అనేక కేసుల్లో చెప్పి వున్నాయి. ఈ అభిప్రాయం ఎంత సహేతుకమన్న చర్చ ప్రస్తుతానికి అనవసరంగానీ, కోర్టులు అన్ని సందర్భాలలోనూ నిష్పాక్షికంగా దీనికి కట్టుబడి ఉంటే అదొక ఎత్తు. అయితే ప్రభుత్వ విధానాల విషయంలో జోక్యం కల్పించుకోమంటూనే న్యాయస్థానాలు ఆ విధానాలను సమర్థించే వ్యాఖ్యలు చేయడంతోనే పేచీ వస్తుంది. ఆ పనే మన ఆంధ్రప్రదేశ్ హైకోర్టు ఎ.పి.దళిత మహాసభ వర్సెస్ ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం, ఇతరులు అనే కేసులో చేసింది.

ఇండియన్ స్కూల్ ఆఫ్ బిజినెస్ (ఐఎస్‌బి) స్థాపన కోసం రాష్ట్ర ప్రభుత్వం 250 ఎకరాల ప్రభుత్వ భూమిని ఒక ప్రైవేటు కంపెనీకి కారుచవకగా అమ్మడాన్ని సవాల్ చేస్తూ ఎ.పి.దళిత మహాసభ రిట్ పిటిషన్ దాఖలు చేసింది. కేసు పూర్వాపరాల్లోకి వెళ్లే ముందు మనం ఆ భూమికి సంబంధించిన వివరాలు తెలుసుకోవాలి. ఈ ఇండియన్ స్కూల్ ఆఫ్ బిజినెస్ వ్యవహారం గురించి కూడా తెలుసుకోవాలి.

మొదట ఈ 250 ఎకరాల చరిత్ర గురించి తెలుసుకుందాం. హైదరాబాద్ నగరానికి

సమీపంలోని మానికొండ గ్రామం నైజాం కాలంలో ఒక జాగీరు గ్రామం. అయితే స్వాతంత్ర్యానంతరం జాగీర్దారీ వ్యవస్థ రద్దయిన తర్వాత ప్రభుత్వం ఆ జాగీరును స్వాధీన పర్చుకుంది. ఫలితంగా ఆ గ్రామంలో చాలా విశాలమైన భూమి ప్రభుత్వం పేరున వుంది. రెవెన్యూ రికార్డుల్లో ఆ భూమిని పోరంబోకు, కంచ సర్కారీ భూములుగా వర్గీకరించారు. ఈ భూముల్లో నుంచి 1007.23 ఎకరాల భూమిని ప్రభుత్వం హైదరాబాద్ పట్టణ అభివృద్ధి సంస్థ (హుడా)కి అప్పగించింది. ఈ 1007.23 ఎకరాల్లో నుంచే 250 ఎకరాల భూమిని విడగొట్టి ఐఎస్‌బికి అప్పగించింది.

ఈ భూములను ఎంతో కాలంగా సాగు చేసుకుంటున్నామని, నిరుపేద వ్యవసాయ కూలీలం కనుక తమకు పట్టాలు ఇవ్వాలని కోరుతూ హైకోర్టులో కొంత మంది రిట్ పిటిషన్‌ను దాఖలు చేశారు. 1988లో మూడు పిటిషన్లు దాఖలుకాగా అవి 1993లో ఒకటయ్యాయి. ఈ అర్జీల విషయంలో విచారణ జరపమని కోర్టు జిల్లా రెవెన్యూ అధికార్లను ఆదేశించింది. రంగారెడ్డి జిల్లా జాయింట్ కలెక్టర్ కోర్టు ఉత్తర్వు మేరకు ఈ అర్జీలన్నిటినీ పరిశీలించి ఈ భూముల విషయంలో పిటిషన్‌దార్లకు ఎటువంటి హక్కు లేదని తేల్చేసి 1997లో ఉత్తర్వులు కూడా జారీ చేశారు. జాగీరు భూమితో సహా మొత్తం భూమంతా ప్రభుత్వ ఆధీనంలోనే వుందని, మధ్యలో కొంతమంది భూమిలోకి తాత్కాలికంగా 'చొరబడినా' భూమి వారి ఆధీనంలో లేదని తేల్చేశారు. ఈ ఉత్తర్వును సవాలు చేస్తూ 1998లో ఆ పేదలు మళ్లీ హైకోర్టుని ఆశ్రయించారు. హైకోర్టు ఈ పిటిషన్‌ను కొట్టేసింది. పట్టాదారు హక్కుకోసం పదేళ్లు న్యాయపోరాటం చేసిన భూమిలేని నిరుపేదలు రిక్తహస్తాలతో కోర్టు హాల్లో నుంచి బైటపడ్డారు. ఆలస్యమైనా న్యాయం తమవైపే ఉంటుందనే కొద్దిపాటి ఆశ కూడా చిదిమేయబడింది. జమీందారీ, జాగీర్దారీ వ్యవస్థను రద్దు చేసే చట్టాలు, భూములపై సీలింగ్ పరిధిని విధించే చట్టాలు ఒక విషయాన్ని స్పష్టంగా చెబుతాయి. ఈ భూములను ప్రధానంగా భూమిలేని నిరుపేద వ్యవసాయ కూలీలకు, అప్పటికే సాగుచేసుకుంటున్న కౌలుదార్లకు, బలహీనవర్గాలకు చెందిన వారికి కేటాయించాలంటాయి. ఆ చట్టాలను నమ్ముకొని కోర్టుకి వెళ్తే దక్కిన ఫలితం ఇది.

అయితే వారి వ్యాజ్యాలు కోర్టులో పెండింగ్‌లో ఉండగానే ఈ భూమిలో 250 ఎకరాలకు రెక్కలొచ్చేశాయి. ప్రభుత్వం ఈ భూమిని ఐఎస్‌బికి పట్టం కట్టేసింది. ఈ ఇండియన్ స్కూల్ ఆఫ్ బిజినెస్ అనే సంస్థని కంపెనీల చట్టం, 1956 కింద రిజిస్టరు చేశారు. సాధారణంగా మన దేశంలో ప్రైవేట్ విద్యా సంస్థలను సొసైటీల రిజిస్ట్రేషన్ చట్టం, 1860 కింద రిజిస్టరు చేస్తారు. అంతర్జాతీయ స్థాయిలో నడపబోయే ఈ బిజినెస్ స్కూల్‌కి రెండు విదేశీ విశ్వవిద్యాలయాలు ఎఫిలియేషన్ ఇచ్చాయి. అవి పెన్సిల్వేనియా విశ్వవిద్యాలయంలోని వార్టన్ స్కూల్, నార్త్ వెస్టరన్ విశ్వవిద్యాలయంలోని జె.ఎల్. కెల్లోగ్ గ్రాడ్యుయేట్ స్కూల్ ఆఫ్ మేనేజ్‌మెంట్. మన దేశంలో సదరు ప్రైవేటు విద్యాసంస్థలకు సాధారణంగా ఒక విశ్వవిద్యాలయమే కనాకష్టంగా ఎఫిలియేషన్ ఇస్తూ వుంటుంది. విదేశీయులు బహుదొడ్డ మనసుతో మన రాష్ట్రంలో ఒక ప్రైవేటు కంపెనీ నడిపే బిజినెస్ స్కూల్‌కి ఎఫిలియేషన్ ఇస్తామని ముందుకు వస్తే అటువంటి సువర్ణ అవకాశాన్ని 'స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్' కోల్పోగలదా? అందుకే ఎకరం లక్ష విలువ చేసే ప్రభుత్వ భూమిని ఎకరం 25,000 రూపాయల చొప్పున అమ్మేసి రాష్ట్రప్రభుత్వం ఐఎస్‌బిని మన రాష్ట్రానికే దక్కించుకోగలిగింది. ప్రభుత్వం సుమారు 7.48 కోట్ల రూపాయల విలువ చేసే ఆ భూమిని 1.87కోట్ల రూపాయలకు అమ్మేసింది. ఎందువల్ల అంటే ఈ స్కూల్‌ని ఇక్కడ స్థాపిస్తే మన రాష్ట్రంలోకి 80 మిలియన్ డాలర్ల (సుమారు

350 కోట్ల రూపాయలు) విదేశీ పెట్టుబడులు నేరుగా ప్రవహిస్తాయట.

ఈ బిజినెస్ స్కూల్‌ని ఇంత ఆగమేఘాల మీద అనుమతించడానికి ప్రభుత్వం చూపిన కారణాలు నాలుగు. ఒకటి, 350 కోట్ల రూపాయల పెట్టుబడి మన రాష్ట్రంలోకి ప్రవహించడం, రెండు, అంతర్జాతీయ స్థాయి, గుర్తింపు గల ప్రతిభా కేంద్రాన్ని (Centre of excellance) మన రాష్ట్రంలో స్థాపించడం, మూడు, ఇందువల్ల మన రాష్ట్రంలోనే కాక దేశవ్యాప్తంగా ఉద్యోగావకాశాలు పెరగడం, నాలుగు, నైపుణ్యం గల మేనేజర్లను ఈ విద్యాసంస్థ తయారు చేయడం.

ఈ కారణాలు చూపి ప్రభుత్వం ఈ సంస్థను మన రాష్ట్రంలోనే స్థాపించడం కోసం పబ్లిక్ టెండర్లు జారీ చేయకుండా వేలం వేయకుండా ఆ భూమిని మార్కెట్ విలువలో పావు వంతుకి అమ్మేసి ఒప్పందం కుదుర్చుకుంది.

'వ్యాపార నియమాలను పాటించకపోవడం ఉద్దేశపూర్వక ఉల్లంఘన కాదు. అందువల్ల ఈ నిర్ణయం (ప్రభుత్వం నిర్ణయం) రాజ్యాంగవిరుద్ధం కాదు. దాన్ని కొట్టివేయాల్సిన అవసరం కూడా లేదు' అని కోర్టు భావించింది.

న్యాయమూర్తి బి.సుదర్శనరెడ్డి ప్రభుత్వ నిర్ణయాన్ని సమర్థిస్తూ అమ్మకం న్యాయమైనదేనని తెలిపారు. ఆ భూమిపై వ్యవసాయ కూలీలకు, రైతులకు హక్కు వుందని నిరూపణ కాలేదు కనుక ఆ భూమిని ఐఎస్‌బికి అమ్మడం సరైనదేనని భావించారు. ఈ తీర్పు చెప్పిన నాటికి జాయింట్ కలెక్టర్ ఆర్డర్‌ను సవాల్ చేస్తూ దాఖలైన పిటిషన్ హైకోర్టులో వేరే న్యాయమూర్తి ముందు పెండింగ్‌లో వుంది. ఒకవేళ ఆ పిటిషన్‌పై కోర్టు కనుక పేదలకే ఆ భూమి చెందుతుందని తీర్పు ఇచ్చి వుంటే? అది జరగదన్న అపారమైన విశ్వాసం ఉన్నందునే కేసు తేలక మునుపే రైతులకు ఎటువంటి హక్కు లేదనే నిర్ణయం ఈ న్యాయమూర్తి తీసుకున్నారనుకోవాలా?

ప్రభుత్వం చూపిన రికార్డులను బట్టి ఈ భూమి విక్రయం ప్రతిపాదన జూన్ 1998 లో మొదలైతే ఆగస్టు 1998 నాటికి అమ్మకం జరిగిపోయింది. ఇందులో తొందరపాటు ఏమీ జరగలేదని హైకోర్టు భావించింది. కోర్టుకి కూడా ఈ విక్రయాన్ని సవాల్ చేసే దళిత మహాసభ రిట్ పిటిషన్‌ను () కొట్టి వేయడానికి ఎక్కువ కాలం పట్టలేదు. మార్చి '99 నాటికి రిట్ పిటీషన్ కొట్టేశారు. సెప్టెంబర్ '99 నాటికి రిట్‌పై అప్పీల్‌ను కొట్టేశారు. ఐఎస్‌బి న్యాయపరమైన అవాంతరాలను ఏడాది తిరగకుండానే దాటేయగలిగింది. నిరుపేద రైతులు దాఖలు చేసిన రిట్ పిటిషన్‌పై తీర్పు మటుకు ఈ కేసులో అప్పీల్ కొట్టేసే నాటికి కూడా వెలువడలేదు. అప్పటికే పది సంవత్సరాలు గడిచిపోయాయి.

పైగా ప్రభుత్వ తొందరపాటును హైకోర్టు సమర్థించే ప్రయత్నం కూడా చేసింది. రిట్ అప్పీల్ పైన తీర్పు ఇచ్చిన ఇద్దరు న్యాయమూర్తులు బెంచి తరపున ప్రధాన న్యాయమూర్తి లిబర్‌హాన్ ఈ విధంగా వ్యాఖ్యానించారు. 'ప్రభుత్వం కేవలం టెండర్లు జారీ చేయలేదనో, ఈ ప్రాజెక్టుకు కాలదోషం పట్టనీయలేదనో, ఇతర రాష్ట్రాలు ఈ రాష్ట్రం నుంచి ఈ ప్రాజెక్టును హైజాక్ చేసుకోనీయలేదనో ఈ చర్యను పక్షపాత వైఖరితో ఒక సంస్థకో, వ్యక్తికో ప్రయోజనం చేకూర్చే నిర్ణయంగా భావించలేం' అని వ్యంగ్యంగా సెలవిచ్చారు.

ఒక ప్రాజెక్టుని వేరే రాష్ట్రాలు ఎగరేసుకుపోతాయనే బెంగ, అనారోగ్యకరమైన పోటీతత్వం రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకి ఉండొచ్చా? అటువంటి పోటీతత్వాన్ని ఆయా రాష్ట్రాల హైకోర్టులు సమర్థించుకుంటూ పోతే అది ఏ మాత్రమైనా సమంజసంగా వుందా? పైగా విదేశీ సంస్థలు తమ స్వప్రయోజనాల కోసం రాష్ట్రాల మధ్య ఈ విధమైన పోటీ పెడుతున్నారనేది స్పష్టంగా తెలుస్తోంది.

ఇటీవల స్టార్ సంస్థల అధినేత రూపర్ ముర్డోక్ లాంటి వారు చేస్తున్నదేమిటి? రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల మధ్య ఇటువంటి అనారోగ్యకరమైన పోటీతత్వం కల్పించి వేరే వాళ్లు హైజాక్ చేసుకుపోతారేమోనసే భయాన్ని కల్పించి వారి షరతులను ఆంక్షలను మన మీద రుద్దేసి చక్కా పోతున్నారు. ఐఎస్‌బి ప్రయత్నం మటుకు అంతే కాదా?

ఐఎస్‌బి కంపెనీల చట్టం కింద రిజిస్టరైనా అది లాభాపేక్ష గల ప్రైవేటు సంస్థ కాదని, ప్రజాప్రయోజనాల కోసం పాటుపడుతుందనే అభిప్రాయానికి కోర్టు వచ్చింది. ఈ సంస్థ స్వయంగా ఆర్థిక వనరులను సమకూర్చుకుంటుందని, కేవలం 'ప్రతిభ'నే గుర్తిస్తుందని ప్రభుత్వం చెబుతోంది. స్వయంగా వనరులు సమకూర్చుకునే విద్యాసంస్థలు మనకు కొత్తేమీ కాదు. అవి సామాన్యులకు ఎంత అందుబాటులో ఉన్నాయో మనకి తెలుసు. ఈ సంస్థలు ఏ వర్గాల ప్రజలకు ప్రయోజనం చేకూరుస్తున్నాయో కూడా మనకి తెలుసు. పేద, మధ్యతరగతి విద్యార్థులకు ఇటువంటి 'ప్రతిభా' సంస్థల్లో చోటులేదు. చేరదామన్నా వారు అధిక ఫీజులు చెల్లించుకునే స్థితిలో ఉండరు. ఐఎస్‌బిలో రిజర్వేషన్లు పాటించరని పత్రికా ప్రకటనల్లో రాశారు. కాని 'కేసు రికార్డు'లో మాత్రం ఆ విషయం ఎక్కడా చోటు చేసుకోలేదు. ఒకవేళ రిజర్వేషన్లు పాటించినా ఈ ఫీజుల వ్యవస్థ వాటిని నామమాత్రం చేస్తుంది.

ఈ సందేహాలనే పిటిషనర్ల తరపున సీనియర్ న్యాయవాది బొజ్జా తారకం లేవనెత్తితే ప్రధాన న్యాయమూర్తి లిబర్‌హాన్ 'పేద వర్గాలు, ఆర్థికంగా వెనుకబడిన వర్గాల ప్రయోజనాలకు అత్యంత ప్రాధాన్యం ఇవ్వాలి నిజమే కాని సమాజంలో కేవలం ఒక వర్గాన్ని దృష్టిలో వుంచుకుని రాజ్యాంగాన్ని మూలి బిగించిన పాత్రలో బంధించలేం. ఈ విద్యా సంస్థని ప్రతిభా కేంద్రంగా తీర్చిదిద్దితే పేదవారు విద్య పొందే హక్కును కోల్పోరు. వారు అందరితో పాటు పోటీ పడొచ్చు. ఇంతేకాక ఈ సంస్థ పెద్దెత్తున పెట్టుబడులను ఆహ్వానిస్తుంది కనుక పరోక్షంగా కూడా పేదవాళ్లు ప్రయోజనం పొందుతారు. నిరుద్యోగులకు ఉపాధి అవకాశాలు మెరుగుపడతాయి' అని జవాబిచ్చారు.

ఈ వ్యాఖ్యానం ఎటువంటి ముసుగు లేకుండా రాజ్యాంగం నిర్దేశించే సంక్షేమ రాజ్యవిధానాన్ని పక్కకు నెట్టేసింది. 'చట్టం కల్పించే సమాన భద్రత' (Equal protection of Law) అనే భావం గొంతు నులిమేసింది. పేదవాళ్లు ధనికులతో పోటీపడే స్థితిలో వున్నారా? విదేశీ పెట్టుబడులు వస్తే పేదలకు ఏ విధమైన మేలు జరుగుతుందో ఒకప్పటి వలస దేశమైన మనకి బాగా తెలుసు. (అందుకే కాబోలు మన పాలకులు చరిత్ర తెలుసుకోవద్దని కళ్లకు గంతలు కడుతున్నారు) విదేశీ పెట్టుబడులు నిరుద్యోగ సమస్యను ఏ విధంగా తీరుస్తాయి? అసలు రిజర్వేషన్లే వద్దంటున్న ఈ సంస్థలు పేదలకు ఉద్యోగాలు ఇస్తాయా? బహుశా చపరాసీ ఉద్యోగాలు, స్వీపర్ ఉద్యోగాలు ఇవ్వొచ్చు.

రాజ్యాంగం ఆదేశిక సూత్రాలలోని 41వ అధికరణానికి అనుగుణంగానే ఈ సంస్థను స్థాపిస్తున్నారు కనుక భూమిని నష్టానికి అమ్మినా తప్పు లేదని కోర్టు భావించింది. 41వ అధికరణం విద్య పొందే హక్కును కల్పిస్తుంది. అయితే దానితో పాటు పని చేసే హక్కు గురించి కూడా చెప్తుంది. నిరుద్యోగులు, వృద్ధులు, రోగులు, వికలాంగులు వంటి వారికి ప్రభుత్వం సహకారం అందించాలని కూడా చెబుతుంది. ఈ తీర్పులో కేవలం విద్య పొందే హక్కు గురించే ప్రస్తావించారు ఆదేశిక సూత్రాల తాత్వికదృష్టిని పక్కన పెట్టి, 41వ అధికరణాన్ని మిగిలిన ఆదేశిక సూత్రాల నుంచి విడగొట్టి, దానిని కూడా సగమే ఉటంకించి ఈ సంస్థ 'ప్రజా ప్రయోజనం' చేకూర్చేదని కితాబులిస్తే నమ్మేదెవరు? ఆదేశిక సూత్రాలలో అణువణువునా సామ్యవాద దృక్పథం, సంక్షేమ రాజ్య దృక్పథం

కనిపిస్తుంది. ఈ నేపథ్యంలో హైకోర్టు వ్యాఖ్యలను ఏ విధంగా అర్థం చేసుకోవాలి? ప్రభుత్వ సరళీకృత ఆర్థిక విధానం, ప్రైవేటీకరణ, విజన్ 2020 భావసరళిలో కొట్టుకుని పోబట్టే హైకోర్టు ఈ రకంగా భావించగలిగింది. అవి 'ప్రభుత్వ విధానాలు' కనుక జోక్యం కల్పించుకోమంటూనే వాటికి ఆమోదముద్ర వేసింది.

ఇంతకీ 350 కోట్ల రూపాయల విదేశీ పెట్టుబడులు తెచ్చి పెట్టగలిగిన సంస్థ ఆ భూమిని అసలు మార్కెట్ ధరకు ఎందుకు కొనలేక పోయిందన్న ఆలోచన మన ప్రభుత్వానికి రాలేదు. కోర్టుకి కూడా ఆ విషయం తట్టలేదు. ప్రభుత్వాలు పేదలకు సబ్సిడీలు వద్దంటున్నాయి కాని ఇటువంటి సబ్సిడీల్ని మాత్రం ఇస్తూనే ఉన్నాయి. ఎవరి అభివృద్ధి కోసం ఎవరు మూల్యం చెల్లించాలి అనే ప్రశ్న వీరికి రాదా?

ప్రభుత్వం అధీనంలో ఉన్న వనరులను ప్రైవేట్ వ్యక్తులకు అప్పగించేటప్పుడు ఏ ప్రమాణాలు పాటించాలనే విషయంలో గతంలో సుప్రీంకోర్టు కొన్ని ప్రామాణికమైన తీర్పులిచ్చింది. ఇప్పుడు మన హైకోర్టు వాటిని కాదని ఒక కొత్త వరవడి సృష్టించిందని చెప్పుకోవచ్చును.

ప్రభుత్వ వనరులను ధనవంతులకు అమ్మేటప్పుడు వీలయినంత ఎక్కువ ఆదాయం పొందడం ప్రమాణంగా ఉండాలని 1995లో సిప్‌కాట్ వర్సస్ కాంట్రోమిక్స్ కేసులో సుప్రీంకోర్టు అనింది. టెండర్లు పిలవడం కంటే కూడా ఉత్తమమైన మార్గం బహిరంగ వేలం పాట అని ఇంకొక కేసులో (మహేశ్ చంద్ర వర్సస్ యుపి ఫైనాన్షియల్ కార్పొరేషన్) 1993లో సుప్రీంకోర్టు అనింది. బహిరంగ వేలం అయితేనే ఎక్కువ మంది పాల్గొని ఎక్కువ ధర వచ్చే అవకాశం ఉంటుంది. అది సాధ్యం కాకపోతే టెండర్లు పిలవాలి. ఇవేవీ లేకుండా ఒకే ఒక కొనుగోలుదారును ఎంపిక చేసుకొని ధర కుదుర్చుకొని అమ్మేయడం చట్ట విరుద్ధం.

అయితే ప్రభుత్వం తన అదుపులో ఉన్న వనరుల వినియోగాన్ని, లేక బదలాయింపును కేవలం వ్యాపార దృష్టితో చూడనక్కరలేదని సుప్రీంకోర్టు చెప్పిన సందర్భాలు లేవా అంటే ఉన్నాయి. నిజానికి ప్రభుత్వ వనరుల వినియోగానికి లాభాపేక్ష ఏకైక ప్రమాణం కాదనీ 'ప్రజాప్రయోజనం' అంతకంటె ముఖ్యమైన ప్రమాణమనీ సుప్రీంకోర్టు చెప్పిన తీర్పులనేకం ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు, టెండర్ల ద్వారా మాత్రమే కాంట్రాక్టులిస్తే పెద్ద పెద్ద కంపెనీలే కాంట్రాక్టులు చేజిక్కించుకుంటా యనుకున్నప్పుడు చిన్నవారికి కొన్ని కాంట్రాక్టులు కేటాయించడంలో తప్పులేదనీ, దానివల్ల ప్రభుత్వ ఆదాయం కొంత దెబ్బతిన్నప్పటికీ సమాజంలో సంపద కేంద్రీకరణను తగ్గించాలని చెప్పే ఆదేశిక సూత్రాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుంటే ఇది సబబేననీ సుప్రీంకోర్టు భారత ప్రభుత్వం వర్సస్ ఇండస్ట్రియల్ డెవలప్‌మెంట్ కార్పొరేషన్‌లో (1993) అనింది.

ఈ రెండు రకాల తీర్పులను దృష్టిలో పెట్టుకుంటే, ప్రభుత్వ వనరుల బదలాయింపుకు సంబంధించిన రాజ్యాంగ నియమాన్ని ఈ విధంగా చెప్పుకోవచ్చు. వేరే సామాజిక ప్రయోజనమేదీ లేనప్పుడు ప్రభుత్వం వీలయినంత ఎక్కువ ధర పలికేటట్టు చూసుకొని ప్రభుత్వ ఖజానాకు మేలు చేసే పద్ధతి అనుసరించాలి. కానీ వేరే ప్రజాప్రయోజనాలు ఉన్నప్పుడు వ్యాపార దృష్టితో వ్యవహరించనక్కరలేదు. ఈ 'వేరే ప్రజాప్రయోజనాలు' అనే వాటికి ఆదేశిక సూత్రాలు ప్రమాణం.

ఇప్పుడు ఈ రెండు సూత్రీకరణలలో ఒకదాని నుండి సగం, మరొక దాని నుండి సగం అరువు తీసుకొని ఒక కొత్త సూత్రీకరణ చేసిన ఘనత మన హైకోర్టుకు దక్కింది. ధనవంతులకు వనరులు కట్టబెట్టేటప్పుడు కూడా వారి వల్ల ఏవో ప్రయోజనాలు ఒనగూడబోతాయన్న విశ్వాసంతో వ్యాపర

దృష్టి విడనాడి చవకగా అమ్మవచ్చునని తీర్పు ఇచ్చింది. ధనవంతులకు వసతులు కల్పిస్తే, వాళ్లు పెట్టుబడులు పెడితే, ఉద్యోగాలు వస్తాయనీ ఇతర రూపాలలో అభివృద్ధి వస్తుందనీ సూత్రీకరించి ఆ కారణంగా వారికి చవకగా వసతులు కల్పించడంలో తప్పేమీ లేదని అనేట్టయితే ఒక్క ఇండియన్ స్కూల్ ఆఫ్ బిజినెస్‌కు మాత్రమే ఏం కర్మ, దారిన పోయే ప్రతీ సేటుకూ ప్రభుత్వం భూములు చవగ్గా అమ్మిపారేయొచ్చు, కరెంటు చవగ్గా సరఫరా చేసేయొచ్చు, వారి ఫ్యాక్టరీలకు రోడ్లు ప్రజల ఖర్చుతో వేసేయొచ్చు. భారత రాజ్యాంగం నిర్దేశించిన ప్రభుత్వ సామాజిక బాధ్యతలకిది సరికొత్త వ్యాఖ్యానం. దీనికి మన హైకోర్టు నాంది పలికిందని మనం గర్వించాలో ఏడవాలో మరి! ■

రిపోర్ట్

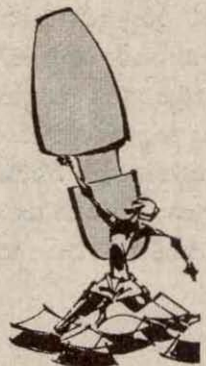

మురికివాడల ప్రజలు : జీవించే హక్కు

ఎస్. జీవన్ కుమార్

కన్వీనర్, మానవహక్కుల వేదిక

దేశంలోని అన్ని నగరాలు, పట్టణాలలో మురికివాడలు మనకు దర్శనమిస్తాయి. ఆసియాలో అతి పెద్ద మురికివాడ ముంబాయిలో ఉందని మనం 'గర్వం'గా చెప్పుకుంటాం కూడా. పట్టణాల్లో ఖాళీగా వున్న ప్రభుత్వ భూముల్లో, రైల్వే లైన్ల పక్కన, బ్రిడ్జిల పక్కన, నదుల ఒడ్డున, పర్వతాల వెంబడి, ఎక్కడ ఖాళీ ప్రదేశం వుంటే అక్కడ చిన్న పాకనో, గుడిసెనో వేసుకోవడంతో మురికివాడల ప్రజల జీవితం ప్రారంభం అవుతుంది. ఇంతమంది మనుషులు, అంటే ఓటర్లు ఒక దగ్గర లభించడంతో రాజకీయ నాయకులు వారిని ఓట్ల బ్యాంకులుగా పరిగణించి నీరు, కరెంట్, ఒకటో రెండో రేషన్ షాపులు వంటి కొన్ని మౌలిక అవసరాలను తీరుస్తారు. ప్రజలు వాటితోనే సంతోషించి, తమ జీవితాలు బాగుపడ్డాయనుకుంటూ ఆ గూళ్లనే భవంతులుగా సంతృప్తిపడ్తూ, పిల్లల భవిష్యత్తు గూర్చి కలలు కంటూ జీవిస్తుంటారు.

కొన్నాళ్లకి రౌడీలు, బస్తీదాదాలు పుట్టుకొచ్చి బస్తీ ప్రజల నుంచి 'పన్నులు' కూడా వసూలు చేస్తుంటారు. ఇంతలో అకస్మాత్తుగా అధికార్లు వచ్చి మీరంతా బస్తీ ఖాళీ చేసి వెళ్లిపోవాలి, ఈ ప్రాంతాన్ని అభివృద్ధి పరుస్తున్నాం అంటారు. బెంబేలెత్తిన ప్రజలు వాళ్ల రేషన్ కార్డులు చూపెడ్తారు. వాళ్ల కరెంట్ బిల్లులు చూపెడ్తారు. వాళ్ల తాతల కాలం నుండి ఎట్లా వుంటున్నారో వివరిస్తారు. తమకు అందుబాటులో వున్న రాజకీయ నాయకుల దగ్గరికి వెళ్తారు. కొందరు ఎవరినో పట్టుకొని కోర్టుకు పోతారు.

న్యాయమూర్తిగారు 'అభివృద్ధిని ఆటంకపరచకూడదు, మీకందరికీ గూళ్లు చూపెడతారులే వెళ్లండి' అని ఆదేశాలు జారీ చేస్తారు. ఈలోగా బుల్‌డోజర్లు వస్తాయి. డిమాలిషన్ స్క్వాడ్స్ వస్తాయి. ఎవరైనా ప్రతిఘటిస్తారేమోనని వాళ్లతోపాటు పోలీసులూ వస్తారు. కార్లలో, స్కూటర్లపై ఆ దారి గుండా పోయే మేధావులు, బుద్ధిజీవులు ఇది చూసి సిటీలో వీళ్లంతా న్యూసెన్సుగా తయారయ్యారు, ఇప్పటికైనా తరిమేస్తున్నారు మేలు అని సంబరపడిపోతూ వెళ్లిపోతుంటారు.

భారతదేశంలోని ఏ పెద్ద నగరంలో చూసినా ఇదే కథ మనకు కనిపిస్తుంది. అభివృద్ధి పేరుతో, నగరాన్ని అందంగా తీర్చిదిద్దాలనే సాకుతో బస్తీలను ఊరికి దూరంగా తరలించడం, అందులో వుంటున్నవారి జీవితాలను అతలాకుతలం చేయడం అతి మామూలు విషయమై పోయింది. ఆ బస్తీల్లోని మనుషులకు కూడా కొన్ని హక్కులుంటాయని ఏ రాజకీయ పార్టీ భావించడం లేదు, ప్రభుత్వానికి అసలే తోచడం లేదు.

ఈ నేపథ్యంలో హైదరాబాద్ నగరంలోని మురికివాడల పట్ల ప్రభుత్వం ఎలా వ్యవహరిస్తోందో కొన్ని ఉదాహరణలతో వివరిస్తాను.

మూసీకే కినారే...

హైదరాబాద్ నగరం గుండా ప్రవహించే మూసీ నది ఎడమ ఒడ్డు పై గత అరవై సంవత్సరాలుగా పేద ప్రజలు చిన్న చిన్న బస్తీలుగా నివాసాలు ఏర్పరుచుకొని వుంటున్నారు. ఇందులో ఎక్కువ మంది దళితులు, పేద ముస్లింలు, బలహీనవర్గాలకు చెందిన వారే. స్త్రీలలో అరవైశాతం మంది చుట్టుపక్కల ఉండే పెద్ద ఇండ్లలో పని మనుషులుగా ఉంటారు. పురుషులు సున్నం వేసే కార్మికులుగా, రంగులు వేసేవారిగా, తోపుడు బండ్ల పై పండ్లు అమ్మే చిన్న వ్యాపారస్తులుగా, మన ఊహకు అందని రకరకాల చిన్న చిన్న పనులు చేస్తారు. వయసు మళ్లిన స్త్రీలు, బాలికలు ఇళ్లల్లో పూలదండలు కట్టి పూల వ్యాపారస్తులకు సరఫరా చేస్తారు. పతంగులు, గిర్కీలు, బొట్టుబిళ్లలు చేస్తారు. బాలురు పెట్రోలు బంకుల దగ్గర, స్కూటర్ మెకానిక్‌ల వద్ద, గ్యారేజీల్లోనూ పని చేస్తారు. కొందరు సినిమా హాళ్ల వద్ద, పార్కుల వద్ద పల్లీ, బఠాణీలు అమ్ముతారు .కొందరు చెత్త కాగితాలు ఏరి బతుకుతుంటారు.

వీరందరూ మన ప్రభుత్వం ఇటీవల సలహా ఇస్తున్నట్టుగా స్వంత ఉద్యోగాలు సృష్టించుకొని, ఏ విషయానికీ ప్రభుత్వం మీద ఆధారపడకుండా గౌరవంగా బతుకుతున్నవారే. ప్రభుత్వం మూడు సంవత్సరాల క్రితం ఉన్నట్టుండి వాళ్ల నెత్తి మీద గుండం వేసింది. మూసీనదిని పరిశుభ్రం చేసి, ఈ ప్రాంతాన్ని అందంగా తీర్చిదిద్దబోతున్నామని, దానికి 'నందనవనం' అనే అందమైన పేరు కూడా పెట్టామని, కాబట్టి మీరంతా ఇండ్లు ఖాళీ చేసి వెళ్లిపోవాలని వారికి చావుకబురు చెప్పింది.

అక్కడ వున్న వాళ్లలో కొందరు రిజిస్టర్ చేయబడిన జాగాలో ఇళ్లు కట్టుకున్నవాళ్లు. కొందరికి ప్రభుత్వమే బలహీన వర్గాల గృహపథకం కింద ఇళ్లు కట్టిచ్చింది. కొందరు నోటరీ పద్ధతి ద్వారా స్థలం కొనుక్కొని వుంటున్నారు. ఇలా లంగర్‌హౌస్ దగ్గరున్న బాపూఘాట్ నుంచి దిల్‌సుఖ్‌నగర్ వరకు విస్తరించిన పదమూడు బస్తీవాసులను- ఉన్నట్టుండి ఆ బస్తీల నుంచి తొలగించి దాదాపు పదకొండు కిలోమీటర్ల పొడవుగల మూసీ ఒడ్డుపై సంపన్నుల వినోదం కోసం పార్కులు, ఈతకొలనులు, వ్యాపార సముదాయాలు నిర్మించాలనీ, బొంబాయి, బెంగుళూరు జాతీయ రహదార్లను విజయవాడ రహదారితో కలిపే లింకు రహదారిని నదిలోపలే నిర్మించాలనీ, ప్రభుత్వం ఆలోచన చేసింది.

అందుకోసం ఇళ్లు ఖాళీ చేయాలని ప్రభుత్వాధికారులు ఒత్తిడి తెచ్చినప్పుడు ఈ బస్తీల ప్రజలు నందనవన సంరక్షక సమితి పేరుతో సంఘటితమై కొంత ప్రతిఘటించారు. 'ప్రాజెక్టులో భాగంగా విశాలంగా వున్న నది మధ్యలోంచి సెంట్రల్ చానెల్‌ను నిర్మించి, నది ఎగువ భాగంలో పురానాపూల్ ఆవల నీటిని రిజర్వాయర్‌లో నిలిపి, మిగిలిన నీటిని ఈ చానల్ ద్వారా వదలాలని ప్రభుత్వం ఆలోచన. దాని వల్ల మూసీనది శుభ్రపడుతుందని నది రెండు పక్కల నిరుపయోగంగా వున్న భూమి వాడకంలోకి వస్తుందని చెప్పింది.

ఈ ఆలోచన చాలా భయంకరమైందిగా ప్రజలు గుర్తించారు. ఈ పథకం అమలులోకి వస్తే మూసీ నది నీటితో పంటలు పండించుకుంటున్న రంగారెడ్డి, నల్లగొండ జిల్లాల్లోని దాదాపు 40 గ్రామాల ప్రజలకు వ్యవసాయానికి నీరు కరువవుతుంది. నది మీద చిన్న 'కత్వా'లు (ఆనకట్టలు) కట్టి వంద సంవత్సరాలకు పైగా ఈ గ్రామాల రైతులు దాదాపు 50 వేల ఎకరాలు పండించుకుంటున్నారు. 'నందనవనం' తమకేకాక ఈ రైతాంగానికి కూడా హానికరమని అర్థం చేసుకున్న బస్తీ ప్రజలు, ఆ బస్తీలో సేవ చేస్తున్న స్వచ్ఛందసంస్థల ప్రమేయంతో- పౌర, ప్రజాస్వామిక సంఘాల సహకారంతో 'మూసీబచావో ఆందోళన' పేరుతో ఒక ప్రతిఘటన ఉద్యమం మొదలు పెట్టారు.

'నందనవనం పేరుతో మమ్మల్ని తరలించవద్దు', 'అభివృద్ధి ప్రాజెక్టులో మమ్మల్నీ భాగస్తుల్ని చేయండి', 'అభివృద్ధి మాకు వద్దా?' అనే నినాదాలతో ధర్నాలు, ఊరేగింపులు నిర్వహించారు. కొందరు కోర్టుకు వెళ్లి స్టే ఆర్డరు కూడా తెచ్చుకున్నారు. కోర్టు ఆదేశాలు, ప్రజల నిరసనలతో ప్రభుత్వం కొంత కాలం మౌనంగా వుంది. కాని ఈ ప్రాజెక్టుకు బాధ్యుడైన హైదరాబాద్ కలెక్టరు, కొన్ని ముఖ్య బాధ్యతలు అప్పచెప్పబడ్డ రెవెన్యూ అధికారిణి మాత్రం ప్రజల పై విపరీతమైన ద్వేషం పెంచుకున్నారు. తమ ఆదేశాలు పాటించకుండా ప్రజలు వివిధ సంఘాల మద్దతుతో బలాన్ని సమీకరించుకుంటున్నారని అక్కడక్కడ ఆగ్రహం వ్యక్తపరిచారు కూడా. దీనికి తోడు 1998లో అధిక వర్షపాతం వలన గండిపేటలో నీటి మట్టం పెరగటంతో కొంత నీటిని మూసీలోకి వదిలారు. (అధికార్లు కావాలనే నీరు వదిలారని ప్రజలు ఇప్పటికీ విశ్వసిస్తున్నారు). దీన్ని అదనుగా తీసుకొని అధికారులు ప్రజలను బస్తీల నుంచి ఖాళీ చేయించి, ప్రభుత్వం ఇళ్లు కట్టిచ్చి ఇస్తానని చూపెట్టిన కర్మన్‌ఘాట్‌కు తరలిపొమ్మని చెప్పారు. చాలా కుటుంబాలను లారీల ద్వారా తరలించి తాత్కాలిక టెంటు వేసి అరకొర సౌకర్యాలతో వసతి ఏర్పరిచారు. నిజానికి అప్పటికి ఆ భూమి వివాదంలో వుంది. ప్రభుత్వానికి దాని మీద అప్పటికి పూర్తి హక్కులు లేవు.

కొద్ది రోజుల తర్వాత కోర్టు తీర్పు ప్రభుత్వానికి అనుకూలంగా వచ్చింది. అయితే ప్రభుత్వం పక్కా ఇళ్లు కట్టించే ప్రయత్నాలు చేయలేదు. ఈ లోపు గాలివానలకు టెంట్లు లేచిపోయాయి. ప్రజలు రకరకాల ఇబ్బందులు పడ్డారు. అన్నిటికన్నా ముఖ్యంగా అక్కడికి తరలివెళ్లిన వారి ఆదాయం బాగా పడిపోయింది. ఇంటికీ పనికీ మధ్య దూరం 18 కి.మీలకు పెరిగిపోయి, జీతంలో సగం చార్జిలకే అయిపోవడంతో చాలా మంది పనులకు వెళ్లడమే మానుకున్నారు. పక్కా ఇంటి కోసం ఆశపడి అలాగే అర్థాకలితో కొనసాగారు కాని చివరికి ఆ ఆశ కూడా అందరికీ నెరవేరలేదు. ఎందుకంటే ప్రభుత్వం కర్మన్‌ఘాట్ వద్ద ఇళ్ల స్థలాలు ఇస్తున్నదనే వార్త వ్యాపించడంతో రకరకాల శక్తులు అక్కడ ప్రవేశించాయి. వేరు వేరు ప్రాంతాల ప్రజలు స్థలం దొరుకుతుందనే ఆశతో అక్కడికి చేరారు. రౌడీలు, పైరవీకార్లు డబ్బులు వసూలు చేసి కొన్ని కుటుంబాలను తెచ్చి పెట్టారు. ఇంతలో అకస్మాత్తుగా ఒక రాత్రి నిప్పంటుకుని వాళ్ల గుడారాలు, వాళ్లకున్న కొద్దిపాటి వస్తువులు

బుగ్గిపాలయ్యాయి. అప్పుడు ప్రభుత్వానికి పక్కా ఇళ్ల గురించి ముందుకుపోవడం తప్పనిసరైంది. అయితే ఇప్పుడు అసలైన మూసీ నిర్వాసితులెవరు? అన్నది పెద్ద చిక్కు ప్రశ్నగా తయారైంది. అసలైన బాధితుల కుటుంబాన్ని గుర్తించి, గుర్తింపుపత్రాలు ఇచ్చే బాధ్యతను ఒక నోడల్ ఏజెన్సీకి ఇచ్చారు. వాళ్లు కూడా సరియైన జాబితా తయారు చేయలేకపోయారు. రెవెన్యూ వాళ్ల దగ్గరున్న రెండు మూడు జాబితాల వల్ల, బ్రోకర్ల పైరవీల వల్ల ఇళ్లు కేటాయించే కార్యక్రమం పెద్ద ప్రహసనంగా మారింది. ఈ విషయంలో మూసీ బస్తీ సంఘాల, మూసీ బచావో ఆందోళనాకారుల సహకారం తీసుకోవడానికి ప్రభుత్వం నిరాకరించి సమస్యను ఇంకా జటిలం చేసుకుంది.

కాబట్టి ఇప్పటికీ అసలైన వాళ్లలో చాలా మందికి ఇళ్లు రాలేదు. అడిగిన వాళ్లను పోలీసుల చేత కొట్టించి, లాకప్‌లలో పెట్టించారు కూడా. పలు కుటుంబాలు ఇంకా ఎర్రటి ఎండలో సామాను పెట్టుకుని ఉంటున్నారు. అసలు బాధితులను గుర్తించి ఇళ్లు యివ్వమని కోర్టు ఆదేశించినా అధికారులు ఆ ప్రయత్నాన్ని మొదలుపెట్టలేదు.

బాపూఘాట్:

మూసీ నది ఒడ్డున లంగర్‌హౌస్ దగ్గర 40 సంవత్సరాల క్రితం మహాత్మాగాంధీ చితాభస్మం తెచ్చి బాపూజీ సమాధి నిర్మించారు. అప్పటి నుండి ఆ ప్రాంతానికి బాపూఘాట్ అని పేరొచ్చింది. ఇక్కడ 35 ఇండ్లలో దాదాపు 45 కుటుంబాలవారు గత నలభై సంవత్సరాలుగా నివసిస్తున్నారు. ఆ కుటుంబాల్లోంచి చదువుకున్న కొందరు ఫ్యాక్టరీలలో కార్మికులుగా చేరారు. కొందరు అక్కడే చిన్న వ్యాపారాలు చేసుకుంటున్నారు. బాపూఘాట్‌ను ఆనుకొనే కంటోన్మెంట్ మొదలౌతుంది. గత నాలుగేళ్లుగా ప్రభుత్వం బాపూఘాట్‌ను అభివృద్ధి చేస్తామని, నది ఒడ్డున అరకిలోమీటర్ దూరం విస్తరించిన 94 ఎకరాలలో పార్కులు, గ్రీన్ బెల్ట్ రిక్రియేషన్ సెంటర్స్ ఏర్పాటు చేస్తానని చెప్తూనే ఉంది.

ప్రతి సంవత్సరం అక్కడున్న 35 ఇళ్ల వాళ్లకూ రెవెన్యూ అధికారుల నుండి నోటీసు వస్తుంది. వాళ్లు వెళ్లి ఆఫీసులో హాజరు వేసుకొని వస్తారు. వీరిలో కొంతమంది ప్రభుత్వ భూమిలో ఇల్లు కట్టుకొని ఉన్నారు. నాలుగు కుటుంబాల వాళ్లు అక్కడే వున్న దేవాలయ భూమిలో ప్లాట్లు కొనుక్కొని కట్టుకున్నారు. కొందరికి పట్టా కాగితాలు కూడా వున్నాయి. అయితే గత సంవత్సరం ప్రభుత్వం హుస్సేన్‌సాగర్ నుండి బాపుఘాట్ వరకు దాదాపు 7 కిలోమీటర్ల విస్తీర్ణంలో మిలేనియమ్ పార్క్ నిర్మిస్తామని ప్రకటించింది. అక్కడ నుంచి తరలించిన కుటుంబాలకు గుడిమల్కాపూర్‌లో ఇళ్లు నిర్మించి ఇస్తామని అంటున్నది. ప్రజలు మాత్రం ఇక్కడ పనులు వదులుకొని అంతదూరం పోలేమని, 94 ఎకరాల లోంచి కనీసం 4 ఎకరాల భూమిని మాకు వదలి పెడ్తే మేం ఇక్కడే సర్దుకుంటామని ప్రాధేయపడ్తున్నారు. ప్రభుత్వం మాత్రం ససేమిరా వీల్లేదు అంటోంది.

సిటీ కాలేజీ గ్రౌండ్ బస్తీ

సిటీ కాలేజీ నిర్మించిన సమయంలో అంటే దాదాపు 90 సంవత్సరాల క్రితం ఆ కాలేజీ నిర్మాణం కోసం పని చేసిన 15 కార్మిక కుటుంబాలకు అప్పటి ప్రిన్సిపాల్ కొంత భూమిని కేటాయించారు. 1986లో సర్వేచేసి రెవెన్యూ అధికారులు వాళ్లకు పట్టాలు కూడా ఇచ్చారు. కొందరు పక్కా ఇళ్లు కట్టుకున్నారు. కొందరు ఇంకా గుడిసెల్లోనే వుంటున్నారు. ఈ సంవత్సరం అకస్మాత్తుగా ఫిబ్రవరి నెలలో మున్సిపల్ అధికారులు దాడి చేసి ఆ ఇండ్లు కూలగొట్టారు. ప్రజలు అవాక్కయ్యారు. వాళ్ల

దగ్గర భూమి కాగితాలు వున్నాయి. పన్నులు కడుతున్నారు. ప్రతి ఎలక్షన్లలో ఓట్లు వేస్తున్నారు. స్థానిక శాసన సభ్యుడు ఆగ్రహం ప్రకటించడంతో చివరికి అధికార్లు క్షమాపణలు చెప్పి ప్రజలను మళ్లీ గుడిసెలు వేసుకోమన్నారు. పక్కా ఇళ్లు కట్టిస్తామని ప్రగల్భాలు కూడా పలుకుతున్నారు.

గాంధీనగర్- పికెట్ బస్‌స్టాండ్ పక్కన

30 సంవత్సరాల నుండి పికెట్ బస్‌స్టాండ్ దగ్గర బస్‌స్టాండ్ నిర్మాణంలో పని చేసిన కార్మికులు, ఇతర పేదలు గుడిసెలు వేసుకుని వుంటున్నారు. ఆ స్థలం రోడ్డు ట్రాన్స్‌పోర్టు వారిది. ఇన్నేళ్లుగా ఆ విషయాన్ని పట్టించుకోని అధికారులు గత సంవత్సరం అకస్మాత్తుగా మేలుకొని మేము ఆ భూమిని ఆర్‌టిసికి ఇచ్చాం. అందులో మీరు ఉండటానికి వీల్లేదన్నారు. అక్కడ యిప్పటికే దాదాపు రెండు వందల కుటుంబాలు ఉన్నాయి. వీళ్లలో తెలుగుదేశానికి చెందిన కార్యకర్తలు చాలా మంది వుండటంతో ప్రభుత్వం కొంత స్థలం కేటాయించి రెండంతస్తుల ఇళ్లు 72 కట్టించి యిచ్చింది. అంటే మొత్తం 144 ఇళ్లన్న మాట. ఇవి కట్టే ముందు వీళ్లందరి దగ్గరా ముందుగా 5000 రూపాయలు ముక్కుపిండి వసూలు చేసింది కూడా. శాశ్వత గృహం వస్తుంది కదా అనే సంతోషంలో ప్రజలు చాలా కష్టపడి డబ్బు సమీకరించి కట్టారు. కానీ పిల్లర్స్ మాత్రమే కట్టి, ఇంకా 25 వేలు కడితే ఇళ్లు కేటాయిస్తామన్నారు. ప్రజలు తెల్లమొఖం వేశారు. 40 కుటుంబాల వారు మాత్రమే 25 వేల రూపాయలు జమచేసి ఇచ్చి, ఇంకొంత సొంత డబ్బు ఖర్చు పెట్టుకొని అసంపూర్తిగా వున్న తమ ఇళ్లను పూర్తి చేసుకుని కాపురం ఉంటున్నారు. తక్కిన 104 కుటుంబాల వాళ్లు డబ్బులు కట్టలేక సగం నిర్మించిన ఇండ్ల ముందే గుడిసెలు వేసుకుని వుంటున్నారు.

ఫిలింనగర్

సినిమాల్లో చిన్న చిన్న వేషాలు వేసే ఆర్టిస్టులు, ఎక్స్‌ట్రాలు గత కొంతకాలంగా రామానాయుడు స్టూడియో సమీపంలోని ఫిలిం డెవలప్‌మెంట్ కార్పొరేషన్ భూమిలో గుడిసెలు వేసుకుని వుంటున్నారు. వీళ్లు దాదాపు 500 కుటుంబాల దాకా వుంటారు. చాలా కాలంగా ఆ భూమి పక్కనే వున్న ప్రభుత్వ భూమిని తమకు కేటాయించాలని, ప్రభుత్వం చూపెడ్తానంటున్న భూమి చాలా దూరంగా వుందని, తమ పని అంతా ఇక్కడ స్టూడియోలలోనే వుంటుంది కాబట్టి, దగ్గరలోనే ఇచ్చే ఆలోచన చేయాలని విజ్ఞప్తులు చేస్తూ వస్తున్నారు. వాటిని పట్టించుకోని అధికారులు ఫిబ్రవరి నెలలో అకస్మాత్తుగా వచ్చి పోలీసుల సహాయంతో గుడిసెలు పీకేశారు. ప్రతిఘటించిన మహిళల పై లాఠీచార్జీ చేశారు. ఈ చర్య ఫిలిం డెవలప్‌మెంట్ కార్పొరేషన్ చేసిన ఫిర్యాదు మేరకే జరిగిందని తర్వాత తెలిసింది. ఈ ఆర్టిస్టులు లేకుంటే సినిమాలు పూర్తికావు, నిర్మాతలకు లాభాలు రావు. వీళ్లు కార్మికులే కాక కళాకారులన్న ధ్యాస నిర్మాతలకు తట్టలేదు. ఒకరిద్దరు నిర్మాతలు, నటులు మాత్రమే వీళ్ల ఆందోళనకు మద్దతు తెలిపారు. ఈ బాధితులు సంఘాలుగా ఏర్పడి వారం రోజులు నిరాహార దీక్షలు చేశారు. సానుభూతితో వాళ్ల సమస్యను పరిష్కరిస్తానని ముఖ్యమంత్రి హామీ ఇవ్వడంతో దీక్షలు విరమించారు.

కాని ఆ హామీ ఇప్పటి వరకూ కార్యరూపం దాల్చలేదు. సినీ ఆర్టిసులు ఇంకా అక్కడే గుడిసెలు వేసుకుని వుంటున్నారు. రాష్ట్ర ఫిలిం అభివృద్ధి సంస్థ సినీకళాకారుల, సినీ కార్మికుల అభివృద్ధిని సినీపరిశ్రమ అభివృద్ధిగా భావించడం లేదు. ఫిలిం డెవలప్‌మెంట్ కార్పొరేషన్‌కు కేటాయించిన స్థలంలో కొంచెం స్థలం తమకు ఇస్తే తమ సమస్య తీరుతుందని బాధితులు అంటున్నారు. ఆ సంస్థ

చైర్మన్ మురళీమోహన్ మాత్రం తనకు ప్రభుత్వంతో వున్న సంబంధాలు ఉపయోగించుకొని, మాదాపూర్‌లో అభివృద్ధి చెందుతున్న కంప్యూటర్ సాఫ్ట్‌వేర్ రంగాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని వందల ఎకరాలు సేకరించి (తెలంగాణా కోసం ఆందోళన చేస్తున్న నాయకులు హైదరాబాద్‌ను ఆంధ్రా వాళ్లు కొల్లగొడుతున్నారని ఆవేదనతో ఉపన్యాసాలు ఇస్తున్నా) 'జయభేరి ఎన్‌క్లేవ్' పేరుతో రియల్ ఎస్టేట్ వ్యాపారం చేస్తూ తన అభివృద్ధిని ఫిలిమ్ డెవలప్‌మెంట్ కార్పొరేషన్ అభివృద్ధిగా చూపెడుతున్నాడు.

'నివాసం', 'వసతి' అనేవి మనిషి జీవించే హక్కులో భాగం అనే విషయాన్ని ప్రభుత్వాలు తెలియనట్టుగా ప్రవర్తిస్తున్నాయి. 'గృహవసతి' మౌలికమైన మానవహక్కు అనే విషయం ఐక్యరాజ్య సమితి జనరల్ అసెంబ్లీ ఏనాడో తీర్మానం చేసింది. 1996లో యు.ఎన్ కమిటీ ఆన్ ఎకనామిక్, సోషల్ అండ్ కల్చరల్ రైట్స్ కూడా గృహవసతి హక్కు గురించి ఒక తీర్మానం చేసింది.

ఆర్టికల్ 11(1)లో 'ప్రతి పౌరుడికి సరైన జీవన స్థాయిలో జీవించే హక్కు ఉంది. అంటే సరిపోయేంత ఆహారాన్ని పొందడం, గుడ్డలు ధరించడం మరియు సదుపాయాలతో ఇళ్లు కలిగి వుండటం మానవుడి మౌలికమైన హక్కుగా భావిస్తున్నాం. ఈ హక్కును అనుభవించడానికి గల పరిస్థితిని కల్పించడం ప్రభుత్వాల, దేశాల బాధ్యత' అని ఉంది.

దీనిపై చాలా దేశాలతోపాటు భారత దేశం కూడా సంతకం చేసింది. ఇదే విషయాన్ని 1988 సంవత్సరంలో GLOBAL STRATEGY FOR SHELTER TO THE YEAR- 2000 అనే తీర్మానంలో కూడా యుఎన్ఓ మళ్లీ నొక్కి చెప్పింది. నిర్వాసితులకు వసతి కల్పించే విషయంలో కూడా ఇటువంటి తీర్మానాలు ఉన్నాయి. కాని చాలా దేశాల ప్రభుత్వాలు ఈ తీర్మానాలను పట్టించుకోవడం లేదు. గృహవసతి విషయంలో ప్రభుత్వం పై వొత్తిడి తెచ్చి ప్రజల కోసం పని చేయించడానికి అంతర్జాతీయస్థాయిలో చాలా స్వచ్ఛంద సంస్థలు, హక్కుల సంఘాలు కృషి చేస్తున్నాయి. HABITAT INTERNATIONAL COALITIONS అనే సంస్థ లండన్‌లోనూ, దానికి అనుబంధంగా CENTRE ON HOUSING RIGHTS AND EVICTIONS అనే సంస్థ నెదర్‌లాండ్ కేంద్రంగానూ కార్యక్రమాలు నిర్వహిస్తున్నది. మన దేశంలో NATIONAL CAMPAIGN FOR HOUSING RIGHTS అనే సంస్థ జస్టిస్ కృష్ణయ్యర్ కన్వీనర్‌గా పని చేస్తుంది. ఈ మధ్య మూసీ బచావో ఆందోళన్ 'నందనవనం పరిరక్షణ కమిటీ' ఉద్యమాల వెలుగులో 'నివాస హక్కుల పరిరక్షణ పోరాట సమితి' (COMMITTEE ON HOUSING AND TENURIAL RIGHTS) అనే పేరుతో ఒక కొత్త సంస్థ ఏర్పాటయింది. 'గృహవసతి హక్కుల' గురించి ప్రచారం చేయడం, 'ప్రత్యామ్నాయ అభివృద్ధి ప్రణాళిక'ను ప్రజల తరఫున ప్రభుత్వం ముందుంచడం ధ్యేయంగా ఈ సంస్థ తన కార్యక్రమాలు నిర్వహిస్తున్నది.

కేంద్రప్రభుత్వం ఈ మధ్య NATIONAL SLUM POLICY (మురికివాడల పాలసీ) ముసాయిదాను తయారు చేసి చర్చకు పెట్టింది. వివిధ సంఘాలు దానిపై చర్చకు సిద్ధమవుతున్నాయి. దాని కంటే ముందు అభివృద్ధి, ఆధునికీకరణ, పట్టణాల సౌందర్యీకరణ విషయాల్లో అందరూ వేసుకోవాల్సిన ప్రశ్నలు కొన్ని ఉన్నాయి. అభివృద్ధి ఎవరి కోసం? అభివృద్ధి పేరుతో పేద ప్రజలను దూరంగా తరమడం సరియైనదేనా? వాళ్ల హక్కుల మాటేమిటి? అభివృద్ధిలో వాళ్లకు చెందాల్సిన భాగం లేదా? పట్టణ లేదా నగర ఆర్థిక వ్యవస్థకు ఆయువుపట్టు వాళ్లు చేస్తున్న పనులే అయినప్పుడు వాళ్ల అవసరం నగరానికి ఏమీ లేనట్టు నగర అందం చెడగొట్టడానికే వాళ్లు ఉన్నట్టు ప్రచారం జరగడం ఎంత అన్యాయం? దాన్ని మన మనసుల్లో నుంచే కాక ఇతరుల మనస్సుల నుంచి కూడా తొలగించాల్సిన బాధ్యత మనందరి మీదా ఉంది. ఈ అన్ని కోణాల నుంచీ

మనం అభివృద్ధిని చూడవలసి వుంది.

రానురాను గృహవసతి సమస్య చాలా పెద్ద సమస్యగా మారుతోంది. రియల్ ఎస్టేట్ వ్యాపారం మూడు పూవులు ఆరుకాయలుగా అభివృద్ధి చెందడంతో, సగటు బడుగుజీవి కొంత స్థలం కొనుక్కుని ఇల్లు కట్టుకోగల పరిస్థితి లేదు. నది ఒడ్డులపై, బ్రిడ్జిల పక్కన, రైల్వే ట్రాక్ల పక్కన గుడిసె వేసుకున్నా, అక్కడక్కడ చౌకగా దొరికిన స్థలంలో ఇండ్లు కట్టుకున్నా ఇవన్నీ కూడా అభివృద్ధికి ఆటంకాలుగా కనబడుతున్నాయి. కొన్ని రాష్ట్రాల్లో ప్రయివేటు వ్యక్తులు ప్లాట్లు వేసి అమ్మే భూమిలో కొంత శాతం పేదలకు తక్కువ ధరకు అమ్మాలనే చట్టం వుంది. ఉదాహరణకు మధ్యప్రదేశ్. మన రాష్ట్రంలో కూడా హక్కుల సంఘాలు, సంస్థలు ఈ విషయం గురించి ఆలోచించవలసిన అవసరం వుంది. 'నివాస హక్కు' మౌలికమైన మానవహక్కు అనే భావనతో ఆందోళన చేపడ్తే తప్ప ఈ సమస్యకు పరిష్కారం లేదు.

■

'నా భర్తను శిక్షించాలి'

బుర్రా రాములు

మానవహక్కుల కార్యకర్త,

కాకతీయ యూనివర్శిటీలో లెక్చరర్

స్థలం: రాజుల కొత్తపల్లి (గ్రా)
నెల్లికుదురు (మం)
వరంగల్ (జిల్లా)
తేది: 10-5-2000

'తల్లులారా.. తండ్రులారా.. కడుపుకాలి ఏడ్తన్న నన్ను ఓదార్చారు. నాకు నడుం కట్టారు. నా కొడుకు పోయి యిప్పటికి 11 రోజులైంది. ఐనా పోలీసులకు సాచ్చం దొరకలేదట.. నా కొడుకును చంపిన నా మొగునికి శిక్ష పడేదాకా మీరు గిట్లనే ఉంటారని దండం పెడ్తన్నా...'

ఇవి కొడుకు సంతాపసభలో వినిపించిన తల్లి (సరోజన) మాటలు. 40 ఏళ్లు నిండిన సరోజన గత 10 రోజులుగా తిండీ నిద్రా లేకపోవడం వలన 60 ఏళ్లు నిండినట్లుగా మారిపోయింది. తన దగ్గరకు వచ్చి చూసి పోయేవాళ్ల కళ్లల్లో కళ్లు పెట్టి 'నా భర్తకు శిక్ష పడే విధంగా మీరేమైనా చేయగలరా?' అని ప్రశ్నిస్తున్నట్లుగా మౌనంగా చూస్తుంది.

ఆమె 10 రోజులుగా పోలీసు అధికారుల వైఖరిని ప్రశ్నిస్తూ నేరస్తుల్ని శిక్షించమని అడుగుతున్నది. తన భర్తను శిక్షిస్తేనే తనకు న్యాయం జరుగుతుందని చెబుతున్నది. చేతికొచ్చిన కొడుకు చేత్తో నోట్లో ముద్ద పెట్టుకోవాలని కలలు కన్న సరోజనకు తన చేత్తోనే కొడుకు నోట్లో

మన్ను పొయ్యాల్సొచ్చింది. దానికి కారణమైన భర్తను శిక్షించాలనేదే ఆమె డిమాండ్. దానికి సాక్ష్యాలున్నాయని చెబుతున్నా పోలీసులకు అవి సరిపోవడం లేదట. అందుకే ఆమె నిరసన దీక్ష.

40 ఏళ్లు నిండిన సరోజనకు 27 ఏళ్ల కిందట మేనత్త కొడుకు జనగాం జనార్ధన్‌తో పెళ్లయ్యింది. అతడు సరోజనను పెళ్లి చేసుకున్న మూడేళ్లకే ఇంకొక అమ్మాయితో కాపురం పెట్టాడు. చాలా సార్లు బంధువుల మధ్య పంచాయితీలు జరిగాయి. 'అయ్యిందేదో అయ్యింది. వాడా మొగోడు. ఎందరితో సంబంధం పెట్టుకున్నా చెల్లుతుంది. నీవు వాడ్ని కాదని బతకడం కష్టం. అసలే తల్లిదండ్రులు లేని దానివి' అని బంధువులంటే నిజమేకదా అని తలవంచింది. చిన్నప్పుడే కన్నవాళ్లను పోగొట్టుకున్న సరోజన ఎంతో కష్టపడి తమ్ముళ్లిద్దర్నీ పెంచింది. మొగుడు ఎలాంటివాడైనా మగదిక్కుగా ఉంటాడని అనుకుందేకాని అతణ్ణి కాదనే ఆలోచన రాలేదు. అలాంటి సరోజనే ఈనాడు తన మగదిక్కును శిక్షించాలంటోంది.

ఇది ఒక్క సరోజనంటున్న మాటే కాదు. ఆ ఊళ్లో ఉన్న ఆడవాళ్లందరూ కూడబలుక్కుని అంటున్నమాట. వాళ్లు ఇన్నాళ్లూ (యిప్పటికి కూడా) మొగుడు ఏమి చేసినా తప్పు లేదని భావించిన వాళ్లే. ఇంటి పని, కూలి పని, బాయిపని యిడిచిపెట్టి సరోజనకు న్యాయం జరగాలని 11 రోజులుగా సరోజన వెంబడే ఉంటున్నారు. వీళ్లకు మగవాళ్ల మద్దతూ ఉంది. సరోజన కడుపుకోతను ఆడవాళ్లతో సమానంగా వాళ్లూ అర్థం చేసుకున్నారు. తమ ఆడవాళ్ల ఆవేశాన్ని సమర్థించారు. పోలీసుల్ని, జన్మభూమి అధికారుల్ని నిలదీశారు. ఐనా అధికారుల అహం కరగలేదు.

సరోజన తన భర్తను ఎందుకు శిక్షించాలంటోంది?

కట్టుకున్న మొగుడు ఎంతటి కఠినాత్ముడైనా వాడితోనే బతకాలని నమ్మిన సరోజనకు విజయ్ అనే కొడుకు ఉన్నాడు. తన రెక్కల కష్టంతో కొడుకును పెంచింది. చదివించింది. కొడుకును ఎంసెట్ రాయించాలనుకుంది. అందుకు మొదటిసారిగా భర్త సహకారాన్ని ఆశించింది. ఆమె భర్త రెండవ భార్య కొడుకులతో ఎంసెట్ రాయించాడు. కాని సరోజన కొడుకుతో రాయించడానికి ఒప్పుకోలేదు. ఐనా నిరాశ పడక బిఎస్సీ చదివిస్తున్నది. తన కొడుకు కోసం పైసా కూడా ఖర్చు చేయనన్న భర్తపై మొట్టమొదటి సారిగా ఆస్తిపంపకాల కోసం పెద్దలను ఆశ్రయించింది. పంచాయితీ పెట్టించింది. ఇరువైపుల పెద్దలు జనార్ధన్ ఆస్తుల్ని జనార్ధన భార్యలకు సమానంగా పంచివ్వాలని తీర్మానించారు. దీనిని జనార్ధన్ అమలు చేయలేదు. మళ్లీ పెద్ద మనుషులు కూర్చున్నారు. రెండవ తీర్మానం చేశారు. దీని ప్రకారం జనార్ధన్‌కు గల సంతానానికి సమానంగా పంచాలి ఆస్తిని. అంటే సరోజన కొడుక్కి నాలుగోవంతు భాగం ఇవ్వజూపారు. జనార్ధన్ చేసే ఉద్యోగం నుండి పైసా ఆశించకూడదని నిబంధన పెట్టారు. ఐనా ఒప్పుకుంది. నెల రోజుల గడువు కోరిన జనార్ధన్ ఆరు నెలలు దాటినా దాన్ని అమలు చేయలేదు. చేయకపోగా సరోజన ఇన్నాళ్లు నివసిస్తున్న ఇల్లును ఖాళీ చేయాలని నిబంధన పెట్టాడు. లాయరు దగ్గర తనతో ఎలాంటి సంబంధం లేదని కాగితం రాసివ్వాలని షరతు పెట్టాడు. అందుకు కూడా ఒప్పుకుంది. వారం రోజుల్లోగా లాయరు దగ్గరకు రావాలని వాయిదా పెట్టాడు. తర్వాత సరిగ్గా వరం రోజులకే (30-4-2000) సరోజా కొడుకును కిడ్నాప్ చేయించి బాగా కొట్టి విషం తాగించి ఊరి పొలిమేరలలో పడేయించాడు. తనను ఎవరెవరు కొట్టిందీ, విషం తాగించిందీ చెప్పి ఆ పిల్లవాడు తల్లి చేతుల్లోనే చనిపోయాడు. ఇదంతా ఆ గ్రామ ప్రజలు చూశారు.

చనిపోతూ తన కొడుకు చెప్పిందంతా పోలీసులతో చెప్పి తన భర్తపై కేసు పెట్టాలని కోరింది.

అందుకు పోలీసులు 'నీవు చెప్పినట్లు చేయడానికా మేముంది? నీ మొగుడే చంపించాడని సాక్ష్యాలు లేవు కాబట్టి కేసు పెట్టం' అన్నారు. తన భర్త ఆస్తి పంపిణీ విషయంలో గత రెండేళ్లుగా జరుగుతున్నదంతా వివరించింది. నా కొడుకును చంపితే ఆస్తి పంపిణీ ఉండదనే చంపించారంది. ఇంత కంటే సాక్ష్యం ఇంకేమి కావాలంది. ఐనా పోలీసులు ఒప్పుకోలేదు. పైగా 'నీ కొడుకు ఎవర్నో ప్రేమించాడు. ఆమె పెళ్లికి నిరాకరిస్తే విషం తాగి సచ్చాడట' అని ఓ కథను వినిపించారు. దీనిని ఆ ఊరి ప్రజలంతా వ్యతిరేకించారు. ఎన్‌కౌంటర్ కథలు అల్లిన పోలీసులకు ప్రేమ కథలు చెప్పడం కష్టమేమీ కాదు. కాని ప్రజలంతా అసహ్యించుకొని నీవు చెప్పేదానికి సాక్ష్యమేమిటి ఎవరా అమ్మాయి అని ఊరు ఊరంతా కదిలి పోలీసుల్ని నిలదీసింది. నేరస్తుల్ని శిక్షించాలని డిమాండ్ చేసింది. ఐనా పోలీసులు ధోరణి మార్చుకోలేదు. సాక్ష్యాలుంటేనే కేసు పెడ్తామని అన్నారు. దాంతో మహిళలంతా కదిలి విజయ్‌ని కిడ్నాప్ చేసిన వారిని దొరకపట్టి పోలీసులకు అప్పగించారు. వారితో జరిగిందంతా చెప్పించారు. దీనిని కూడా సాక్ష్యంగా తీసుకోకుండా పైపెచ్చు మీరు చట్టాన్ని చేతిలోకి తీసుకున్నారు. మీరెవరు వీరిని నిర్బంధించడానికి అని గద్దించారు. 'మీ మీదనే కేసు పెడ్తామని' మహిళల్ని బెదిరించారు.

'మీరు నేరస్తుల్ని రక్షించాలనుకుంటున్నారు. మంచిది. మీరు మా మీద కేసులు పెట్టినా భయపడేది లేదు' అని చెప్పి ప్రజలు నిరసనగా దీక్షా శిబిరం వేసి సరోజనను దానిలో కూర్చోబెట్టారు. ఊరంతా ఒకే కుటుంబమైంది. ఒకే కులమైంది. విజయ్ శవానికి అంతిమ సంస్కారాలు జరిపింది.

శిబిరాన్ని ఎత్తివేసి ఇళ్లకు వెళ్లాలని పోలీసులు సరోజన పై ఒత్తిడి తెచ్చారు. దీనిని వ్యతిరేకించిన మహిళలపై లాఠీలెత్తారు. దాంతో మహిళలంతా 12వ జన్మభూమికొచ్చిన అధికారులను పంచాయితీ ఆఫీసులో వేసి బంధించారు. విజయ్ హంతకులను శిక్షించేదాక మిమ్మల్ని విడిచి పెట్టమని ప్రకటించారు. దోషుల్ని అరెస్టు చేయించడానికి ప్రయత్నం చేస్తామని హామీ ఇచ్చాక కొన్ని గంటల తర్వాత విడిచి పెట్టారు.

ఇంత జరిగినా జిల్లా ఎస్‌పి, ఐజి, కలెక్టరు పెదవి విప్పలేదు. దీనితో విజయ్ సంతాప సభలో కలక్టరాఫీసు ముందు ధర్నాలు చేయాలని గ్రామస్తులు తీర్మానించారు. 'నా భర్తను శిక్షించేదాకా నాకు మీరంతా అండగా ఉండాలని' సరోజన ప్రజల్ని కోరింది.

పోలీసులు చట్టాన్ని అమలు జరిపే కనీస బాధ్యతను సక్రమంగా నిర్వర్తించకుండా మైత్రీ సంఘాలను ఏర్పరిస్తే ఏం ప్రయోజనం? దేన్ని చూసి ప్రజలు వారికి దగ్గరవ్వాలి?

50 ఏళ్లు గడిచినా ప్రజలకు పోలీసుల మీద సదభిప్రాయం కలుగలేదని ఒప్పుకుంటూనే ఈ పరిస్థితి ఎందుకుందనే దాని గురించి ఒక్క క్షణం కూడా చిత్తశుద్ధితో ఆలోచన చేయరు. చట్టాలను అమలు చేయకుండా ప్రజలకు మిత్రులుగా మారడం కల్ల అని పోలీసులు పాఠం నేర్చుకోనంత వరకు సరోజన లాంటి వారు చేసే డిమాండ్లకు సాక్షులు దొరకరు.

■

రాజుపాలెం దళితులపై అగ్రవర్ణాల దాడి

కె. మురళి

మానవహక్కుల కార్యకర్త,

సెంట్రల్ యూనివర్శిటీ పిహెచ్‌డి విద్యార్థి

దళితులపై సాగుతున్న దాడుల పరంపరలో మరో సంఘటన కడపజిల్లా రాజుపాలెంలో జరిగిన గుడిసెల కూల్చివేత. ఏప్రిల్ 18వ తేదీన రాజుపాలేనికి చెందిన రెడ్లు ఆ గ్రామానికి అరకిలోమీటరు దూరంలో వున్న 31 గుడిసెలకు నిప్పుపెట్టారు. దాదాపు నూట యాభై మంది దళితులను తరిమికొట్టి, కాలుతున్న మంటలలో వాళ్ల బట్టల్ని, కోళ్లను, పప్పుల్ని, బియ్యాన్ని, మంచాలను, మేకలను వేసి వాళ్లకున్న కొద్దిపాటి ఆస్తిని బుగ్గిపాలు చేశారు. పెంచలయ్య అనే దళితుడి కాలు నరికారు. బద్వేలు పట్టణం నుంచి ఫైర్ సర్వీసు వాళ్లు వచ్చేసరికి దళితవాడ పూర్తిగా కాలిపోయి బూడిదయింది.

పారిపోయిన దళితులు కడపలో తలదాచుకున్నారు. 15 మంది రెడ్డి కులస్తుల మీద దళితులు ఫిర్యాదు చేశారు. ఐదుగురిని అరెస్టు చేశారు కాని ఎప్పటిలాగే సంఘటన వెనకున్న అసలు సూత్రధారులను మాత్రం అరెస్టు చేయలేదు. పరామర్శకు కలెక్టర్ వచ్చినప్పుడు అక్కడికి అగ్రవర్ణ మహిళలు వచ్చి తాము గుడిసెలను కాల్చిన మాట నిజమేనని స్వయంగా ఒప్పుకున్నారు. అలా చెయ్యడం తప్పని వాళ్లకు సుద్దులు చెప్పిపోయాడు కలెక్టర్. సంఘటన తర్వాత కూడా బాధిత దళితులు మంచినీళ్ల కోసం అగ్రవర్ణాల రాజుపాలెం గ్రామానికే వెళ్తున్నారు. 'మిమ్మల్ని చంపక వదలమ'ని రెడ్డి కులస్తులు దళితుల్ని బెదిరిస్తూనే వున్నారు. ఏదో ఒకరోజు చుండూరు సంఘటన పునరావృతమైనా ఆశ్చర్యపోనక్కరలేదు.

రాజుపాలెం గ్రామం బి.కోడూరు మండలంలో కడపకు 70 కిలోమీటర్ల దూరంలో ఉంది. ఈ ప్రాంతం బద్వేలు నియోజకవర్గంలో ఉంది. అక్కడి నుండి ఎన్నికైన మంత్రి బి.వీరారెడ్డి రాజుపాలెం

రెడ్లకు మద్దతు ఇస్తున్నాడని దళితులు అంటున్నారు. మంత్రిగా ఉండి కూడా తన నియోజకవర్గం పరిధిలో జరిగిన సంఘటనను పరిశీలించడానికి ఆయన రాలేదు.

రాజుపాలెం గ్రామాన్ని ఆనుకునే దళితవాడ ఉంది. అగ్రవర్ణాలలో, దళితులలో కూడా తెలుగుదేశం, కాంగ్రెసు పార్టీలవారీగా విభజన ఉంది. 1997లో గ్రామానికి అరకిలోమీటరు దూరంలో ఉన్న 2.72 ఎకరాల భూమిని దళితుల ఇళ్ళ స్థలాల కోసం ప్రభుత్వం కేటాయించింది. ఆ భూమిని 61 దళిత కుటుంబాలు ఇళ్ళ స్థలాలుగా పంచుకోవాల్సి ఉంది. ఇళ్ళ స్థలాలను మార్క్ చేయమని దళితులు ఎన్నిసార్లు కోరినా రెవెన్యూ యంత్రాంగం పట్టించుకోలేదు. దీనికి తోడు, ఆ భూమి తనదంటూ ఓబుల వెంకట్రామిరెడ్డి అనే వ్యక్తి కోర్టుకెళ్లాడు. ఇంతకు మునుపు అతను చూపిన భూపత్రాలు ఫోర్జరీవని జిల్లా కోర్టు, హైకోర్టులు కొట్టేశాయి. కేసు కోర్టులో ఉన్న కాలంలో ఆ 2.72 ఎకరాల భూమి అతని ఆధీనంలోనే ఉండింది. దళితుల భూమిని ఆక్రమించినందుకు ఎస్సీ, ఎస్టీల (అత్యాచార నిరోధక) చట్టం 1989 (క్లాజ్ 4,5) ప్రకారం అతనిని కోర్టులు శిక్షించి ఉండవచ్చు. కాని దళితుల హక్కుల పట్ల ఆసక్తి లేని కోర్టులు, పోలీసులు ఈ విషయాన్ని పట్టించుకోలేదు.

కోర్టులో వెంకట్రామిరెడ్డి ఓడిపోయిన తర్వాత 31 దళిత కుటుంబాలు తమకు కేటాయించిన స్థలంలో తాత్కాలికంగా గుడిసెలు వేసుకొని ఉంటున్నారు. తాముంటున్న ప్రాంతంలో కరెంటుగానీ, మంచినీళ్లుగాని లేకపోయినా, స్థలం మీద తమ హక్కును ప్రకటించుకునేందుకే దళితులు అక్కడకు వెళ్లి ఉంటున్నారు. దాంతో మొదటిసారి మే నెల 1999లో రెడ్లు దళితుల మీద దాడి చేశారు. కాని పెద్దగా ఘర్షణ జరగలేదు. అప్పుడే దళితులు పోలీసు స్టేషన్‌లో ఫిర్యాదు యిచ్చారు కాని పోలీసులు కేసు నమోదు చెయ్యలేదు. ఆ తర్వాత జనవరి 2000లో రెడ్లు మళ్లీ దళితుల మీద దాడి చేశారు. అప్పుడు రాజనాల లక్ష్మమ్మ, లలితమ్మ అనే స్త్రీలు స్వల్పంగా గాయపడ్డారు. మరోసారి ఫిర్యాదు చేసినా పోలీసులు పట్టించుకోలేదు. పోలీసు ప్రదర్శించిన ఈ అలక్ష్యమే ఏప్రిల్ 18 నాటి దాడికి రెడ్లకు ధైర్యమిచ్చింది.

కాలిపోయిన దళితవాడ దగ్గర ప్రభుత్వం ఇద్దరు పోలీసులను కాపలా ఉంచింది. వాళ్లు పగలంతా చెట్ల కింద కాలం గడిపి రాత్రిళ్లు గ్రామంలోని రెడ్ల ఇళ్లలో నిద్రపోతున్నారు. వీళ్లు దళితులకు రక్షణ కల్పిస్తారని ఎవరికైనా ఏం భ్రమలుంటాయి?

ఇళ్ళ స్థలాలకు భూమిని కేటాయించినప్పుడే, ప్రతి దళిత కుటుంబానికి ఒక ఎకరా చొప్పున డికెటి పట్టాను ప్రభుత్వం ఇచ్చింది. ఆ భూమిని చేరడానికి ఒక ప్రభుత్వ దారి ఉంది. అది తప్ప ఆ పొలాల చుట్టూ రెడ్లకు చెందిన భూములే ఉన్నాయి. దారి ఉన్న భూమి తమదే కాబట్టి దళితులు ఆ దారిలో వెళ్లడానికి వీలు లేదని రెడ్డి భూస్వాములు దళితుల్ని అడ్డుకుంటున్నారు. దళితులను ఇబ్బంది పెట్టడానికి రెడ్లు ఇలా చేస్తున్నారనే సంగతి స్పష్టంగానే తెలుస్తున్నా, ఆ సమస్యను పరిష్కరించడానికి రెవెన్యూ యంత్రాంగం ఏ మాత్రం చొరవ చూపడం లేదు.

రాజుపాలెం గ్రామం విడిచి ప్రభుత్వం యిచ్చిన స్థలంలో గుడిసెలు వేసుకున్న వాళ్లు, కాంగ్రెస్ పార్టీకి చెందిన దళితులు. గ్రామంలోనే ఉండిపోయిన వారు తెలుగుదేశానికి చెందిన వారు. ఈ వివాదంలో కాంగ్రెసు పార్టీకి చెందిన రెడ్లు కూడా అగ్రవర్ణ స్వభావంతో ప్రవర్తిస్తున్నారే తప్ప కాంగ్రెసు పార్టీవారుగా దళితులకు మద్దతు తెలపడం లేదు. దళితులు మాత్రం పార్టీలవారీగా విడిపోయారు. దాడికి గురైన దళితులు మాల కులానికి చెందిన వారు కాబట్టి మాల మహానాడుకు చెందిన

కార్యకర్తలు కొంత బియ్యాన్ని సేకరించి పంపిణీ చేశారు.

ఈ సంఘటన జరిగిన తీరు- సంఘటనకు ముందు, తర్వాత ప్రభుత్వ యంత్రాంగం వైఖరి, గత పదిహేనేళ్లుగా ఎన్నోసార్లు సామాజిక అనుభవంలోకి వచ్చినవే. అయినా నివారణ, పరిష్కారం గురించి ఎవరికీ పట్టడం లేదు. ఇటువంటి దాడులను ఆపడానికి సామాజిక సంస్థలు గతంలో కంటే ఎక్కువ ప్రయత్నం చేయాల్సి ఉంది.

■

రాజ్యాంగ సమీక్ష అవసరమే గానీ... ఎవరి కోసం... ఎందుకోసం...?

రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షిద్దామని భారతీయ జనతాపార్టీ ప్రభుత్వం ప్రతిపాదించడం దేశంలో పెద్ద దుమారం లేవదీసింది.

రాజ్యాంగాన్ని తమదిగా భావించేవారు ఇద్దరు కనిపిస్తున్నారు మన దేశంలో. ఒకరు నెహ్రూ సంప్రదాయానికి చెందిన కాంగ్రెస్‌వాదులు, మేధావులు. వీరిలో ఒకరైన రాష్ట్రపతి కె.ఆర్.నారాయణన్ ఒక సూటి ప్రశ్న వేశారు.

సమీక్షించవలసింది రాజ్యాంగాన్నా? లేక రాజ్యాంగం అమలునా? అన్నది ఆయన సూటిప్రశ్న.

రెండవ వర్గం అంబేద్కర్ అనుయాయులైన దళితవాదులు. వీరు ఇంకొక సూటి ప్రశ్న వేశారు.

రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షించాలనడంలో బిజెపి ఉద్దేశ్యం ఏమిటి? మనుధర్మానికి అనుకూలమైన రాజ్యాంగాన్ని రాసుకోవడమా? అన్నది వారి ప్రశ్న.

రాష్ట్రపతి ప్రశ్నను రెండు రకాలుగా అర్థం చేసుకోవచ్చు. రాజ్యాంగం చాలా బాగుందిగానీ దాని అమలులోనే లోపాయలున్నాయని అర్థం చేసుకోవచ్చు. లేదా, రాజ్యాంగం అంటే కేవలం ఒక పుస్తకం కాదనీ రాజ్యాంగసూత్రాలు దేశపాలనలో తీసుకున్న నిర్దిష్ట రూపమే 'రాజ్యాంగ'మనీ అర్థం చేసుకోవచ్చు. అప్పుడు చర్చించవలసింది రాజ్యాంగంలోని ఈ అధికరణాన్నో ఆ అధికరణాన్నో కాదు. దేశపాలనా వ్యవస్థ, శాసన వ్యవస్థ, న్యాయవ్యవస్థ, దేశ రాజకీయాలు కలిసి ప్రజలకందించిన 'రాజ్యాంగాన్ని'.

ఈరకంగా చూసినప్పుడు కేంద్రప్రభుత్వం నియమించిన 11 మంది పెద్దమనుషుల కమిటీ దేనిని సమీక్షిస్తుందన్న ప్రశ్న వస్తుంది. ఈ 11 మందీ పాలనా వ్యవస్థ, శాసనవ్యవస్థ, న్యాయవ్యవస్థ, రాజకీయాలు దేనిలో ఒకదానిలో ప్రముఖపాత్ర నిర్వహించినవారే. ఇప్పుడు సమీక్షించబోతున్న 'రాజ్యాంగాన్ని' రూపొందించిన యాభై ఏళ్ల చరిత్రలో భాగస్వాములే. ఇప్పుడు వాళ్లు జరపవలసింది రాజ్యాంగసమీక్షా లేక ఆత్మసమీక్షా?

వెంకటాచలయ్య, జీవన్‌రెడ్డి, సర్కారియా, పున్నయ్యగార్లు న్యాయమూర్తులుగా పని చేశారు. న్యాయవ్యవస్థ ప్రజలకందిచ్చిన 'రాజ్యాంగం' రూపకల్పనలో వారు భాగస్వాములు. అణగారిన ప్రజల మేలు కోసం (రాజ్యాంగం కల్పించిన అవకాశాన్ని వాడుకొని) ప్రభుత్వం చట్టాలు చేస్తే, వాటిని బలవంతులు సవాలు చేస్తూ కోర్టుకెక్కడం, కోర్టులు చివరికి వాటిని కొట్టేసినా కొట్టేయకున్నా ఏళ్ల తరబడి 'స్టే' ఇవ్వడం మన

న్యాయవ్యవస్థ వ్యవహార శైలికి సంబంధించిన ఒక వికారమైన వాస్తవం. అటువంటి కేసులకు ప్రత్యేకమైన ప్రాధాన్యం ఇచ్చి, త్వరగా విని నిర్ణయం చేయాలన్న నియమాన్ని సహితం మన న్యాయవ్యవస్థ ఈ యాభై ఏళ్లలో రూపొందించుకోలేకపోయింది. అందులో భాగమైన ఈ నలుగురూ ఇవ్వాళ రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షిస్తారా? లేక తమను తాము సమీక్షించుకుంటారా? రాజ్యాంగ సమీక్షా కమిటీలోని తక్కిన ఎనిమిది మంది కూడా పాలనా వ్యవస్థలోనో శాసన వ్యవస్థలోనో ప్రముఖ స్థానం నిర్వహించినవారే. కాబట్టి వాళ్ల గురించి కూడా ఇటువంటి ప్రశ్నలే వేయవచ్చు. రాజ్యాంగం ప్రజలకు హామీ ఇచ్చిన హక్కుల పట్ల మన దేశ పాలనా వ్యవస్థ ఏ రోజైనా ఏ మాత్రం గౌరవం ప్రదర్శించింది? రాజ్యాంగ ఆదేశిక సూత్రాల వెలుగులో విధాన నిర్ణయాలు చేయడానికి శాసనసభలు ఏ రోజైనా ఏమాత్రం ప్రయత్నం చేశాయి? ఈ వ్యవస్థలలో ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించిన పెద్దమనుషులు ఇప్పుడు రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షిస్తారా? లేక తమను తాము సమీక్షించుకుంటారా?

కె.ఆర్.నారాయణన్ అడిగిన ప్రశ్నను ఈ రకంగా వ్యాఖ్యానించవచ్చు.

దళితవాదుల ప్రశ్న కూడా లోతయినదే. మన హిందుత్వవాద పాలకులు రాజ్యాంగసమీక్ష కోసం పదకొండు మంది పెద్దమనుషుల కమిటీ వేసి ఊరుకోలేదు. వారి అనుచరగణాలు వీధులలో 'రాజ్యాంగ సమీక్ష' జరుపుతున్నారు. ఉదాహరణకు భావప్రకటనా స్వేచ్ఛకు ఇప్పుడు రాజ్యాంగంలో ఉన్న పరిమితులు సరిపోతాయా లేదా అన్న 'చర్చ' కర్రలతో రాళ్లతో కాశీ నగర వీధులలో ఈ మధ్య జరిపారు. రాజ్యాంగలో ఉన్న పరిమితులన్నీ సహేతుకమైనవని అనలేముగానీ, కాశీ బాపనోళ్లకు మనస్తాపం కలిగించడానికి వీలులేదన్న పరిమితి ఇప్పటిదాకా రాజ్యాంగంలో లేదు. దానిని కొత్తగా ఈ మధ్యనే కల్పించారు. రేపు దానిని రాజ్యాంగంలో- ఇంత పచ్చిగా కాకున్నా- రాయరన్న నమ్మకమేముంది? ఈ అనుమానం సహేతుకమైనదే.

దీనిని మరికొంచెం వెనక్కి తీసుకుపోయి తర్కించవచ్చు. మన రాజ్యాంగంలోని అప్రజాస్వామిక లక్షణాలు బ్రిటిష్ వలస పాలనా వ్యవస్థ నుండి రాగా, ప్రజాస్వామిక లక్షణాలు జాతీయ ఉద్యమం నుండి, దానితోపాటు (ఒక్కొక్కసారి దానిలో భాగంగా, ఒక్కొక్కసారి స్వతంత్రంగా) సాగిన సాంఘిక ఆర్థిక సంస్కరణోద్యమాల నుండి, ప్రజాపోరాటాల నుండి వచ్చాయి. వీటిలో ఏ ఒక్కదానితోనూ 'సంఘ్ పరివార్'కు ఎటువంటి సంబంధం లేదు. వారు జాతీయోద్యమ రాజకీయ పోరాటంలోనూ భాగం కాదు, సాంఘిక ఆర్థిక సంస్కరణలలోనూ పోరాటాలలోనూ భాగం కాదు. కాకపోగా వాటికి వ్యతిరేకులు. నిజానికి గాంధీ హత్యను మినహాయిస్తే వారికి జాతీయోద్యమంలో ఏ పాత్రా లేదు!

వారు రాజ్యాంగంలో ఉన్న ప్రజాస్వామిక పార్శ్వానికి తొలినుండీ శత్రువులే. ఇవ్వాళ అధికారంలోకి వచ్చారు కాబట్టి దానిని సమీక్షిద్దామనంటున్నారుగానీ వాళ్లకు రాజ్యాంగంలోని హక్కుల పార్శ్వం పట్ల ఏ రకమైన ఆపేక్షా ఏ రోజూ లేదు.

అందువల్లే వాళ్లు రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షిద్దాం అనగానే అందరూ కీడు శంకిస్తున్నారు. రాజ్యాంగ సమీక్ష అక్కరలేదంటున్నారు. సంఘ్‌పరివార్ దృక్కోణం నుంచి రాజ్యాంగాన్ని తిరగరాస్తే అదెంత దుర్భరంగా ఉంటుందో ఊహించుకోగలం కాబట్టి ఈ ఆందోళన సహేతుకమైనదే.

కానీ ప్రజాస్వామికవాదులు చెప్పేది ఇంతే అయితే రాజ్యాంగాన్ని ఒక అద్భుతమైన పత్రంగా, ప్రజలకు కావలసిన బలమంతా ఇచ్చే పత్రంగా చూపించడం అవుతుంది. ఇప్పటి పరిస్థితులలో రాజ్యాంగం నుండి కొత్తగా కోరుకునేదేమీ లేదని ప్రకటించడమవుతుంది. అది వాస్తవికమైన వైఖరి

కాదు. రాజ్యాంగాన్ని సమీక్షించవచ్చునా లేదా అన్న వివాదంలో చిక్కుకోకుండా, సమీక్ష ఏ కోణం నుండి చేయాలని ప్రశ్నించుకోవడం అవసరం. రాజ్యాంగాన్ని మాత్రమేకాదు, రాజ్యాంగం అమలును కూడా సమీక్షించుకోవాలని చెప్పడం అవసరం.

సమీక్షాకోణం గురించి ప్రశ్న వేసుకోగానే బిజెపి పాలకుల ప్రతిపాదనలోని అసంబద్ధత స్పష్టమవుతుంది. 'అభివృద్ధి'కీ 'స్థిరత్వాని'కీ రాజ్యాంగం ఉపయోగపడిందా లేదా అని చర్చించాలని వారి ప్రతిపాదన అంటుంది. ఆ లక్ష్యాలు రాజ్యాంగంలో రాసుకొని ఉంటే ఆ ప్రాతిపదికన సమీక్షించడంలో అర్థం ఉంటుంది. కానీ భారత రాజ్యాంగం ప్రకటించుకున్న లక్ష్యం 'అభివృద్ధి' కాదు, 'స్థిరత్వం' కాదు. ఇప్పుడు ఎక్కువగా అందరూ మాట్లాడుతున్న 'స్థిరత్వం' అనే మాట రాజ్యాంగంలో ఎక్కడా లేదు. 'అభివృద్ధి' అనే మాట కూడా రాజ్యాంగ లక్ష్యాలలో లేదు. రాజ్యాంగ లక్ష్యాలయిన సామాజిక ఆర్థిక న్యాయానికి 'అభివృద్ధి' అడ్డం రాకూడదన్న హెచ్చరిక మాత్రమే (ఆర్టికల్ 39లో) ఉంది.

రాజ్యాంగ లక్ష్యాలలో భాగంకాని వాటి సాధనకు రాజ్యాంగం పనికొచ్చిందా అని సమీక్షించడంలో అర్థం లేదు. ఈ మాట రాజ్యాంగ సమీక్షా సంఘంలోని 11 మంది పెద్ద మనుషులలో ఏ ఒక్కరూ ప్రభుత్వంతో అనలేకపోయారంటే- నువ్వు చేయమంటున్న సమీక్షకూ రాజ్యాంగలక్ష్యాలకూ ఏమీ సంబంధంలేదని వాజ్‌పేయితో అనలేకపోయారంటే- 'అభివృద్ధి' అనే ఆకర్షణ విజ్ఞులనుకునేవారిపైన సహితం ఎంత బలంగా పని చేస్తున్నదో అర్థం అవుతుంది.

సమీక్ష అంటూ జరిపితే రాజ్యాంగం ప్రకటించుకున్న లక్ష్యాలయిన సామాజిక ఆర్థిక రాజకీయన్యాయం అనే ఆదర్శాన్ని ప్రమాణంగా తీసుకొని జరపాలి. అప్పుడు ఆ లక్ష్యానికి కావలసిన అవకాశాలూ హక్కులూ రాజ్యాంగం ప్రజలకు సంపూర్ణంగా ఇచ్చిందా అని చర్చించుకోవచ్చు. రాజ్యాంగంలో ఉన్న బ్రిటిష్ వలసపాలకుల వారసత్వమైన పాలనా వ్యవస్థకూ, రాజ్యాంగం భరోసా ఇచ్చిన ఆస్తిహక్కు, వ్యాపార స్వేచ్ఛలకూ, అదే రాజ్యాంగం ప్రకటించుకున్న సమతాన్యాయాల లక్ష్యాలకూ మధ్యనున్న వైరుధ్యాన్ని సమీక్షించుకోవచ్చు. అంతే ముఖ్యంగా, రాజ్యాంగం అవకాశం కల్పించిన మేరకు కూడా సామాజిక ఆర్థిక రాజకీయ న్యాయాన్ని నిలబెట్టడానికి కృషి చేయని పాలనా వ్యవస్థ తీరునూ శాసనవ్యవస్థ తీరునూ రాజకీయాల తీరునూ సమీక్షించుకోవచ్చు. ఈ యాభై ఏళ్లలో ముందుకొచ్చిన ఆదర్శాలలో ఎన్నిటిని రాజ్యాంగంలో చేర్చారని రాజకీయ వ్యవస్థను ప్రశ్నించవచ్చు. రాజ్యాంగ చట్టాన్ని రాజ్యాంగ ఆదర్శాల వెలుగులో వ్యాఖ్యానించి ఆ ఆదర్శాలకు వాస్తవరూపం ఇవ్వడానికి తోడ్పడే ప్రయత్నం అరకొరగా తప్ప చేయని న్యాయవ్యవస్థను సమీక్షించుకోవచ్చు.

ఇదంతా కేవలం కాలక్షేపం కోసం కాదు. గ్లోబలైజేషన్, హిందుత్వవాద ఫాసిజం అనే జంట ప్రమాదాలు ప్రజాస్వామ్యాన్నీ ప్రజల హక్కులనూ బలి తీసుకుంటున్న ఈ తరుణంలో ప్రజలు ఏ మేరకు రాజ్యాంగం నుండి శక్తి పొందగలిగితే ఆ మేరకు పొందాలి. ఈ కర్తవ్యానికి కావలసిన సంపూర్ణమైన శక్తి రాజ్యాంగం ఇస్తుందంటే అతిశయోక్తి అవుతుందిగానీ అందుకు తోడ్పడేదేమీ రాజ్యాంగంలో అసలే లేదంటే అది అతిశయోక్తి

కాదు, జాతీయ ఉద్యమ వారసత్వంగా మన రాజ్యాంగంలోకి వచ్చిన ప్రజాస్వామిక విలువలను తిరస్కరించడం కూడా అవుతుంది. గ్లోబలైజేషన్ నుండి, సంఘ్‌పరివార్ ఫాసిజం నుండి ప్రజల హక్కులనూ జీవితాలను రక్షించుకోవడానికి కావలసిన బలమంతా రాజ్యాంగం నుండే రాదు, రానవసరం లేదు. కానీ రాజ్యాంగ హక్కులనూ సమానతా ఆదర్శాలనూ ఏ మేరకు బలపరచుకోగలిగితే ఆ మేరకు పై కర్తవ్యం సులభతరం అవుతుంది.

ఇందుకు కావలసింది రాజ్యాంగంలో మొదటినుండీ ఉన్న అంతర్గత వైరుధ్యాల పైన చర్చ రాజ్యాంగ ఆదర్శాలను అవకాశమున్న మేరకు కూడా అమలు చేయడానికి పెద్దగా ఉత్సాహం చూపని రాజ్యయంత్రాంగం పైన, రాజకీయాలపైన, న్యాయవ్యవస్థ పైన చర్చ. రాజ్యాంగ ఆదర్శాలతో ఏమీ సంబంధం లేని సామాజిక రాజకీయ లక్ష్యాలు గల సంఘ్‌పరివార్ చేపడుతున్న సమీక్షకు ఇదే సరయిన జవాబు కాగలదు.

భారతదేశాన్ని ఆర్థికంగా, రాజకీయంగా కండబలం గల పెత్తందారీ రాజ్యంగా మార్చాలన్నది సంఘ్‌పరివార్ లక్ష్యం. దేశ సామాజిక రాజకీయ వ్యవస్థలో ప్రజాస్వామ్యం, సామాజిక న్యాయం వంటి ఆదర్శాలుండడం దీనికి ఆటంకమని వారి అభిప్రాయం. అవి 'దేశాన్ని' బలహీన పరుస్తాయి. అందువల్ల ఈ లక్ష్యాలు గల రాజ్యాంగం వారికి అవరోధంగా కనిపిస్తున్నది. అందుకోసమే ఈ సమీక్ష. ఈ సమీక్ష స్వభావాన్ని ఎండగడుతూ, ప్రజాస్వామ్యం సామాజిక న్యాయం అనే లక్ష్యాల సాధనకు రాజ్యాంగంలో ఇప్పటికే ఉన్న అవరోధాల గురించి, రాజ్యాంగం అమలులో జరిగిన వైఫల్యాల గురించి ప్రజల వైపు నుండి చర్చ జరపడం అవసరం. గ్లోబలైజేషన్, సంఘ్‌పరివార్ ఫాసిజం అనే రెండు ప్రమాదాలు ఈ లక్ష్యాలను మరింత దూరం చేస్తున్న తరుణంలో ఈ చర్చ మరీ అవసరం.

ఈ కోణం నుండి రాజ్యాంగాన్నీ రాజ్యాంగ యంత్రాన్నీ- న్యాయ, శాసన, పరిపాలనా వ్యవస్థలనూ, దేశ రాజకీయాలనూ - సమీక్షించమని డిమాండ్ చేద్దాం.

15-3-2000

కొత్త టాడా చట్టాన్ని కూడా వ్యతిరేకిద్దాం

1995లో తాత్కాలికంగా కాలం చెల్లిన 'టాడా' చట్టం ఇప్పుడు మళ్లీ రాబోతున్నది. కేంద్ర ప్రభుత్వం తయారు చేసిన ముసాయిదా బిల్లును కొన్ని మార్పులు చేర్పులతో లా కమిషన్ ఆమోదించి ఇక చట్టం చేసుకొమ్మని వెనక్కి పంపించింది. బడ్జెట్ వల్ల, గుజరాత్ గొడవ వల్ల, బీహార్ సంక్షోభం వల్ల మొన్నటి పార్లమెంట్ సమావేశంలో ఆ బిల్లును ప్రవేశపెట్టలేదుగాని రాబోయే సమావేశంలో ప్రవేశపెట్టి చట్టం చేస్తారనడంలో సందేహమేమీ లేదు.

ఎందుకంటే, అయిదేళ్ల పాటు టెర్రరిస్టు చట్టం లేకుండా బతికామంటే ఒంటి మీద గుడ్డలు లేకుండా బతికినంత ఇబ్బందిగా అనిపిస్తున్నది మన పాలకులకు.

కేవలం రాజకీయ పాలకులకే కాదు, లా కమిషన్ చైర్మన్ జీవన్‌రెడ్డి గారికి కూడా.

గతించిన టాడా పైన మానవహక్కుల కోణం నుండి వచ్చిన విమర్శను దృష్టిలో పెట్టుకొని ఈ కొత్త చట్టాన్ని రాశామని లా కమిషన్ అంటుందిగానీ ఆ దాఖలాలు బిల్లులో పెద్దగా కనిపించవు.

పోలీసు కస్టడీలో ముద్దాయి ఇచ్చే వాంగ్మూలాన్ని సాక్ష్యంగా స్వీకరించవచ్చుననేది 'టాడా'లోని చాలా అభ్యంతరకరమైన విషయాలలో ఒకటి. కొత్త టాడా బిల్లులో దానిని తీసేసి ఉంటే మానవహక్కుల విమర్శను కొంతమేరకయినా పట్టించుకున్నారని అనుకొని ఉండవచ్చు. కాని ఆ అంశాన్ని కొత్త టాడా బిల్లులోనూ కొనసాగించారు. అయితే ముద్దాయి పోలీస్ కస్టడీలో వాంగ్మూలం ఇచ్చిన తరువాత వాంగ్మూలం పత్రంతో పాటు ముద్దాయిని కూడా చీఫ్ జుడీషియల్ మేజిస్ట్రేట్ దగ్గర హాజరు పెట్టాలనీ, అప్పుడు ముద్దాయి ఏమి చెప్తే అది ఆ న్యాయాధికారి నమోదు చేసుకోవాలనీ ఒక సవరణ చేర్చారు. కానీ న్యాయాధికారి వద్ద నుండి ముద్దాయి తిరిగి పోలీస్ కస్టడీకి పోక తప్పదు కాబట్టి దీని వల్ల ఏమంత ప్రయోజనం ఉండకపోవచ్చు.

నిర్దోషిత్వం రుజువు చేసుకునే బాధ్యత కొన్ని సందర్భాలలో ముద్దాయి పైనే పెట్టడం కూడా టాడాలోని అభ్యంతరకరమైన విషయాలలో మరొకటి. అది కొత్త బిల్లులో యదాతథంగా కొనసాగుతుంది.

ఇట్లా ఒక్కొక్కటీ చెప్పుకోనక్కరలేదు. టాడాలోని అభ్యంతరకరమైన విషయాలన్నీ కొత్తబిల్లులోనూ ఉన్నాయి. నేర విచారణ కోర్టులో కాక వేరే ఎక్కడయినా (జైలుతో సహా) జరపవచ్చును. కేసులో తుది తీర్పు మీద తప్ప అప్పీల్ ఉండదు, అది కూడా సుప్రీం

కోర్టుకే తప్ప హైకోర్టుకు ఉండదు. సాక్ష్యుల పేర్లు, చిరునామాలు రహస్యంగా ఉంచవచ్చును. యాంటిసిపేటరీ బెయిలు ఉండదు. ముద్దాయి నేరం చేయలేదని కోర్టు నమ్మితే తప్ప బెయిలు సహితం ఇవ్వకూడదు.

ఇవి నేర విచారణ పద్ధతికి సంబంధించిన విషయాలు.

కాగా, హక్కుల సంఘాలు గతించిన టాడాను విమర్శించింది కేవలం నేరవిచారణ పద్ధతి అప్రజాస్వామికంగా ఉన్నందుకు మాత్రమే కాదు. అసలు 'టెర్రరిస్టు చర్య' 'విచ్ఛిన్నకర కార్యకలాపం' అనే నేరాల నిర్వచనమే అప్రజాస్వామికమనీ, అభ్యంతరకరమనీ హక్కుల సంఘాలు ఆందోళన చేశాయి. అయినా కొత్త బిల్లు ఆ నిర్వచనాలను యధాతథంగా కొనసాగించింది.

నిజానికి ఈ విషయంలో కేంద్రప్రభుత్వం ప్రజావ్యతిరేకతకు కొంత స్పందించి నిర్వచనాన్ని ఒక మేరకు సడలించే ప్రయత్నం చేసిందిగానీ లా కమిషన్ అక్కరలేదనింది.

పాత టాడాలో టెర్రరిస్టు చర్య అంటే ప్రజలను, లేదా ప్రజలలో ఒక వర్గాన్ని భయభ్రాంతులకు గురి చేసే చర్య, లేదా ప్రభుత్వాన్ని బలప్రయోగంతో లోబరచుకునే చర్య. 'టాడా' దుర్వినియోగం గురించి గతంలో జరిగిన ఆందోళన ఫలితంగానేమో, కేంద్ర ప్రభుత్వం ఈ బిల్లును తయారు చేసినప్పుడు 'ప్రభుత్వాన్ని బలప్రయోగంతో లోబరుచుకోవడం' అనే వాక్యాన్ని తీసేసి 'దేశ సమైక్యతకూ, భద్రతకూ, సార్వభౌమత్వానికీ హాని కలిగించడం' అనే వాక్యం చేర్చింది. ఇది కనీసం కొంత నిర్దిష్టమైన అభియోగం. కానీ లా కమిషన్ 'ప్రభుత్వాన్ని బలప్రయోగంతో లోబరచుకోవడం' అనే వాక్యం ఉండవలసిందేనన్నది. ఇప్పుడు లా కమిషన్ నుండి ప్రభుత్వానికి తిరిగి వెళ్లిన బిల్లులో రెండూ ఉన్నాయి! ఈ రకంగా కొత్త టాడా బిల్లులో 'టెర్రరిస్టు చర్య' నిర్వచనం పాత టాడా చట్టంలోని నిర్వచనం కంటే మరింత కఠినమైనది.

'విచ్ఛిన్నకర కార్యకలాపాలు' అనేది మరీ అభ్యంతరకరమైన అభియోగం. టెర్రరిస్టు చర్య అనే దానిలో కనీసం ఒక హింసాత్మక ఘటన వుంది. కానీ విచ్ఛిన్నకర కార్యకలాపం అనేది కేవలం ఒక అభిప్రాయ వ్యక్తీకరణను నేరంగా గుర్తించే అభియోగం. ఈ దేశ ప్రజలలో ఎవరైనా 'మేము ఈ దేశంలో భాగం కాదు' అంటే చాలు, అది నేరం. దానికి శిక్ష జీవిత ఖైదు. పాత టాడా చట్టంలో 'దేశ సమగ్రతను, సమైక్యతను ప్రశ్నించే చర్య' మాటల రూపంలో ఉన్నా చేతల రూపంలో ఉన్నా వేరే ఏ రూపంలో ఉన్నా అది విచ్ఛిన్నకర కార్యకలాపం అవుతుందని ఉండింది. కాశ్మీర్‌లో, పంజాబులో, నాగాలాండ్‌లో, అస్సాంలో కొన్ని వేల మంది కేవలం తమ జాతి విముక్తి గురించి మాట్లాడినందుకు, రాసినందుకు 'టాడా' కేసుల పాలయ్యారు. కేంద్ర ప్రభుత్వం ప్రతిపాదించిన కొత్త బిల్లులో ఆ నేర నిర్వచనాన్ని సారాంశంలో అట్లాగే ఉంచినప్పటికీ, 'మాటల రూపంలో ఉన్నా చేతల రూపంలో ఉన్నా వేరే ఏ రూపంలో ఉన్నా' అన్న విచారణ మరీ ఎబ్బెట్టుగా ఉందనుకున్నారో ఏమోగానీ దానిని తొలగించారు. కాని అది ఉండవలసిందేనని లా కమిషన్ భావించింది. కాబట్టి ఇప్పుడు పార్లమెంటు ముందుకు పోబోయే బిల్లులో ఆ వాక్యం తిరిగి వచ్చి చేరింది.

పాత టాడా చట్టం పట్ల వ్యక్తమైన తీవ్రమైన వ్యతిరేకత ఫలితంగా టాడా చట్టం

శాశ్వతంగా రద్దు కాకపోయినా కనీసం కాస్త సవరణకయినా గురయిందనుకునే సంతృప్తి మిగలకుండా చేసిన ఘనత లాకమిషన్ చైర్మన్ జస్టిస్ జీవన్‌రెడ్డి గారికి దక్కుతుంది. రాజకీయ నాయకులను నమ్ముకోలేముగానీ న్యాయమూర్తులు ప్రజాస్వామ్యాన్ని కాపాడతారని నమ్ముకోవచ్చని భావించేవాళ్లు ఈ దేశంలో చాలా మంది ఉన్నారు. వారికిదే హెచ్చరిక కాగలదు.

చివరిగా, నేర విచారణ పద్ధతి, నేరాల నిర్వచనం అప్రజాస్వామికంగా ఉన్నాయన్నది మాత్రమే హక్కుల సంఘాల విమర్శకాదు. 'టాడా'లో అంతకంటే ప్రాథమికంగానే లోపం ఉంది. అది రాజకీయ మిలిటెన్సీనీ, స్వయం నిర్ణయాధికార రాజకీయాలనూ నేరాలుగా మార్చి, మామూలు నేరాల కంటే కఠినంగా వాటితో వ్యవహరించాలని చూసే చట్టం. అటువంటి చట్టం ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ ఆమోదనీయం కాదు.

రాజకీయ మిలిటెన్సీ గురించి, అంటే సాయుధపోరాట రాజకీయాల గురించి మనకు ఏ అభిప్రాయమైనా ఉండవచ్చు. కానీ అది ప్రాథమికంగా ఒక రాజకీయం. ఎంతో కొంత సామాజిక పునాది ఉన్న రాజకీయం. ఆ రాజకీయం ఎంచుకున్న సాయుధపోరాట రూపం వల్ల జరిగే హింసాత్మక నేరాలను సాధారణ చట్టంతో ఎదుర్కొంటూ, మొత్తంగా ఆ రాజకీయాన్ని మాత్రం రాజకీయంగానే చూసి రాజకీయంగానే ఎదుర్కోవాలన్నది హక్కుల సంఘాల వాదన. 'టాడా' అందుకు భిన్నంగా ఆ రాజకీయాన్నే ఒక నేరంగా నిర్వచిస్తుంది. అందులోనూ మామూలు హక్కులకూ సహజ న్యాయ సూత్రాలకూ అర్హతలేని నేరంగా చూస్తుంది.

స్వయం నిర్ణయాధికార రాజకీయాలను నేరంగా నిర్వచించడం మరీ అభ్యంతరకరం. అందులోనూ వలసలన్నీ విముక్తి పోరాటాల ద్వారా స్వంత రాజకీయ అస్తిత్వాన్ని ఏదో ఒక మేరకు సాధించుకున్న 20వ శతాబ్దంలో, భారత రాజ్యంలో అంతర్భాగంగా ఉన్న ప్రజలెవ్వరూ బయటకు పోతామనడానికి వీలులేదనీ, అనేటట్టయితే యావజ్జీవిత ఖైదు విధిస్తామనీ అనడం చరిత్రనే అపహాస్యం చేయడం. నిజానికి ఆ చరిత్ర ఫలితంగానే 'స్వయం నిర్ణయాధికారం' ఐక్యరాజ్యసమితి పౌరహక్కుల ఒడంబడికలో మొదటి స్థానం పొందింది. అయినప్పటికీ ప్రపంచంలో ఏ దేశ రాజ్యాంగమూ (అమలు చేయించుకునే అవకాశం లేనిఒకనాటి సోవియట్ రాజ్యాంగం తప్ప) స్వయం నిర్ణయాధికారాన్ని ఒక హక్కుగా గుర్తించకపోవడం ఒకెత్తయితే, ఆ ఆలోచననే జీవిత ఖైదు విధించగల నేరంగా భావించడం మరీ దారుణమైన విషయం.

ఏ సందర్భంలోనయినా ఇటువంటి చట్టాన్ని ప్రజాస్వామ్యవాదులు వ్యతిరేకించవలసిందే. అయితే ఇప్పటి పరిస్థితులలో దానిని పటిష్టంగా వ్యతిరేకించడం మరీ అవసరం. గ్లోబలైజేషన్ ఫలితంగా రేపు మన సామాజిక ఆర్థిక జీవితంలో పెరగబోయే అసంతృప్తి మీద ఈ కొత్త టాడాను ప్రభుత్వం పెద్ద ఎత్తున ప్రయోగించే ప్రమాదం ఉంది. ఆ అసంతృప్తి సాయుధరూపం తీసుకుంటేనే ఇది జరుగుతుందని అనుకోనక్కరలేదు. గతంలో టాడా ప్రకటించుకున్న నేర నిర్వచనంతో నిమిత్తం లేకుండా ఎవరెవరి మీద ఎంత విచ్చలవిడిగా ప్రయోగించారో మనకు జ్ఞాపకం లేకపోలేదు. నిజానికి ఈ దుర్వినియోగం గురించే అప్పట్లో ఎక్కువ గొడవ జరిగి టాడాను 1995లో పొడిగించకుండా నిలిపివేయడం జరిగింది. •

ఎస్పి గారూ... రొయ్య పిల్లకిచ్చిన విలువ 'గుర్రం రామయ్య'కివ్వరా?

ఈ నెల నాలుగున గుర్రం రామయ్య 'లాకప్'లో చనిపోయాడు. 'సూర్యసాక్ష్యం' కూడా లేకుండా సూర్యోదయానికి ముందే చనిపోయాడు. 'తోటి ఖైదీల సాక్ష్యం' లేకుండా ఆ ఖైదీలు అప్పుడే అదృశ్యమైపోయారు. రామయ్య కుటుంబీకుల సాక్ష్యాన్నేమో పోలీసులు 'పాక్షికం' చేశారు.

పౌర సమాజంలో జరిగే నేరానికి ఒక చోట కాకపోయినా ఇంకో చోటైనా సాక్ష్యం దొరుకుతుంది. కానీ పోలీసు స్టేషన్లో జరిగే నేరాలకు సాక్ష్యం దొరకదు. ఇంకా చెప్పాలంటే దొరకనివ్వరు. కంచే చేను మేసినట్లుగా విచారించేవాడే అపచారానికి పాల్పడితే దిక్కెవ్వరు?

31వ తేదీనే కస్టడీలోకి తీసుకుని, చనిపోయిందాకా చావబాది, ఇప్పుడది అక్రమ నిర్బంధం గనక, 3వ తేదీన అరెస్టు చేసినట్లుగా రికార్డులో చూపిస్తున్నారు. రికార్డులనేవి నిర్జీవమైనవి. పాపం వాటికి స్వతంత్రత ఉండదు. మనం రాసిన వాటిని భద్రపరచడం మినహా మరే పనీ చేయలేవు. అందుకే 'రికార్డుల సాక్ష్యాన్నీ' నమ్మలేం.

ఇక మిగిలింది 'ఫోరెన్సిక్ సాక్ష్యం'. ఈ సాక్ష్యంలో కూడా సంపూర్ణ సత్యం వుంటుందని నమ్మలేం. లాబొరేటరీలో గుర్రం రామయ్య దేహంలోని భాగాలకు బదులు ఇంకో ఎల్లయ్యవి చేరకూడదని గ్యారంటీ ఏమీ లేదు.

అయినా 'చివరి సాక్ష్యంగా' మనకి గత్యంతరం అదేగనక, మిగతా వాటికి అంటినంత అవినీతి మలినం దానికి అంటలేదని ఆత్మకు సర్ది చెప్పుకోవచ్చు.

అయినా ఇప్పుడు సమస్య అది కాదు. గుర్రం రామయ్య 'లాకప్‌డెత్'లో అనుమానితులుగా వున్న 'ఆ అయిదుగుర్ని అరెస్టు చేయడానికి అప్పటి వరకూ ఆగవల్సిందేనా?' అని. ఇప్పుడు నిందితులుగా అనుమానిస్తున్న వాళ్లే రేపు హంతకులు కాకూడదని గ్యారంటీ లేనప్పుడు, వాళ్లని బైట తిరగనిస్తే వాళ్లు 'పరిశోధనా క్రమాన్ని' ప్రభావితం చేయరా? 'అందుకే వాళ్లని అరెస్టే చేయండి' అని అడుగుతున్నాం. అధికారం అనేది మినహాయింపులు లేని దుర్వినియోగానికి పాల్పడుతుంది కాబట్టి 'వాళ్లని సస్పెండ చేయుమని' అడుగుతున్నాం.

ఇలా అడిగినందుకే 'పోస్టు మార్టమ్ రిపోర్ట్ వచ్చేంతవరకు కూడా వేచి ఉండక ప్రజాసంఘాల పేరుతో కొందరు నిజానిజాలు తెలుసుకోకుండా పోలీసులపై నిరాధారమైన నిందలు వేస్తున్నారం'టూ 'పోలీసు ఆఫీసర్ల సంఘం' వారు ప్రకటించారు.

ఇందులో నిజం కాకపోయినదీ నిరాధారమైనదీ ఏమిటి? సుప్రీమ్‌కోర్టు ఇచ్చిన

పదకొండు ఆదేశిక సూత్రాల్లోని ఒకటవ, రెండవ, మూడవ, నాలుగవ ఆదేశాలను పాటించకుండా గుర్రం రామయ్య ఇంటి మీద పడి అరెస్టు చేయడం నిజం కాదా?

ఇంకా పేరుకూడా పెట్టని 'నాలుగు నెలల పసిగుడ్డు' అని కూడా చూడకుండా తల్లీబిడ్డల్ని లోపలెయ్యడం నిజం కాదా?

'ఆడవాళ్లను మగ పోలీసులు అరెస్టు చేశారు' అని మేమనడం నిరాధారమైన నిందే అవుతుందా?

24 గంటలకు మించి వారిని అక్రమ నిర్బంధంలో వుంచడం అబద్ధమా? 'తప్పుడు తేదీల్లో కంప్లయింటు చూపించడం' అసత్యమా? రామయ్య కుటుంబంలోని అందరి శరీరాలపై గాయపు మరకలు వుండడమూ, అవి పోలీసులు చేసిన గాయాలుగా ఆ శరీరాలు సాక్ష్యాలు పలకడమూ నిరాధారమైనవా? ఇందులో ఏది నిరాధారం?

అయినా- 'పోస్టుమార్టమ్ రిపోర్టు వరకు ఆగకూడదా?' అని అడగాల్సింది ప్రజాసంఘాలను కాదు. ఆ మాటను మీ ఎస్పీగారినే అడగాలి. ఎందుకంటే- ఏ రిపోర్టు మీదా ఆధారపడకుండానే 'గుర్రం రామయ్య గుండెపోటు వల్ల మరణించాడు' అంటూ ప్రకటించింది ఎస్పీగారే! ఆయన పలికితే అది ఆధార సహితమూ మేము పలికితే అది ఆధార రహితమూ అవుతుందా? దీనికి పోలీసు సంఘం వారే జవాబు చెప్పాలి.

అయినా ప్రతీ కేసులో నిందితుల్ని అరెస్టు చేయడానికి పోస్టుమార్టమ్ రిపోర్టు వచ్చేవరకూ ఆగుతున్నారా?

నిన్నటికి నిన్న టంగుటూరు మండలంలోని అనంతవరం గ్రామంలో దామచర్ల వారి రొయ్యల చెరువుల్లో 'విషం కలిపాడంటూ' ఒకతన్ని అరెస్టు చేశారు. ఆ మృతరొయ్యల్ని ప్రయోగశాలకు పంపారు. చచ్చిన రొయ్య పిల్లల పోస్టుమార్టమ్ రిపోర్టు వచ్చిందాకా ఆగకుండా అంత ఆఘమేఘాల మీద ఎందుకు అరెస్టు చేసినట్లు?

పోలీసులు రొయ్య పిల్లకిచ్చిన విలువ ఒక దళిత మానవుడికివ్వరా?

- ఒంగోలు

ఇందులో...

సంపాదకీయం

మన గమ్యం గురించి ఆందోళన ... 3

వ్యాసాలు

కొత్త టాడా చట్టం - కె. బాలగోపాల్ ... 11

రాజ్యాంగ సమీక్షను ఎట్లా చూడాలి - ఎం. కోదండరామ్ ... 25

అనంతపురం జిల్లా కరువు చిత్రం - ఎస్.ఎం. బాషా ... 31

ఎన్నికల సంస్కరణలు స్థిరత్వం కోసమేనా? - కె. బాలగోపాల్ ... 37

నగర శివార్లు : కాలుష్యం కథలు - ఎం. కోదండరామ్ ... 46

క్రిమినల్ చట్టాలు : నేరముద్రలు - బి. చంద్రశేఖర్ ... 67

జుడీషియరీ వాచ్

బిజినెస్ స్కూలు : హైకోర్టు తీర్పు - కె. సుధ ... 76

రిపోర్టులు

మురికివాడలు : జీవించే హక్కు - ఎస్. జీవన్‌కుమార్ ... 82

'నా భర్తను శిక్షించాలి' - బుర్రా రాములు ... 89

రాజుపాలెం దళితులపై దాడి - కె. మురళి ... 92

కరపత్రాలు ... 95-103